UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Crime trends in Finland

Kivivuori, Janne; Kolttola, Ilari; Raeste, Anna; Suonpää, Karoliina; Näsi, Matti ...

Kolttola, Ilari

2022

http://hdl.handle.net/10138/595570

Kivivuori, J, Kolttola, I, Raeste, A, Suonpää, K, Näsi, M, Malin, T, Kaakinen, M & Vauhkonen, T 2022, Crime trends in Finland. in I Kolttola (ed.), Rikollisuustilanne 2021 : Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia, no. 52/2022, Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, pp. 191-207.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

HELDA
HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Rikollisuustilanne 2021 : Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa

Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
2022-12-19

Kolttola , I (Toimittaja) 2022 , Rikollisuustilanne 2021 : Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa . Katsauksia , Nro 52/2022 , Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti , Helsinki .

http://hdl.handle.net/10138/352005

cc_by
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 52/2022

RIKOLLISUUSTILANNE 2021

RIKOLLISUUSKEHITYS TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

ILARI KOLTTOLA (TOIM.)

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 16 (Snellmaninkatu 10)
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 52/2022

ISSN 2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-951-51-0693-3 (pdf)

Esipuhe

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) lakisääteisiin tehtäviin kuuluu rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Vuonna 1975 aloitettu Rikollisuustilanne-katsausten sarja ilmentää tätä tehtävää. Käsillä oleva katsaus käsittelee rikollisuuden kehitystä; seuraamusjärjestelmän toiminnasta julkaistaan erillinen katsaus.

Rikollisuustilanne-katsauksen lukujen rakennetta ja tietosisältöä on viime vuosina yhdenmukaistettu ja uudistettu. Julkaisussa korostuvat rikoslajikohtaisen tarkastelun ohella tutkimuksellisesti ja yhteiskunnallisesti ajankohtaiset teemat, jotka voivat vaihtua vuosittain. Tämän vuoden julkaisussa kappaleita on tiivistetty aiemmista, lisäksi lukujen näkökulmaa on painotettu enemmän ajankohtaisiin ilmiöihin.

Englanninkielinen yhteenveto on tänä vuonna korvattu itsenäisellä luvulla ”Crime trends in Finland”, joka julkaistaan myös erikseen. Luku nojaa katsauksen jaksoihin, mutta täydentää niitä viittauksin tutkimuskirjallisuuteen ja kokonaisrikollisuuden kansainvälisesti vertaileviin osoittimiin. Muutoin katsauksen tietosisältö vastaa pitkälti aiempia julkaisuja.

Käsillä oleva Rikollisuustilanne-katsaus on usean kirjoittajan ja tekijän yhteistyön tulos. Teoksen on toimittanut Ilari Kolttola, joka on myös uudistanut sen rakennetta. Teos ei olisi valmistunut ilman Linda Anningin korvaamatonta apua. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Helsingissä 23. päivänä marraskuuta 2022

Kriminologian professori Janne Kivivuori

Suunnittelija Ilari Kolttola

SISÄLLYS

Johdanto *Ilari Kolttola* 1

A RIKOSLAJIT 3

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys *Ilari Kolttola* 3

Tiivistelmä 3

Lähteet 9

2 Henkirikokset *Karoliina Suonpää ja Anna Raeste* 10

Tiivistelmä 10

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus 11

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus 13

2.3 Henkirikollisuuden piirteitä 16

Ikä ja sukupuoli 17

Henkirikosten tekopaikat 18

Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus 19

Päihteet ja henkirikollisuus 22

Tekijöiden sosiaalinen asema ja rikoshistoria 23

2.4 Henkirikosten alueellinen jakautuminen 25

2.5 Kansainvälistä vertailua 26

Lähteet 30

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset *Matti Näsi & Ilari Kolttola* 32

Tiivistelmä 32

3.1 Tietolähteet 33

3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys 34

Poliisin tietoon tullut rikollisuus 34

Uhritutkimukset 36

3.3 Väkivaltarikosten piirteitä 38

Ikä ja sukupuoli 38

Osapuolten suhde 42

Väkivallan riskitekijät 43

Väkivallan tapahtumapaikat 45

Tekojen piirteitä 47

Väkivalta ja alkoholi 49

Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius 52

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen 53

3.5 Väkivallan pelko 57

Lähteet 59

4 Seksuaalirikokset *Tiina Malin, Teemu Vauhkonen & Antti Latvala* 61

Tiivistelmä 61

4.1 Raiskaus 62

Rikollisuuden kehitys 62
Raiskausten piirteitä 65
4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset 69
Tietolähteet 70
Rikollisuuden kehitys 70
Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä 76
Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä 80
4.3 Muut seksuaalirikokset 81
Lähteet 84
5 Omaisuusrikokset *Ilari Kolttola & Linda Anning* 87
Tiivistelmä 87
5.1 Rikollisuuden kehitys 88
Varkausrikokset 88
Kavallus, Petos ja vahingontekorikokset 94
Yrityksen omaisuusrikosten uhreina 100
5.2 Omaisuusrikosten piirteitä 101
Taustatekijät 101
Varkausrikollisuuden rakenne 104
Rikosvahingot 106
Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen 107
5.3 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen 109
Lähteet 112
6 Talousrikokset *Anna Raeste & Ilari Kolttola* 114
Tiivistelmä 114
6.1 Rikollisuuden kehitys 115
6.2 Talousrikosten piirteitä 121
Lähteet 126
7 Kyberrikollisuus *Matti Näsi* 128
Tiivistelmä 128
7.1 Tietolähteet 130
7.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus 131
7.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa 135
Yritysten tietomurrot 137
Nuorten häirintä ja kiusaaminen 138
Laiton nettilataaminen 138
7.4 Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tulleet ilmoitukset 139
Lähteet 143
8 Liikennerikokset *Mika Sutela* 145
Tiivistelmä 145
8.1 Johdanto 146
8.2 Liikennerikollisuuden kehitys 146

8.3 Nuoret liikennerikoksista epäiltyinä 153
Lähteet 158

B RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ 159

1 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus *Matti Näsi* 159
Tiivistelmä 159
1.1 Johdanto 160
1.2 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuus 2010–2021 161
1.3 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuuden piirteitä 166
Ulkomaalaistaustaisten osuus eri rikoslajeissa 166
Lähteet 170

2 Nuorisorikollisuus *Markus Kaakinen* 173
Tiivistelmä 173
2.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus 174
Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa 175
Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa 175
Nuorisorikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa 176
2.2 Nuoret rikosten tekijöinä 182
Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat 182
Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli 185
2.3 Nuoret rikosten uhreina 186
Nuorten uhrikokemusten yleisyys ja kehityssuunnat 186
Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin? 187
Lähteet 189

3 Crime trends in Finland *Janne Kivivuori, Ilari Kolttola, Anna Raeste, Karoliina Suonpää, Matti Näsi, Tiina Malin Markus Kaakinen and Teemu Vauhkonen* 191
3.1 Finland 192
3.2 Crime indicators 192
3.3 Crime trends 193
Assault 194
Sexual violence 195
Theft 197
Economic crime 199
3.4 Youth crime 200
3.5 Alcohol 202
3.6 International comparisons 202
Abbreviations 206
Literature 207

Johdanto

Ilari Kolttola

Rikollisuustilanne-julkaisun tarkoituksena on antaa kokonaiskuva suomalaisen rikollisuuden tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista. Julkaisussa pureudutaan eri rikoslajien ominaispiirteisiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin hyödyntämällä erilaisia tietolähteitä. Tarkastelun kohteena on laajasti erilaisia rikostyyppejä, mukaan lukien keskeiset omaisuus- ja väkivaltarikokset, mutta myös ajankohtaisia rikostyyppejä, kuten kyberrikollisuus. Lisäksi julkaisussa tarkastellaan säännöllisesti erilaisia ajankohtaisia rikollisuuteen liittyviä teemoja. Käsillä olevassa Rikollisuustilanne 2021 -julkaisussa erityisteemoina on ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien rikollisuus sekä nuorisorikollisuus.

Rikollisuuden kokonaiskuvaa muodostettaessa on ensiarvoisen tärkeää hyödyntää laajasti erilaisia tietolähteitä. Rikollisuustilanne-julkaisussa hyödynnetään tietolähteenä sekä viranomaislähteitä että kyselytutkimuksia. Viranomaislähteet ovat pääosin luonteeltaan rekisteritietoja, jotka syntyvät osana viranomaisten toimintaa ja käytänteitä. Pääasiallisena lähteenä on Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto, joka kattaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kirjaamat rikosepäilyt. Tietoja, jotka on kirjattu viranomaisten rekistereihin, kutsutaan *ilmirikollisuudeksi*. Viranomaislähteiden ongelmana on kuitenkin se, että kaikki rikollisuus ei syystä tai toisesta tule viranomaisten tietoon. Rikollisuutta, joka jää viranomaisten rekistereiden ulkopuolelle, kutsutaan puolestaan *piilorikollisuudeksi*. Toisaalta viranomaislähteiden ongelmana on myös se, että lainsäädännöllisillä muutoksilla ja viranomaiskontrollin suuntautumisella voi olla vaikutuksia viranomaisten kirjaamien rikosten määrään, vaikka rikosten tosiasiallisessa määrässä ei olisi tapahtunut olennaisia muutoksia.

Rikollisuuden kokonaiskuvan muodostamisessa voidaan viranomaislähteiden lisäksi hyödyntää myös erilaisiin kyselymenetelmiin pohjautuvia tietolähteitä. Kyselymenetelmiin pohjautuvilla tutkimuksilla voidaan tarkastella *kokonaisrikollisuutta,* siis sekä piiloon jäävää että ilmi tulevaa rikollisuutta, ja niiden perusteella voidaan arvioida myös piiloon jäävän rikollisuuden osuutta kokonaisrikollisuudesta. Kyselyt mahdollistavat myös sellaisten rikollisuuteen liittyvien ilmiöiden kartoittamisen, joista on lähes mahdotonta saada tietoa viranomaislähteistä. Tällainen ilmiö on esimerkiksi rikollisuuden pelko. Tässä julkaisussa hyödynnettäviä kyselylähteitä ovat esimerkiksi Kansallinen rikosuhritutkimus, Nuorisorikollisuuskysely sekä Yritysuhritutkimus. Ne kaikki ovat laajaan, kansallisesti edustavaan otokseen perustuvia

kyselytutkimuksia, joiden perusteella voidaan luotettavasti arvioida sekä aikuisväestön että nuorten kokeman rikollisuuden yleisyyttä ja piirteitä, mutta myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tasoa. On kuitenkin huomattava, että myös kyselymenetelmien tuottamassa tiedossa on katvealueita, esimerkiksi törkeimmät rikokset ja harvinaiset rikokset sekä syrjäytyneeseen väestönosaan yhdistyvät rikokset. Siten kyselymenetelmä täydentää, muttei korvaa, rekisterilähteitä rikollisuuden kuvaamisessa ja tutkimuksessa.

Rikollisuustilanne-julkaisu on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osiossa kuvataan rikollisuuden määrää, piirteitä ja kehitystä keskeisissä rikoslajeissa. Tarkastelu kattaa rikollisuuden kokonaiskuvan vakavimmista väkivaltarikoksista omaisuusrikoksiin, mukaan lukien seksuaalirikokset, talousrikokset sekä kyberrikokset. Luvuissa on pyritty yhdenmukaiseen rakenteeseen siten, että rikostyypeistä esitetään tietoja rikollisuuden kehityksestä, keskeisistä piirteistä, kuten ikä- ja sukupuolijakaumasta, sekä alueellisista eroista. Toisessa osiossa on esitetty tietoja eräistä ajankohtaisista rikollisuuden ilmiöistä. Rikollisuustilanne 2021 -julkaisussa teemoina on ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien rikollisuus sekä nuorisorikollisuus. Tämän vuoden Rikollisuustilanne-julkaisun kappaleita on tiivistetty edellisten vuosien julkaisuista. Katsantotapa onkin enemmän vuoden 2021 ilmiöissä ja kehityslinjoissa. Rikollisuuden vakaampiin, hitaasti muuttuviin kehityslinjoihin lukija voi tutustua muun muassa aikaisempien vuosien rikollisuustilannekatsauksissa.

A Rikoslajit

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys

Ilari Kolttola

Tiivistelmä

- Vuonna 2021 viranomaisten tietoon tuli 501 398 rikosta ja rikkomusta, joista 482 593 oli rikoslakirikoksia. Rikoslakirikokset vähenivät noin 13 prosenttia vuoteen 2020 verrattuna.
- Henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten määrä lisääntyi noin kaksi prosenttia ja seksuaalirikosten määrä nousi viidenneksellä edellisvuoteen nähden. Omaisuusrikosten määrä laski noin 13 prosenttia.
- Henkirikosten määrä on ollut laskusuuntainen 90-luvulta alkaen. Vuonna 2021 Suomessa tehtiin 94 uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta.
- Omaisuusrikokset muodostivat rikosten kokonaismäärästä hieman alle puolet ja liikennerikokset noin neljänneksen. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset muodostivat kuusi prosenttia kaikista rikoksista.
- Varkausrikokset ovat vähentyneet lähes yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolesta välistä lähtien. Petosrikokset puolestaan ovat lisääntyneet merkittävästi viimeisten 10-vuoden aikana.
- Verkossa tapahtuvien rikosten lisääntyminen näkyy useissa eri rikoslajeissa, esimerkiksi vuonna 2021 viranomaisten tietoon tulleiden petosrikosten määrä oli 20 vuoden tarkastelujakson korkein. Yli puolet 15–74-vuotiaista suomalaisista on joutunut jonkin verkkorikoksen uhriksi vähintään kerran elämänsä aikana.
- Alle 21-vuotiaiden epäilty väkivaltarikollisuus on kääntynyt poliisin tilastoissa nousuun vuosien 2020–2021 aikana. Vahvinta kasvu on ollut alle 15-vuotiaiden ryhmässä.

Rikollisuuden rakennetta ja kehitystä tarkastellaan seuraavassa viranomaisten tilastoiman rikollisuuden pohjalta. Pääosa rikoksista on poliisin tilastoimaa. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos kirjaavat rikoksia.

Vuonna 2021 poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tuli 501 398 rikosta ja rikkomusta, joista rikoslakirikoksia oli 482 593 (taulukko 1). Liikennerikkomuksia kirjattiin 7 474 ja muita rikoksia ja rikkomuksia 493 924. Omaisuusrikokset muodostivat rikosten ja rikkomusten (pl. liikennerikkomukset) kokonaismäärästä vajaa puolet (45 %), pelkästään varkausrikokset neljänneksen (26 %). Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ja seksuaalirikokset muodostivat yhteensä hieman yli seitsemän prosenttia kaikista rikoksista ja rikkomuksista. Valtaosan tästä muodostivat pahoinpitelyrikokset, joiden osuus rikoksista ja rikkomuksista oli lähes seitsemän prosenttia. Liikennerikokset muodostivat rikoksista ja rikkomuksista noin viidenneksen (27 %), joista rattijuopumukset muodostivat noin 13 prosenttia. Muita mainittavia rikosryhmiä olivat huumausainerikokset (6 %), rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan (3 %) sekä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamiset (3 %).

Rikoslakirikosten määrä väheni noin 13 prosenttia edellisvuoteen nähden. Varkausrikosten määrä väheni kahdeksan prosenttia, pahoinpitelyrikokset taas lisääntyivät noin kaksi prosenttia. Seksuaalirikosten määrä on ollut noususuuntainen jo usean vuoden ajan. Vuonna 2021 tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä nousi yli viidenneksen vuodesta 2020.

Rikollisuuden rakenteen ja kehityksen tarkasteleminen viranomaisten tilastojen pohjalta

- Rikollisuustilanne katsauksessa rikosten määrän kehitystä kuvataan mm. tietoon tulleiden rikosten avulla. Tämä Tilastokeskuksen tuottama tilasto kertoo Poliisin, Tullin ja Rajavartioston tietojärjestelmiin rikoksena tallennetuista rikoksista. Rikokset tilastoidaan tässä tapauksessa rikosperustaisesti. Tämä tilasto kertoo yksittäisten rikosten, ei tekijöiden tai uhrien määrää. Onkin syytä huomioida, että yksi uhriin kohdistunut teko voi pitää sisällään useampia rikoksia. Esimerkkinä tilaston kuvaustavasta voi nostaa Vastaamon tietomurtotapauksen (useita tuhansia uhreja), joka näkyy mm. kahtena eri tietomurtona, tuhansina kiristysrikoksina, tuhansina kiristyksen yrityksinä ja tuhansina yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisinä (ks. esim. kappale 6).
- Tässä katsauksessa rikosten piirteitä kuvataan myös tekijöiden ja uhrien näkökulmasta. Tekijäpohjaisista tilastoista on syytä huomioida, että tiedot ovat usein ns. bruttolukuja. Yksi henkilö voi näkyä tilastossa useampaan kertaan, mikäli hän on epäiltynä useasta rikoksesta. Lisäksi yhtä rikosta kohden voi olla useampi epäilty. Samalla tavalla myös yksittäinen uhri voi olla uhrina useammassa rikoksessa. Epäilty tai uhri on siis tilastossa rikoskohtaisesti, ei henkilöperustaisesti. Nämä tekijät on syytä ottaa huomioon erityisesti eri taustatekijöihin/-ryhmiin liittyvissä analyyseissä, kuten epäiltyjen sosioekonomiseen asemaan, ikään tai taustamaahan liittyvissä johtopäätöksissä. Huomiointi on erityisen tärkeää, mikäli tarkasteltava ryhmä on henkilömäärältään pieni ja mikäli tarkasteltavia rikoksia tapahtuu kokonaisuudessa vähän. Yksi useamman rikoksen tehnyt henkilö voi siis periaatteessa nostaa koko ryhmän keskiarvoa merkittävästi (ks. alla oleva esimerkki).
- Rikokset jaotellaan tilastoissa pääsääntöisesti omina tapahtuminaan. Epäilty voi esimerkiksi pahoinpidellä samaa uhria eri ajankohtina kuusi kertaa. Tämä näkyy tietoon tulleissa rikoksissa kuutena pahoinpitelynä, tekijäpohjaisessa tilastossa taas kuutena epäiltynä. Pelkästään näistä tiedoista ei siis voi suoraan päätellä uhrien tai tekijöiden nettomäärää. Osa rikoksista, ns. tapahtumakertarikokset, poikkeavat kuitenkin tästä tilastoinnista. Esimerkiksi kavallus kirjataan yhtenä rikoksena, vaikka itse rikokseen liittyviä tapahtumakertoja olisi useampia. (Ks. lisätietona esim. Haapakangas 2021.)
- Ajallisesti tilastotiedot kuvaavat pääsääntöisesti rikosten tietoontuloaikaa eli aikaa, jolloin rikos tulee poliisiin tietoon. Esimerkkinä voidaan nostaa Vastaamon tietomurrot, jotka on arvioitu tapahtuneen vuosina 2018–2019. Tilastoissa nämä rikokset näkyvät kuitenkin tietoontulovuonna 2020. Selvitetyt rikokset kuvataan taas rikosten selvitysvuoden mukaan, ei tietoontulovuoden mukaan.
- Tilastoidun rikollisuuden ulkopuolelle jäävät rikokset, joita ei ole ilmoitettu poliisille tai jotka muusta syystä eivät ole tulleet viranomaisten tietoon. Suuri osa kaikista lainvastaisista teoista ei tule viranomaisten tietoon. Rikosten ilmituloaste vaihtelee paljon rikoslajeittain. Eräiden rikosten ilmitulo riippuu miltei kokonaan poliisin ja muiden kontrolliviranomaisten toiminnasta. Piiloon jäänyttä rikollisuutta pyritään selvittämään mm. Uhritutkimuksin (ks. esim. kpl 3).
- Tämän katsauksen kappaleiden alussa kerrotaan kappaleen kannalta relevanteista tietolähteistä ja niihin olennaisesti liittyvistä ongelmista.

Lähde: Haapakangas 2021; Tilastokeskus 2020

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset, liikenteeseen liittyvät rikkomukset ja muut rikkomukset vuonna 2021

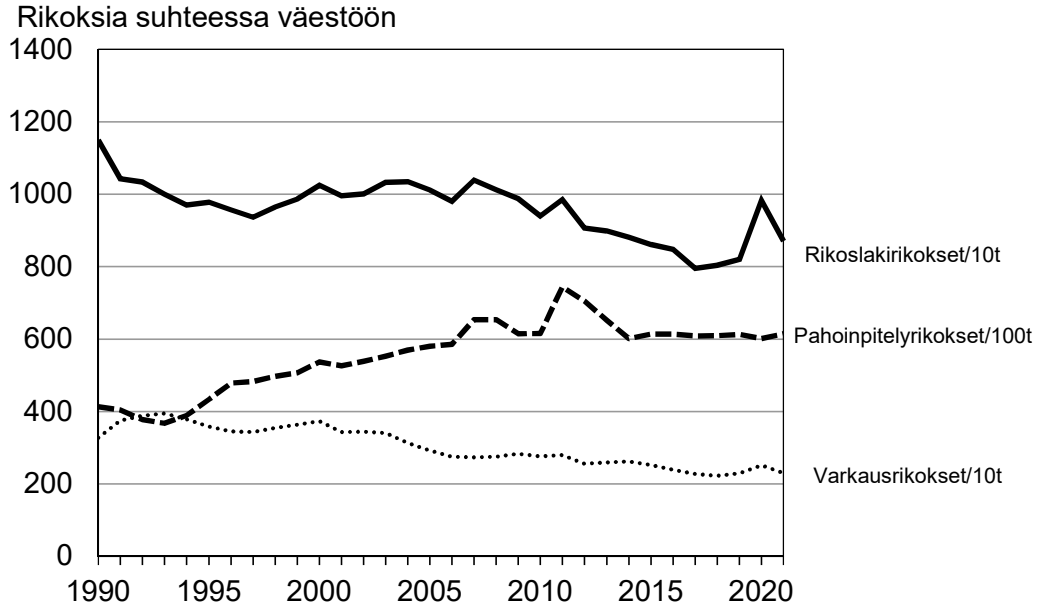
Rikoslaji	Lukumäärä		Osuus (%)	
Omaisuusrikokset	**223 643**		**45 %**	
…varkausrikokset	…	127 791	…	26 %
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	**36 525**		**7 %**	
…pahoinpitelyrikokset	…	34 123	…	7 %
…murhat, tapot ja surmat (pl. yritykset)	…	83	…	0 %
Seksuaalirikokset	**5 376**		**1 %**	
…raiskaukset, törkeät raiskaukset	…	1 851	…	0 %
Huumausainerikokset	**28 212**		**6 %**	
…törkeät huumausainerikokset	…	1 645	…	0 %
Liikennerikokset	**134 522**		**27 %**	
…rattijuopumukset	…	17 370	…	4 %
Muut rikokset ja rikkomukset (pl. liikennerikkomukset)	**65 646**	…	**13 %**	…
…rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia, ym. vastaan	…	12 739	…	3 %
…järjestysrikkomukset	…	976	…	…
…yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	…	12 369	…	3 %
…alkoholirikokset ja -rikkomukset	…	1 155	…	…
Yhteensä	**493 924**		**100 %**	
…joista rikoslakirikoksia	…	482 593	…	98 %
Liikennerikkomukset ym.*	**7 474**	…	…	…
Rikokset ja rikkomukset yhteensä	**501 398**	…	…	…

* Liikennerikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §).
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Eri rikoslajien kehitys riippuu paitsi rikollisuuden todellisesta lisääntymisestä tai vähenemisestä, myös siitä, miten aktiivisesti rikosten uhriksi joutuneet ilmoittavat niistä poliisille. Poliisilta piiloon jäävien rikosten osuus on usein suurempi niin sanotuissa massarikoksissa kun taas vakavammat rikokset tulevat herkemmin poliisin tietoon. Ilmitulleiden rikosten määrään vaikuttaa myös viranomaisten valvonnan tehokkuus ja se, miten valvontaa suunnataan. Tilastoituun rikollisuuteen vaikuttavat lisäksi lainsäädännön muutokset ja rikosten kirjaamisessa tapahtuneet muutokset.

Kuvio 1 näyttää kaikkien rikoslakirikosten sekä varkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten kehityksen viimeisen 30 vuoden aikana. Vertailun helpottamiseksi kaikkien rikosten ja varkausrikosten määrä esitetään väestön 10 000

asukasta kohden, pahoinpitelyrikokset väestön 100 000 asukasta kohden. Taulukossa 2 esitetään myös eräiden muiden rikosten väkilukuun suhteutettu määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 1990–2021. Kaikki rikoslakirikokset ja varkausrikokset 10 000 asukasta kohti, pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022b)

Kaikkien rikosten kokonaismäärä on ollut pääosin laskusuuntainen vuoden 1990 jälkeen. Vuonna 1990 rikosten määrä oli 1 150 rikosta väestön 10 000 asukasta kohti, kun taso vuonna 2021 oli 869. Myös varkausrikokset ovat yleisesti vähentynyt vuodesta 1993 lähtien. Vuonna 2021 Varkausrikosten väestöön suhteutettu taso on vähentynyt vuoden 1993 tasosta yli 30 prosenttia.

Varkausrikosten ohella myös vahingontekorikokset ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana vähentyneet. Kavallus- ja petosrikokset sen sijaan lisääntyivät vuoteen 2016 asti, jonka jälkeen rikollisuuden taso on osin laskenut ja pysynyt ennallaan. Ryöstörikosten määrä on pysynyt jotakuinkin samalla tasolla koko tarkastelujakson ajan. Vuonna 2020 ryöstörikosten taso oli kuitenkin tarkastelujakson korkein, 33 rikosta 100 000 asukasta kohden.

Pahoinpitelyrikosten määrä lisääntyi lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2011 asti. Kasvun katsotaan johtuneen ainakin osittain alkoholin kulutuksen samanaikaisesta kasvusta, osin myös lisääntyneellä ilmoitusalttiudella sekä rikosten tilastointiin liittyvillä seikoilla. Vuonna 2011 poliisin kirjaamat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon. Tätä selittää lainmuutos, jonka myötä lähisuhteissa tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia. Viime

vuosina pahoinpitelyrikollisuuden taso on pysynyt käytännössä muuttumattomana. Koronavuosi 2020 oli poikkeus pahoinpitelyrikosten osalta, mikä johtui ainakin osittain koronavuoden rajoitustoimenpiteistä. Henkirikollisuus sen sijaan on vähentynyt lähes yhtäjaksoisesti jo 90-luvulta lähtien.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti 2010–2021

	2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Tappo, murha, surma (pl. yritykset)	2,0	2,1	1,6	1,7	1,8	1,7	1,4	1,3	1,5	1,3	1,6	1,5
Ryöstörikokset	28	30	30	28	31	28	30	30	31	33	36	34
Pahoinpitelyrikokset	615	744	705	651	602	613	614	608	610	613	601	615
Varkausrikokset	2757	2800	2557	2594	2616	2525	2388	2275	2224	2297	2514	2302
Vahingonteko	915	1018	818	796	777	687	639	607	552	552	604	573
Kavallus- ja petosrikokset (ei sis. veropetoksia)	439	494	561	624	628	715	783	602	616	696	807	828
Rattijuopumus	393	397	353	330	322	321	315	321	344	335	365	313

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022b).

Lähteet

Tilastokeskus. 2022a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/

Tilastokeskus. 2022b. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/vaerak

Tilastokeskus. 2020. Rikos-ja pakkokeinotilasto Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2020. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/2020/13/rpk_2020_13_2021-05-12_fi.pdf

Haapakangas, Kimmo. 2021. Yksi rikos, monta osatekoa – miten rikoksia tilastoidaan? Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2021/yksi-rikos-monta-osatekoa-miten-rikoksia-tilastoidaan/

2 Henkirikokset

Karoliina Suonpää ja Anna Raeste

Tiivistelmä

- Vuonna 2021 Suomessa tehtiin 94 uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta. Valtaosa näistä oli tappoja tai murhia. Henkirikostaso oli 1,7 rikosta 100 000 asukasta kohti.
- Kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten määrä pysyi lähes yhtä korkealla tasolla kuin vuonna 2020 (–1 %), jolloin henkirikokset lisääntyivät edellisvuoteen verrattuna. Sekä henkirikosten lukumäärä että väkilukuun suhteutettu henkirikostaso oli kuitenkin selvästi alle 1990-luvun ja 2000-luvun alun keskitason.
- Suurin osa henkirikoksista tapahtuu yksityisasunnoissa. Väkilukuun suhteutettuna henkirikoksia tehdään eniten Lapissa ja tietyillä Itä-Suomen alueilla.
- Suomalaista henkirikollisuutta hallitsee syrjäytyneiden ja päihdeongelmista kärsivien miesten keskinäinen väkivalta. Henkirikoksesta epäillyillä on tyypillisesti matala koulutus, heikko sidos työmarkkinoihin ja aikaisempaa rikoshistoriaa.
- Asukaslukuun suhteutettu henkirikostaso on matalampi kuin Venäjän ja Baltian maiden, mutta korkeampi kuin läntisten naapurimaiden. Ero muihin Pohjoismaihin muodostuu pääosin syrjäytyneiden ja päihdeongelmista kärsivien miesten alkoholisidonnaisista rikoksista. Työssä käyvän väestön rikollisuustaso ei Suomessa juurikaan eroa muista Pohjoismaista.

Yksiselitteisin väkivaltarikosten vakavuutta erittelevä piirre on uhrin kuolema: vain uhrin kuolemaan johtaneita tekoja voidaan pitää henkirikoksina. Kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevat tilastotiedot ovat verraten luotettavia, koska niiden kohdalla piilorikollisuuden ja teon oikeudellisen määrittelyn aiheuttamat ongelmat ovat pienempiä kuin muissa väkivaltarikoksissa. Muussa kuin kuolemaan johtaneessa väkivallassa tilastoidun rikollisuuden määrään vaikuttavat muun muassa uhrien ja sivullisten ilmoitusalttius, poliisin tutkinta- ja kontrollitoiminta sekä lainsäädännön muutokset. Tarkastelemme tässä luvussa kuolemaan johtanutta väkivaltaa ja seuraavassa luvussa muita väkivaltarikoksia.

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Suomen rikoslaissa on viisi rikosnimikettä, joiden tunnusmerkistö sisältää tahallisen väkivallan seurauksena aiheutetun toisen ihmisen kuoleman: tappo (RL 21:1), murha (RL 21:2), surma (RL 21:3), lapsensurma (RL 21:4) sekä rikosnimikeyhdistelmä pahoinpitelyrikos (RL 21:5–7) ja kuolemantuottamusrikos (RL 21:8–9). Kuolemaan johtavan väkivallan tärkeimmät tilastolähteet ovat:

A. *Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot*. Tilastokeskuksen vuosittain julkaisema rikos- ja pakkokeinotilasto sisältää tietoja poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu pääosin poliisin keräämistä tiedoista, joten sitä voidaan jatkossa nimittää **poliisitilastoksi**. Tilasto on aluepohjainen, se sisältää vain Suomen viranomaisten tutkimat eli enimmäkseen vain Suomessa tehdyt henkirikokset. Niin ikään Tilastokeskuksen julkaisema syytetyt, tuomitut ja rangaistukset -tilasto kertoo henkirikoksesta vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä antaa tietoja henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen toimittamiin tietoihin, ja sitä voidaan jatkossa nimittään **oikeustilastoksi**.

B. *Kuolemansyytilasto.* Terveydenhuoltoviranomaisten tietoihin pohjautuvasta kuolemansyytilastosta ilmenee vuoden aikana tahallisen väkivallan aiheuttamiin vammoihin kuolleiden määrä. Tilasto on väestöpohjainen, siihen kirjataan Suomessa vakinaisesti asuvien henkilöiden kuolemantapaukset riippumatta siitä, missä henkilö on kuollut. Kirjauksen edellytyksenä on, että vainajasta on kirjoitettu kuolinsyytodistus. Jos esimerkiksi uhrin ruumis on hävitetty tai sitä ei ole löytynyt, todistusta ei voi kirjoittaa.

C. *Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin sekä Poliisihallituksen yhteistyössä ylläpitämään Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjataan poliisitilaston tavoin poliisin

tietoon tulleet henkirikokset (sisältäen myös tahallisiin pahoinpitelyrikoksiin liittyvät kuolemantuottamusrikokset). Seurantajärjestelmä on perustettu vuonna 2002. Poliisitilastosta seurannan erottaa se, että rikokset kirjataan pääsääntöisesti vasta kun esitutkinta on päättynyt. Tiedot kerätään erillisellä sähköisellä lomakkeella suoraan rikostutkijoilta. Järjestelmä sisältää huomattavasti enemmän tietoa tekojen piirteistä ja osapuolista kuin muut edellä mainitut tietolähteet.

Eri tilastolähteiden tiedot henkirikosten määrästä poikkeavat suhteellisen paljon toisistaan. Kuolemansyytilaston ilmoittama henkirikoksiin kuolleiden vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 27 henkilöä pienempi kuin poliisitilaston antama. Syitä eroon on kolme: erot kirjaamisperusteissa, kirjaamisvirheet ja epäselvät väkivaltaiset kuolemantapaukset. Viimeksi mainitut selittävät suurimman osan erosta. Poliisitilastoon kirjautuu henkirikoksina kunkin vuoden loppupuolelta huomattava määrä tutkinnassa olevia epäselviä kuolemantapauksia, jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi, itsemurhiksi tai luonnollisiksi kuolemiksi. Nyrkkisääntönä voi pitää, että poliisitilaston osoittama henkirikosten vuotuinen kokonaismäärä on tosiasiallista viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrää korkeampi, kuolemansyytilaston antama puolestaan sitä pienempi. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan Suomessa on vuosina 2010–2019 surmattu vuosittain keskimäärin 89 ihmistä; poliisitilaston mukaan uhreja oli vuosittain keskimäärin 103 (+16 %) ja kuolemansyytilaston mukaan 76 (–15 %). On huomioitava, että eriävyydet *tasossa* eivät välttämättä johda eriävyyksiin *trendissä*. Toisin sanoen eri lähteet voivat antaa samanlaisen ja yhtä luotettavan kuvan kehityksen suunnasta, vaikka ne antaisivat keskenään poikkeavan kuvan ilmiön yleisyydestä (ks. kohta 2.2).

Vuosittaista henkirikosten määrää ei tosiasiassa voida selvittää täydellisellä tarkkuudella. Pääsyinä ovat epäselviksi jäävät alkoholisidonnaiset väkivaltavammakuolemat ja kokonaan ilmi tulematta jäävät henkirikokset. Ensin mainittuja on joka vuosi useampia. Niissä itse kuolemantapaus tulee viranomaisten tietoon, mutta väkivaltaisesti kuolleen henkilön vammojen syntytapaa ei jälkikäteen kyetä selvittämään. Silminnäkijöitä ei useinkaan ole ja jos on, he eivät yleensä muista tapahtuman yksityiskohtia. Myös ulkoisen väkivallan aiheuttamien vammojen lopullinen vaikutus uhrin kuolemaan on näissä tapauksissa usein epäselvä uhrin jo ennestään heikon terveydentilan johdosta. Pääosassa tapauksia rikostutkinta päätetään, koska rikoksen tapahtumisesta ei saada riittävää näyttöä.

Varsinainen *piilorikollisuus* – rikokset, jotka eivät tule lainkaan rikosepäilynä viranomaisten tietoon – on nykykäsityksen mukaan Suomen henkirikollisuudessa vähäistä. Viranomaiset ja tutkijat arvioivat, että joka vuosi vain muutama tahallinen henkirikos jää tulematta ilmi. Kyse on yleensä kadonneista henkilöistä, joita ei löydetä ja joiden katoamisen syytä ei voida

varmuudella selvittää. Lisäksi on esitetty, että hoitohenkilöstön tekemillä, huonokuntoisiin potilaisiin kohdistuneilla henkirikoksilla saattaa olla muuta henkirikollisuutta suurempi riski jäädä piilorikoksiksi kuolemansyyntutkintajärjestelmään ja terveydenhuollon valvontajärjestelmiin liittyvien puutteiden vuoksi. On siis mahdollista, että arviot saattavat vähätellä piilorikollisuuden määrää henkirikollisuudessa.

Vuosittain tulee ilmi ja tilastoidaan niin ikään muutamia henkirikoksia, jotka on tehty jo vuosia aikaisemmin. Sekä kuolemansyytilasto että poliisitilasto sisältävät lisäksi yksittäisiä rikoksia, jotka on tehty Suomen rajojen ulkopuolella (Lehti 2002, 11–14; Pajuoja & Salminen 1996).

Vähäisen piilorikollisuuden ohella myös henkirikosten selvitysaste on varsin korkea, myös kansainvälisesti vertaillen (Liem ym. 2019). Poliisin tietoon tulevista henkirikoksista 98 prosenttia kyetään selvittämään ilmituloa seuraavan kalenterivuoden aikana (Suonpää 2021a). Tämä tarkoittaa sitä, että henkirikosten osalta myös tekijöistä saadaan luotettavaa tietoa.

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Viime vuoden aikana poliisin tietoon tulleiden murhien, tappojen ja surmien yhteenlaskettu määrä oli 83 (taulukko 1). Surmia ei tilastoitu yhtään ja lapsensurmia yksi. Edellisten lisäksi poliisin tietoon tuli 10 pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyä kuolemantuottamusta. Näin ollen uhrin kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten kokonaismäärä oli 94, lähes sama kuin edellisvuonna (–1 %). Kuten suomalaiselle henkirikollisuudelle on tyypillistä, yleisin rikosnimike oli tappo (50 %).

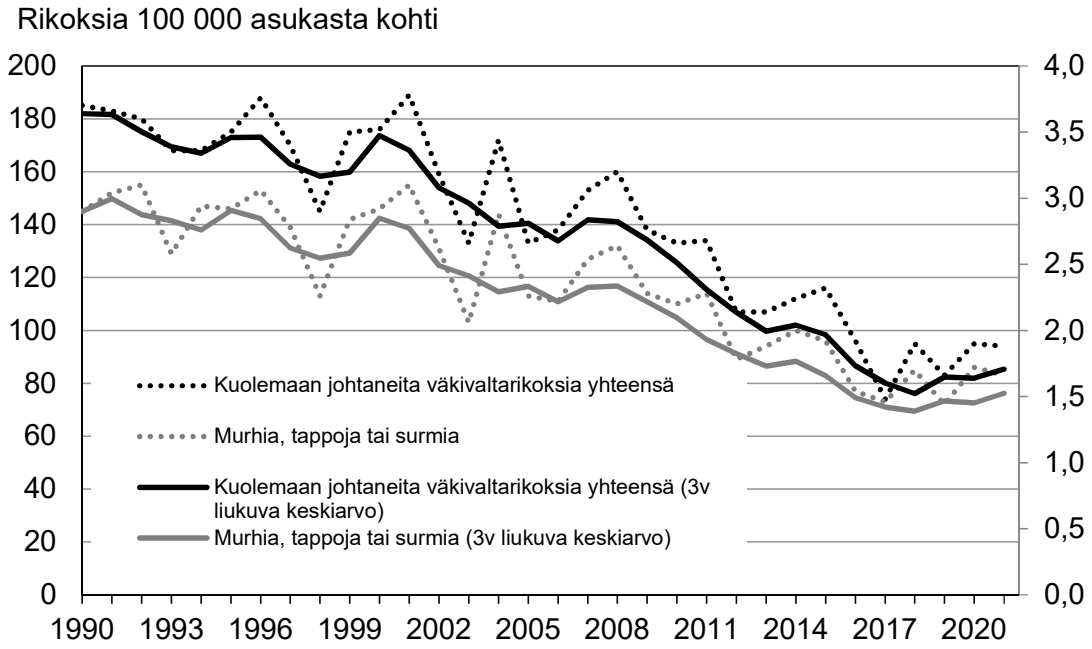
Viime vuosi näyttäytyy siis hyvin edellisvuoden kaltaisena. Viimeisen kymmenen vuoden aikana kaikkien kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten vuosittainen määrä on vaihdellut 74:n ja 116:n välillä ja vuosittainen keskiarvo on ollut 98. Viime vuoden rikosten määrä oli siis alle kymmenvuotisjakson keskiarvon. Poliisitilaston osalta yksittäisten vuosien vertailua heikentää se, että vaikka tilasto sisältää pääasiassa Suomessa tapahtuneita henkirikoksia, vuosien 2015 ja 2016 lukuihin sisältyy myös turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen tuloaan tekemiä, mutta Suomen viranomaisten tutkimia henkirikoksia. Niin ikään vuoden 2017 tilastotieto, jonka mukaan pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjä kuolemantuottamusrikoksia olisi ollut vuonna 2017 vain yksi, on luultavasti tilastoinnin epätarkkuudesta johtuva aliarvio.

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltarikokset 2012–2021

	2012	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
A. Surmattuja poliisitilaston mukaan										
Murha	43	38	42	48	23	29	28	27	33	36
Tappo	46	56	58	48	54	44	57	45	53	47
Surma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Edellisiä yhteensä	**89**	**94**	**100**	**96**	**77**	**73**	**85**	**72**	**86**	**83**
Lapsensurma	0	1	1	1	0	0	0	0	0	1
Pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus	18	12	11	19	19	1	10	11	9	10
Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia yhteensä										
	107	**107**	**112**	**116**	**96**	**74**	**95**	**83**	**95**	**94**
Muutos %	*–20*	*0*	*+5*	*+4*	*–17*	*–23*	*+28*	*–13*	*+14*	*-1*
C. Surmattuja kuolemansyytilaston mukaan										
	73	**78**	**78**	**70**	**63**	**61**	**68**	**65**	**75**	**..**
Muutos %	*–26*	*+7*	*0*	*–10*	*–10*	*–3*	*+11*	*-4*	*+1*	
D. Surmattuja Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan										
	89	**89**	**88**	**82**	**74**	**67**	**86**	**88**	**..**	**..**
Muutos %	*–19*	0	–1	–7	–10	–9	+28	+2	..	..

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2022b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (15.1.2020).

Kuten edellä todettiin, eri tilastolähteet antavat hieman toisistaan poikkeavan kuvan henkirikosten lukumäärästä. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tuorein käytettävissä oleva tieto on vuodelta 2019, kuolemansyytilaston osalta vuodelta 2020. Tasoerosta huolimatta kuolemansyytilasto ja Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä antavat vakavimman väkivallan *ajallisesta kehityksestä* samanlaisen kuvan kuin poliisitilasto, jonka tietoihin seuraavat tarkastelut perustuvat.

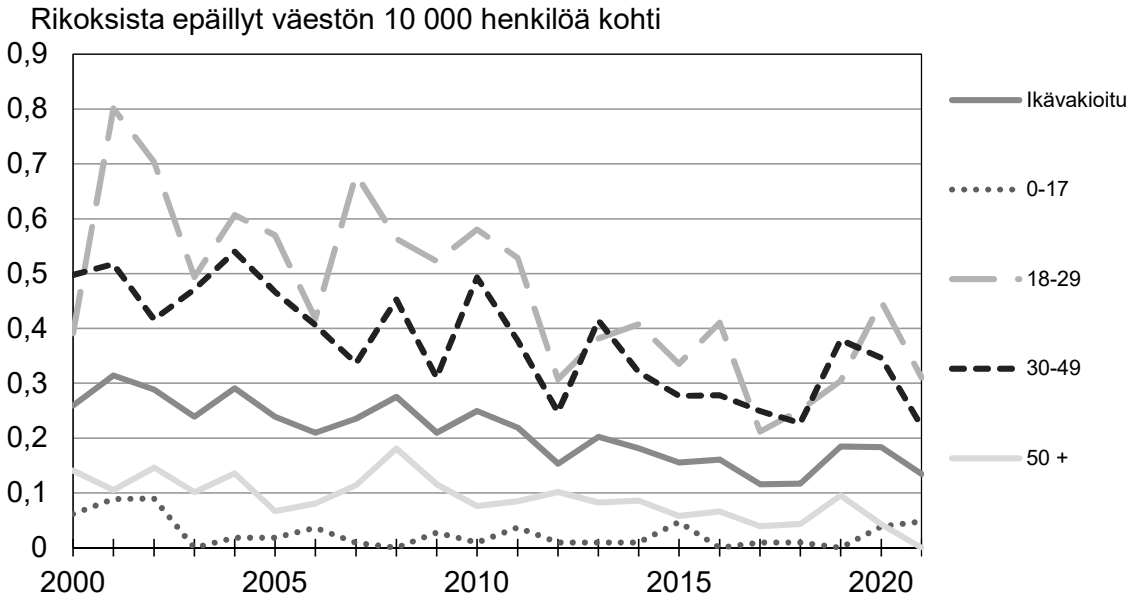
Kuvio 1 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia 100 000 asukasta kohti vuosina 1990–2021, kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Viranomaisten tietoon tulleet tapaukset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c).

Kuviossa 1 on esitetty kaikkien kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten (musta pisteviiva) sekä murhien, tappojen ja surmien (vaalea pisteviiva) asukaslukuun suhteutettu määrän kehitys vuosina 1990–2021. Sarjojen välinen tasoero muodostuu pääosin rikoksista, joita on tutkittu kuolemantuottamuksina pahoinpitelyrikoksen yhteydessä. Ajallisen muutoksen hahmottamiseksi kehitys on esitetty myös kolmen vuoden liukuvana keskiarvona sekä kaikille uhrin kuolemaan johtaneille väkivaltarikoksille (musta yhtenäinen viiva) että murhille, tapoille ja surmille (vaalea yhtenäinen viiva). Vaikka yksittäisten vuosien välillä havaitaan vaihtelua, henkirikokset ovat keskimäärin vähentyneet 1990-luvulta alkaen. Samankaltaista positiivista kehitystä on havaittu useimmissa muissakin länsimaissa (Suonpää ym. 2022; Lappi-Seppälä ja Lehti 2014).

Asukaslukuun suhteutettuna Suomessa tehtiin viime vuonna 1,5 murhaa, tappoa tai surmaa ja yhteensä 1,7 kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta 100 000 asukasta kohti. Taso oli korkeampi kuin seurannan matalimman henkirikollisuuden vuosina, mutta kuitenkin selvästi matalammalla kuin seurannan aikana keskimäärin.

Henkirikollisten määrän väheneminen on vahva havainto, mutta ilmiön taustalla vaikuttavista syistä ei ole täyttä yksimielisyyttä. Tutkijat ovat pohtineet, missä määrin laskusuunta johtuu väestön vanhenemisesta ja mistä määrin aidosta käyttäytymisen muutoksesta. Kuviossa 2 on kuvattu henkirikoksista epäiltyjen määrän ajallista kehitystä väestön 10 000 henkilöä kohti.

Ensinnäkin kuvio osoittaa mittavaa satunnaisvaihtelua vuosien välillä. Toiseksi ikävakioitujen lukujen tarkastelu paljastaa, että henkirikollisuuden vähenemisessä ei ole kyse pelkästään ikäluokkien pienenemisestä vaan henkirikoksesta epäiltyjen määrä on pienentynyt myös ikäluokan kokoon suhteutettuna. Eniten henkirikoksia tekevät nuoret aikuiset (18–29-vuotiaat) ja työikäiset (30–49-vuotiaat). Myös henkirikosten väheneminen on voimakkainta näissä ikäryhmissä. Yli 50-vuotiaiden kohdalla henkirikosten tekeminen on selvästi harvinaisempaa ja vähentynyt entisestään seurannan aikana. Alaikäisten keskuudessa havaitaan merkittävää vaihtelua vuosien välillä, mutta ei systemaattista laskusuuntaa. Tosin tämän ryhmän osalta henkirikosten tekeminen on jo valmiiksi verrattain harvinaista eikä niitä tapahdu vuosittain.

Kuvio 2 Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuoden törkeimmän rikoksen mukaan vuosina 2000–2021. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c).

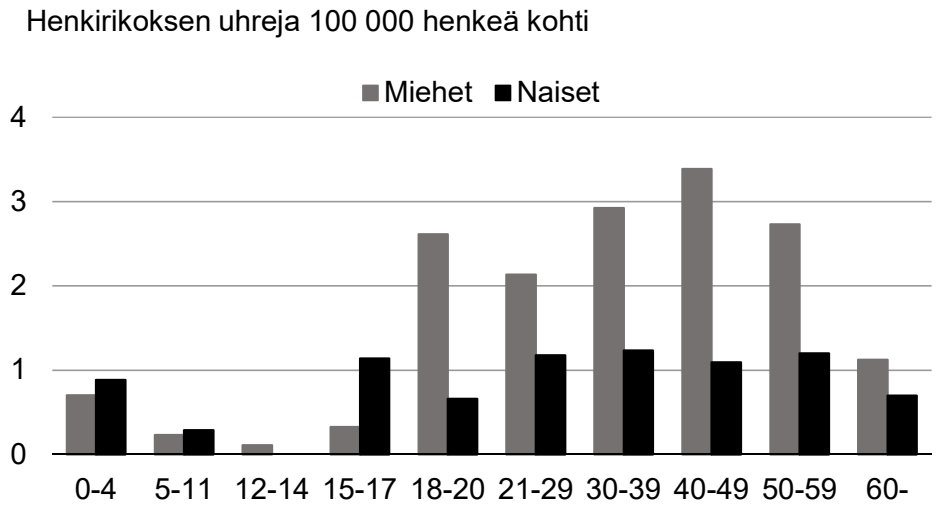
2.3 Henkirikollisuuden piirteitä

Henkirikollisuus on Suomessa korostuneesti heikosti koulutettujen, työelämän ulkopuolella olevien, päihdeongelmista kärsivien työikäisten miesten keskinäistä rikollisuutta. Suurin osa henkirikoksista kohdistuu tuttaviin tai perheenjäseniin ja täysin tuntemattomiin kohdistuvat teot ovat erittäin harvinaisia. Vaikka henkirikosten määrä on viime vuosikymmeninä vähentynyt selvästi, tekojen piirteet ovat muuttuneet hitaammin. Tarkemmin henkiri-

kosten piirteistä kerrotaan säännöllisesti ilmestyvässä Henkirikoskatsauksessa. Seuraavassa tarkastellaan muutamia suomalaisen henkirikollisuuden piirteitä ja riskitekijöitä hyödyntäen Tilastokeskuksen ylläpitämiä tilastoja[1].

Ikä ja sukupuoli

Valtaosa henkirikoksista on miesten välistä rikollisuutta niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Rikos- ja pakkokeinotilaston tietojen avulla tarkasteltuna 67 prosenttia henkirikosten uhreista oli miehiä ja 33 prosenttia naisia vuosina 2012–21. Naisten osuus uhreista on henkirikosten kohdalla pienempi kuin poliisin tietoon tulevissa lievemmissä väkivaltarikoksissa. Lisäksi henkirikosten uhrit ovat keskimäärin vanhempia kuin lievempien väkivaltarikosten uhrit. Kuviossa 3 on tarkasteltu eri-ikäisiin kohdistuvien tappojen, murhien ja surmien määriä[2] suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon. Molemmilla sukupuolilla riski kuolla henkirikoksen uhrina on ensimmäisinä neljänä elinvuonna korkeampi kuin myöhemmin lapsuudessa. Naisten kohdalla väkilukuun suhteutettu henkirikostaso kohoaa jälleen teini-iässä, jääden melko samalle tasolle aina 60 ikävuoteen saakka. Miesten kohdalla henkirikostaso sen sijaan on korkeimmillaan keski-iässä ja pienenee selvästi vanhemmissa ikäluokissa.

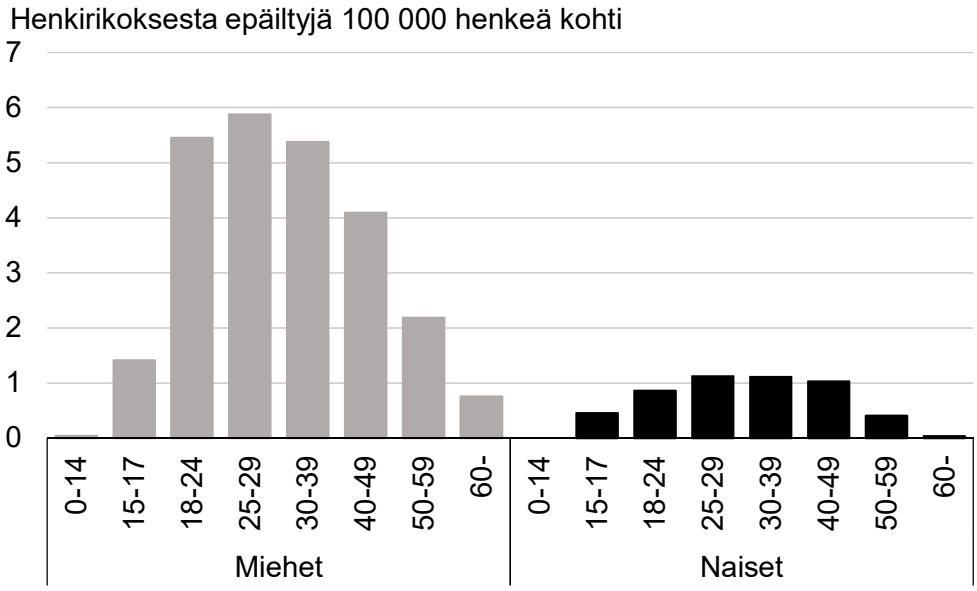

Kuvio 3 Henkirikoksen uhreja ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2012–2021. *Lähteet*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c).

[1] Kirjoitushetkellä kuolemansyytilaston tuoreimmat tiedot päättyvät vuoteen 2020 ja poliisi- ja oikeustilaston tiedot vuoteen 2021. Käytämme kunkin tilastolähteen tuoreimpia tietoja. Siltä osin kun tiedot pohjaavat vuonna 2021 *selvitettyihin* rikoksiin, luvuista on poistettu Liberian sisällissotaan liittyvät murhat, jotka on kirjattu poliisitilastossa vuonna 2021 selvitettyjen rikosten joukkoon.

[2] Luvut eivät sisällä lapsensurmia (yhteensä neljä tapausta tarkastelujaksolla 2012–2021) tai rikosnimikeyhdistelmää pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamusrikos (120 tapausta kyseisellä ajanjaksolla), ks. taulukko 1.

Henkirikosten tekijöiden keskuudessa miesten yliedustus on vielä uhritilastojakin suurempi: viimeisen kymmenen vuoden aikana 84 prosenttia epäillyistä oli miehiä ja 16 prosenttia naisia. Henkirikoksiin syyllistyvät ovat keskimäärin uhrejaan nuorempia. Rikollisuustaso on miehillä korkeimmillaan 20 ja 40 ikävuoden välillä ja naisilla 25 ja 50 ikävuoden välillä (kuvio 4).

Kuvio 4 Henkirikoksesta epäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2012–2021. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c).

Henkirikosten tekopaikat

Valtaosa tapoista, murhista ja surmista tapahtuu yksityisasunnoissa. Vuonna 2021 selvitetyistä henkirikoksista 60 prosenttia tehtiin yksityisasunnoissa. Jos myös muut yksityiset paikat lasketaan mukaan, yksityisissä tiloissa tapahtui 88 prosenttia tapoista, murhista ja surmista (taulukko 2). Osuus on hieman kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana: kahtena viime vuonna yksityisissä tiloissa tapahtuneiden henkirikosten osuus on ollut koko kymmenvuotisjakson korkein.

Taulukko 2 Selvitettyjen tappojen, murhien ja surmien tekopaikat vuosina 2012–2021 (surmattuja).

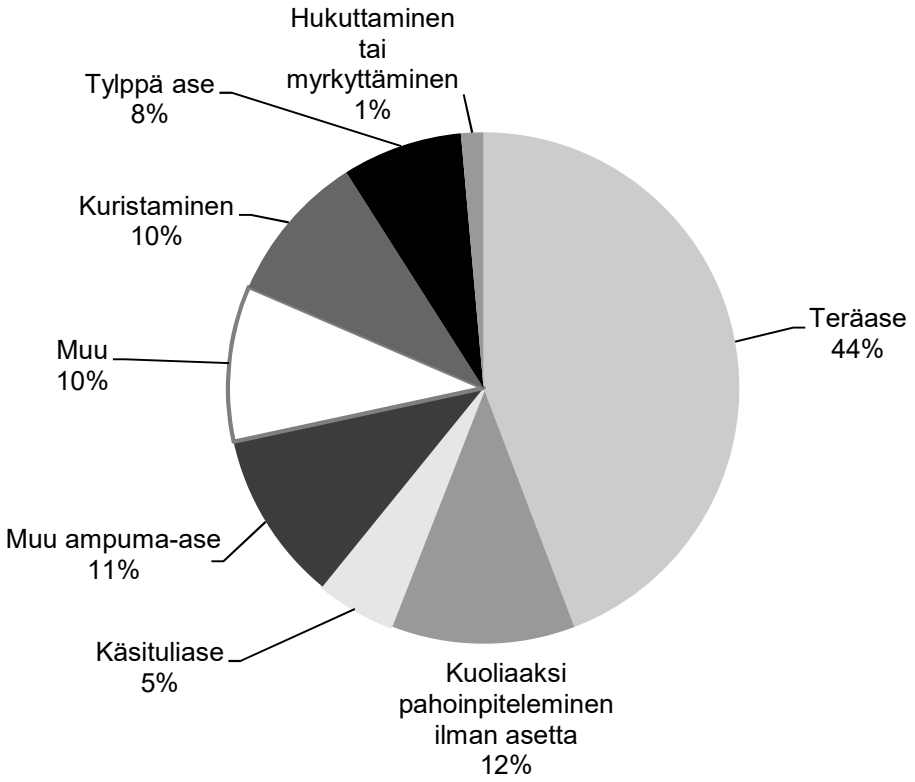
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Yksityisasunto	56	58	65	41	45	48	51	46	60	60
Muu yksityinen paikka	20	18	13	18	14	6	13	11	16	13
Yksityiset paikat, %	85	80	78	70	78	76	75	79	88	88
Liikekeskus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yleinen tilaisuus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ravitsemusliike	2	2	0	5	0	0	1	0	0	0
Muu yleinen paikka	11	17	22	20	17	17	20	15	10	10
Yleiset paikat, %	15	20	22	30	22	24	25	21	12	12

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a). Pyöristyksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta.

Pitkällä aikavälillä yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten suhteellisen osuuden kasvu on ollut voimakasta. Vielä 1960-luvulla alle puolet henkirikoksista tehtiin yksityisasunnoissa (Kivivuori 1999). Muutoksen taustalla on ollut kaupungistuminen ja syrjäytyneen, henkirikosalttiin väestönosan asuntotilanteen asteittainen koheneminen, mutta myös henkirikollisuuden ikärakenteen muuttuminen, keski-ikäistyminen. Nuorten henkirikoksista edelleenkin huomattavasti suurempi osa tapahtuu julkisilla paikoilla kuin vanhempien ikäryhmien rikoksista.

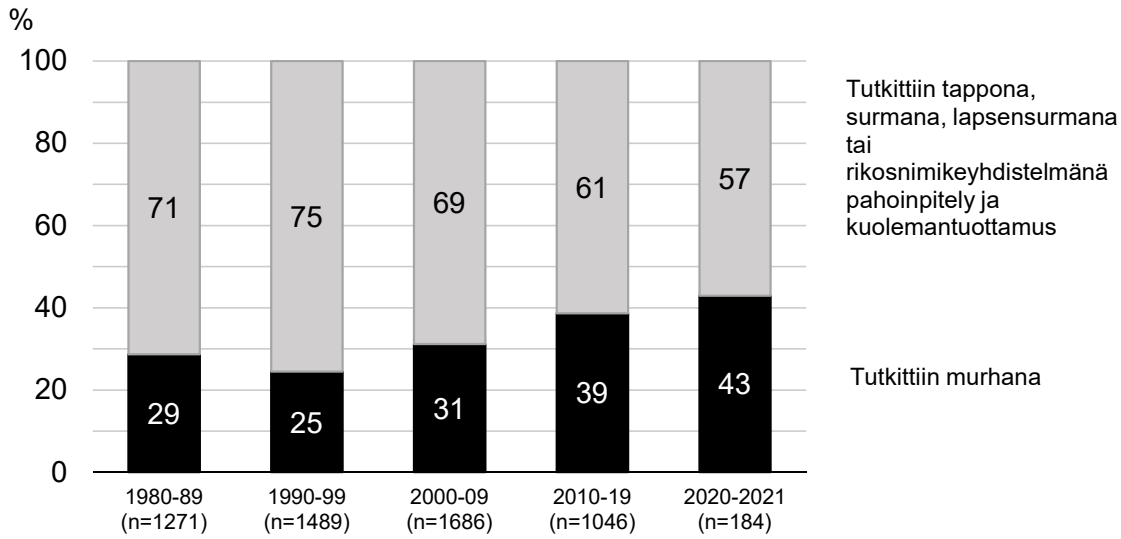
Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus

Pääosa henkirikoksista tehdään jotakin asetta tai muuta välinettä käyttäen. Yleisin surmaamisväline on teräase, jolla tehdään 44 prosenttia kaikista Suomen henkirikoksista (kuvio 5). Ampuma-aseen käyttö on sen sijaan harvinaisempaa: 16 prosenttia henkirikoksista oli tehty ampuma-asetta käyttämällä. Hieman yli kymmenesosa uhreista on pahoinpidelty kuoliaaksi ilman asetta, ja lähes yhtä usein tekotapana on ollut uhrin kuristaminen.

Kuvio 5 Henkirikosten tekovälineet vuosina 2012–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2022b).

Väkivallan raakuuden mittaamiseen ei ole olemassa yksiselitteistä tapaa. Ainoa poliisitilaston sisältämä mittari henkirikollisuuden raakuudesta ja suunnitelmallisuudesta on murhina tutkittujen tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta. Murhanimikkeen käytön pääperusteita on neljä. Murhan tunnusmerkistö täyttyy, jos tappo on tehty vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Murhaksi tapon tekee myös se, että uhrina on ollut järjestystä ylläpitävä virkamies ja hänet on surmattu virkatoimensa johdosta. Lisäksi teon tulee olla kokonaisuutena arvostellen törkeä (RL 21:2). Tunnusmerkistön monijakoisuus tekee murhien osuudesta varsin vaikeasti tulkittavan osoittimen väkivallan piirteiden suhteen.

Kuvio 6 Murhien osuus selvitetyistä henkirikoksista vuosina 1980–2021 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a).

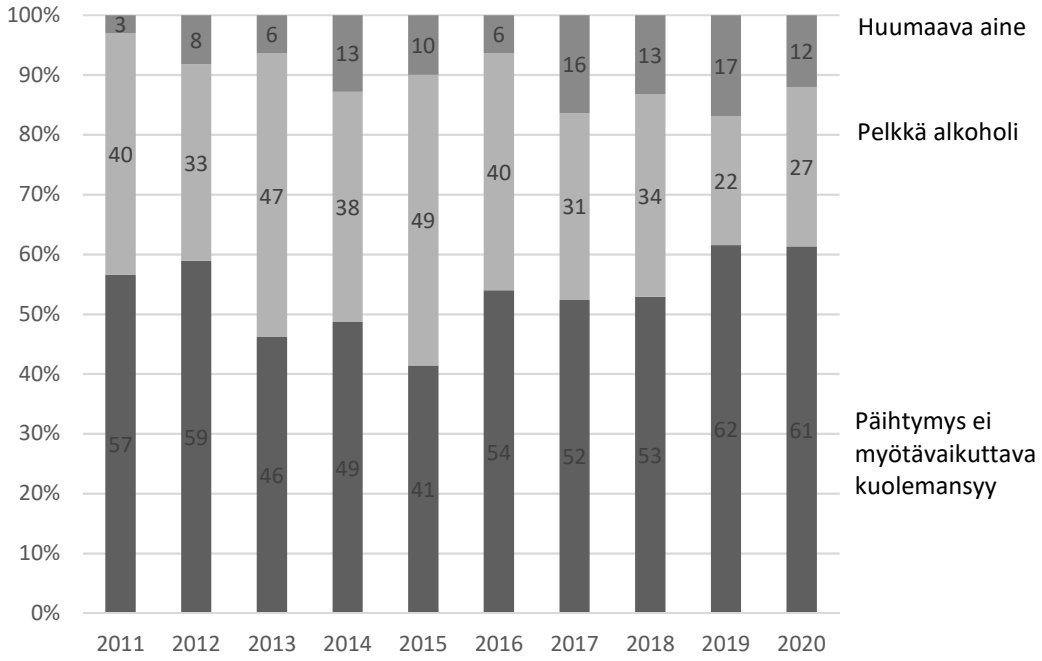
Kuviosta 6 käy ilmi murhasta epäiltyjen osuus kaikista henkirikosepäillyistä vuosina 1980–2021. Kuviot pohjaavat bruttolukuihin eli sama henkilö voi esiintyä kuviossa useita kertoja. Murhanimikkeen käyttö oli 1980-luvulla hieman yleisempää kuin 1990-luvulla. Kuluvalla vuosituhannella murhasta epäiltyjen suhteellinen osuus on sen sijaan kasvanut. Alle 18-vuotiaiden epäiltyjen tekemissä henkirikoksissa murhien osuus on vielä suurempi; 2000-luvulla lähes joka toista (49 %) alaikäisten tekemistä henkirikoksista on tutkittu murhanimikkeellä.

Murhanimikkeen käytön vaihtelut ja yleistyminen kuluvalla vuosikymmenellä 1990-lukuun verrattuna voivat heijastaa useampaa muutosta. Ensinnäkin *tekojen piirteissä* saattaa olla vaihtelua, poikkeuksellisen julmien ja/tai suunnitelmallisten tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta voi kasvaa tai vähentyä. Osin tämä saattaa liittyä yksin rikostyyppien *yleistrendien* erilaisuuteen, suunnitelmallisen rikollisuuden määrälliset muutokset eivät välttämättä noudata impulsiivisen väkivallan muutoksia. Murhasta tuomittujen osuuden kasvu on kuluvalla vuosituhannella liittynyt alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden huomattavaan määrälliseen vähenemiseen. Muutoksiin voivat vaikuttaa myös *tutkintakäytännön* muutokset – tekoa, jota ennen olisi tutkittu tappona, saatetaan tutkia murhana. Tutkintakäytännön muutosten taustalla on monenlaisia syitä, mutta ne voivat liittyä myös rikollisuudessa tapahtuviin määrällisiin muutoksiin. Törkeän väkivallan määrän väheneminen saattaa johtaa väkivaltaista käyttäytymistä kohtaan tunnetun sensitiivisyyden kasvuun ja vastaavasti väkivallan lisääntyminen sensitiivisyyden vähenemiseen (Kivivuori 2014).

Päihteet ja henkirikollisuus

Suomalaiset henkirikokset liittyvät vahvasti alkoholiin. Huomattava osa henkirikosten osapuolista kärsii päihdeongelmista. Päihteiden merkityksen viimeaikaista kehitystä on mahdollista tarkastella Tilastokeskuksen kuolemansyytilaston sekä poliisitilaston tietojen avulla. Kuolemansyytilasto on karkea mittari uhrin päihtymystilalle eikä kuvaa sitä, mikä osuus väkivaltaan kuolleista uhreista oli rikostilanteessa päihtynyt vaan millä osuudella päihtymys oli kirjattu *myötävaikuttavaksi kuolemansyyksi*. Luokka ”huumaava aine” sisältää tilanteet, joissa uhrin kuolemaan on myötävaikuttanut huumeiden tai lääkkeiden käyttö tai huumaavan aineen ja alkoholin yhteiskäyttö. Suurimmassa osassa tähän ryhmään kirjatuista tapauksista myötävaikuttavaksi kuolemansyyksi oli kirjattu sekä alkoholi- että huume- tai lääkepäihtymys.

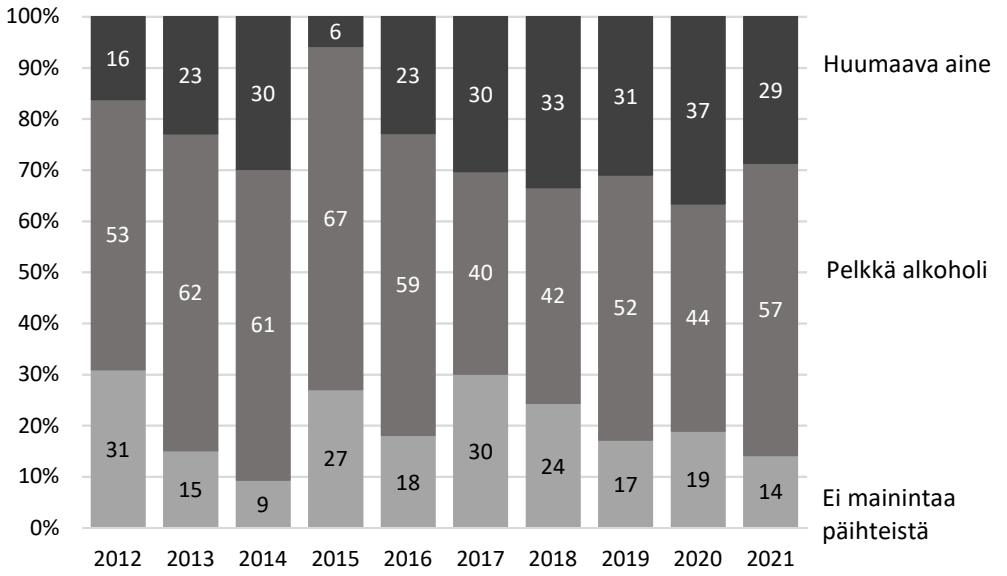
Viimeisen kymmenen vuoden aikana päihtyneisyys alkoholista, huumeista tai lääkkeistä on kirjattu myötävaikuttavaksi kuolemansyyksi lähes joka toisessa (47 %) uhrin kuolemaan johtaneessa väkivaltatilanteessa (kuvio 7). Niiden uhrien osuus, joilla päihtymystila ei myötävaikuttanut kuolemaan, on kasvanut, ja erityisesti pelkän alkoholin rooli vähentynyt. Muiden huumaavien aineiden tai alkoholin ja huumaavien aineiden sekakäytön osuus on sen sijaan kasvanut merkittävästi.

Kuvio 7 Uhrin päihtymystila myötävaikuttavana kuolemansyynä vuosina 2011–2020 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2022b).

Tekijöiden päihtymystilan ajallista kehitystä voidaan niin ikään tarkastella poliisitilaston avulla. Tiedot perustuvat kentällä toimineiden poliisien havaintoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alaisena. Vaihtelevien kirjaamiskäytäntöjen vuoksi poliisitilaston tiedot voivat olla puutteellisia, joten tulkintoja alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden määrästä ja kehityksestä tulee tehdä varovasti. Kuten edellä uhrien kohdalla, alkoholin ja muiden päihteiden sekakäyttö on yhdistetty luokkaan ”muu huumaava aine”. Suurin osa tähän ryhmään kirjatuista epäillyistä oli huumaavan aineen lisäksi myös alkoholin vaikutuksen alaisena.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana lähes neljä viidestä (79 %) henkirikoksesta epäillyistä on ollut tekotilanteessa päihtynyt. Useammassa kuin joka toisessa (54 %) tapauksista päihde oli pelkkä alkoholi. Keskeisin muutos on pelkästään alkoholihumalassa olleiden tekijöiden osuuden väheneminen ja vastaavasti huumeiden (tai alkoholin sekä huumeiden) vaikutuksen alaisina olleiden tekijöiden osuuden kasvu (kuvio 8).

Kuvio 8 Henkirikoksesta epäiltyjen päihtymystila vuosina 2012–2021 (%). Selvitetyt rikokset. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a).

Tekijöiden sosiaalinen asema ja rikoshistoria

Suomalainen henkirikollisuus liittyy vahvasti syrjäytymiseen. Taulukossa 3 on kuvattu henkirikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja lisäksi epäiltyjen määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä kunkin ryhmän 100 000 henkilöä kohden. Vain pieni osuus henkirikoksen tekijöistä on toimihenkilöitä (6 %) ja suurempi osuus on sosiaaliselta asemaltaan tuntemattomia (33 %), eläkkeellä (18 %) tai muuten työvoiman ulkopuolella

(20 %). Työvoiman ulkopuolella ovat esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät. Niin ikään väestöön suhteutettuna selvästi korkein henkirikostaso on ryhmään ”muut” kuuluvilla ja matalin ylemmillä toimihenkilöillä.

Taulukko 3 Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2010–2018 (%)

Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Epäiltyjen määrä / 100000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	1,9	1,8
Alemmat toimihenkilöt	3,7	2,6
Työntekijät	9,7	8,4
Yrittäjät	3,2	7,3
Opiskelijat	10,4	22,3
Eläkeläiset	18,0	9,7
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	20,1	50,1
Tuntematon	33,0	-

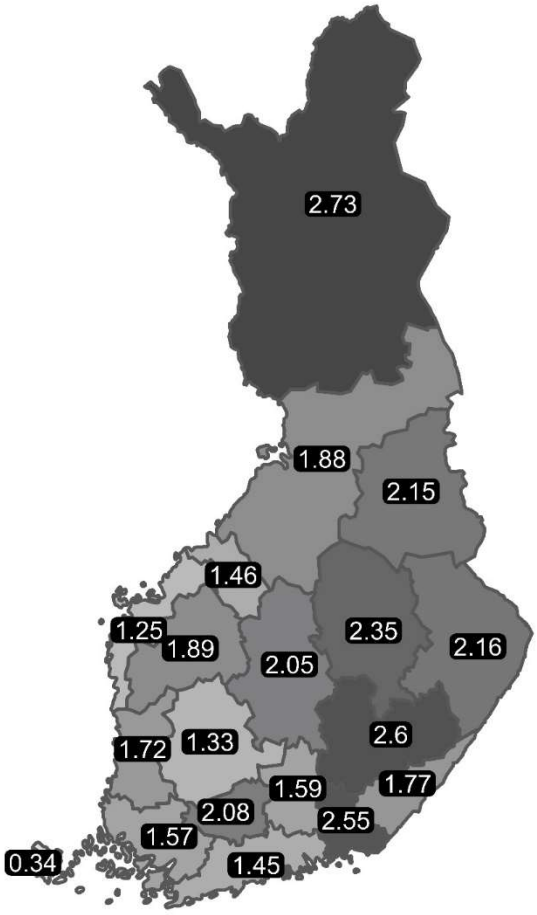
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2021b). Sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot ovat vuosilta 2012–2019.

Epäiltyjen sosiaalista asemaa on mahdollista tarkastella myös Tilastokeskuksen tilastoiman pääasiallisen toiminnan mukaan. Vuosina 2012–2021 vain hieman yli kymmenesosa (12 %) henkirikoksen tekijöistä oli työssäkäyviä. Valtaosa tekijöistä oli työvoiman ulkopuolella (52 %), työttömiä (14 %) tai eläkeläisiä (14 %). Tekijöiden heikko sosiaalinen asema tulee ilmi myös koulutustasoa tarkasteltaessa: useampi kuin joka toinen (56 %) epäillyistä oli kokonaan vailla perusasteen jälkeistä koulutusta, ja 40 prosentilla oli enintään toisen asteen tutkinto.

Suurimmalla osalla henkirikoksentekijöistä on jo aiempaa rikoshistoriaa. Tilastokeskuksen ylläpitämän oikeustilaston mukaan yli puolet (59 %) vuosina 2012–2021 tapon, murhan tai surman tehneistä tai niitä yrittäneistä oli tehnyt jonkin tuomioon johtavan rikoksen kolmen henkirikosta edeltävän vuoden aikana (Tilastokeskus 2022d). Tilasto ei mahdollista toteutuneesta henkirikoksesta tuomittujen erottelemista henkirikosta yrittäneistä, mutta aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että henkirikoksen yrityksestä tuomitut muistuttavat rikoshistoriansa osalta henkirikoksen tekijöitä (Suonpää 2021b).

2.4 Henkirikosten alueellinen jakautuminen

Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat Suomessa merkittäviä. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on ollut yleensä korkea kuntatyypistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

Kuvio 8 Henkirikollisuuden taso 100 000 asukasta kohti maakunnittain vuosina 2012–2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c).

Jos viitteellisenä vertailukynnyksenä käytetään länsieurooppalaista henkirikollisuustasoa, karkeasti alle kaksi henkirikosta vuodessa 100 000 asukasta kohti, Suomen maakunnista 11 alitti tason vuosina 2012–2021[1]. Perinteisiä matalan henkirikollisuuden alueita ovat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymme-

[1] Kaikkialla Euroopassa henkirikollisuudessa esiintyy alueellisia tasoeroja. Useimmissa Länsi-Euroopan maissa henkirikollisuus on keskittynyt suurkaupunkeihin, joissa rikollisuustaso on selvästi kansallisen yleistason yläpuolella ja niinpä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla rikollisuustaso ei eroa tällä hetkellä olennaisesti muista eurooppalaisista metropolialueista, vaikka onkin länsieurooppalaisen yleistason yläpuolella.

ninä olleet Ahvenanmaa ja Länsi-Suomi. Kummallakin alueella henkirikollisuuden taso on myös viime vuosina ollut alle maan keskitason. Korkean rikollisuustason aluetta on perinteisesti ollut Itä- ja Pohjois-Suomi. Viime vuosina rikollisuustaso on laskenut kuitenkin selvästi useimmissa Itä-Suomen maakunnissa. Vuosina 2012–2021 henkirikollisuuden taso oli matalin Ahvenanmaalla (0,34) ja korkein Lapissa (2,73) (kuvio 8).

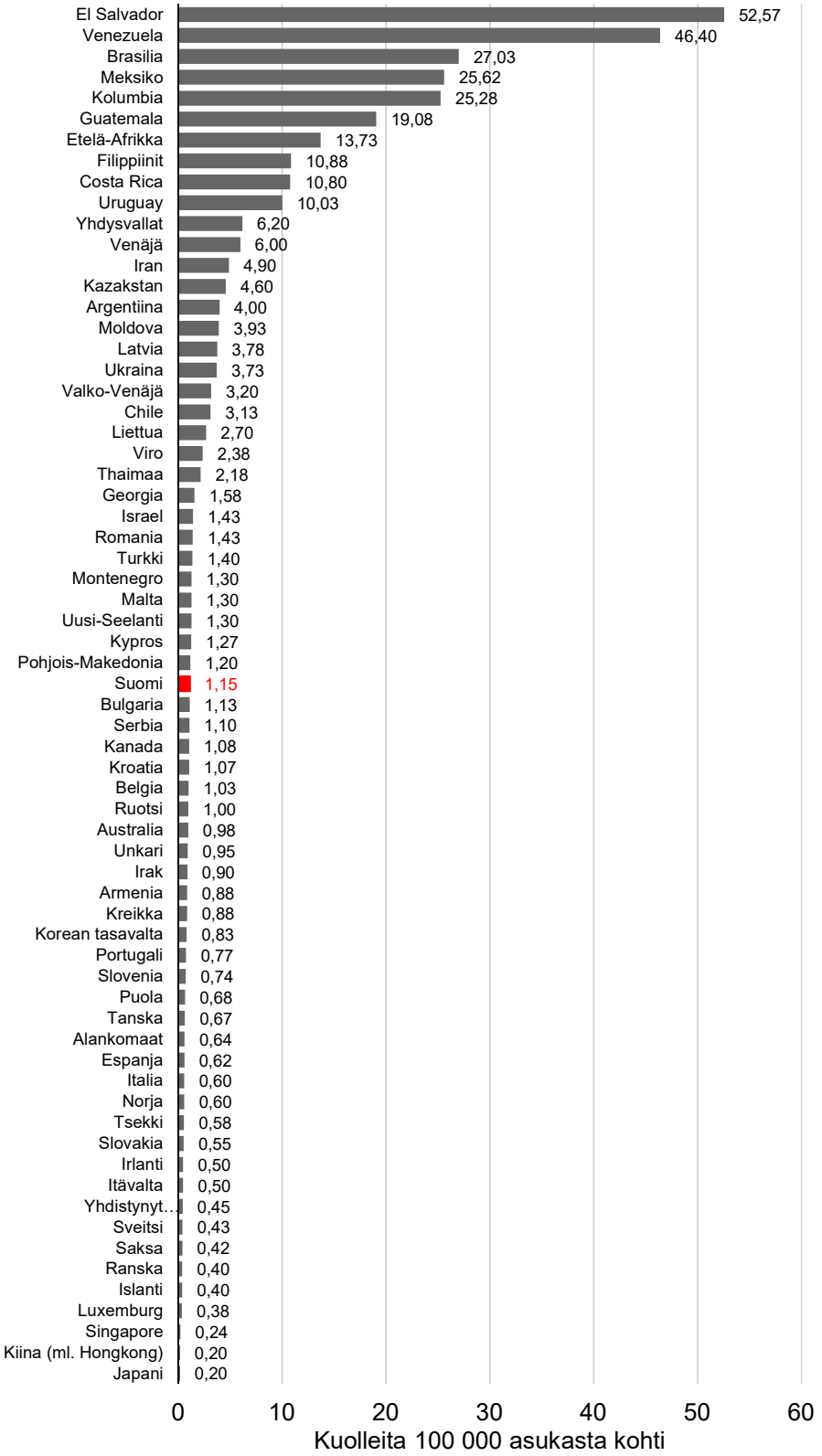
2.5 Kansainvälistä vertailua

Rikollisuuden kansainvälinen vertailu on hankalaa, koska rikoslait ja niiden rikostunnusmerkistöt eroavat maittain. Esimerkiksi kategoriat ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene, onko kyseessä uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on Maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot, vaikkakin maakohtaiset erot terveydenhoitojärjestelmän ja poliisin toimintakyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus. Kuolemansyytiedot ovat pääsääntöisesti väestöpohjaisia. Toisin sanoen esimerkiksi Suomen kuolemansyytilastoon kirjataan Suomessa vakituisesti asuvien henkilöiden henkirikoskuolemat riippumatta siitä missä maassa ne ovat tapahtuneet. Vastaavasti Suomessa surmattujen ulkomaalaisten kuolemantapaukset kirjataan heidän kotimaidensa tilastoihin.

Suomen henkirikollisuuden taso yleismaailmallisesti

Eurooppa on tahallisen henkirikoskuolleisuuden tasolla mitaten yksi maailman väkivallattomimmista alueista. Yhtä vähäistä henkirikollisuus on vain osassa Itä-Aasiaa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa (kuvio 9).

Kuvio 9 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä teollisuusmaissa ja eräissä kehittyvissä maissa väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n ja kansallisten tilastojen pohjalta. *Lähde:* World Health Organization (2022).

Perinteisesti Euroopan on voinut jakaa henkirikollisuuden tason perusteella neljään vyöhykkeeseen. Läntisessä ja eteläisessä Euroopassa henkirikollisuus on pitkään ollut matalampi kuin idässä ja kaakossa. Lännessä henkirikoskuolleisuus laski nykytasolle viime vuosisadan alkuun tultaessa, etelässä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Suomi kuului tässä jaossa 1800-luvulta alkaen korkean henkirikollisuuden itäiseen vyöhykkeeseen. Tilanne on kuitenkin muuttunut olennaisesti viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Rikollisuustasot Euroopan unionin alueella näyttäisivät kauttaaltaan olevan yhtenäistymässä. Samalla myös Suomen erityisasema Pohjoismaiden ryhmässä saattaa olla katoamassa. Vuosina 2016–2020 Suomen henkirikoskuolleisuus oli vain noin viidenneksen korkeampi kuin Ruotsissa. Islannissa, Tanskassa ja Norjassa henkirikollisuuden taso on matalampi kuin Suomessa tai Ruotsissa. Myös Baltian maissa rikollisuustaso on normalisoitumassa 1990-luvun väkivalta-aallon jälkeen. Virossa henkirikoskuolleisuus on Baltian maiden matalin, mutta edelleen kaksinkertainen Suomeen verrattuna. Euroopan maista Venäjällä tehdään eniten henkirikoksia asukasta kohti.

Suomalaisen henkirikollisuuden erityispiirteet

Minkä tyyppisistä rikoksista ja minkä tyyppisten henkilöiden tekemistä rikoksista henkirikollisuuden tasoero Suomen ja Länsi-Euroopan maiden välillä muodostuu? Yksi olennainen ero on rikosten taustaryhmässä. Länsi-Euroopan maissa ja myös muissa Pohjoismaissa henkirikollisuus on tällä hetkellä huomattavalta osin siirtolaisyhteisöjen rikollisuutta. Suomessa henkirikollisuus on sitä vastoin edelleenkin nimenomaan syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, siirtolaisten osuus sekä rikosten tekijöistä että uhreista on pieni vastaten väestöosuutta. Tämä ei merkitse sitä, että Suomessa maahanmuuttajien henkirikollisuustaso olisi poikkeuksellisen matala. Todellisuudessa se on selvästi korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa Norjaa lukuun ottamatta, ero syntyperäisen väestön henkirikollisuustasossa on vain vieläkin suurempi (Lehti ym. 2019).

Verrattaessa Pohjoismaita keskenään on havaittavissa, että henkirikollisuuden kokonaistason ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä aiheutuu lähes kokonaisuudessaan työikäisen, mutta työvoiman ulkopuolella olevan väestön alkoholisidonnaisista rikoksista. Alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden (joku osapuolista humalassa) taso on Suomessa tällä hetkellä kolme ja puoli -kertainen Ruotsiin ja Islantiin verrattuna, alkoholista riippumattoman väkivallan (kaikki osapuolet selviä) taso sen sijaan vain kolmanneksen korkeampi (muista Pohjoismaista ei ole saatavissa vertailukelpoista tietoa). Työttömien rikollisuustaso on Suomessa kaksi ja puoli -kertainen Ruotsiin

verrattuna, työssä olevan väestön rikollisuustasossa erot ovat vähäisiä (Lehti ym. 2019).

Kaikissa Pohjoismaissa pääosasta alkoholisidonnaista henkirikollisuutta vastaavat henkilöt, joilla on päihdeongelmia. Suomessa päihdeongelmista kärsivien henkilöiden osuus rikososapuolista, erityisesti tekijöistä, vaikuttaisi kuitenkin olevan muita Pohjoismaita korkeampi. Vuosina 2007–2016 henkirikoksiin Suomessa syyllistyneistä miehistä 56 prosentilla arvioitiin olevan päihdeongelmia. Ruotsissa vastaava osuus oli 38 prosenttia ja Tanskassa 30 prosenttia (Lehti ym. 2019).

Kaiken kaikkiaan henkirikollisuuden yleiskuva maassamme on selvästi sosiaalisesti syrjäytyneempi kuin läntisissä naapurimaissa. Työvoiman ulkopuolisen väestön ja päihdeongelmista kärsivien osuus rikososapuolista on meillä Pohjolan korkein.

Lähteet

Kivivuori, Janne. 1999. *Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kivivuori, Janne. 2014. "Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter?" *Crime and Justice* 43: 289–340. https://doi.org/10.1086/677664

Lappi-Seppälä T, Lehti M (2014) Cross-comparative perspectives on global homicide trends. Crime and Justice 43(1): 135–230.

Lehti, Martti. 2002. *Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/242579

Lehti, Martti. 2014. "Homicide Drop in Finland, 1996–2012". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 182–199. https://doi.org/10.1080/14043858.2014.963931

Lehti, Martti. 2020. *Henkirikoskatsaus 2020*. Katsauksia 41/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/319479

Lehti, Martti, Guðbjörg S. Bergsdóttir, Sven Granath, Jónas O. Jónasson, Janne Kivivuori, Mikkel M. Okholm, Mona Rautelin & Karoliina Suonpää. 2019. *Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016*. Research Briefs 37/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/306217

Lehti, Martti & Karoliina Suonpää. 2019. "Henkirikollisuus." Teoksessa *Rikollisuustilanne 2019*, toimittaja Petri Danielsson, 9–36. Katsauksia 42/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/320755

Liem, Marieke, Karoliina Suonpää, Martti Lehti, Janne Kivivuori, Sven Granath, Simone Walser & Martin Killias. 2019. Homicide Clearance in Western Europe. *European Journal of Criminology* 16(1): 81–101.

Pajuoja, Jussi & Markku Salminen. 1996. *Kadonneet henkilöt*. Helsinki: Keskusrikospoliisi.

Suonpää, Karoliina. 2021a. Henkirikokset. *Rikollisuustilanne 2020: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa.* Katsauksia 49/2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/337259

Suonpää, Karoliina. 2021b. Pathways to Homicide: Social Disadvantage and Criminal Careers of Lethal and Non-Lethal Violent Offenders. Väitöskirja. Katsauksia 7/2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/335778

Suonpää, K., Kivivuori, J., Aarten, P., Ahven, A., Granath, S., Markwalder, N., Skott, S., Thomsen, A. H., Walser, S., & Liem, M. (2022). Homicide drop in seven European countries: General or specific across countries and crime types? European Journal of Criminology, 0(0). https://doi.org/10.1177/14773708221103799

Tilastokeskus. 2022a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/

Tilastokeskus. 2022b. *Kuolemansyytilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/ksyyt/
Tilastokeskus. 2022c. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/vaerak/
Tilastokeskus. 2022d. *Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/tilasto/syyttr
World Health Organization. 2022. ”WHO Mortality Database.” https://platform.who.int/mortality (viitattu 29.8.2022).

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset

Matti Näsi & Ilari Kolttola

Tiivistelmä

- Vuoden 2020 keväällä käynnistynyt maailmanlaajuinen koronapandemia aiheutti merkittävät yhteisteiskunnalliset poikkeusolot. Nämä poikkeusolot jatkuivat myös vuonna 2021, mutta erityisesti väkivaltakokemusten osalta palattiin melko samaan tilanteeseen kuin ennen pandemiaa.
- Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli 34 123 pahoinpitelyrikosta ja 374 henkirikoksen yritystä. Poliisin kirjaamien pahoinpitelyrikosten määrä on viime vuosina pysynyt hyvin tasaisena.
- Poliisin tietoon tuli 1 893 ryöstörikosta vuonna 2021. Tilastoitujen ryöstörikosten määrä on noussut 2010-luvun alkupuolelta, mutta viimeisen kolmen vuoden osalta taso on pysynyt melko vakaana.
- Tilastoidun väkivallan määrään ja kehitykseen vaikuttaa paitsi väkivaltatapausten määrä myös väestön ilmoitusalttius, poliisikontrollin kohdistaminen ja teho sekä lainmuutokset.
- Vuoden 2021 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 3,6 prosenttia aikuisista joutui vuoden aikana vammaan johtaneen väkivallan kohteeksi. Vähintään läimäisyn sisältävää väkivaltaa oli kokenut 6 prosenttia 15–74-vuotiaista. Nousua edelliseen vuoteen oli noin kaksi prosenttiyksikköä.
- Nuoret ovat vanhempia ikäryhmiä useammin epäiltynä väkivaltarikoksista. Epäillyt ovat useimmiten miehiä. Nuoret joutuvat myös väkivaltarikoksen uhriksi selvästi vanhempia ikäryhmiä useammin sekä uhritutkimusten että poliisin tietoon tulleen rikollisuuden mukaan.
- Uhritutkimusten mukaan naiset kokevat kokonaisuutena tarkastellen väkivaltaa ja uhkailua miehiä enemmän. Vakavassa poliisin tietoon tulleessa väkivallassa uhrit sen sijaan ovat useammin miehiä.
- Vuonna 2021 pahoinpitelyrikosten taso oli korkein Keski-Suomen ja Uudenmaan maakunnissa ja matalin Pohjanmaalla sekä Pohjois-Karjalassa. Kaikkiaan pahoinpitelyrikosten taso on hieman korkeampi kaupunkimaisissa kunnissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Edellisessä luvussa tarkasteltiin henkirikoksia. Tässä luvussa aiheena ovat pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja ryöstörikokset. Tahallista fyysistä väkivaltaa esiintyy myös esimerkiksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja raiskausrikosten yhteydessä. Rajanveto perinteisen väkivaltarikollisuuden ja muiden tahallisten henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä on osin sopimuksenvarainen.

3.1 Tietolähteet

Seuraavassa tarkastellaan osoittimia, joihin jakson tiedot pahoinpitely- ja ryöstörikollisuudesta perustuvat. Pahoinpitely- ja ryöstörikollisuuden tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. Rekisteritiedot. Keskeisimpänä tietolähteenä käytetään Tilastokeskuksen julkaisemaa rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka sisältää tietoja poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu pääosin poliisin keräämistä tiedoista, joten sitä voidaan jatkossa nimittää ”poliisitilastoksi”. Lisäksi käytetään eräitä muita tietolähteitä kuten rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä sekä henkirikollisuuden seurantajärjestelmää.

B. Uhritutkimukset. Kattavimman kuvan väestön uhrikokemuksista tarjoaa vuosittain toteutettava Kansallinen rikosuhritutkimus, joka kohdentuu 15–74-vuotiaisiin Suomessa asuviin henkilöihin. Tutkimuksessa selvitetään väestön joutumista väkivallan, uhkailujen ja omaisuusrikosten kohteeksi. Nykymuotoinen kysely on ollut käytössä vuodesta 2012 lähtien. Tätä edeltävältä ajalta tietolähteenä ovat kansalliset uhritutkimukset, joita toteutettiin vuosina 1980–2009. Nykymuotoinen ja ennen vuotta 2012 kerätty uhritutkimustieto eivät ole suoraan vertailukelpoisia menetelmällisistä eroista johtuen, ja tämä on pidettävä mielessä erityisesti aikasarjoja tarkasteltaessa (ks. Sirén 2011). Lisäksi viime vuosikymmeninä on tehty valtakunnallisia erityisryhmiin suunnattuja kyselytutkimuksia väkivallasta. Niissä on käsitelty lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa sekä naisiin kohdistunutta väkivaltaa.

Osoitinjärjestelmien väkivallan yleisyyttä koskevien tietojen vertailtavuutta vaikeuttaa se, että mittausyksiköt ovat toisistaan poikkeavat: poliisitilasto mittaa *väkivallantekojen* määrää, kyselytutkimukset puolestaan pääsääntöisesti mittaavat väkivallan uhriksi joutuneiden *henkilöiden* määriä. Osin tästä syystä myös lähteiden pahoinpitelyrikollisuuden *trendistä* antamat tiedot saattavat poiketa. Vertailtavuutta vaikeuttavat myös muut tekijät, joista tärkein on piilorikollisuus.

Piilorikollisuuden muodostavat kaikki ne rikokset, jotka eivät päädy poliisin tai muiden viranomaisten tietoon eivätkä tästä syystä näy viranomaistilastoissa. Tosiasiallinen rikollisuus (kokonaisrikollisuus) on sekä pahoinpitely- että ryöstörikollisuudessa tuntuvasti suurempaa kuin poliisin tietoon tuleva rikollisuus. Uhritutkimusten mukaan sekä pahoinpitelyrikoksista että ryöstörikoksista pääosa jää tulematta ilmi. Viranomaistilastojen ulkopuolelle (piilorikollisuus) jää sitä suurempi osa teoista, mitä lievemmästä väkivallasta on kyse.

3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys

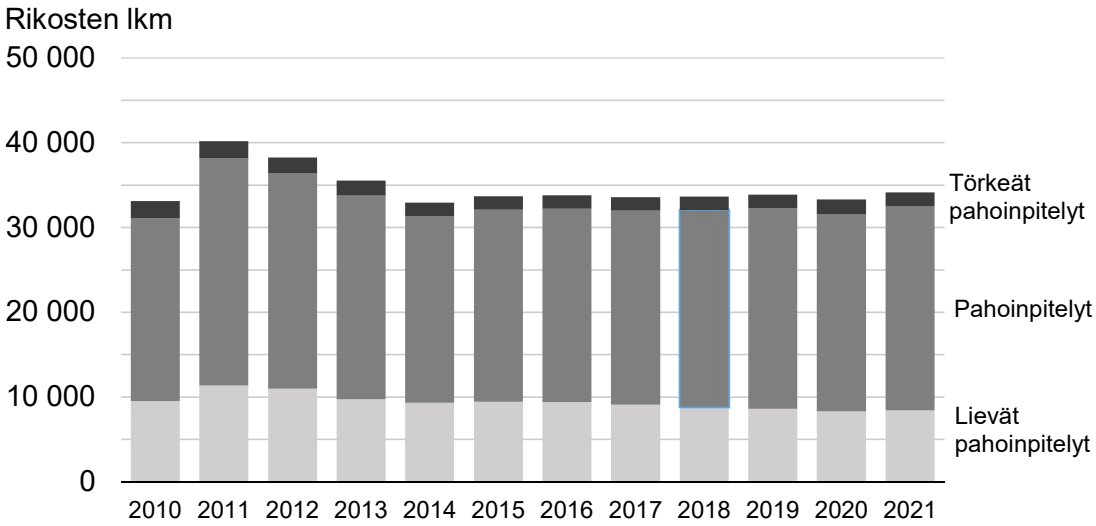
Seuraavassa kuvataan poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrällistä kehitystä vuosina 2010–2021. Väkivaltarikollisuuden piirteitä tarkastellaan jaksossa 3.5.

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Henkirikoksen yritykset. Henkirikoksen yrityksinä tilastoitujen rikosten määrä oli 374 vuonna 2021 (taulukko 1). Tekojen määrä kasvoi 16 prosenttia edellisvuodesta. Henkirikoksen yritysten tason muutoksia tulkittaessa on huomioitava, että rajanveto tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välillä on kirjaamisvaiheessa usein tulkinnanvarainen, mikä voi heijastua tilastoissa näkyviin tasomuutoksiin (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2009).

Pahoinpitelyrikokset. Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä vuonna 2021 oli 34 123. Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten määrä on pysynyt viime vuosina varsin vakaana. Viimeisen kymmenvuoden tarkastelujaksolla merkittävin tasomuutos poliisin tilastoimassa väkivallassa tapahtui vuonna 2011 (kuvio 1), jolloin lähisuhteissa tapahtuneen väkivallan syyteoikeus muuttui. Perheen sisällä ja parisuhteissa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt muutettiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Vuoden 2011 ensimmäisten kolmen kuukauden aikana pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä kasvoi yli viidenneksen edellisvuoden alkukuukausiin nähden ja tason muutos säilyi myös loppuvuoden. Lisäys tapahtui erityisesti perusmuotoisina ja lievinä pahoinpitelyinä tutkituissa teoissa. Törkeiden pahoinpitelyjen määrä lisääntyi samanaikaisesti vajaat kolme prosenttia. Kaikissa tekomuodoissa kasvu tapahtui erityisesti yksityisasunnoissa tehdyissä pahoinpitelyissä, ilmeisesti valtaosin perheväkivaltaan liittyneissä rikoksissa. Taustalla näyttäisivät siis olleen ainakin osin lainsäädännössä ja poliisin käytännöissä tapahtuneet

muutokset. Tuolloisen tason muutoksen taustalla olleiden tekijöiden vaikutus ilmirikollisuuteen on sittemmin hiipunut tai kokonaisrikollisuudessa on tapahtunut muutoksia, sillä vuonna 2020 pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä oli samalla tasolla kuin mitä se oli ennen vuoden 2011 alussa tapahtunutta syyteoikeuden muutosta.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset vuosina 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Vammantuottamus. Poliisitilastossa on vuodesta 1980 lähtien eritelty tapaukset, joissa pahoinpitelyrikokseen on liittynyt yksin teoin tehty kuolemantuottamus tai vammantuottamus. Edellistä kategoriaa tarkasteltiin jo henkirikoksia käsittelevässä luvussa. Taulukossa 1 on esitetty vuosilta 2010–2021 pahoinpitelyrikosten määrät, joihin on liittynyt vammantuottamus. Kysymys on tapauksista, joissa tekijä on tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä aiheuttanut uhrille ruumiinvamman tai sairauden, joka ei kuitenkaan ole suoraa seurausta itse rikoksesta ja jota tekijä ei ole aiheuttanut tahallaan, vaan tuottamuksellisesti. Tällaisia rikoksia oli vuonna 2021 yhteensä 87. Pahoinpitelyrikosten kokonaismäärästä tämän tyyppiset väkivallanteot muodostavat vain pienen osan, viime vuosina alle prosentin kaikista pahoinpitelyrikoksista.

Ryöstörikokset. Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli 1 893 ryöstörikosta (RL 31:1–2) (taulukko 1). Tilastoitujen ryöstörikosten määrä väheni noin 5 prosenttia edellisvuoteen nähden. Törkeiden ryöstöjen määrä oli 2020 tasolla, väheneminen tapahtuikin pääosin perusmuotoisten ryöstöjen osalta.

Taulukko 1 Eräät poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset vuosina 2010–2021
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a).

2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Henkirikoksen yritys											
308	304	350	263	326	299	309	348	355	329	383	374
Lievä pahoinpitely											
9 499	11 325	10 920	9 655	9 244	9 420	9 288	9 101	8 884	8 580	8 301	8 416
Pahoinpitely											
21 510	26 665	25 271	23 888	21 808	22 610	22 591	22 853	23 146	23 685	23 230	24 044
Törkeä pahoinpitely											
1 993	2 051	1 874	1 786	1 639	1 561	1 588	1 581	1 609	1 584	1 754	1 663
Pahoinpitelyrikokset yhteensä											
33 002	40 041	38 065	35 329	32 691	33 591	33 467	33 535	33 639	33 849	33 285	34 123
Pahoinpitely ja vammantuottamus											
173	169	154	113	119	123	99	105	104	108	79	87
Ryöstö											
1 349	1 412	1 397	1 323	1 470	1 280	1 394	1 376	1 398	1 462	1 548	1 449
Törkeä ryöstö											
156	208	218	196	216	266	276	264	303	347	448	444
Ryöstörikokset yhteensä											
1 505	1 620	1 615	1 519	1 686	1 546	1 670	1 640	1 701	1 809	1 996	1 893

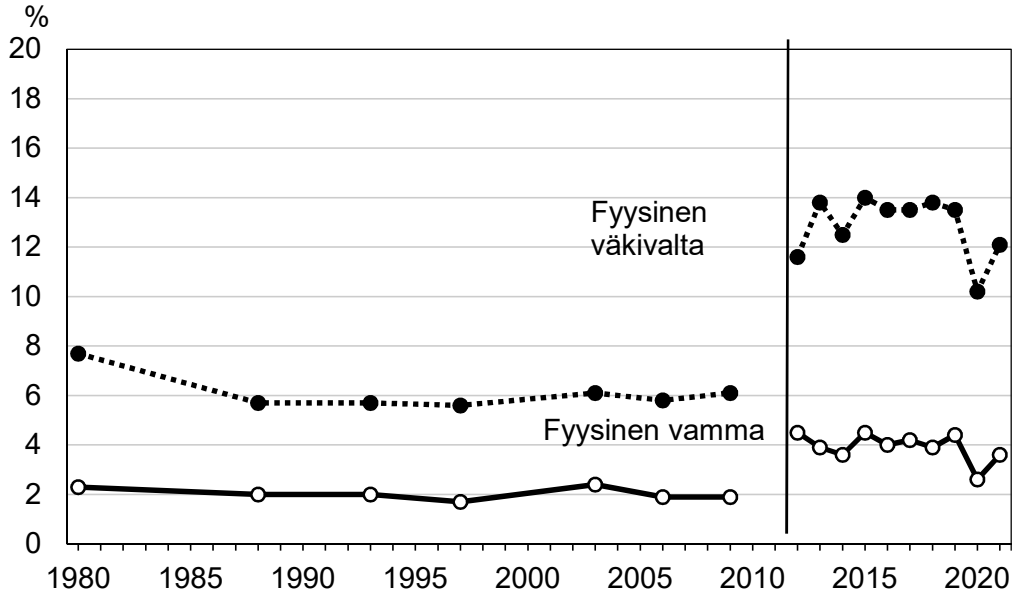
Uhritutkimukset

Kansallinen rikosuhritutkimus tuottaa vuosittain tietoa suomalaisten kokemasta väkivallasta. Vuoden 2021 kyselyn mukaan 6 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli vuoden aikana joutunut läimäisyn tai sitä vakavamman väkivallan kohteeksi. Uhkailua oli kokenut noin joka kymmenes. Sellaista väkivaltaa, josta aiheutui vamma eli vähintään mustelma tai ruhje, oli vuoden aikana kokenut 3,6 prosenttia (Näsi & Kolttola 2021).

Väkivaltakokemuksissa tapahtuneista pidemmän aikavälin muutoksista saadaan tietoa kansallisista uhritutkimuksista (1980–2009) ja Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta (2012–2021). Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan erilaisia tekomuotoja, joista osa on varsin lieviä – tarkastellut väkivallan muodot vaihtelevat tönimisestä lyömiseen ja asetta käyttäen tehtyyn väkivaltaan. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus pysyi 1988–2009 välisenä aikana lähes samana, samoin vamman aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus (kuvio 2) (Sirén ym. 2010; Sirén & Honkatukia 2005).

Vuosien 2012–2021 luvut ovat uudesta Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta eikä niitä voi suoraan verrata edellisiin lukuihin. Uusi tutkimus näyttää antavan selvästi korkeammat, noin kaksinkertaiset prevalenssit väkivallan yleisyydelle. Tämä johtunee vaihtuneesta tiedonkeruumenetelmästä: vuotta 2012 edeltäneet uhritutkimukset kerättiin puhelinhaastattelulla ja uusi rikos-

uhritutkimus kerätään postikyselyllä, jonka on todettu antavan puhelinkyselyjä korkeampia estimaatteja uhrikokemusten yleisyydestä (Heiskanen 1998; Siren 2011; Laaksonen & Heiskanen 2014). Vuosina 2012–2019 vamman aiheuttanut väkivalta pysyi varsin samalla tasolla, mutta laski selvästi vuonna 2020, kuitenkin vuonna 2021 palattiin lähes koronapandemiaa edeltävälle tasolle. Myös fyysisen väkivallan yleisyys laski selvästi vuonna 2020. Vaikuttaakin siltä, että koronapandemian ensimmäisenä vuotena arkirutiineihin tulleet muutokset muun muassa ravintoloiden sulkujen myötä näkyi selvästi väkivaltakokemusten yleisyyden laskuna. Vuonna 2021 kuitenkin fyysisen väkivallan uhriksi joutuneiden osuus hieman kasvoi, mutta ei vielä täysin palannut pandemiaa edeltävälle tasolle.

Kuvio 2 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneita 1980–2021 (% 15–74-vuotiaista). *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2021. Vuodesta 2012 eteenpäin tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin tutkimuksiin nähden.

On kuitenkin huomioitava, että väkivaltarikollisuus ja erityisesti törkeä väkivaltarikollisuus keskittyy suhteellisen pieneen sosiaalisesti syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään, jossa myös riski joutua väkivallan uhriksi on moninkertainen valtaväestöön nähden. Uhritutkimuksilla ei juurikaan saada tietoa tämän ryhmän väkivaltakokemuksissa tapahtuvista muutoksista. Paras tietolähde väkivallan ongelmaryhmässä tapahtuvasta kehityksestä on törkeää väkivaltaa (henkirikoksen yrityksiä ja törkeitä pahoinpitelyitä) koskevat viranomaistilastot. Törkeimmässä väkivallassa vammojen laadusta johtuen ilmituloaste on yleensä suhteellisen korkea, eikä ilmitulossa ole suuria eroja väestöryhmien välillä.

3.3 Väkivaltarikosten piirteitä

Seuraavat tarkastelut perustuvat sekä poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuteen (Tilastokeskuksen poliisin tietoon tullutta väkivaltaa kuvaavat tilastot ja Krimon RTST-tietokanta vuosilta 2007–2013) että kokonaisrikollisuustutkimukseen (vuosien 1980–2009 kansallisten uhritutkimusten aineistot ja vuosina 2012–2021 toteutetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen aineistot).

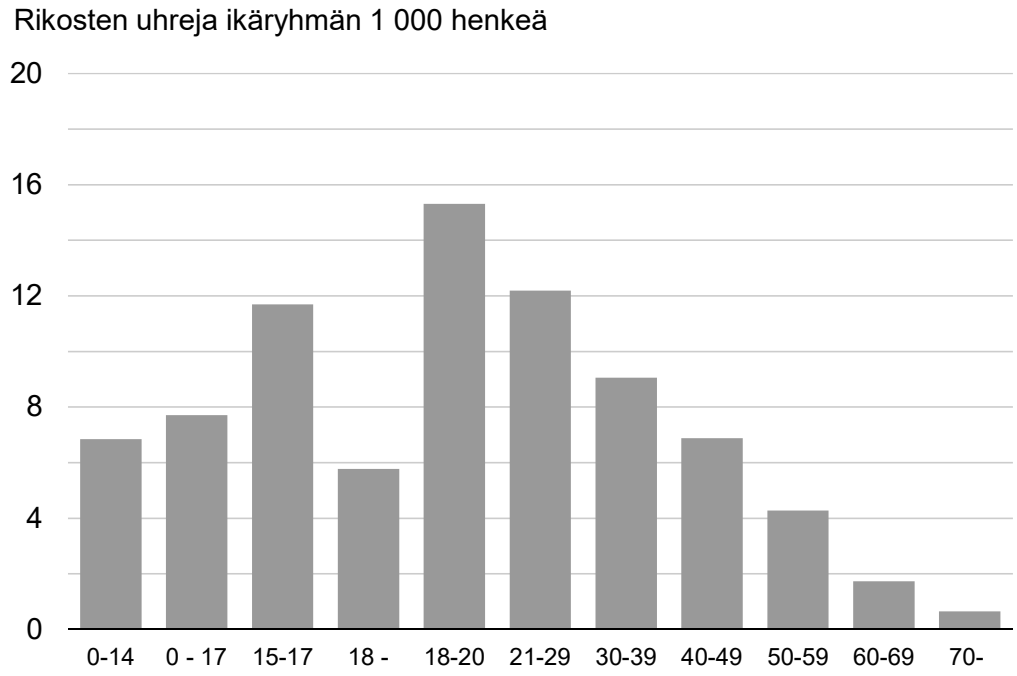
Ikä ja sukupuoli

Väkivalta ja ikä. Sekä väkivallan tekeminen että sen uhriksi joutuminen painottuvat nuoriin ikäryhmiin. Tästä yleiskuvasta poikkeavat jossain määrin henkirikokset, joissa sekä tekijöiden että uhrien keskimääräinen ikä on muuta väkivaltarikollisuutta korkeampi. Kuvioissa 3 ja 4 on esitetty ikäryhmäkohtaisia tietoja vuonna 2021 poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyrikosten tekijöistä ja uhreista. Koska ikäryhmien koot vaihtelevat, tekijöiden ja uhrien määrä on suhteutettu saman ikäisen väestöryhmän kokoon.

Kuvio 3 Pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuonna 2021 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

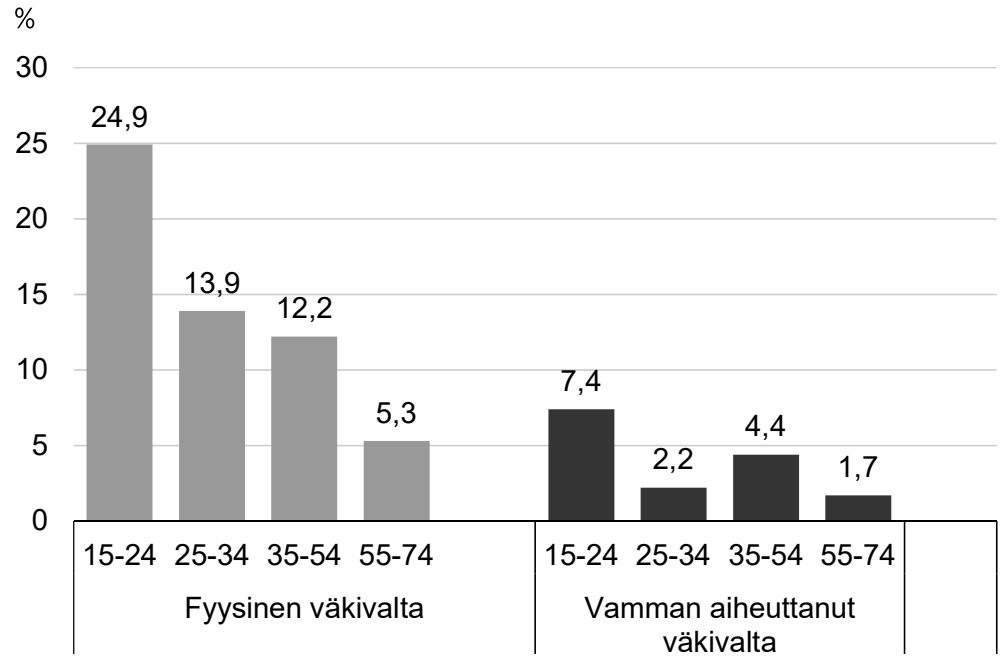
Pahoinpitelyrikoksiin syyllistyvät kaikkein todennäköisimmin 18–20-vuotiaat nuoret aikuiset (kuvio 3). Samassa ryhmässä on myös yleisintä joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi (kuvio 4).

Kuvio 4 Pahoinpitelyrikosten uhreja ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2021 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

Myös uhritutkimusten mukaan eniten väkivaltakokemuksia on nuorimmilla vastaajilla. Kuviosta 5 ilmenee vuoden aikana fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus sekä fyysisen haitan aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus ikäryhmittäin vuonna 2021. Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan kiinni tarttumista, tönimistä, lyömistä tai tätä vakavampaa väkivaltaa. Kuviosta havaitaan, että mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä harvinaisempia väkivaltakokemukset ovat. Vuoden 2021 tutkimuksessa noin 25 prosenttia 15–24-vuotiaista ilmoitti joutuneensa fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana, kun vastaava osuus 55–74-vuotiaiden ryhmässä oli noin viisi prosenttia. Kuten todettua, vuonna 2020 väkivaltaa kokeneiden vastaajien osuus laski selvästi, mutta vuoden 2021 osalta esimerkiksi kaikkein nuorimmassa ikäryhmässä nousua oli miltei neljä prosenttiyksikköä edelliseen vuoteen verrattuna. Sen sijaan 25–34-vuotiaiden ja 55–74-vuotiaiden osalta ei nähty juurikaan muutoksia edellisvuoteen verrattuna, mutta 35–54-vuotiaiden ryhmässä kasvua oli noin kaksi prosenttiyksikköä. Vamman aiheuttanutta väkivaltaa oli puolestaan kokenut noin 7 prosenttia nuorimmasta ikäryhmästä ja noin kaksi prosenttia 55–74-

vuotiaista. Nuorimmassa ikäryhmässä nousua edelliseen vuoteen verrattuna oli kaksi prosenttiyksikköä, 35–54-vuotiaiden ja vanhimman ikäryhmän osalta nousua oli yhden prosenttiyksikön verran. Muutokset eivät kuitenkaan olleet samanlaiset kaikissa ikäryhmissä. 25–34-vuotiaiden osalta nähtiin itseasiassa pientä laskua, sillä kyseisen ikäryhmän osalta uhriksi joutuneiden osuus oli noin kaksi prosenttiyksikköä alemmalla tasolla kuin vuonna 2020. Väkivaltakokemusten muutokset eri ikäryhmien osalta poikkesivat siis hieman toisistaan pandemiavuosien osalta.

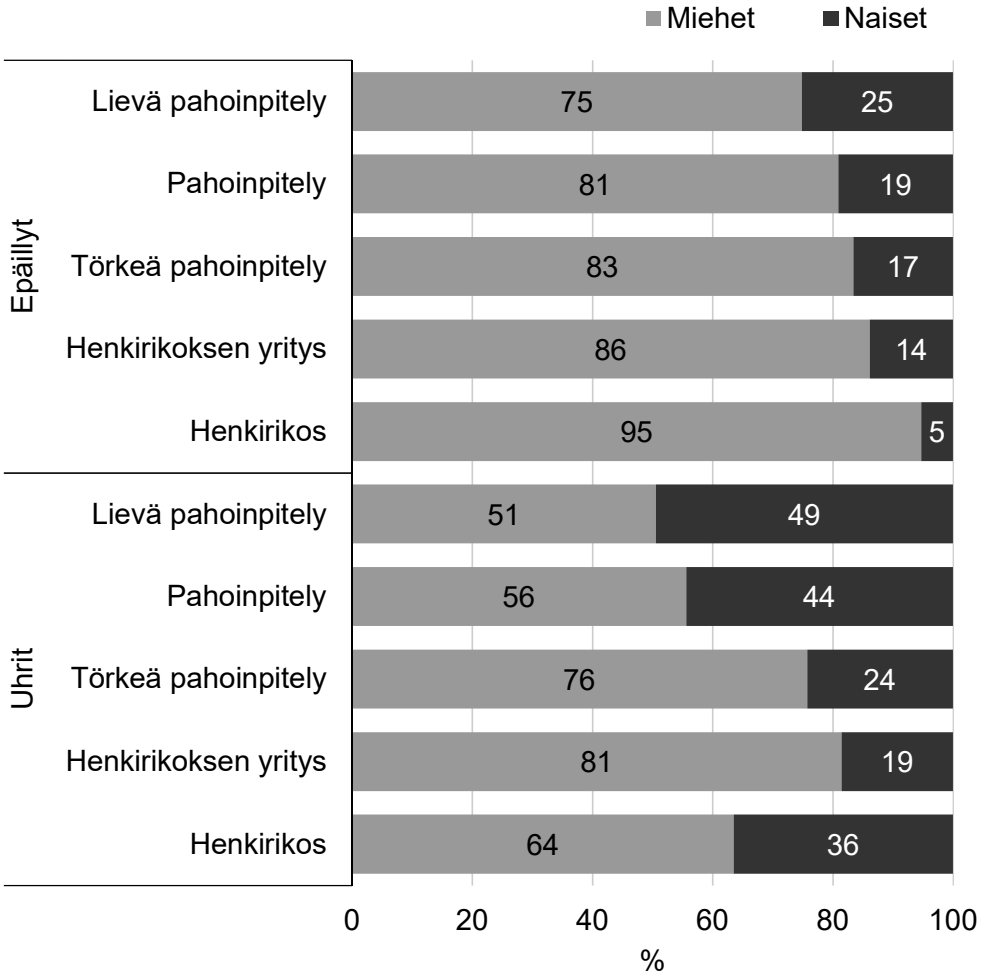
Kuvio 5 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat ikäryhmän mukaan vuonna 2021 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2021 (Kolttola & Näsi 2022)

Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa, myös viranomaisten tietoon tulleessa ryöstörikollisuudessa tekijät ja uhrit ovat tyypillisimmin nuoria henkilöitä. Vuonna 2020 ryöstöistä epäillyistä 69 prosenttia oli alle 30-vuotiaita, joista suurin osa 18–24-vuotiaita. Vuonna 2020 alle 15-vuotiaiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi aiempiin vuosiin verrattuna, mutta vuonna 2021 alle 15-vuotiaiden epäiltyjen määrä laski lähestulkoon pandemiaa edeltävälle tasolle. Myös uhreista enemmistö oli alle 30-vuotiaita, vuonna 2021 alle 30-vuotiaiden uhrien osuus oli 55 prosenttia. Ryöstörikoksista epäiltyjen ikärakenne painottuu kuitenkin voimakkaammin nuorempiin ikäryhmiin kuin ryöstörikosten uhrien ikärakenne.

Väkivalta ja sukupuoli. Suurin osa poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten tekijöistä on miehiä (kuvio 6). Vuonna 2021 poliisin tietoon tulleissa pahoinpitelyrikoksissa 80 prosenttia syyllisiksi epäillyistä oli miehiä. Osuus oli

75 prosenttia lievissä pahoinpitelyissä ja hieman yli 80 prosenttia perusmuotoisissa ja törkeissä pahoinpitelyissä. Osuus oli vielä suurempi henkirikoksen yrityksissä (86 %) sekä henkirikoksissa (95 %).

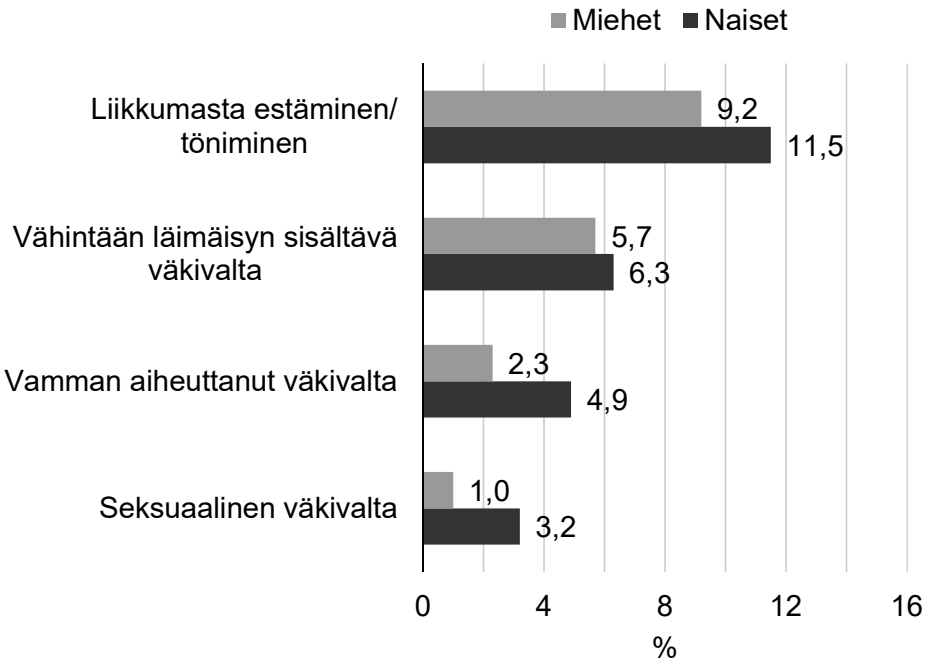
Myös väkivaltarikosten uhreista suurempi osa on miehiä, mutta osuus ei ole läheskään yhtä suuri kuin epäiltyjä koskevassa tarkastelussa. Vuonna 2021 pahoinpitelyrikosten uhreista 55 prosenttia oli miehiä. Lievissä pahoinpitelyissä mies- ja naisuhreja oli lähes yhtä paljon, mutta vakavammissa väkivaltarikoksissa miesten osuus uhreista oli huomattavasti suurempi.

Kuvio 6 Eräiden väkivaltarikosten epäiltyjen ja uhrien sukupuolijakauma vuonna 2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a).

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivaltakokemukset olivat yleisempiä naisilla kuin miehillä (kuvio 7). Vuoden 2021 kyselyssä ero oli tilastollisesti merkitsevä. Aiempiin vuosiin verrattuna sekä miesten että naisten väkivaltakokemukset vähenivät vuonna 2020, mutta miesten kohdalla lasku oli selvästi voimakkaampaa. Vuonna 2021 palattiin naisten osalta melko lähelle pandemiaa edeltänyttä tasoa, mutta miesten kohdalla muutos vuoteen

2020 verrattuna oli varsin pieni. Vamman aiheuttaneesta väkivallasta ilmoitti noin viisi prosenttia naisista ja kaksi prosenttia miehistä. Seksuaalisen väkivaltaa oli kokenut kolme prosenttia naisista ja yksi prosenttia miehistä (Kolttola & Näsi 2022). Ero poliisin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden sukupuolijakaumaan selittyy sillä, että uhritutkimukset kuvaavat kokonaisuutena tarkastellen lievempää väkivaltaa kuin poliisin tilastoima väkivalta.

Kuvio 7 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen mukaan vuonna 2021 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2021 (Kolttola & Näsi 2022)

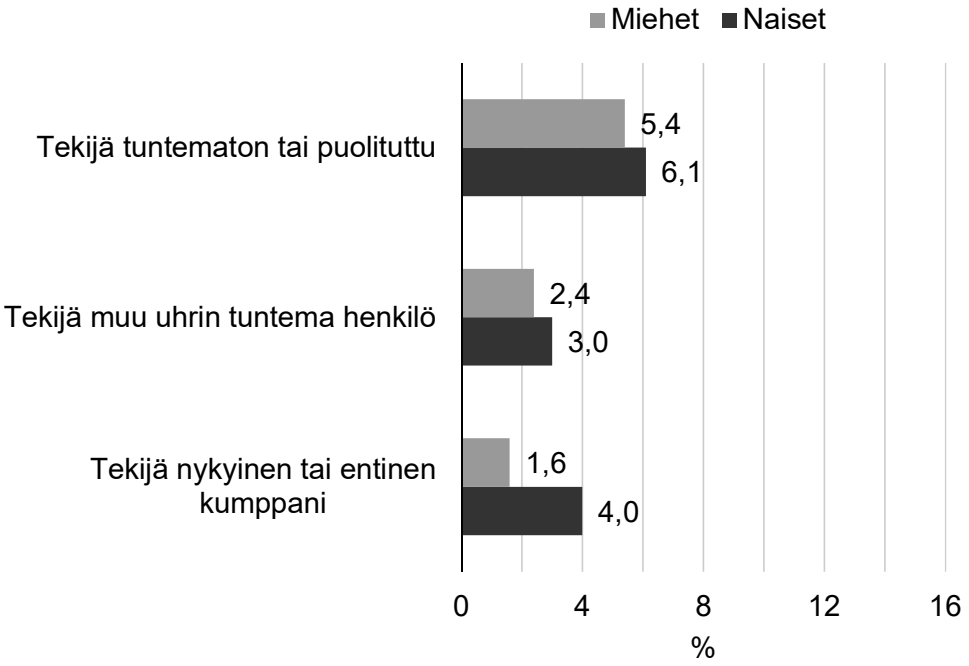
Osapuolten suhde

Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tulleista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä hieman alle kolmannes oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivallan osuus lievistä pahoinpitelyistä oli 18 prosenttia ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä 15 prosenttia. Muuksi lähisuhdeväkivallaksi laskettavia tekoja oli lievissä pahoinpitelyissä 7 prosenttia ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä 9 prosenttia.

Törkeissä pahoinpitelyistä 39 prosenttia ja henkirikoksen yrityksistä 46 prosenttia oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta taas muodosti 15 prosenttia törkeistä pahoinpitelyistä ja 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä. Näissä rikosnimikkeissä noin 5 prosenttia oli muuta lähisuhdeväkivaltaa. Mitä vakavammasta väkivallasta on kyse, sitä todennäköisemmin

uhri ja tekijä tuntevat toisensa. Tekijä oli täysin ennalta tuntematon 25 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä, kun taas 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä oli ennalta tuntemattoman henkilön tekemiä.

Uhritutkimusten mukaan (kuvio 8) sekä miehiin että naisiin kohdistuneessa fyysisessä väkivallassa tyypillisin tekijä on tuntematon tai puolituttu henkilö (Näsi & Kolttola 2021). Havainto koskee niin lievempiä tekomuotoja kuin vammankin aiheuttanutta väkivaltaa. Uhritutkimusten mittaama väkivalta painottuu kaiken kaikkiaan lievempiin tekomuotoihin kuin poliisin tilastoima väkivalta, mikä selittää tietolähteiden välillä olevaa eroa.

Kuvio 8 Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuonna 2020 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2020 (Näsi & Kolttola 2021)

Väkivallan riskitekijät

Henkirikollisuuden tavoin myös muu väkivaltarikollisuus kytkeytyy vahvasti sosiaaliseen syrjäytymiseen (Aaltonen 2013). Aaltosen tutkimuksen mukaan asunnottomuus, matala koulutus, alhainen ammattiasema ja pienet tulot altistavat väkivaltarikollisuuteen. Syntyminen teini-ikäiselle äidille on yhteydessä kohonneeseen väkivaltarikosriskiin. Siviilisäädyn osalta naimattomuus lisää väkivaltariskiä verrattuna avioliitossa elämiseen. Myös eräillä asuinalueen ominaisuuksilla oli yhteys yksilötason väkivaltariskiin. Asuminen suuressa kaupungissa tai kunnassa, jossa on korkea alkoholin kulutus, olivat yhteydessä väkivalta-alttiuteen. Tulokset viittaavat siihen, että sosiaa-

listen taustatekijöiden, sukupuolen ja iän ohella ympäristön tarjoama tilaisuusrakenne on väkivalta-alttiuden vaihtelua selittävä tekijä. Tulonjaon epätasaisuus asuinkunnassa ei ollut yhteydessä väkivaltariskiin.

Koulutustason ja työttömyyden yhteys väkivaltaan riippuu lisäksi väkivallan vakavuudesta. Mitä vakavampi väkivalta on kyseessä, sitä enemmän väkivallan tekijät poikkeavat keskivertoväestöstä (Aaltonen 2010). Erityisesti törkeistä pahoinpitelyistä tai henkirikoksen yrityksistä epäillyt nuoret aikuiset, sekä miehet että naiset, ovat usein ainoastaan peruskoulun käyneitä ja pitkään työttömänä olleita (Aaltonen 2010).

Taulukossa 2 raportoidaan pahoinpitelyrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2021, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Rikostaso oli matalin ylemmillä toimihenkilöillä ja yli 55-vuotiailla eläkeläisillä, ja vastaavasti korkein kategoriassa muut, joka sisältää pitkäaikaistyöttömät.

Taulukko 2 Pahoinpitelyrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2021

Sosioekonominen asema	*Osuus epäil-lyistä (%)*	*Rikosten määrä / 1000 henk.*
Ylemmät toimihenkilöt	1,7	0,5
Alemmat toimihenkilöt	4,1	0,9
Työntekijät	10,4	2,8
Yrittäjät	3,1	2,2
Opiskelijat	10,7	7,1
Eläkeläiset (55 v. ja vanhemmat)	1,7	0,3
Eläkeläiset alle 55 v.	2,5	6,2
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	13,2	10,2
Tuntematon	52,6	-

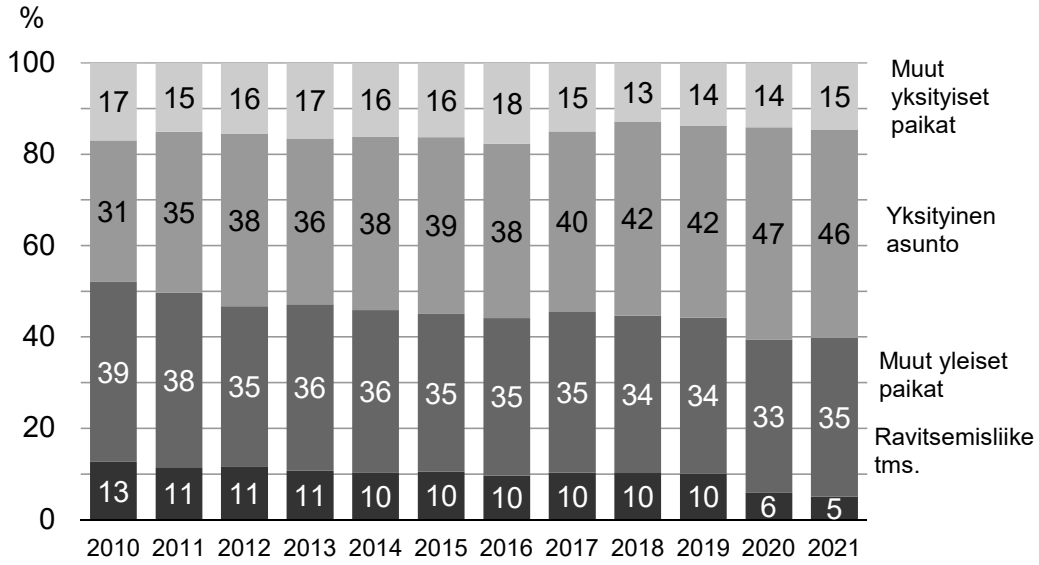
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2022b).

Poliisin tietoon tulleen väkivallan uhrien taustoja on selvitetty erillistutkimuksessa, jossa tarkasteltiin 19–30-vuotiaiden nuorten aikuisten väkivallan uhriksi joutumista rekisteriaineistojen perusteella (Aaltonen 2010). Tutkimus osoitti, että väkivallan tekijöiden lisäksi myös väkivallan uhrit ovat keskimäärin muuta saman ikäistä väestöä vähemmän koulutettuja sekä useammin työttömiä. Tämä tulos pätee sekä miehiin että naisiin. Kuten väkivallan tekemisessäkin, sosiaalisen syrjäytymisen yhteys uhriksi joutumiseen oli sitä voimakkaampi, mitä vakavammasta tai toistuvammasta väkivallasta oli kyse (Aaltonen 2010).

Kyselyihin perustuva kokonaisrikollisuustutkimus antaa kuitenkin varsin yhteneväisen kuvan väkivallan riskitekijöistä. Sosiaalisen syrjäytymisen syy-yhteys väkivalta-alttiuteen on vahva tutkimustulos (kotimaisesta tutkimuksesta ks. esim. Kivivuori 2009). On tosin syytä huomioida, että syrjäytymisen ja rikollisuuden välinen suhde on kaksisuuntainen. Rikollisuus osaltaan aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä.

Väkivallan tapahtumapaikat

Poliisin kirjaamat pahoinpitelyrikokset ovat aiempina vuosina tapahtuneet useammin yleisillä paikoilla. Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuus ilmi tulevista pahoinpitelyistä on kuitenkin kasvanut tasaisesti koko kuluvan vuosituhannen. Vuonna 2012–2021 yksityisissä tiloissa tehtiin enemmän poliisin kirjaamia pahoinpitelyrikoksia kuin julkisilla paikoilla (kuvio 9). Vuonna 2021 yksityisasunnoissa tehtyjen rikosten osuus oli suurin piirtein samalla tasolla kuin edellisenä vuonna, ollen 46 prosenttia.

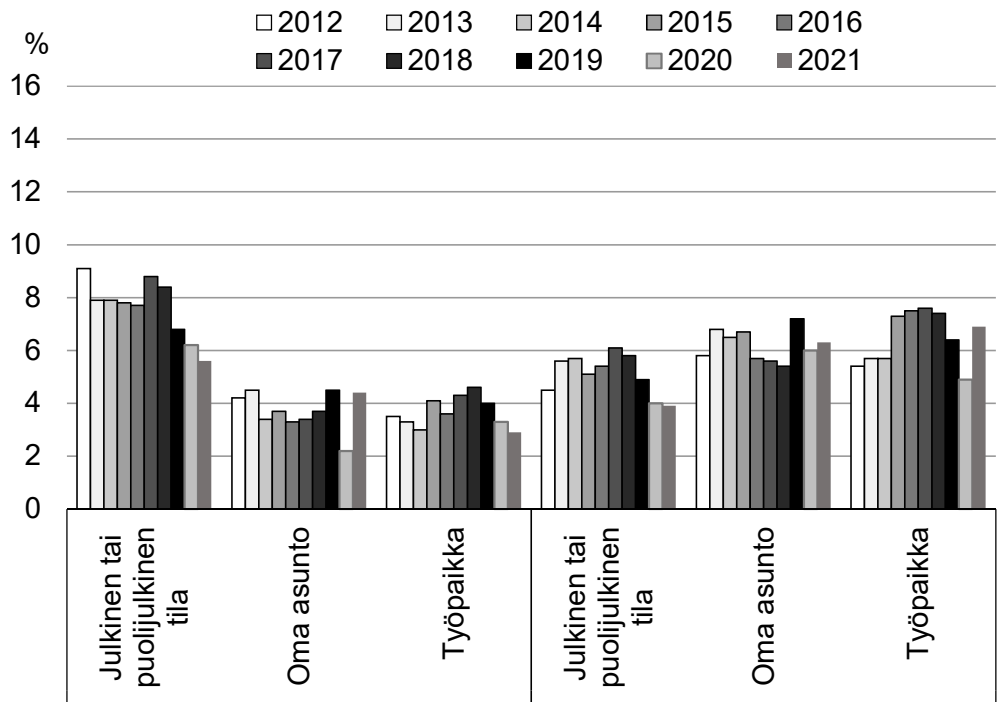
Kuvio 9 Pahoinpitelyrikosten tekopaikkojen osuudet kaikista pahoinpitelyrikosten tekopaikoista 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a). Pyöristyksestä johtuen kaikki luvut eivät summaudu sataan. Tarkastelusta on poistettu tuntemattomassa paikassa tapahtuneet teot, joiden määrä on hyvin vähäinen.

Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuuden kasvu tilastoidusta pahoinpitelyrikollisuudesta voi osin heijastaa perheväkivaltaan liittyvien rikosten kohonnutta ilmituloastetta. Vuonna 2011 tehty syyteoikeuden muutos, jonka myötä lähisuhteessa tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia, on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että yhä useamman poliisin kirjaaman pahoinpitelyrikoksen tekopaikka on yksityinen tila.

Yleisten paikkojen osalta pitkän ajan kehityksenä on ollut liikekeskuksissa ja yleisissä tilaisuuksissa tapahtuneiden pahoinpitelyjen määrän väheneminen. Tämä heijastanee vartioinnin ja kameravalvonnan tehostumista, mikä on johtanut päihtyneiden henkilöiden aiempaa nopeampaan poistamiseen kyseisistä tiloista. Ravitsemisliikkeissä tapahtuneiden tekojen absoluuttinen määrä ja osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on laskenut viime vuosina. Vuoden 2020 muutokset yksityisasuntojen ja ravitsemisliikkeiden

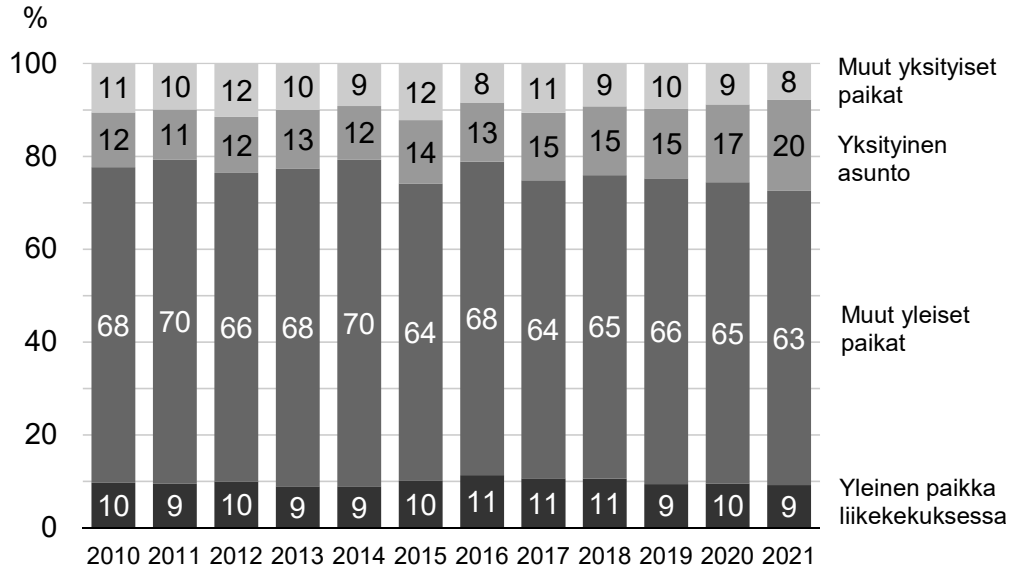
osalta sen sijaan heijastelevat koronapandemian vaikutuksia. Ravitsemisliikkeiden aukioloa rajoitettiin ja sosiaalinen kanssakäyminen rajoittui normaalia enemmän yksityisasuntoihin.

Kuviossa 10 on tarkasteltu uhritutkimusten (KRT 2012–2021) valossa väkivallan yleisyyttä sen tapahtumapaikan mukaan. Mittausten mukaan naisten väkivaltakokemukset tapahtuvat yleisimmin omassa asunnossa tai työpaikalla. Miesten osalta puolestaan korostuvat julkiset ja puolijulkiset tilat, mukaan lukien ravintolat ja baarit. Miesten kohdalla omassa asunnossa tapahtuneiden väkivaltakokemusten osalta palattiin vuoden 2019 tasolle, naisten kohdalla näin kävi työpaikkaväkivallan osalta.

Kuvio 10 Eri ympäristöissä uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen mukaan vuosina 2012–2021, %. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2021

Kuviossa 11 on esitetty poliisin tilastoiman ryöstörikollisuuden tapahtumapaikat vuosina 2010–2021. Vuonna 2021 kaikkiaan yli 70 prosenttia ryöstöistä tapahtui yleisillä paikoilla. Yksityisasunnoissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus oli 20 prosenttia ja liikekeskuksissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus 8 prosenttia kaikista teoista.

Kuvio 11 Ryöstörikostenrikosten tekopaikkojen osuudet kaikista ryöstörikosten tekopaikoista 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Vuoden 2013 RTST-tietokantaan perustuvan teonpiirreanalyysin mukaan ilmi tulevasta ryöstörikollisuudesta 70 prosenttia kohdistui yksityishenkilöihin, ja 30 prosenttia oli liikeyrityksiin ja elinkeinonharjoittajiin kohdistuvia liikeryöstöjä. Toisaalta liikeryöstöissäkin on aina uhreina myös yksityishenkilöitä, henkilökuntaa ja asiakkaita. Liikeyrityksiin kohdistuneista ryöstöistä, törkeistä ryöstöistä ja näiden yrityksistä suurin osa tehtiin pieniin elintarvikeliikkeisiin, grilleihin tai kioskeihin.

Yksityishenkilöihin kohdistuvissa ryöstöissä ja törkeissä ryöstöissä yleisimpänä saalina olivat kännykkä ja käteinen raha. RTST-tietokannan mukaan yksityishenkilöihin kohdistuvia katuryöstöjä oli ryöstöistä kolmannes ja törkeistä ryöstöistä vajaa viidennes. Törkeät ryöstöt kohdistuivat perusmuotoisia ryöstöjä tyypillisemmin kauppaan tai myymälään.

Tekojen piirteitä

Pahoinpitelyrikosten piirteitä. Suurin osa poliisin kirjaamasta väkivallasta painottuu lievempiin. tekomuotoihin. Vuonna 2021 tilastoiduista väkivaltarikoksista noin 90 prosenttia oli lieviä tai perusmuotoisia pahoinpitelyitä. Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tulleessa pahoinpitelyrikollisuudessa valtaosassa tapauksista uhri sai jonkinasteisia vammoja. Noin puolet lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä oli sellaisia, että vammat jäivät enintään naarmujen, kivun tai mustelmien asteelle. Tätä vakavampia vammoja syntyi 20 prosentissa perusmuotoisista pahoin-

pitelyistä ja kolmessa prosentissa lievistä pahoinpitelyistä. Poliisi kirjasi vakavia vammoja (vähintään murtuma, aivotärähdys, haava) 55 prosentissa törkeistä pahoinpitelyistä ja 74 prosentissa henkirikoksen yrityksistä.

Saman lähteen mukaan poliisin tietoon tulleissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä noin neljässä viidestä ei ollut käytetty mitään tekovälinettä. Lievissä pahoinpitelyissä yksi prosentti ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä kolme prosenttia teoista oli sellaisia, joissa tekijällä oli ollut jonkinlainen teräase. Ampuma-aseella tehdyt teot olivat hyvin harvinaisia. Törkeissä pahoinpitelyistä 48 prosentissa ja henkirikoksen yrityksissä 68 prosentissa tapauksista tekijä oli käyttänyt teräasetta. Ampuma-aseet tekovälineinä olivat törkeässäkin väkivallassa varsin harvinaisia; törkeistä pahoinpitelyistä kolmessa prosentissa ja henkirikoksen yrityksistä kymmenessä prosentissa oli käytetty ampuma-asetta.

Uhritutkimuksissa ilmoitettu väkivalta painottuu lievempiin tekoihin. Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT 2021) mukaan kiinnitarttumista, tyrkkimistä ja tönimistä kokeneita 15–74-vuotiaita henkilöitä oli 10 prosenttia. Vastaavasti nyrkillä lyönnin kokeneita oli 3 prosenttia. Niitä henkilöitä, jotka kertoivat, että heidän kimppuunsa oli käyty jotakin asetta käyttäen, oli alle prosentti. Samassa tutkimuksessa 4 prosenttia vastaajista kertoi saaneensa väkivallan seurauksena vähintään mustelman tai ruhjeen. (Kolttola & Näsi 2022.)

Uhritutkimukset eivät kuvaa luotettavasti kaikkein vakavinta väkivaltaa. Poliisille ilmoitettava väkivalta onkin keskimäärin törkeämpää kuin uhritutkimusten kuvaama: aseellisten tekojen ja vakavia vammoja aiheuttaneiden tekojen osuus on selvästi suurempi.

Ryöstörikosten piirteitä. Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan lähes kaikki törkeät ryöstöt (96 %) tehtiin jotakin asetta käyttäen, kun taas perusmuotoisista ryöstöistä aseellisia on huomattavasti pienempi osuus (38 %). Noin puolet (56 %) perusmuotoisista ryöstöistä tehtiin väkivaltaa käyttäen tai sillä uhkaamalla ilman varsinaista välinettä. Törkeistä ryöstöistä kaksi kolmasosaa tehtiin teräasetta käyttäen tai sillä uhkaamalla. Tyypillisin teräase oli puukko. Ampuma-asetta oli käytetty yhdessä sadasta perusmuotoisesta ryöstöstä ja 17 prosentissa törkeistä ryöstöistä.

Ryöstörikoksiin liittyy suhteellisen usein fyysistä väkivaltaa. Huomattavassa osassa ryöstöjä ja törkeitä ryöstöjä aiheutuu jollekin uhreista vakavia vammoja. Yleisempiä vakavat vammat ovat törkeissä ryöstöissä (43 %) kuin perusmuotoisissa ryöstöissä (35 %). Tyypillisin vamma törkeissä ryöstöissä olivat viilto- ja muut pintahaavat sekä luunmurtumat. Ryöstöissä vammat olivat tyypillisesti lievempiä, kuten mustelmia ja ruhjeita tai aivotärähdyk-

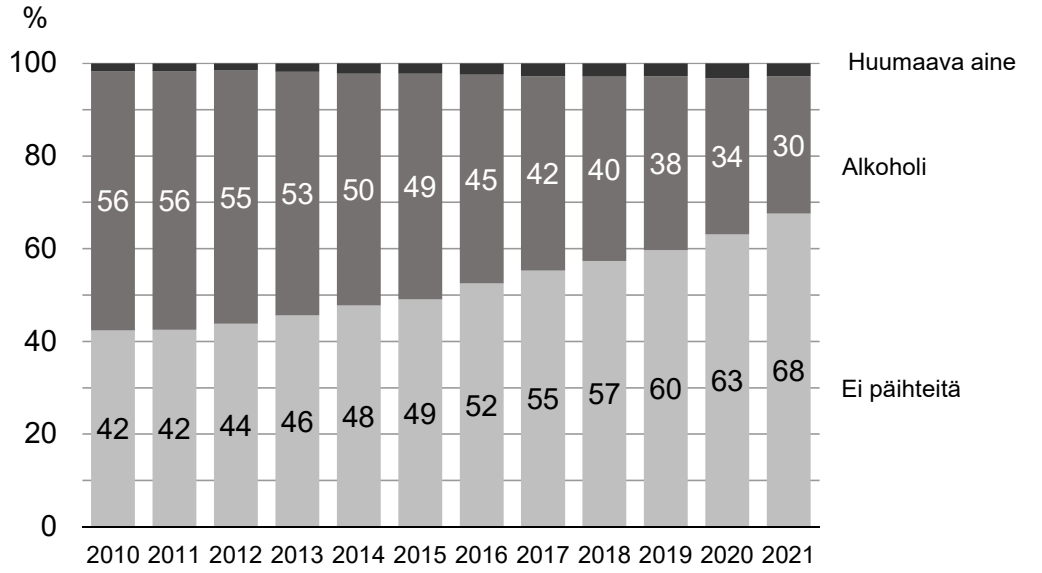
siä. Lääkärin tai sairaalahoitoa tarvitsi törkeiden ryöstöjen uhreista 38 prosenttia ja ryöstöjen uhreista 23 prosenttia. Kuolemaan johtaneet ryöstöt ovat kuitenkin hyvin harvinaisia.

Väkivalta ja alkoholi

Seuraavassa tarkastellaan alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena olleiden määrää ja osuutta väkivaltarikoksissa. Erittelyt perustuvat poliisitilaston tietoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Muu päihde viittaa huumeisiin ja lääkkeisiin. Muun päihteen vaikutuksen alaisina olleet sisältävät myös tekijät, jotka olivat tekohetkellä sekä alkoholin että muun päihteen vaikutuksen alaisina. Ilmaisun selkeyden vuoksi käytämme tilastokategoriasta ”muu päihde” myös lyhyttä ilmausta ”huume”.

Epäiltyjen päihtymystilaa koskevat tiedot perustuvat poliisien kentällä tekemiin havaintoihin. Kirjaamiskäytännöt vaihtelevat, joten tiedot voivat olla puutteellisia. Tästä syystä poliisitilastojen alkoholitietojen perusteella tehtäviin johtopäätöksiin alkoholisidonnaisen väkivallan määrästä ja kehityksestä tulee suhtautua varauksella.

Pahoinpitelyrikokset ja alkoholi. Alkoholihumalassa tekohetkellä olleiden pahoinpitelyrikoksesta epäiltyjen määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen tilanne vakiintui uudelle tasolle (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2012). Muun päihteen vaikutuksen alaisena olleiden tekijöiden osuus on pysynyt alhaisena – noin 2–3 prosenttia epäillyistä on ollut muun huumaavan aineen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena (kuvio 12). Alkoholisidonnaisten rikosten osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on ollut selvästi laskusuuntainen viimeisten vuosien aikana. Alkoholihumalassa olleiden osuus on pudonnut yli 20 prosenttiyksikköä viimeisen 10 vuoden aikana.

Kuvio 12 Päihteiden osuus pahoinpitelyrikosten tekotilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 2010–2021 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a).

Paitsi, että alkoholihumala näyttää lisäävän väkivaltaisuutta, se näyttää lisäävän myös vaaraa joutua itse väkivallan, ryöstön tai omaisuusrikoksen kohteeksi. Kansallisissa uhritutkimuksissa on selvitetty sitä, miten usein tekijä tai uhri tai kumpikin oli tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Haastattelutulokset valottavat tilastoitua rikollisuutta laajemmin väkivallan alkoholisidonnaisuutta.

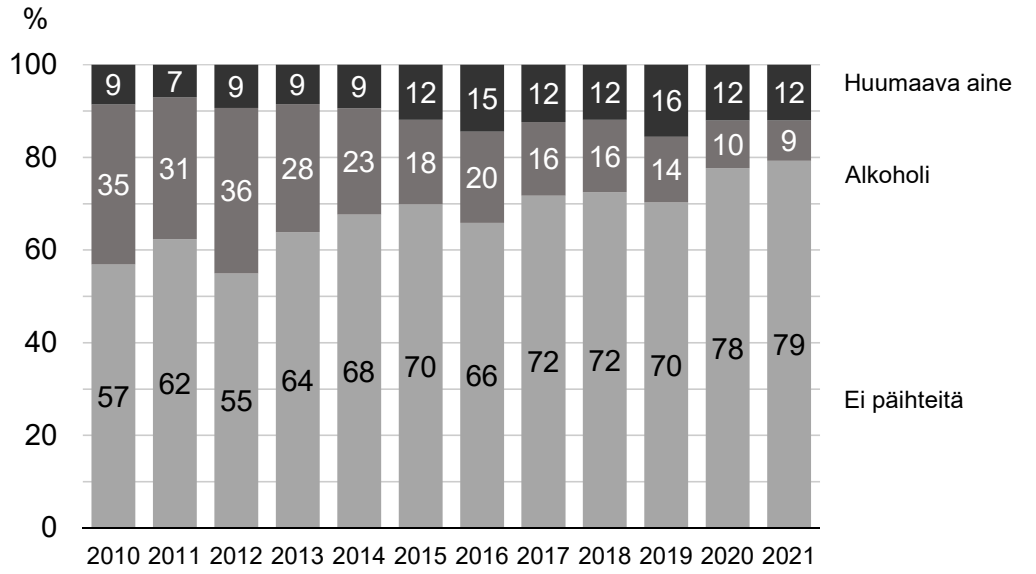
Alkoholin ja väkivallan vahva yhteys näkyy myös uhritutkimuksissa (taulukko 3). Ajanjaksolla 1980–2009 tehdyissä haastatteluissa väkivallan kohteeksi joutuneista miehistä 72–84 prosenttia ja naisista 50–65 prosenttia mainitsi väkivaltaisesti käyttäytyneen henkilön olleen päihtynyt. Vastaavasti miehistä 31–45 prosenttia ja naisista 12–19 prosenttia kertoi itse olleensa tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Myös uhrin päihtymys väkivaltatilanteissa on siis aika yleistä. Naisten kokemaan väkivaltaan alkoholi liittyy kuitenkin harvemmin kuin miesten. Uhritutkimusten mukaan tilanteet, joissa väkivallan tekijä oli päihtynyt, olivat yleisempiä 1980–1990-luvuilla kuin 2000-luvulla. Myöskään miesuhrien päihtymys ei ole sanottavasti yleistynyt viime vuosina, ja naisten joutuminen päihtyneenä väkivallan kohteeksi on vähentynyt. Vuonna 2004 toteutettu alkoholin veronalennus ja sitä seurannut alkoholin kulutuksen kasvu ei näytä kyselyaineistojen valossa merkittävästi lisänneen väkivallan alkoholisidonnaisuutta. On kuitenkin syytä muistaa, että alkoholin suurkuluttajien ja muiden valtaväestöstä syrjäytyneiden keskinäistä väkivaltaa ei tavanomaisissa väestökyselyissä tavoiteta.

Taulukko 3 Uhrin ja tekijän päihtymys uhrin vakavimmassa väkivaltatilanteessa (vakavin tapaus vuoden aikana), 15–74-vuotiaat, vuosina 1980–2009 (%)

	1980	*1988*	*1993*	*1997*	*2003*	*2006*	*2009*
Uhrina mies							
Tekijä päihtynyt	83	82	84	73	78	73	72
Uhri päihtynyt	31	36	37	38	45	40	41
Molemmat päihtyneitä	29	33	35	35	42	37	39
n	575	559	196	471	423	367	365
	1980	*1988*	*1993*	*1997*	*2003*	*2006*	*2009*
Uhrina nainen							
Tekijä päihtynyt	65	62	65	55	50	53	50
Uhri päihtynyt	12	16	19	16	15	15	12
Molemmat päihtyneitä	11	15	18	15	13	13	12
n	398	464	151	414	388	359	404

Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen perusaineistot 1980–2009

Ryöstörikokset ja alkoholi. Alkoholin vaikutuksen alaisena ryöstön tehneiden määrä on vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana (kuvio 13). Hieman yli kymmenes epäillyistä on viime vuosina ollut muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena.

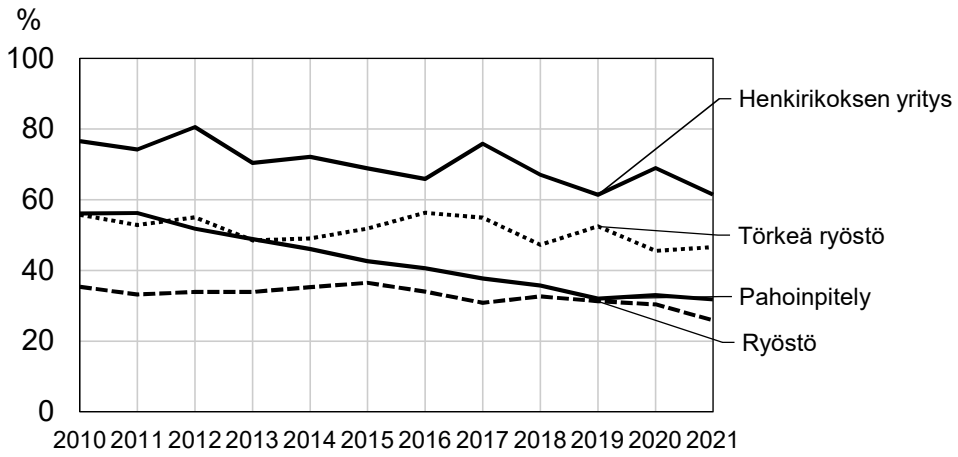

Kuvio 13 Päihteet ryöstörikosten tekotilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 2010–2021 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a) *Ei päihteitä tiedon alle raportoidaan myös tapaukset, joissa päihdetietoa ei ollut kirjattuna tai sitä ei ollut saatavilla.

Ryöstörikosten kohdalla muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisina olleiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi 2000-luvun alkuvuosina, mikä oli luultavasti yhteydessä niin sanottuun toiseen huumeaaltoon (Hakkarainen & Metso 2001). Huumeriippuvaiselle henkilölle ryöstö on rikoslajina houkutteleva, koska mahdollinen saalis on usein rahaa tai helposti muutettavissa rahaksi (Kinnunen 2001, 18). Viime vuosina osuus on palautunut vuosituhannen alkua edeltäneelle tasolle.

Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius

Selvitysaste. Henkirikoksen yrityksistä on viime vuosina selvitetty 60–80 prosenttia tilastointivuoden aikana (kuvio 14). Lopullinen selvitysprosentti on korkeampi, sillä osa loppuvuoden rikoksista selviää vasta seuraavan vuoden aikana.

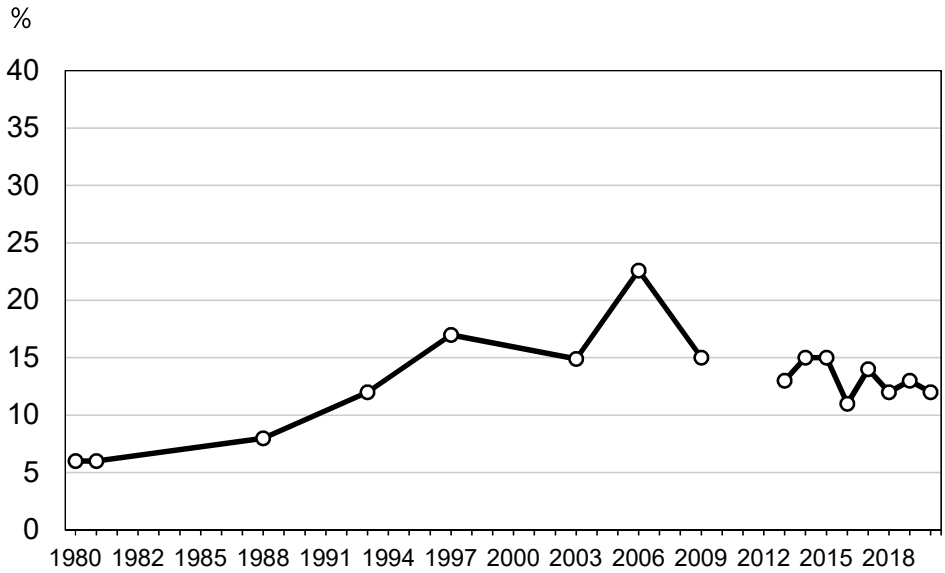
Kuvio 14 Eräät väkivaltarikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Ryöstörikosten selvitysprosentti on pysynyt melko vakaana viimeiset kymmenen vuotta. Törkeistä ryöstöistä selvitetään vuosittain hieman alle puolet, muista ryöstöistä vuonna 2021 neljännes. Samana tilastointivuonna selvitettyjen pahoinpitelyrikosten selvitysaste on laskenut viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana 56 prosentista 32 prosenttiin (2021). Lopullinen selvitysaste on kuitenkin korkeampi kuin oheisen kuvion näyttämä kirjaamisvuoden aikana selvitettyjen rikosten osuus kirjatuista rikoksista.

Ilmoitusalttius. Vuoden 2021 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähintään läimäisyn käsittävää väkivaltaa kokeneista 11 prosenttia kertoi jostakin tapauksesta ilmoitetun poliisille (Kolttola & Näsi 2022). Ryöstörikoksissa ilmoitusaste on korkeampi. Kansallisissa uhritutkimuksissa se vaihteli ennen vuotta 2009 30 ja 40 prosentin välillä. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista tietoa ei ole enää ollut saatavissa. Koska uhritutkimuksissa ei tavoiteta väkivallan ongelmaryhmää, sosiaalisesti syrjäytyneitä päihteiden väärinkäyttäjiä, on luultavaa, että ilmi tulevien tekojen todelliset osuudet ovat sekä pahoinpitelyrikoksissa että ryöstörikoksissa yllä mainittuja pienemmät.

Uhritutkimukset osoittavat, että tutkimusten tavoittamien väestöryhmien alttius tehdä ilmoitus itseensä kohdistuvista pahoinpitelyrikoksista kasvoi

1980-luvulta aina 2000-luvun alkuvuosiin asti (kuvio 15). Tämän jälkeen ilmoitusalttius vähintään läimäisyn sisältäneissä tapauksissa näyttää vakiintuneen noin 10–13 prosentin tuntumaan.

Kuvio 2 Poliisille ilmoitettujen tapausten osuus kaikista sellaisista väkivaltatapauksista, joihin on liittynyt vähintään läimäisy (% 15–74-vuotiaista väkivallan uhreista). *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2013–2021. Huom. uhritutkimusten metodi on vaihtunut vuodesta 2012 alkaen. Lisäksi vuosien 1980-2009 tutkimuksissa läimäisyn sijaan lyönti (jonka seurauksena eritelty sekä näkyvä jälki ja ei näkyvä jälki).

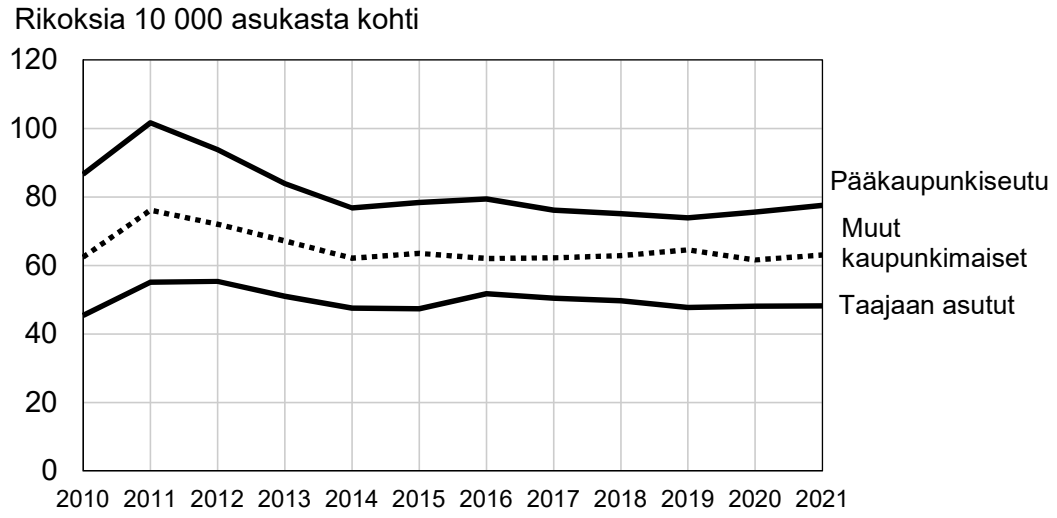
Ryöstörikoksissa vastaavaa ilmoitusalttiuden kasvutrendiä ei ainakaan aiemmin ollut havaittavissa, vaan ilmoitusaste kasvoi säännönmukaisesti ilmi tulleiden ryöstörikosten määrän vähentyessä ja väheni ilmi tulleiden rikosten määrän kasvaessa. Ilmoitusasteen vaikutus viranomaistilastoihin oli siten ryöstörikosten kohdalla erilainen kuin pahoinpitelyrikollisuudessa (Lehti 2008).

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen

Pahoinpitelyrikosten alueellista jakautumista tarkastellaan seuraavassa poliisitilastotietojen pohjalta. Vaikka piilorikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta todennäköisesti vaihteleekin kuntatyyppien ja maakuntien välillä, erot tuskin ovat pahoinpitelyrikollisuuden kaltaisessa massarikollisuudessa niin merkittäviä, että ne olennaisesti vääristäisivät poliisitilaston antamaa yleiskuvaa rikollisuuden alueellisesta jakautumisesta.

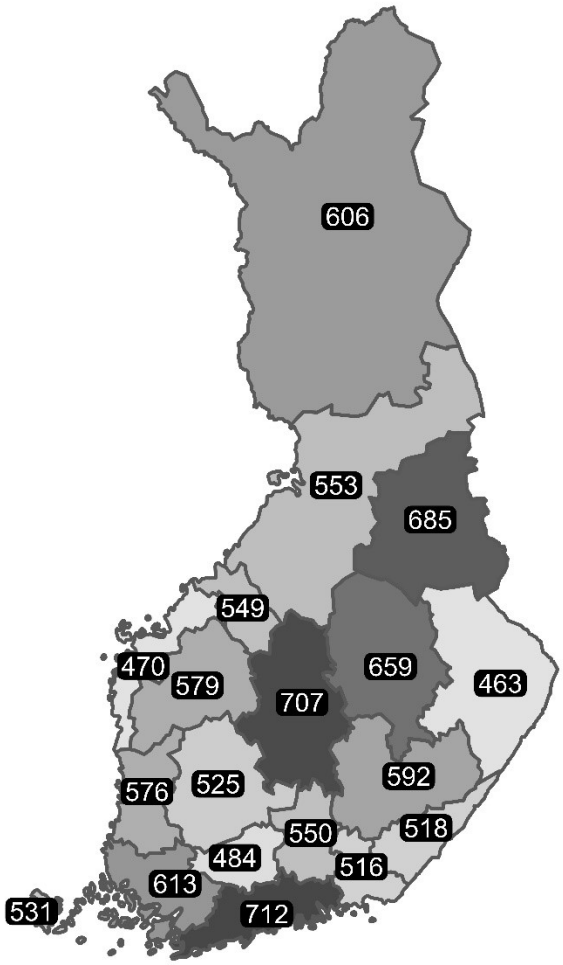
Tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on viimeisten kymmenen vuoden aikana kehittynyt pääpiirteittäin samansuuntaisesti kaikissa kuntatyyppiryh-

missä (kuvio 16). Rikollisuustaso on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin maaseutumaisissa kunnissa. Vuodesta 2011 alkaen poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten taso laski kaikissa kuntatyyppiryhmissä vuoteen 2014 asti, mutta on sittemmin pysynyt lähes muuttumattomana.

Kuvio 16 Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2010–2021. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

Maakunnittain tarkastellen pahoinpitelyrikollisuuden korkeimmat rikostasot vuonna 2021 olivat Uudenmaan ja Keski-Suomen maakunnissa (712 ja 707 pahoinpitelyrikosta 100 000 asukasta kohti). Pahoinpitelyrikosten taso oli matalin Pohjanmaalla (470) ja Pohjois-Karjalassa (463). Pääkaupunkiseudulla tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on keskittynyt Helsinkiin, missä pahoinpitelyrikollisuuden taso oli 874 rikosta 100 000 asukasta kohti. Helsingin korkeaa pahoinpitelyrikollisuuden määrää selittää osaltaan kaupungin asema suuralueensa huvitteluelämän, liikenteen ja anniskeluliiketoiminnan keskuksena.

Kuvio 7 Pahoinpitelyrikollisuus 100 000 asukasta kohti maakunnittain (rikoksia 100 000 asukasta kohti) vuonna 2021. *Lähteet*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c).

Seuraavassa tarkastellaan pahoinpitelyrikoksia poliisilaitosalueittain (taulukko 5). Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja, kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista. On syytä huomioida, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan.

Vuonna 2021 korkeimmat pahoinpitelyrikostasot olivat Helsingin, Itä-Uusimaan ja Lapin poliisilaitosalueilla. Eri poliisilaitosalueiden pahoinpitelyrikostasot vaihtelevat vuosittain, eivätkä alueiden väliset erot Helsinkiä lukuun ottamatta ole kovinkaan suuria. Helsingissä pahoinpitelyrikollisuuden taso on ollut selkeästi muita alueita korkeampi jokaisena tilastovuonna. Tämä selittyy todennäköisesti sillä, että Helsinki, toisin kuin muut poliisilaitosalueet, muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä.

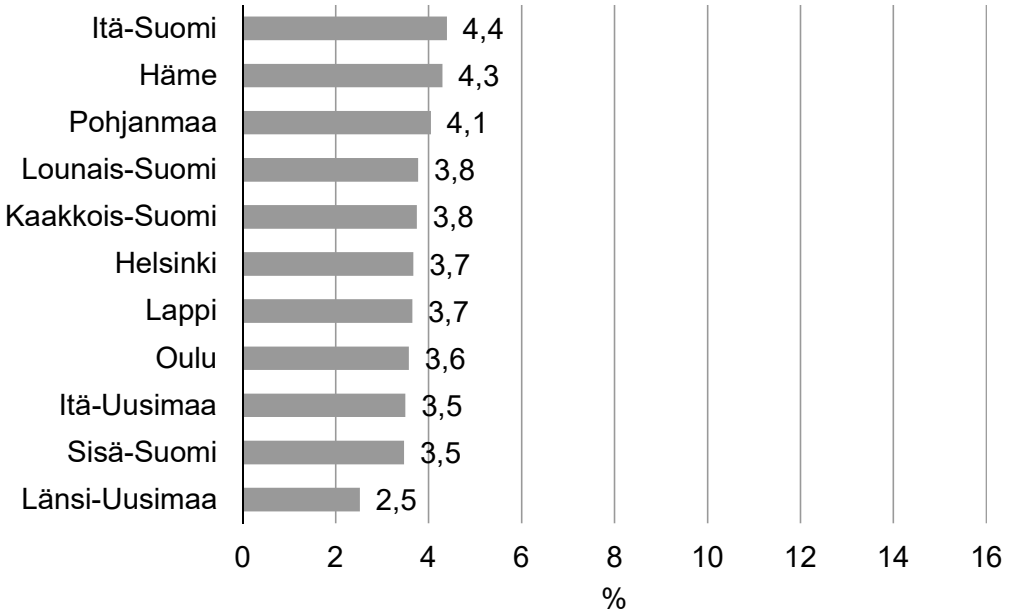
Lisäksi on huomioitava, että rikokset kirjataan niiden tapahtumapaikan mukaan, ei epäillyn kotipaikkakunnan mukaan. Näin ollen kyse voi joiltakin osin olla myös siitä, että Helsingissä tapahtuvissa pahoinpitelyrikoksissa tekijät (ja uhrit) tulevat muualta kuin Helsingistä.

Taulukko 4 Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2010–2021 (vuoden 2020 rikostason mukainen järjestys)

	2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Helsinki	1091	**1283**	1165	1007	917	945	941	870	868	841	861	874
Itä-Uusimaa	576	**719**	685	633	573	557	572	581	569	566	610	631
Lappi	573	695	**770**	756	702	638	651	672	602	642	572	606
Lounais-Suomi	614	**722**	662	622	539	546	581	523	540	548	564	601
Sisä-Suomi	523	663	**678**	625	583	621	628	637	634	634	598	587
Länsi-Uusimaa	466	531	509	508	486	477	557	549	531	574	551	**585**
Itä-Suomi	609	**726**	692	627	604	631	571	586	604	582	542	584
Oulu	575	**774**	685	649	589	623	554	612	553	581	580	572
Ahvenanmaa	525	571	625	604	567	**683**	602	678	457	596	674	531
Pohjanmaa	533	589	**589**	517	502	495	489	487	582	524	534	530
Häme	529	**662**	589	576	533	518	536	533	547	547	498	520
Kaakkois-Suomi	508	**610**	572	555	528	564	529	528	544	605	540	517

Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu.
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

Vuosien 2018–2021 Kansallisessa rikosuhritutkimuksissa (Danielsson & Näsi 2019; Danielsson & Näsi 2020; Näsi & Kolttola 2021; Kolttola & Näsi 2022) on tarkasteltu vamman aiheuttaneen väkivallan yleisyyttä niin ikään poliisilaitosalueen mukaan (kuvio 18). Tarkastelussa vuosien 2018–2021 aineistot on yhdistetty. Estimaatit olivat korkeimpia Itä-Suomen, Hämeen ja Pohjanmaan poliisilaitosalueilla ja matalimpia Itä- ja Länsi-Uudenmaan ja Sisä-Suomen poliisilaitosalueilla. Alueiden välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, joten voidaan sanoa, että uhrikyselyiden mukaan väkivaltakokemukset olivat eri poliisilaitosalueilla verrattain yhtä yleisiä. Kuten edellä on todettu, eivät poliisilaitosalueiden väliset erot myöskään viranomaisten tietoon tulleessa pahoinpitelyrikollisuudessa ole kovin suuria. Kyselypohjaisessa indikaattorissa, jossa väkivaltakokemukset tilastoituvat asuinkunnan mukaan, Helsinki ei myöskään eroa olennaisesti muista alueista. Sekä kyselylähteet että viranomaislähteet siis osoittavat, että poliisilaitosalueiden välillä ei Helsingin tilastoitua pahoinpitelyrikollisuutta lukuun ottamatta ole olennaisia eroja väkivallan esiintyvyydessä. Erot kuitenkin korostuvat maakunta- ja kuntatasolla.

Kuvio 18 Vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneet poliisilaitosalueen mukaan vuosina 2018–2021 (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018–2021.

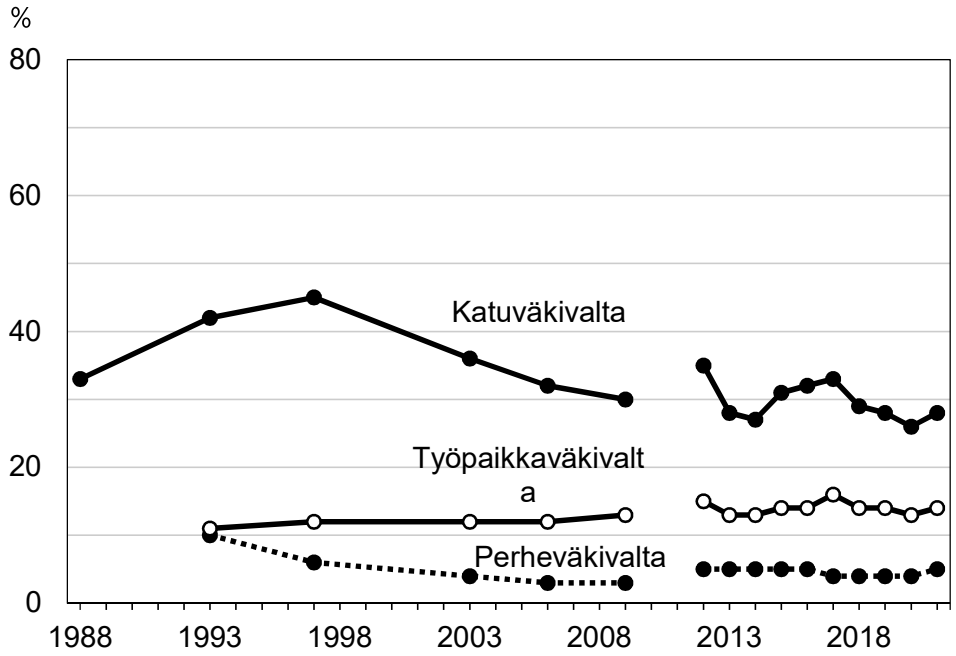
3.5 Väkivallan pelko

Kansallisissa uhritutkimuksissa on vuodesta 1988 alkaen kysytty, onko vastaaja huolissaan siitä, että joutuu väkivallan kohteeksi. Vuoden 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 14 prosenttia 15–74-vuotiaista vältti jotakin kodin lähellä olevaa turvattomaksi kokemaansa aluetta (Kolttola & Näsi 2022). Naisista näin teki selvästi useampi (19 %) kuin miehistä (10 %). Mitä kaupunkimaisemmasta ympäristöstä oli kysymys, sitä tyypillisempää oli turvattomaksi koettujen alueiden välttäminen.

Väkivallan kohteeksi joutumisen pelosta kysyttiin kolmen eri tekomuodon osalta (perheväkivalta, työpaikkaväkivalta ja väkivalta kodin ulkopuolella iltaisin). Kysytyistä pelon muodoista selvästi yleisintä oli pelkääminen kodin ulkopuolella iltaisin. Tällaisesta huolesta raportoi 28 prosenttia vastaajista. Noin joka seitsemäs (14 %) vastaajista ilmoitti pelänneensä väkivallan kohteeksi joutumista työpaikalla tai työtehtävissä. Harvinaisinta oli perheväkivallan pelko: viisi prosenttia oli pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi perheenjäsenen taholta. Naiset kantoivat miehiä enemmän huolta väkivallan kohteeksi joutumisesta kaikissa kysytyissä ympäristöissä (Kolttola & Näsi 2022).

Kuviosta 19 ilmenee, miten väkivallan pelko on muuttunut viimeisen lähes kolmen vuosikymmenen aikana. Kuvioita tarkasteltaessa on jälleen pi-

dettävä mielessä uhritutkimusten tiedonkeruumenetelmän vaihtuminen vuoden 2012 mittauksesta alkaen, joka on todennäköisesti vaikuttanut estimaattien tasoon. Huolessa joutua väkivallan kohteeksi illalla kodin ulkopuolella liikkuessa on tapahtunut selviä muutoksia tarkastelujaksolla. Kehitystä voi kuvata ylösalaisin käännetyksi U-kirjaimeksi. Jaksolla 1988–1997 pelko ja huolestuneisuus lisääntyivät, mutta vähenivät jaksolla 1997–20061. Tämän jälkeen pelon yleisuus näyttää vakiintuneen jokseenkin nykytasolle noin 30 prosenttiin (26–35 prosenttia vuosina 2012–2021).

Kuvio 19 Väkivallan kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita (1988–2009) ja väkivaltaa pelänneet (2012–2021), % 15–74-vuotiaista. *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2021.

Uhritutkimuksissa on myös kysytty erikseen perheväkivallan ja työpaikkaväkivallan pelkoa. Huoli siitä, että joutuu perheväkivallan kohteeksi, vähentyi 1990-luvulla ja sen jälkeen vakiintui nykyiselle, verrattain alhaiselle tasolle. Työpaikkaväkivallan pelko on pysynyt kokonaisuutena arvioiden samalla tasolla, mutta naisten osalta pelko on jonkin verran lisääntynyt (Sirén ym. 2010; Näsi & Kolttola 2021).

[1] Koska mittauksia ei ole tehty joka vuosi ennen vuotta 2012, on mahdollista, että pelkotaso huipentui jonain muuna vuonna kuin 1997.

Lähteet

Aaltonen, Mikko. 2010. Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrit kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. Oikeus 2010(3): 220–247 https://www.edilex.fi/oikeus/7375

Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic differences in crime and victimization. A register-based study.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152463

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/305388

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2020. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 43/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Näsi, Matti & Ilari Kolttola. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 48 / 2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Hakkarainen, Pekka & Leena Metso. 2001. Onko huumeiden käytön yleisyys taittumassa? Vuoden 2000 huumekyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 66(3): 277–283.

Heiskanen, Markku. 1998. *En fråga, tre metoder.* Helsingfors: Statistikcentralen.

Kinnunen, Aarne. 2001. *Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kivivuori, Janne, toim. 2009. *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152521

Kolttola, Ilari & Matti Näsi. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 51 / 2022. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Laaksonen, Seppo & Markku Heiskanen. 2014. Comparison of Three Modes for a Crime Victimization Survey. *Journal of Survey Statistics and Methodology* 2(4): 459–483. https://doi.org/10.1093/jssam/smu018

Rikollisuustilanne 2014. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/164434

Sirén, Reino. 2011. Uuden rikosuhritutkimuksen kehittäminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 109. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152504

Sirén, Reino, Mikko Aaltonen & Juha Kääriäinen. 2010. *Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152511

Sirén, Reino & Päivi Honkatukia, toim. 2005. *Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
Tilastokeskus. 2022a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/
Tilastokeskus. 2022b. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/tyokay/
Tilastokeskus. 2022c. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/vaerak/

4 Seksuaalirikokset

Tiina Malin, Teemu Vauhkonen & Antti Latvala

Tiivistelmä

- Raiskausrikosten määrä on kasvanut 2010-luvulla ja erityisen suuri nousu tapahtui vuonna 2021, jolloin rikoksia tuli viranomaisten tietoon 1 851. Nousua oli yli neljännes edelliseen vuoteen.
- Joiltakin osin nousua selittävät esimerkiksi lainsäädännölliset muutokset. Kuitenkin myös Kansallisen rikosuhritutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että raiskausuhrikokemusten määrässä on havaittavissa nousua.
- Viranomaisten tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on vaihdellut huomattavasti viimeisten 10 vuoden aikana. Vuodesta 2018 lähtien rikosten määrä on jälleen kasvanut vuosittain. Vuonna 2021 rikoksia tuli viranomaisten tietoon 2 089, mikä on 18 prosentin nousu edellisvuodesta.
- Pitkällä aikavälillä viranomaisten tietoon tulleiden hyväksikäyttöjen määrän lisääntyminen johtunee ainakin osittain ilmoitusalttiuden kasvusta ja viranomaiskontrollin tehostumisesta.
- Lapsiuhritutkimukset vuosilta 1988, 2008 ja 2014 sekä Kouluterveyskyselyn 2019 tulokset viittaavat siihen, että lasten ja nuorten fyysiset seksuaaliset kontaktit aikuisten kanssa ovat vähentyneet viime vuosikymmeninä. Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn perusteella nuorten netissä ja puhelimen välityksellä kokema seksuaalinen ahdistelu yleistyi korona-aikana huomattavasti.
- Yhä nuorempien lasten tavoitettavuus internetin ja sosiaalisen median sovellusten kautta on lisännyt rikoksentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalirikollisuudessa.
- Muita rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia tuli vuonna 2021 viranomaisten tietoon 1 436. Suurimman osuuden näistä muodostavat seksuaalinen ahdistelu (734 tietoon tullutta rikosta), pakottaminen seksuaaliseen tekoon (243 rikosta) ja lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (120 rikosta)

Tässä luvussa tarkastellaan seksuaalirikoksia, jotka on listattu rikoslain 20 luvussa. Tarkastelun pääpaino on raiskausrikoksissa (RL 20:1–2) sekä lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä (RL 20:6–7), joiden osalta esitellään rikosten määrällistä kehitystä sekä piirteitä. Luvun lopussa kuvataan vielä rikoslain 20 luvun muiden nimikkeiden sekä joidenkin rikoslain 17 luvun rikosten määriä.

Rikoslain 20 luku on muuttumassa vuoden 2023 alusta vuonna 2022 hyväksytyllä lainmuutoksella (ks. HE 13/2022 vp.). Muutos ei vaikuta 2021 tietoihin lukuun ottamatta sitä, että raiskausrikokset ovat saattaneet olla enemmän esillä mediassa, mikä saattaisi esimerkiksi lisätä ihmisten tietoisuutta siitä, minkälaisia tekoja voidaan lain mukaan laskea raiskauksiksi.

4.1 Raiskaus

Raiskausrikokset on porrastettu törkeysasteeltaan kahteen tekomuotoon, raiskaukseen (RL 20:1) ja törkeään raiskaukseen (RL 20:2). Lisäksi vähemmän vakavat rikokset voidaan rangaista lievemmän asteikon mukaan (RL 20:1 § 3 mom.).

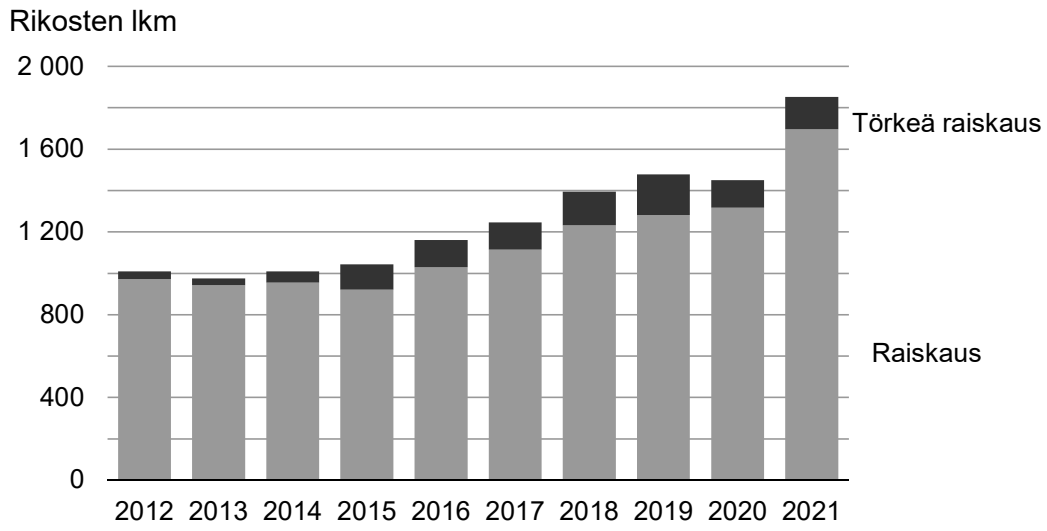
Raiskausrikosten kehitystä kuvataan tässä raportissa sekä viranomaisten tietoon tulleiden rikosten että kokonaisrikollisuuden osalta. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten lähteenä käytetään Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka kuvaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tullutta rikollisuutta. Kuitenkin oletettavasti vain pieni osa seksuaalirikoksista tulee viranomaisten tietoon ja viranomaistilastojen tueksi tarvitaankin kyselypohjaisia tietolähteitä. Kokonaisrikollisuuden kuvaamiseen käytetään kansallista rikosuhritutkimusta, joka on 15–74-vuotiaille suunnattu, kansallisesti edustava kysely (tarkemmin ks. kohta A.3.1).

Rikollisuuden kehitys

Raiskausrikoksilla tarkoitetaan seuraavissa tarkasteluissa raiskausta ja törkeää raiskausta (RL 20:1–2), mukaan lukien näiden yritykset. Aiempien vuosien osalta mukana ovat myös vuonna 2014 voimaan tulleella kriminalisoinnilla kumotut pakottamiset sukupuoliyhteyteen. Ennen lainmuutosta tehtyjä tekoja on kirjattu tällä nimikkeellä yksittäisiä kappaleita vuoteen 2017 asti, mutta ei enää sen jälkeen.

Viranomaisten tietoon tuli yhteensä 1851 raiskausrikosta vuonna 2021. Lukumäärä nousi yli neljänneksellä (28 %) edellisestä vuodesta. Rikosten määrä on noussut myös koko tarkasteltavalla kymmenvuotiskaudella ja eri-

tyisesti törkeiden tekomuotojen määrä on lisääntynyt huomattavasti (ks. kuvio 1). Vuonna 2021 raiskausrikoksista 8 prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä, kun taas lievemmin rangaistavien raiskausten (nykyinen RL 20:1 § 3) osuus oli vain kaksi prosenttia. Törkeiden raiskausten määriä tarkasteltaessa on huomioitava, että törkeän lapsenraiskauksen säännöksen voimaantulon (vuonna 2019) jälkeen osa aiemmin törkeän raiskauksen nimikkeellä viranomaisten tietoon tulleista rikoksista on siirtynyt uuden nimikkeen alle. Törkeitä lapsenraiskauksia on tullut ilmi 122 vuonna 2021, 68 vuonna 2020 ja 34 vuonna 2019. Kuvion 1 luvut sisältävät myös ne teot, joita poliisi on tutkinut raiskausrikoksen yrityksenä. Raiskausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus vuonna 2021 oli seitsemän prosenttia kaikista tietoon tulleista raiskausrikoksista.

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset vuosina 2012–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Edellä esitetyt tiedot perustuvat rikosten, ei tekijöiden määriin; sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Jos tarkastelu rajataan niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran rikoksen tekijänä törkeimmän rikoksensa mukaan, raiskausrikoksesta epäiltyjen määrä on vuodesta 2012 vuoteen 2021 kasvanut 532 henkilöstä 883 henkilöön. Tekijäpohjaisen laskennan kuvaaman muutoksen suunta ja mittaluokka ovat pääosin samanlaiset kuin rikoksia laskettaessa.

Seksuaalirikokset, joihin liittyy uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltaa, ovat verraten harvinaisia. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2010–2018 surmatuista naisista seitsemän (4 % naisuhreista) ja miehistä yksi surmattiin raiskauksen yhteydessä ja aikajakson henkirikoksista 1,5 prosenttia liittyi seksuaalirikoksiin (Lehti 2020).

Kansalliseen uhritutkimukseen liitettiin vuonna 1997 kysymyksiä koskien raiskauksen ja sen yrityksen uhriksi joutumista. Vuodesta 2013 alkaen kysely on toteutettu vuosittain nimellä Kansallinen rikosuhritutkimus (KRT) ja tästä eteenpäin tulokset ovat olleet myös sekä kysymysmuotoilujen että kyselymenetelmän suhteen vertailukelpoisia keskenään. Tuoreimman kyselyn vastauksissa on tapahtunut nousua molempien sukupuolten osalta, mutta muutos ei ole tilastollisesti merkitsevä vuositasolla[1]. Vuoden 2021 kyselyssä 3,2 prosenttia naisista ja 1,0 prosenttia miehistä ilmoitti joutuneensa sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen (ml. yritys) kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana (taulukko 1).

Taulukko 1 Sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottaminen tai pakottamisen yritys viimeisen 12 kuukauden aikana, % 15–74-vuotiaista

	2013	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Naiset	2,3	1,6	2,2	2,2	2,2	2,5	2,8	2,8	*3,2*
Miehet	0,4	0,4	0,3	0,7	0,5	0,6	0,3	0,5	*1,0*

Lähde: Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2021 (ks. Kolttola & Näsi 2022)

Raiskausrikosten määrän nousua pidemmällä aikavälillä selittänevät ainakin osittain tekojen määritelmiä laajentaneet lainmuutokset vuosina 2011 ja 2014. Sukupuoliyhteyden harjoittaminen puolustuskyvyttömän henkilön kanssa on vuodesta 2011 arvioitu raiskaukseksi riippumatta siitä, onko tekijä aikaansaanut puolustuskyvyttömyyden. Aikaisemmin teot, joissa tekijä käytti hyväkseen esimerkiksi humalasta johtuvaa puolustuskyvytöntä tilaa, arvioitiin seksuaalisina hyväksikäyttöinä. Törkeiden raiskausten määrän kasvu liittynee ainakin osin vuoden 2014 lainmuutokseen, jonka mukaan raiskausta on pidettävä törkeänä, jos teko kohdistuu alle 18-vuotiaaseen ja on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Myös sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettiin vuonna 2014, mikä on saattanut vaikuttaa raiskauksina arvioitavien tekojen määriin.

Uuden tarkastelukulman raiskausrikosten uhrikokemuksiin tuo Rikosuhripäivystyksen asiakasdata. Asiakkuuksien määrät kuvaavat yhteydenottoja kuukausitasolla, eikä niistä voida erottaa uusia tai vanhoja asiakkuuksia. Tästä syystä emme käytäkään aineistoa kuvaamaan esimerkiksi ajallista muutosta. On kuitenkin huomattavaa, että vaikka uusia ja vanhoja asiakkuuksia ei voida erottaa, raiskausrikoksiin liittyvien yhteydenottojen määrä on suuri verrattuna viranomaisten tietoon tulleeseen rikollisuuteen. Rikosuhripäivystykseen tuli vuonna 2021 keskimäärin 909 raiskausrikoksiin liit-

[1] On syytä huomata, että estimaatteihin liittyy esimerkiksi otannasta johtuvaa epävarmuutta. Käytännössä estimaatin 95 prosentin luottamusväli esimerkiksi naisilla on viime vuosina ollut yli prosenttiyksikön verran.

tyvää yhteydenottoa kuukaudessa, kun taas viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrä vuonna 2021 oli keskimäärin 154 ilmoitusta kuukaudessa.

Raiskausten piirteitä

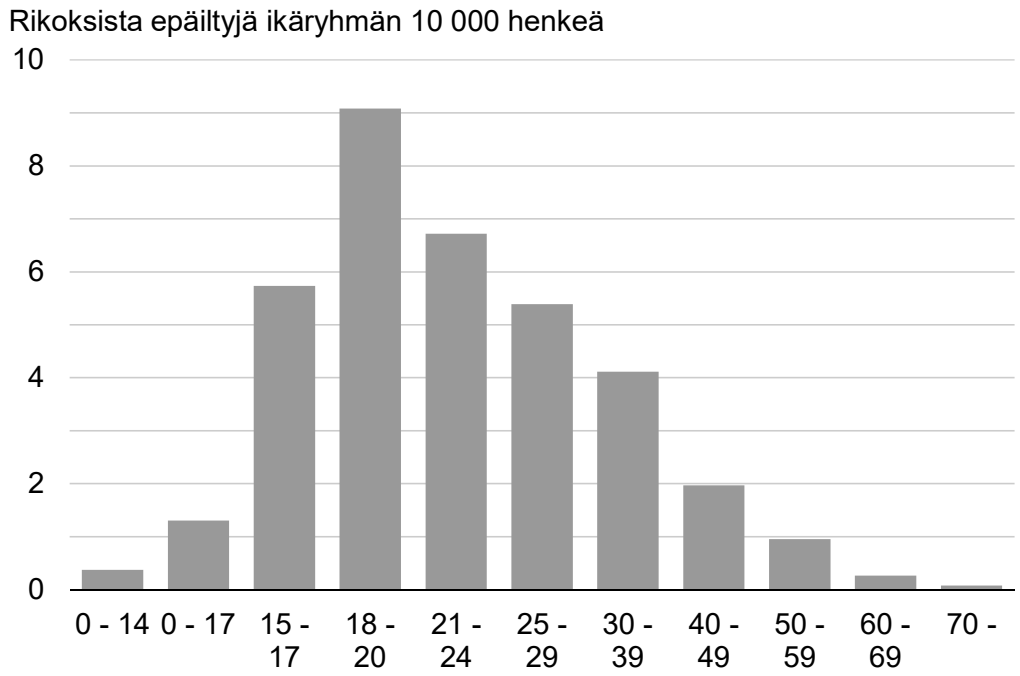
Raiskausrikosten teonpiirteitä on seuraavassa kuvattu pääosin Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston pohjalta. Tarkastelussa on monin paikoin hyödynnetty kolmen viimeisimmän vuoden (2019–2021) tietoja, koska rikosepäilyjen lukumäärä eri ryhmissä voi vaihdella yksittäisinä vuosina melko voimakkaastikin. Tilastokeskuksen tilastoissa kuvatut rikokset koskevat osin kaikkia viranomaisten tietoon tulleita ja osin selvitettyjä rikoksia, joiden kokonaismäärät vaihtelevat hieman. Koska viranomaislähteissä ei kuvata rikosten teonpiirteitä täysin kattavasti, myös muita lähteitä on hyödynnetty. Tuoreimmassa selvityksessä on tarkasteltu vuosina 2014–2016 viranomaisten tietoon tulleiden raiskausten teonpiirteitä (Vauhkonen ym. 2021)[1]. Toinen keskeinen lähde perustuu tietoihin vuosien 2006–2009 tuomioistuinratkaisuista (Lappi-Seppälä ym. 2012)[2].

Sukupuoli. Vuosina 2019–2021 selvitettyjen raiskausrikosten tekijöistä 98,8 prosenttia oli miehiä ja 1,2 prosenttia naisia. Uhrien sukupuolijakauma oli pitkälti päinvastainen: 96 prosenttia naisia ja 4 prosenttia miehiä. Myös kyselytutkimusten mukaan sukupuolten välinen ero on huomattava (ks. taulukko 1), mutta niissä ero on hieman vähäisempi kuin viranomaisten tietoon tulleissa raiskausrikoksissa.

Ikä. Kuviossa 2 on tarkasteltu raiskausrikoksista epäiltyjä ikäryhmittäin suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon vuosina 2019–2021. Kuviosta havaitaan, että raiskausrikoksista epäiltyjen ikäjakauma painottuu vahvasti nuorimpiin ikäryhmiin. Rikostaso on korkeimmillaan 18–20-vuotiaiden keskuudessa (9,1 epäilyä ikäryhmän 10 000 henkilöä kohden), jonka jälkeen rikosepäilyjen määrä laskee voimakkaasti. Kaikkiaan 37 prosenttia epäillyistä oli 15–24-vuotiaita ja 41 prosenttia 25–39-vuotiaita.

[1] Kyseinen aineisto koostettiin poimimalla satunnaisesti 200 rikosilmoitusta kyseisiltä vuosilta rikosnimikkeittäin, tässä tarkastelussa hyödynnämme tietoja raiskausten ja törkeiden raiskausten osalta.

[2] Selvityksen aineisto koostuu täytäntöönpanokelpoisista käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien tuomioista kalenterivuoden tasolla (RL 20:1–3).

Kuvio 2 Raiskausrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 10 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuosina 2019–2021 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022b)

Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan raiskausrikosten uhreista 9 prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 65 prosenttia 15–29-vuotiaita. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa. Vuoden 2021 kyselyssä 12,3 prosenttia 15–24-vuotiaista naisista ilmoitti, että häneen oli edeltävän vuoden aikana kohdistunut pakottamista (ml. yritys) sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen. 25–34-vuotiaiden naisten ryhmässä osuus oli 2,4 prosenttia, 35–54-vuotiaiden ryhmässä 1,2 prosenttia ja tätä vanhemmissa ikäryhmissä 1,4 prosenttia. Miesten osalta vastaavat osuudet olivat 3 prosenttia 15-24-vuotiaista, 1,2 prosenttia 25–34-vuotiaista sekä alle prosentin vanhemmissa ikäryhmissä.

Tekopaikka. Valtaosa raiskausrikoksista tapahtuu yksityisissä tiloissa. Vuonna 2021 viranomaisten tietoon tulleista raiskausrikoksista 78 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto ja 12 prosentissa muu yksityinen tila. Kaikkiaan siis 90 prosenttia raiskausrikoksista tapahtui yksityisissä tiloissa. Osuus on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut 79 ja 90 prosentin välillä. Muualla tapahtuneissa raiskausrikoksissa oli valtaosin kyse tilastokategoriasta ”muu yleinen paikka”.

Alkoholin rooli. Vuosina 2019–2021 kirjattuihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 26 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena.

Päihtyneiden tekijöiden osuus on alhaisempi kuin muissa väkivaltarikoksissa. Rikosilmoituksiin perustuvan tarkastelun mukaan 57 prosenttia raiskauksen ja 36 prosenttia törkeän raiskauksen uhreista olivat päihtyneitä (Vauhkonen ym. 2021). Tuomioistuinaineiston perusteella puolestaan uhreista 44 prosenttia oli päihtyneitä (Lappi-Seppälä ym. 2012, 64). Erityisesti uhrien osalta päihtymyksellä näyttäytyy siis rooli raiskausrikoksissa.

Osapuolten suhde. Rikos- ja pakkokeinotilastossa ei eritellä osapuolten suhdetta. Tilastokanta pitää kuitenkin sisällään poliisin rikosepäilyihin perustuvan Tilastokeskuksen luokitteleman tietokantataulukon perhe- ja lähisuhdeväkivallasta, jonka pohjalta voidaan tarkastella tähän kategoriaan kuuluvien tapausten lukumääriä. Osapuolten suhde on tilastoitu perhe- tai lähisuhteeksi esimerkiksi tapauksissa, joissa he ovat nykyisiä tai entisiä avio- tai avopuolisoita tai heillä on yhteinen lapsi. Näitä perhe- ja lähisuhteissa tapahtuneita raiskausrikoksia (RL 20:1–2) on raportoitu 169 vuonna 2021, 167 vuonna 2020 ja 154 vuonna 2019. Rikosilmoituksiin pohjautuvan selvityksen mukaan noin puolessa raiskaustapauksissa tekijä ja uhri ovat olleet tuttuja keskenään (Vauhkonen ym. 2021). Oikeusministeriön raiskausrikoksia koskevan selvityksen mukaan noin joka kolmannessa raiskaustapauksessa osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään, neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat tuttavia tai ystäviä, vajaassa viidesosassa tapauksista kyse satunnaistuttavia, ja reilussa kuudesosassa tuntemattomia toisilleen (Lappi-Seppälä ym. 2012).

Vammat. Raiskaus aiheuttaa useimmiten fyysisiä ja/tai psyykkisiä vammoja (Lappi-Seppälä ym. 2012). Fyysisen väkivallan muodoista yleisimpiä ovat käsiksi käyminen, retuuttaminen ja kiinni pitäminen, mutta noin joka neljänteen tapaukseen sisältyi lyömistä, kuristamista tai pidempiaikaista lyömistä taikka muuta väkivaltaa. Tapaukset aiheuttivat useimmille uhreille (63 %) psyykkistä haittaa, joka vaati usein myös hoitoa. Vuonna 2011 julkaistun tutkimuksen mukaan neljännes rikosuhrien puhelintukipalveluihin soittaneista otti yhteyttä seksuaalisen väkivallan takia (Honkatukia & Kivivuori 2011, 6–7).

Tekijöiden sosioekonominen asema. Taulukossa 2 on esitetty vuosien 2019–2021 osalta raiskausrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän 10 000 henkilöä kohden. Raiskauksista epäiltyjen sosioekonominen asema on keskimääräistä väestöä matalampi. Rikostaso oli korkein ryhmässä ”muut”, joka kattaa muun muassa työttömät ja asevelvolliset sekä opiskelijat. Rikostaso oli matalin yli 55-vuotiailla eläkeläisillä ja toimihenkilöillä.

Taulukko 2 Raiskausrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2019–2021

Sosioekonominen asema	Osuus epäil-lyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,5	0,5
Alemmat toimihenkilöt	6,2	0,7
Työntekijät	16,6	2,2
Yrittäjät	3,6	1,3
Opiskelijat	19,3	6,4
Eläkeläiset (55 v. ja vanhemmat).	4,6	0,4
Eläkeläiset alle 55 v.	3,3	4,1
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	17,5	6,7
Tuntematon	25,6	-

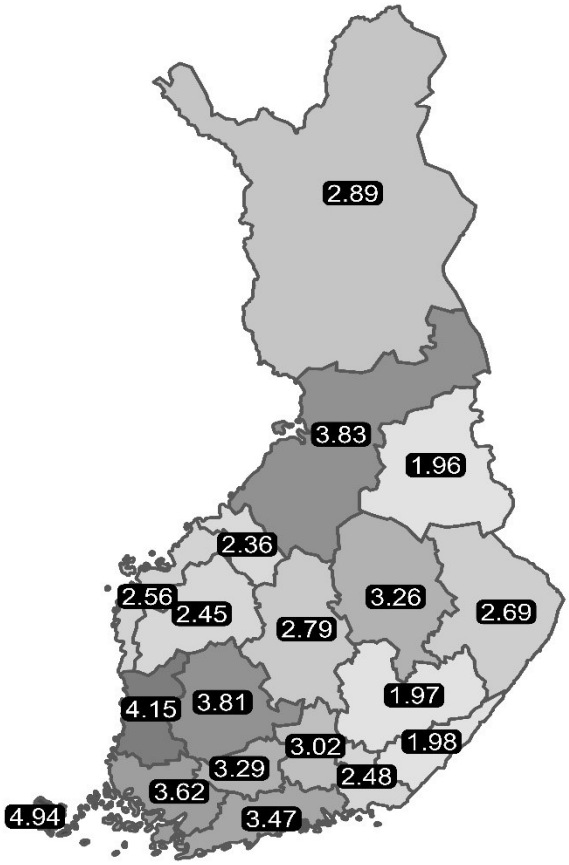
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2022c); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022b). Tiedot rikosepäilyistä ovat vuosilta 2019–2021, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2020.

Tekijän kansalaisuus. Ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten tekijöiden (ml. toisen polven maahanmuuttajat) osuus viranomaisten tietoon tulleista rikoksista on pitkällä aikavälillä lisääntynyt maahanmuuttajaväestön väestöosuuden lisääntyessä (ks. katsauksen luku B1). Osuus on erityisen korkea seksuaalirikoksissa. Vuonna 2021 ulkomaan kansalaisten osuus selvitettyjen raiskausrikosten epäilyistä oli 26 prosenttia (314 epäiltyä). Kymmenen edeltävän vuoden aikana osuus on vaihdellut 23 ja 38 prosentin välillä. Vuonna 2021 ulkomaan kansalaisia oli epäiltynä 7,1 henkilöä 10 000 asukasta kohti, kun vastaava luku Suomen kansalaisilla oli 1,8 henkilöä.

Joiltakin osin ulkomaalaistaustaisten yliedustusta raiskausrikoksista epäillyissä selittää väestön nuori ikärakenne. Laajan maahanmuuttajien rikollisuutta käsitelleen tutkimuksen (Lehti ym. 2014) mukaan vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien rikostaso oli syntyperäisiä suomalaisia korkeampi lähes kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Tilastokeskuksen vuosia 2017–2018 koskevassa selvityksessä ulkomaan kansalaisten ikä- ja sukupuolivakioitu suhteellinen riski joutua raiskausrikoksesta epäillyksi oli noin kuusinkertainen Suomen kansalaisiin nähden. Irakin kansalaisilla osuus oli noin 16-kertainen, Somalian kansalaisilla kuusinkertainen ja Viron kansalaisilla kolminkertainen (Tilastokeskus 2019).

Selvitysprosentti. Selvitysprosentilla tai selvitysasteella kuvataan selvitettyjen rikosten osuutta tilastointivuonna tietoon tulleista rikoksista. Kuten muissakin rikoslajeissa, myös raiskausrikoksissa selvitysaste on viimeisen kymmenen vuoden aikana laskenut. Neljänä edellisenä vuonna (2018–2021) selvitysaste on vaihdellut 25,1 prosentista 28,4 prosenttiin kun vuosina 2011-2015 taso oli noin 40 prosentissa.

Rikosten alueellinen jakautuminen. Kuviossa 3 on esitetty viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset vuonna 2021 maakunnittain alueen 10 000 asukasta kohti. Se paljastaa, että maakuntien välillä on eroavaisuuksia rikosten ilmoitusmäärissä. Ahvenanmaalla on raportoitu 4,94 raiskausrikosta 10 000 asukasta kohti, kun taas Kainuussa vain 1,96. On hyvä huomioida, että viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määriin vaikuttavat rikosten kirjaamiskäytännöt sekä suuret tekokokonaisuudet.

Kuvio 3. Viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset (RL 20:1–2) 10 000 asukasta kohti maakunnittain 2021. *Lähteet*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022b).

4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Laissa on säädetty rangaistavaksi sukupuoliyhteys ja muu laissa mainittu seksuaalinen teko alle 16 vuotta täyttäneen lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, RL 20:6). Lisäksi tietyissä erityissuhteissa (vanhempi–lapsisuhde tai muu laissa mainittu riippuvuussuhde) sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan tai tätäkin vanhemman kanssa on kriminalisoitu. Huhtikuussa 2019 astui voimaan muutos, jossa rikoslakiin lisättiin törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös (RL 20:7b, rangaistusmaksimi 12 vuotta

vankeutta) tapauksiin, joissa aiemmin sovellettiin samanaikaisesti törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Ennen huhtikuuta 2019 tehdyissä rikoksissa ankarimmin rangaistava tekomuoto (rangaistusmaksimi 10 vuotta vankeutta) on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7).

Tietolähteet

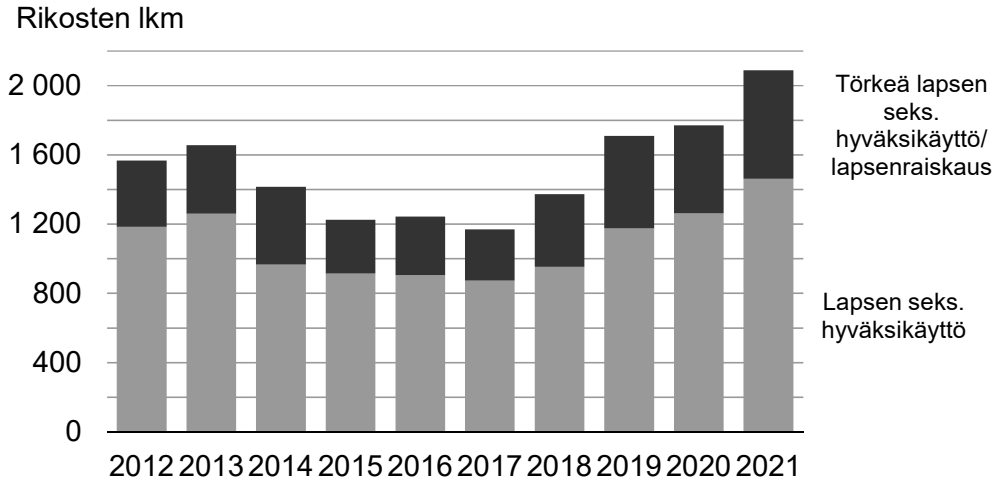
Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikosepäilyistä saadaan muuhun väestöön kohdistuneiden rikosten tapaan tietoa rikostilastoista (Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto). Laajojen tekosarjojen paljastuminen viiveellä sekä lainsäädännössä, ilmoittamisalttiudessa ja viranomaiskontrollissa tapahtuneisiin muutoksiin liittyen viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrä on vaihdellut vuosittain paljon, eivätkä rikostilastot yksinään riitä kuvaamaan ilmiön yleisyyttä ja siinä tapahtuneita muutoksia.

Kokonaisrikollisuuden näkökulmasta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on selvitetty lapsille ja nuorille suunnattujen lapsiuhritutkimusten avulla. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille suunnatut laajat kyselytutkimukset väkivaltakokemuksista toteutettiin vuosina 2008 (Ellonen ym. 2008) ja 2013 (Fagerlund ym. 2014). Yhdeksäsluokkalaisten osalta tuloksia voidaan verrata Sariolan (1990) vuonna 1988 toteuttamaan koululaiskyselyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan tarkasteluun rajautuneissa kyselytutkimuksissa (Heiskanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006) aikuisia vastaajia on pyydetty muistelemaan myös lapsuudessa kokemaansa seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa. Lähes kokonaiset ikäluokat tavoittavissa Kouluterveyskyselyissä (esim. Ikonen & Helakorpi 2019) on puolestaan eri vuosina kysytty vaihtelevin kysymyksenasetteluin seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä. Lisäksi lasten ja nuorten seksuaalikokemuksia aikuisten kanssa, eli lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön mahdollisesti täyttävien tekojen yleisyyttä, on lapsiuhritutkimusten kysymyksenasettelua soveltaen selvitetty Kouluterveyskyselyssä 2019.

Rikollisuuden kehitys

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus. Alla olevassa kuviossa 4 on esitetty poliisin tietoon tulleet lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lukumäärät vuosina 2012–2021. Vuosilta 2019–2021 mukaan on laskettu myös törkeät lapsenraiskaukset, jotka on kuviossa 4 sisällytetty samaan osioon törkeiden lapsen seksuaalisten hyväksikäyttöjen kanssa. Vuonna 2021 kirjattiin 1 461 lap-

sen seksuaalista hyväksikäyttöä, 506 törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja 122 törkeää lapsenraiskausta, eli rikosten yhteenlaskettu määrä oli 2 089. Vuotta aiemmin näitä rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 1 770.

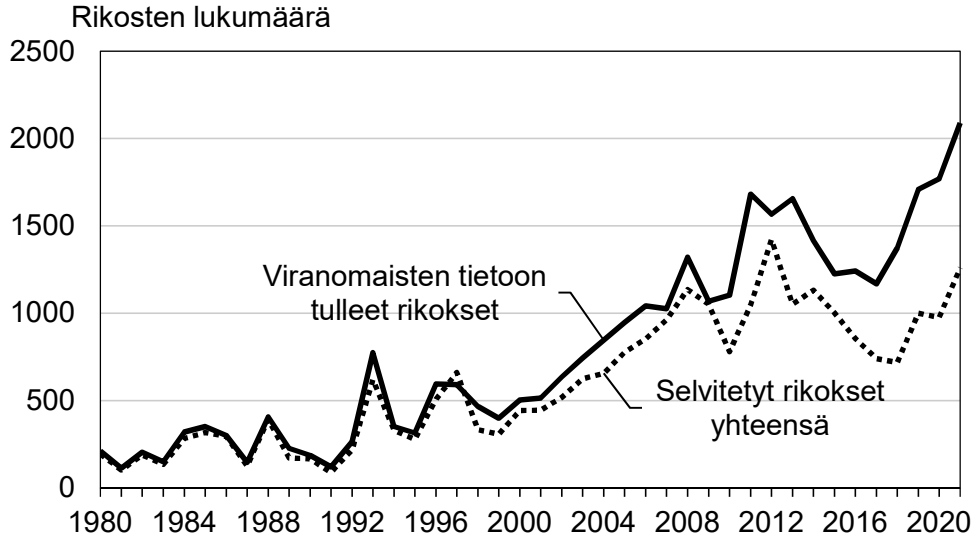

Kuvio 4 Viranomaisten tietoon tulleet lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt ja törkeät lapsenraiskaukset vuosina 2012–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Viimeisten 10 vuoden aikana vaihtelu poliisin tietoon tulleiden lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikosten vuosittaisessa määrässä on ollut suurta. Vuosina 2012–2013 poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä pysyi suunnilleen samalla tasolla. Vuonna 2014 määrä kääntyi laskuun, joka jatkui myös vuonna 2015 tasaantuen jälleen vuosina 2016–2017. Kasvupiikistä ainakin osa vaikuttaa johtuneen viiveellä ilmi tulleista, jo vuosia aiemmin tapahtuneista perheensisäisistä hyväksikäyttötapauksista. Vuonna 2013 lapsen seksuaalisia hyväksikäyttörikoksia kirjattiin 59 prosenttia enemmän kuin vuonna 2006. Rikoksista epäiltyjen määrä (nettoluku) kasvoi samana aikana kuitenkin vain 12 prosenttia. Vuonna 2021 poliisin tietoon tulleissa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksissa epäiltyjä tekijöitä oli yhteensä 1 310 (995 vuonna 2020; bruttoluku).

Paitsi että rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain, niiden osatekojen kirjaamiskäytännöissä on epäyhteneväisyyttä. Rikosten selvitysaste oli myös vuosina 2010–2013 aiempaa matalampi. Poliisin selvitetyksi merkitsemiä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksia oli vuonna 2021 yhteensä 1194 ja törkeitä lapsenraiskauksia 66 (947 ja 30 vuonna 2020). Kuviossa 5 on esitetty kaikkien näiden ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten määrät vuosittain, mutta koska osa merkitään selvitetyiksi eri vuonna kuin rikosilmoitus on kirjattu, koskevat saman vuoden luvut ilmoitetuista ja selvitetyistä rikoksista osin eri tapauksia.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna havaitaan, että vuosittain ilmoitettujen tapausten määrä on moninkertaistunut vuodesta 1980 (kuvio 5). Tilastoitujen rikosten määrän kasvu ei kuitenkaan yksiselitteisesti viittaa pelkästään siihen, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö olisi ilmiönä lisääntynyt, vaan taustalla on muun muassa viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu (ks. myös Hinkkanen 2009, 12). Tähän viittaavat tutkimustulokset, joissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu kyselytutkimuksin. Toisaalta esimerkiksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö internetin välityksellä sekä lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin eli niin sanottu grooming ovat olleet laajamittaisemmin mahdollisia vasta 2000-luvun alun tienoilta, ja viimeksi mainittu lisättiin rikoslakiin vuonna 2011.

Kuvio 5 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (ml. törkeä lapsenraiskaus) 1980–2021, viranomaisten tietoon tulleet rikokset ja selvitetyt rikokset vuosittain (aik. laps. kohd. haureus) *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttöjä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille tai muille viranomaisille. Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan, ja vanhemmatkaan eivät aina halua tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta. Jos hyväksikäyttäjänä on lapsen vanhempi tai muu perheenjäsen, rikoksen poliisille ilmoittaminen on paljolti riippuvainen siitä, tuleeko epäily ilmi muuta kautta esimerkiksi päiväkodissa, koulussa tai sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteydessä.

Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa kysyttiin, oliko lapsi tai nuori kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman kanssa ja jos kyllä, kenelle (Fagerlund ym. 2014, 119–120). Niistä, joilla seksuaalikokemuksia oli ja jotka vastasivat kysymykseen kokemuksesta kertomisesta (247 vastaajaa), kuusi prosenttia oli kertonut poliisille. Terveydenhoitajalle, koulukuraattorille ja/tai sosiaalityöntekijälle

oli kertonut 2–5 prosenttia vastaajista. Lähes puolet oli kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen kanssa kaverille, ja 19 prosenttia ei ollut kertonut kenellekään. Ruotsissa on arvioitu, että lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä noin 3–12 prosenttia tulee poliisin tietoon (Brå 2007).

Rikosten ilmoitusalttiudessa tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrän kehitykseen. Osa uutisoiduista seksuaalirikostapauksista on herättänyt suurta mediahuomiota, ja kampanjointi sekä julkinen keskustelu seksuaalisesta häirinnästä ja hyväksikäyttörikoksista on voinut laskea ilmoituskynnystä vanhempienkin tekojen osalta (esim. Haapakangas 2020). Viranomaisten ilmoitusvelvollisuuksiin ja tiedonvaihtoon on tehty viime vuosien aikana lainsäädännöllisiä muutoksia, mikä myös lisää lapsiin kohdistuvien rikosten ilmituloa (Mathews ym. 2016). Suomessa lastensuojelussa ja poliisissa on lisäksi 2000-luvun aikana panostettu lapsiin kohdistuneiden rikosten tunnistamiseen ja tutkimiseen erityisesti viranomaisia kouluttamalla (esim. Ellonen & Rantaeskola 2016; Fagerlund & Toivonen 2021).

Rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavasti vuosittain tilastoitujen rikosten määrään. Näiden rikosten kirjaamiskäytäntö on epäyhtenäinen erityisesti silloin, kun sama henkilö on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan rikossarja kirjataan yhtenä ja toisinaan useana rikoksena.

Kokonaisrikollisuus. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on pyritty selvittämään nuorille suunnattujen kyselytutkimusten avulla. Naisuhritutkimuksissa vastaajia on myös pyydetty muistelemaan lapsuuden hyväksikäyttökokemuksia. Lisäksi Kouluterveyskyselyissä on selvitetty eri tavoin seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksia. Uhritutkimuksissa seksuaalinen väkivalta on yleensä pyritty määrittelemään siten, että se vastaisi mahdollisimman tarkoin rikoslaissa määriteltyjä tekoja. Kysymyksiä voidaan kuitenkin asettaa myös neutraalimmin esimerkiksi lasten seksuaalikokemuksista aikuisten kanssa. Näin on menetelty lapsiuhritutkimuksissa, jolloin (lapsi)vastaajan ei tarvitse määritellä kokemuksiaan suhteessa rikoslakiin kytkeytyvään sanastoon.

Vuosien 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimukset (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014) kohdistettiin peruskoulun kuudennen ja yhdeksännen luokan oppilaille. Yhdeksännen luokan oppilaiden osalta lapsiuhritutkimusten tuloksia seksuaalikokemuksista aikuisten kanssa voidaan verrata vuonna 1988 tehtyyn vastaavanlaiseen kyselytutkimukseen, jossa käytettiin osittain samoja kysymyksiä (Sariola 1990).

Nuorten seksuaalikokemukset heitä vähintään viisi vuotta vanhempien eli tavallisesti aikuisten[1] kanssa ovat pitkällä aikavälillä vertailtuna vähentyneet niin tytöillä kuin pojillakin (taulukko 3). Vähentymistä on tapahtunut erityisen selvästi sukupuoliyhteyteen johtaneissa teoissa (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014). Lapsiuhritutkimuksessa seksuaaliseksi hyväksikäytöksi[2] luokiteltujen tekojen osuus on vähentynyt tytöillä 14 prosentista (vuonna 1988) neljään prosenttiin (vuonna 2013) ja pojilla vastaavana aikana viidestä prosentista yhteen prosenttiin. Kaikkiaan seksuaalikokemuksia aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa ilmoitti seitsemän prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja kaksi prosenttia saman ikäisistä pojista vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014, 161). Vuonna 2019 kerätyssä Kouluterveyskyselyssä (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2019) tulokset viittaavat siihen, että seksuaalikokemusten yleisyys vähintään viisi vuotta vanhempien henkilöiden kanssa pysyi yhdeksäsluokkalaisilla 2010-luvulla lähes samana: tytöistä kahdeksan prosenttia ja pojista kaksi prosenttia ilmoitti näitä kokemuksia, joiden osuuteen sisältyivät myös aikuisten tekemät pyynnöt ja ehdotukset (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2019).

Taulukko 3 Seksuaalikokemukset aikuisten ja vähintään 5 vuotta vanhempien kanssa, %

	1988	*2008*	*2013*	*2019*
Tytöt	17	11	7	8
Pojat	6	2	2	2
Yhteensä	12	7	4	5

Lähteet: Lapsiuhritutkimukset 1988, 2008 ja 2013 (9 lk.) (Fagerlund ym. 2014, liitetaulukko 30); Kouluterveyskysely 2019 (8–9 lk.) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019)

Lapsiuhritutkimusten (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014) perusteella valtaosa hyväksikäytöstä koetaan 13–16-vuotiaana ja tekijä on joku muu kuin perheenjäsen. Perheen sisällä tapahtunut hyväksikäyttö onkin kyselytutkimusten perusteella ollut erittäin harvinaista. Seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellyt tapaukset ovat tytöille selvästi yleisempiä kuin pojille. Uhritutkimuksen perusteella uhreista on kokonaisuudessaan tyttöjä noin 80 prosenttia. Tuomituissa rikoksissa tyttöjen osuus uhreista oli 92 prosenttia vuosina 2017–2018 (Malin 2020).

[1] Useimmiten seksuaalikokemuksen toinen osapuoli oli vastaajan mukaan hänen poika-/tyttöystävänsä, ystävä tai tuttava. Merkittävän ryhmän muodostivat myös nuorelle ennestään tuntemattomat henkilöt.

[2] Seksuaalinen kanssakäyminen määriteltiin seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mikäli toinen osapuoli oli vähintään viisi vuotta vanhempi kuin nuori itse, eikä ollut nuoren tyttö- tai poikaystävä ja kokemus sisälsi sukupuolielinten paljastamisen, niiden koskettamisen tai yhdynnän. Samoin hyväksikäytöksi määriteltiin kaikki ne tapaukset, joissa tekoon liittyi pakottamista tai väkivaltaa, riippumatta seksuaalisen kanssakäymisen muodosta. Vuoden 2013 tutkimusta varten vuosien 1988 ja 2008 aineistoista laskettiin uudet luvut sisällyttäen mukaan myös ne tapaukset, jotka lapset ilmoittivat ystävän kanssa tapahtuneiksi.

Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä on kysytty seksuaalikokemusten lisäksi erikseen seksuaaliväkivallasta, häiritsevästä seksuaalisesta ehdottelusta ja ahdistelusta sekä seksuaalisen häirinnän kokemuksista puhelimessa, internetissä ja julkisessa tilassa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Seksuaaliväkivallan indikaattori kuvaa vuoden 2019 kyselyssä niiden osuutta, jotka ovat vastanneet kokeneensa ainakin jotain seuraavista: riisuuntumaan pakottamista, kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoa, yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista ja rahan, tavaran tai päihteiden tarjoamista vastineeksi seksistä. Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista pojista noin neljä prosenttia ja tytöistä vähän alle 10 prosenttia ilmoitti kokeneensa seksuaaliväkivaltaa viimeksi kuluneen vuoden aikana (Ikonen & Helakorpi 2019). Edellisellä kyselykerralla 2017 seksuaalista väkivaltaa ilmoitti kokeneensa pojista viisi prosenttia ja tytöistä kahdeksan prosenttia viimeisen vuoden ajalta (Ikonen & Halme 2018).

Naisuhritutkimuksissa – jotka on suunnattu 18–74-vuotiaille naisille – vastaajia on pyydetty muistelemaan alle 15-vuotiaana kokemaansa, miehen tekemää seksuaalista väkivaltaa (Piispa ym. 2006). Vuoden 2005 kyselyssä 18 prosenttia muisti kokeneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä (14 prosenttia vuonna 1997) (emt., 30). Seksuaalisen pakottamisen tai sen yrityksen kohteeksi joutuneiden osuudessa ei ollut tapahtunut suuria muutoksia. Vuoden 2005 tutkimuksessa kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisen pakottamisen yrityksen kohteeksi ja kolme prosenttia seksuaalisen pakottamisen kohteeksi.

Internetin, älypuhelinten ja sosiaalisen median sovellusten käytön yleistyminen on lisännyt mahdollisuuksia hyväksikäyttöön (esim. Broome, Izura & Lorenzo-Dus 2018; Kloess ym. 2019). Kontakteja potentiaalisiin uhreihin voidaan tehdä internetin välityksellä suuria määriä, jolloin tekijöiden on mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrit. Vielä noin 10–20 vuotta sitten toteutettujen, internetissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää kartoittaneiden tutkimusten mukaan fyysiseen kanssakäymiseen johtaneita tapauksia oli suhteellisen vähän, mutta verkossa tapahtuva ahdistelu oli jo tuolloin monimuotoista ja joissakin muodoissaan hyvin yleistä (esim. Kimberly 2001; Brå 2007; Salmi 2008; Fagerlund ym. 2014). Aikuisten kontakteja lapsiin internetin välityksellä selvittäneessä ruotsalaistutkimuksessa lähes puolet tytöistä ja viidennes pojista kertoi kohdanneensa entuudestaan tuntemattoman taholta seksuaalisia kontaktiyrityksiä (Brå 2007).

Tuoreemmassa ruotsalaisille yhdeksäsluokkalaisille toteutetussa rikollisuuskyselyssä tytöistä noin kahdeksan prosenttia ja pojista 1,5 prosenttia oli painostettu seksuaaliseen tekoon viimeisten 12 kuukauden aikana, ja näistä tapahtumista 20 prosenttia ilmoitettiin tapahtuneeksi netissä tai sosiaalisen median kanavissa (Brå 2018, 31–32). Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa 16 prosenttia tytöistä ja seitsemän prosenttia pojista ilmoitti viimeisen vuoden

aikana kokeneensa seksuaalista häirintää tai ehdottelua tuntemattoman henkilön taholta internetissä. Internet-tuttavan kanssa suostuttelun, pakottamisen tai lahjonnan seurauksena seksin harrastamisesta ilmoitti yhteensä 51 vastaajaa. (Fagerlund ym. 2014.)

Vuoden 2021 Kouluterveyskysely toteutettiin ajalla 1.3.–28.5.2021, ja koko tiedonkeruun ajan maassa vallitsi koronapandemian takia poikkeustila (Helakorpi & Kivimäki 2021). Kysely sisälsi tälläkin kertaa kysymykset häiritsevästä seksuaalisesta ehdottelusta ja ahdistelusta viimeisten 12 kuukauden ajalta, jolloin raportoidut kokemukset ajoittuivat niin ikään korona-aikaan. Puhelimen tai netin välityksellä häiritsevää seksuaalista ahdistelua ilmoitti kokeneensa 42 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja yhdeksän prosenttia saman ikäisistä pojista. Vastaavat luvut vuoden 2019 kyselystä olivat 27 ja seitsemän prosenttia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.) (Ikonen & Halme 2018.) Netti- ja puhelinahdistelukokemusten huomattava yleistyminen on mahdollisesti osittain kytköksissä juuri poikkeusaikaan, mutta seksuaaliväkivallan ja häirinnän teemojen oltua viimeisten parin vuoden aikana erityisen näkyvästi esillä, voitaneen tarkempia päätelmiä poikkeusolojen vaikutuksista tehdä vasta toistettujen kyselyjen myötä. Onkin hyvä huomata, että tytöt ilmoittivat aiempaa merkittävästi yleisemmin kokeneensa häiritsevää seksuaalista ahdistelua myös julkisissa tiloissa (21 prosenttia vuonna 2021 vrt. 12 prosenttia vuonna 2019), vaikka koronarajoitukset väistämättä vähensivät fyysisiä kontakteja ja ylipäätään oleskelua julkisilla paikoilla.

Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituista ja tuomioista on tehty erityisiä selvityksiä ja tutkimuksia vuosina 2009 ja 2020 (Hinkkanen 2009; Malin 2020). Näiden perusteella voidaan tarkastella joitakin mahdollisia muutoksia ilmi tulleen rikollisuuden piirteisiin sekä uhreihin ja tekijöihin liittyen. Tuorein selvityksistä on toteutettu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa ja sen aineisto sisältää vuosina 2017–2018 lainvoimaisiksi tulleet käräjä- ja hovioikeuksien tuomiot lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten osalta (Malin 2020).

Sukupuoli ja ikä. Hyväksikäyttörikoksista tuomitut ovat pääsääntöisesti miehiä (99 %: Malin 2020; Hinkkanen 2009). Lähes puolet vuosina 2017–2018 tuomituista rikoksentekijöistä oli 15–24-vuotiaita. Alle 30-vuotiaita tuomituista oli yhteensä 57 prosenttia. (Malin 2020.) Vuonna 2006 tuomitut olivat hieman vanhempia, tyypillisesti 17–30-vuotiaita (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäytön uhreista selvä enemmistö on tyttöjä (92 %: Malin 2020; Hinkkanen 2009). Tuoreimman selvityksen mukaan hyväksikäytön uhreista 71 prosenttia oli 12–15-vuotiaita (Malin 2020). Luku on hieman suurempi kuin ennen vuoden 2011 lainmuutosta, jolloin osuus oli kaksi kolmasosaa (Hinkkanen 2009). Vuonna 2011 lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tunnusmerkistöjä muutettiin monelta osin. Uhrien keskimääräisen iän nousuun ja vastaavasti tekijöiden iän laskuun vaikutti luultavimmin nuorten keskinäisiä suhteita käsittelevän rajoitussäännöksen tiukentuminen (Malin 2020).

Osapuolten välinen suhde. Tuomituista rikoksentekijöistä 12 prosenttia oli uhrin vanhempia tai vanhempien kumppaneita, yhteensä perheensisäisiä tapauksia oli vajaa viidesosa. Seurustelukumppanien osuus tekijöistä oli 10 prosenttia ja uhrin kaverien tai tuttavien osuus neljäsosa. Ennalta tuntemattomien tekemiä hyväksikäyttöjä oli 13 prosenttia (Malin 2020).

Uhrien ja hyväksikäyttökertojen lukumäärä. Vuonna 2021 viranomaisten tietoon tulleissa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksissa oli uhreja 1 983 (1 685 vuonna 2020) sisältäen myös törkeän lapsenraiskauksen uhrit. Erillisten selvitysten perusteella hyväksikäyttäjistä noin 85 prosenttia oli käyttänyt hyväkseen vain yhtä uhria (Malin 2020; Hinkkanen 2009). Vuosien 2010–2020 rikostilastojen perusteella lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreja oli yhteensä 11 552, joista hieman alle yhdeksän prosenttia oli uhrina vähintään kahdesti ja kaksi prosenttia vähintään kolmesti tuona aikana ilmoitetuissa rikoksissa. Raiskausten ja muiden seksuaalirikosten osalta seitsemän prosenttia korkeintaan 16-vuotiaista uhreista toistui rikostilastossa vähintään kahdesti samalla tarkasteluajanjaksolla (Tilastokeskus 2021d).

Selvitysten perusteella hyväksikäyttökertojen lukumäärä jää runsaassa 40 prosentissa tapauksissa yhteen (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009; Malin 2020). Alle kuukauden jatkuneita tekoja oli yhdellä kertaa tapahtuneet teot huomioiden yhteensä lähes kaksi kolmasosaa vuosina 2017–2018 tuomituista teoista. Yli vuoden jatkuneita tekoja oli 15 prosenttia. (Malin 2020.)

Tekijöiden aikaisempi rikollisuus. Vuosien 2017 ja 2018 tuomioaineistoissa suurinta osaa rikoksentekijöistä (72 %) ei oltu hyväksikäyttörikosta edeltävän viiden vuoden aikana tuomittu rikoksesta (Malin 2020). 24 prosentilla oli rikoshistoriaa, mutta ainoastaan neljä prosenttia oli tuomittu edeltävän viiden vuoden aikana seksuaalirikoksesta. Seksuaalirikoksen uusimisriski onkin tuomioiden perusteella melko vähäinen. Vuonna 2009 julkaistun selvityksen mukaan kaksi prosenttia tekijöistä sai uuden tuomion kolmen vuoden kuluessa ja 9 vuoden seurantajaksolla 5,6 prosenttia (Hinkkanen 2009).

Vaikka tämän tyyppisten rikosten uusiminen tai niistä toistuvasti kiinni jääminen ei ole yleistä, uhrien osalta on puolestaan havaittavissa kokemusten kasautumista.

Fyysisen väkivallan käyttö. Rikosilmoitustietojen mukaan lapsen seksuaalisissa hyväksikäyttötapauksissa (25 %) ja törkeissä lapsen seksuaalisissa hyväksikäyttötapauksissa (27 %) fyysistä väkivaltaa (seksuaalisen väkivallan lisäksi) kuvattiin joka neljännessä tapauksessa (Vauhkonen ym. 2021).

Tekijöiden piirteitä nuorten ilmoittamana. Nuorisorikollisuuskyselyn tietojen mukaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa tekijöitä on yleensä vain yksi. Tekijä oli uhrin mukaan yleensä taustaltaan suomalainen, mutta aikuisten tekemässä seksuaalisessa väkivallassa tekijä oli hieman useammin ulkomaalaistaustainen kuin nuorten tekemässä väkivallassa. Seksuaalisen väkivallan tekijät ovat usein nuorille tuttuja henkilöitä. Tekijä on useammin tuntematon aikuisen kuin toisen nuoren tekemässä seksuaalisessa väkivallassa. Tekijä on vain harvoin henkilö, joka on tavattu vain verkossa. (Vauhkonen ym. 2021.)

Verbaalinen ja fyysinen seksuaaliväkivalta. Nuorisorikollisuuskyselyn tietojen mukaan aikuisten tekemissä teoissa seksuaalinen kommentointi ja seksuaaliset teot sekä niihin suostutteleminen tai painostaminen olivat yleisempiä kuin toisten nuorten tekemässä väkivallassa. Toisten nuorten teot sisälsivät yleisemmin ahdistelevia viestejä, kuvien ja juorujen levittämistä ja fyysistä väkivaltaa. Tuntemattoman tekijän seksuaalinen väkivalta oli yleisemmin seksuaalissävytteistä kommentointia ja sisälsi harvemmin suostuttelua seksuaaliseen tekoon. Tuntemattoman nuoren tekemä seksuaalinen väkivalta taas käsitti useammin ahdistelevien viestien lähettelyä ja harvemmin häiritsevää koskettelua tai fyysistä väkivaltaa. (Vauhkonen ym. 2021.)

Muita teonpiirteitä

Vuonna 2011 sukupuoliyhteyden sisältävät teot siirtyivät törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön. Muutoksen jälkeen sukupuoliyhteyden osuus perusmuotoisena tuomituissa teoissa on pudonnut 50 prosentista viidesosaan teoista ja törkeissä teoissa noussut kahdesta kolmasosasta tekoja 86 prosenttiin (16 prosenttia sisältää pakottamisen elementtejä) (Malin 2020; Hinkkanen 2009). Vastaavasti koskettelua sisältäneiden tekojen osuus lisääntyi perusmuotoisissa teoissa ja väheni törkeissä teoissa.

Vuosina 2017–2018 käräjä- ja hovioikeuksissa lainvoimaisiksi tulleista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista 16 prosenttia tapahtui verkkoympäristössä ja 21 prosenttia nettituttujen toteuttamina (Malin 2020). Netin kautta uhriin tutustuneen tekijän onnistui reilussa puolessa tapauksista sopia tapaaminen uhrin kanssa kasvotusten. Näiden tekojen osuus oli aineistossa huomattavasti suurempi kuin aiemmassa kyselytutkimuksessa (esim. Fagerlund ym. 2014). Osasyy tähän on luultavasti se, että vakavampia tekoja päätyy tuomittaviksi asti lievempiä tekoja enemmän, jolloin niitä esiintyy tuomioistuinaineistossa yleisemmin kuin kyselyaineistossa.

Sosioekonominen asema. Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneiden sosioekonominen asema oli raiskausrikosten tavoin matalampi kuin väestöllä keskimäärin. Rikostaso oli korkein opiskelijoilla, alle 55-vuotiailla eläkeläisillä ja työttömillä, matalin toimihenkilöillä sekä yli 55-vuotiailla eläkeläisillä (taulukko 4). Lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista tuomituilla henkilöillä sosiaalinen huono-osaisuus, kuten työttömyys ja toimeentulotuen asiakkuus ovat yleisempää kuin väestössä keskimäärin (Vauhkonen ym. 2021).

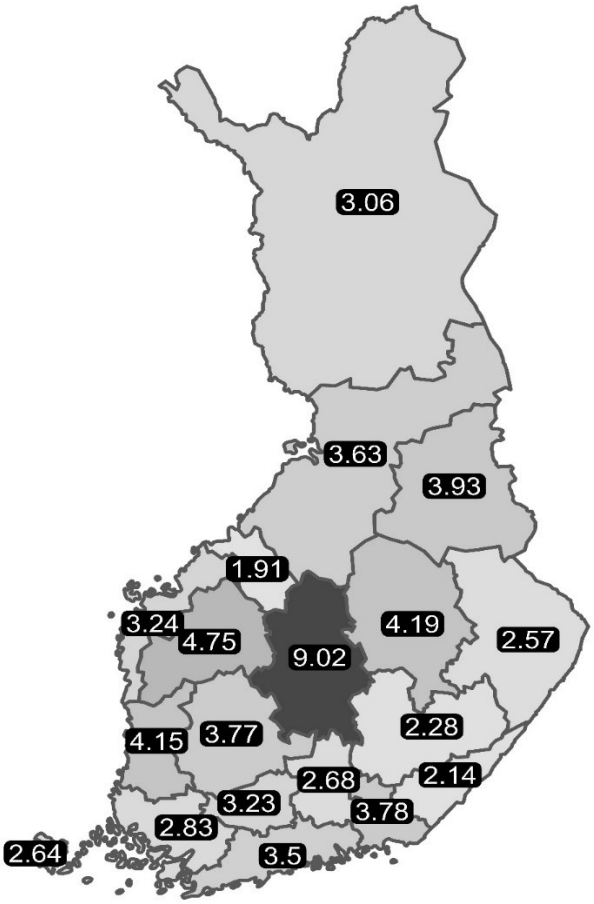
Taulukko 4 Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lapsenraiskauksesta epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2019–2021

Sosioekonominen asema	*Osuus epäillyistä (%)*	*Rikosten määrä / 10 000 henk.*
Ylemmät toimihenkilöt	3,5	0,5
Alemmat toimihenkilöt	5,8	0,6
Työntekijät	16,1	2,0
Yrittäjät	3,7	1,2
Opiskelijat	24,5	7,6
Eläkeläiset yli 55 v.	3,8	0,3
Eläkeläiset alle 55 v.	7,7	9,0
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	19,3	7,0
Tuntematon	15,5	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2022c).

Rikosten alueellinen jakautuminen. Kuviossa 6 on esitetty viranomaisten tietoon tulleet lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen raiskaus) vuonna 2021 maakunnittain 10 000 asukasta kohti. Se paljastaa, että maakuntien välillä on eroavaisuuksia lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten ilmoitusmäärissä. Keski-Suomessa on raportoitu selvästi eniten, 9,02 lapsiin kohdistuvaa seksuaalirikosta 10 000 asukasta koti, kun taas Keski-Pohjanmaalla vain 1,91. Kuudesta suurimmasta kaupungista lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia raportoitiin eniten Vantaalla (4,10) ja vähiten Turussa (2,41). Poliisin tietoon tulleiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten määrä kuitenkin vaihtelee maakunnissa ja kunnissa huomattavasti, mitä vaikuttaa paljolti selittävän yksittäiset rikostapaukset, joista kustakin on tehty

paljon ilmoituksia. Kuten edellä raiskausrikosten käsittelyn yhteydessä, tässäkin yhteydessä on muistettava mahdolliset eroavaisuudet raportointikäytännöissä ja ilmoitusherkkyydessä.

Kuvio 3 Viranomaisten tietoon tulleet lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset (RL 20:6–7) 10 000 asukasta kohden maakunnittain 2021. *Lähteet*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022b).

Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä

Selvitysprosentti lasketaan tilastovuonna selvitettyjen rikosten osuutena tilastovuonna ilmoitetuista rikoksista. Selvitysprosentti on eri asia kuin tapauksen ratkaiseminen, sillä selvitysprosentti lasketaan perustuen poliisin esitutkinnan päätteeksi tekemiin merkintöihin, jolloin tapaus merkitään selvitetyksi ja se voidaan siirtää syyttäjälle syyteharkintaan. Kun ilmoitusten määrät ovat pitkällä aikavälillä olleet kasvussa, lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten selvitysprosentti on puolestaan viimeisten kymmenen vuoden aikana laskenut noin 32 prosentista 15 prosenttiin. Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten käsittelyajat koko rikosprosessissa poliisin esitutkinnasta käräjäoikeuden ratkaisuun asti ovat myös pidentyneet vuosina 2014–2019

(Fagerlund & Toivonen 2021). Rikossarjojen kirjaamiskäytäntöjen epäyhtenäisyys ja selvittämiseen kuluva aika vaikuttavat siten, että vuosittaiset vaihtelut selvitysprosentissa voivat olla hyvinkin suuria.

4.3 Muut seksuaalirikokset

Tämä luku sisältää tietoja muista seksuaalirikoksista kuin raiskausrikoksista ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Tähän joukkoon sisältyvät loput rikoslain 20 lukuun kuuluvat säännökset sekä rikoslain 17 lukuun kuuluvia nimikkeitä. Taulukossa 5 on kuvattu kaikki luvussa esiteltävät rikosnimikkeet sekä niiden lukumäärä kolmena edeltävänä vuonna. Rikosnimikkeitä kuvataan hieman tarkemmin seuraavassa kahdessa alaluvussa.

Taulukko 5 Viranomaisten tietoon tulleet muut rikoslain 20 ja 17 lukujen seksuaalirikokset 2019–2021

	2019	2020	2021
Muut rikoslain 20 luvun rikokset			
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	193	184	243
Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys	13	12	13
Seksuaalinen hyväksikäyttö	93	89	82
Seksuaalisen hyväksikäytön yritys	6	2	4
Seksuaalinen ahdistelu	518	555	734
Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö	9	1	12
Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön yritys	0	0	0
Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	48	67	93
Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	30	57	39
Lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin	178	167	120
Lapsen seksuaalisiin tarkoituksiin houkuttelemisen yritys	9	8	15
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen	1	1	0
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen yritys	0	0	0
Paritus	15	12	48
Parituksen yritys	0	0	6
Törkeä paritus	6	16	19
Törkeän parituksen yritys	0	1	8
Rikoslain 17 luvun rikokset			
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen	238	490	425
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen yritys	1	1	0
Törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen	89	21	37
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan törkeän levittämisen yritys	2	0	0
Kuvaohjelman laiton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle	1	0	1
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussa pitäminen	182	544	405
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi	0	0	0
Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen	156	206	195
Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	6	5	7

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Muut rikoslain 20 luvun rikokset. Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:4–5, 5a, 8–9, 9a) tuli poliisin tietoon 1 436 tapausta vuonna 2021 (1 172 tapausta vuonna 2020 ja 1 119 vuonna 2019). Ilmi tulleiden tapausten määrät ovat vaihdelleet vuositasolla jonkin verran. Pääpiirteittäin tapausten yhteenlaskettu määrä on kuitenkin noussut melko tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden ajan. Nousuun ovat vaikuttaneet myös uudet kriminalisoinnit, esimerkiksi seksuaalinen ahdistelu (RL 20:5a), joka tuli voimaan 1.9.2014.

Pakottaminen muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen rangaistaan raiskausta lievemmän asteikon mukaan (RL 20:4). Vuonna 2021 seksuaaliseen tekoon pakottamisia kirjattiin yrityksineen yhteensä 256 kappaletta (196 vuonna 2020 ja 206 vuonna 2019). Seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:5) rangaistaan henkilöä, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon. Vuonna 2021 poliisi kirjasi 86 seksuaalista hyväksikäyttöä tai sen yritystä.

Koskettelemalla tehty seksuaalinen teko, joka on omiaan loukkaamaan uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta, rangaistaan seksuaalisena ahdisteluna (RL 20:5a). Rikosnimike tuli voimaan 2014 ja sen tapausmäärät ovat nousseet huomattavasti tämän jälkeen: seksuaalisia ahdisteluja tuli 2021 viranomaisten tietoon kolmanneksi eniten rikoslain 20 luvun rikoksista raiskauksen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön jälkeen. Vuonna 2021 rikoksia tuli viranomaisten tietoon 734 tapausta (555 tapausta vuonna 2020 ja 518 vuonna 2019).

Vuonna 2011 rikoslakiin lisättiin rangaistussäännös (RL 20:8b), jolla kriminalisoitiin lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Rangaistavaa on ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että tarkoituksena on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esittävien kuvien valmistaminen. Tällaisia rikoksia (yrityksineen) tuli poliisin tietoon yhteensä 135 vuonna 2021 (175 vuonna 2020 ja 187 vuonna 2019). Samaan aikaan edellisen kanssa kriminalisoitiin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (RL 20:8c). Tällaiset teot eivät kuitenkaan vaikuta tulevan usein viranomaisten tietoon, sillä näitä rikoksia kirjattiin vuosina 2019 ja 2020 vain yksi tapaus vuodessa ja vuonna 2021 ei yhtään tapausta.

Prostituutio ei ole Suomessa kategorisesti rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä on kuitenkin rangaistavaa rikosnimikkeellä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (RL 20:8). Viime vuosina näitä rikoksia on tullut varsin vähän poliisin tietoon: yhdeksän vuonna 2019, yksi vuonna 2020 ja 12 vuonna 2021. Rangaistavaa on myös seksuaalipalvelujen ostaminen 18 vuotta nuoremmalta henkilöltä. Näitä seksuaalipalvelujen ostamisia nuorelta (RL 20:8a) tai

rikoksen yrityksiä tuli poliisin tietoon 78 rikosta vuonna 2019, 124 vuonna 2020 ja 132 vuonna 2021.

Parituksesta (RL 20:9) on säädetty enintään kolmen ja törkeästä parituksesta (RL 20:9a) enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväkseen käyttäviltä parittajilta. Viimeisen vuosikymmenen aikana ilmitulleiden paritusrikosten määrät ovat vaihdelleet vuositasolla melko paljon. Esimerkiksi viimeisimpänä kolmena vuonna rikoksia on ilmoitettu 81 vuonna 2021, 29 vuonna 2020 ja 21 vuonna 2019. Tapausmäärien suurta vaihtelua voivat selittää esimerkiksi poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelu sekä suuret tekokokonaisuudet, jotka paljastuessaan voivat nostaa vuosittaista määrää huomattavasti.

Rikoslain luvun 17 rikokset. Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty rikoslain 17 luvussa nimikkeillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito (17:19) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20). Lisäksi luvussa on omat säännöksensä törkeän sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18a) ja kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäisille (RL 17:18b). Kuvaohjelman esittämisessä ja levittämisessä voi olla kyse muustakin kuin pornografisesta materiaalista. Poliisin tietoon edellä lueteltuja rikoksia tuli yhteensä 868 vuonna 2021 (1 056 vuonna 2020 ja 513 vuonna 2019). Ehdottomasti suurilukuisimmat edeltävistä rikosnimikkeistä ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (425 tapausta 2021) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (405 tapausta 2021).

Sukupuolisiveellisyyttä koskevien moraalikäsitysten lieventyessä lainvastaiseksi katsotun aineiston laatu on vuosikymmenten mittaan täysin muuttunut. Sellainen pornografinen aineisto, mikä vielä 1960-luvulla ja erityisesti aiemmin ”loukkasi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä”, on sietokynnyksen noustua nykyisin verraten näkyvää. Internetissä leviävää pornografista aineistoa on lisäksi erittäin vaikeaa kontrolloida. Nykyisessä laissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot on pyritty määrittelemään aikaisempaa konkreettisemmin. Laissa pyritään entistä tarkemmin estämään lasten hyväksikäyttö ja riisto muun muassa pornografisen aineiston tuottamisessa ja käyttämisessä (esim. RL 20:8c).

Muun muassa itsensäpaljastajiin sovellettua sukupuolisiveellisyyden julkista loukkaamista (RL 17:21) tuli poliisin tietoon 195 rikosta vuonna 2021 (206 vuonna 2020). Lähisukulaisten eli vanhempien ja lapsensa tai sisarusten väliset seksisuhteet ovat rangaistavia rikoslain 17 luvun 22 § perusteella. Lapseen kohdistuva teko voi olla rangaistava sekä lapsen seksuaalisena hyväksi-

käyttönä että sukupuoliyhteytenä lähisukulaisten kesken. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten lukumäärä (sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken) on vaihdellut neljän ja 16 rikoksen välillä vuosina 2012–2021 (7 vuonna 2021).

Lähteet

BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2018. *Skolundersökningen om brott 2017*. Om utsatthet och delaktighet i brott. Rapport 2018:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2007. *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*. Omfattning, karaktär, åtgärder. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Broome, Laura Jay, Christina Izura & Nuria Lorenzo-Dus. 2018. "A systematic review of fantasy driven vs. contact driven internet-initiated sexual offences: Discrete or overlapping typologies?" *Child Abuse & Neglect* 79(2018): 434–444. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.021

Ellonen, Noora, Juha Kääriäinen, Heikki Sariola & Venla Salmi. 2008. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501291732

Ellonen, Noora & Satu Rantaeskola, toim. 2016. *Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta.* Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-315-6

Ellonen, Noora & Heikki Sariola. 2008. "Seksuaalinen hyväksikäyttö." Teoksessa *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset,* toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152529.

Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola, 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia.* Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8

Fagerlund, Monica & Virve-Maria Toivonen. 2021. *Rikosprosessin kesto lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa.* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021/3. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Haapakangas, Kimmo. 2020. "Voiko vanhojen rikosten ilmoittaminen selittää esitutkinnan pitkää kestoa?" *Tieto & Trendit*. https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/voiko-vanhojen-rikosten-ilmoittaminen-selittaa-esitutkinnan-pitkaa-kestoa

HE 13/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi.

Heiskanen, Markku & Minna Piispa. 1998. *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta.* Oikeus 1998:12. Helsinki: Tilastokeskus.

Hinkkanen, Ville. 2009. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152523

Honkatukia, Päivi & Janne Kivivuori. 2011. *Rikosten uhrit tukipalvelujen asiakkaina – kyselytutkimuksen tuloksia.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 19/2011. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152582

Ikonen, Riikka & Satu Helakorpi. 2019. *Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019.* Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281

Ikonen, Riikka & Nina Halme. 2018. *Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia.* Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-091-4

Kloess, Juliane A., Catherine E. Hamilton-Giachritsis & Anthony R. Beech. 2019. "Offense processes of online sexual grooming and abuse of children via internet communication platforms." Sexual Abuse 31(1): 73–96. https://doi.org/10.1177%2F1079063217720927

Kolttola, Ilari & Matti Näsi. 2022. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021: Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 51/2022. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/348246

Lappi-Seppälä, Tapio, Tiina-Liisa Autio & Anna Karjala. 2012. *Selvityksiä raiskausrikoksista.* Oikeusministeriön selvityksiä 13/2012, Helsinki: Oikeusministeriö. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9

Lehti, Martti. 2020. *Henkirikoskatsaus 2020*. Katsauksia 41/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/319479

Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Reino Sirén, Hannu Niemi & Karoliina Suonpää. 2014. Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152441

Malin, Tiina. 2020. *Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö*. Katsauksia 44/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/320556

Mathews, Ben, Xing Lee & Rosanna Norman. 2016. "Impact of a new mandatory reporting law on reporting and identification of child sexual abuse: A seven year time trend analysis." *Child Abuse & Neglect* 56(2016): 62–79. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.009

Piispa, Minna, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen & Reino Sirén. 2006. *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225; Heuni, Publication Series No. 51. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Helsinki: HEUNI. http://hdl.handle.net/10138/152455

Salmi, Venla. 2008. ”Väkivalta sähköisten viestimien kautta.” Teoksessa Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152529

Sariola, Heikki. 1990. *Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset.* Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja 85. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. *Seksuaalikokemukset aikuisen kanssa. Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia.* Sähköpostitiedonanto 9.8.2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tilastokeskus. 2019. *Ulkomaalaiset suomalaisia useammin epäiltynä rikoksista*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. 2022a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tilasto/rpk

Tilastokeskus. 2022b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tilasto/vaerak

Tilastokeskus. 2022c. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tilasto/tyokay/

Tilastokeskus. 2021d. *Rikos- ja pakkokeinotilasto.* Erillispoiminta. Helsinki: Tilastokeskus

Vauhkonen, Teemu, Markus Kaakinen & Tommi Hoikkala. 2021. Seksuaalirikosten tekijät, tekotilanteet ja ennaltaehkäisyn mahdollisuudet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:56.

5 Omaisuusrikokset

Ilari Kolttola & Linda Anning

Tiivistelmä

- Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli 127 791 varkausrikosta. Vuoteen 2020 verrattuna rikosten määrä laski lähes kahdeksan prosenttia. Viimevuosina varkausrikosten määrä on pysynyt vakaana, joskin vuonna 2020 varkausrikokset lisääntyivät selvästi.
- Useiden omaisuusrikosten määrä on selvästi laskenut 1990-luvun alusta, erityisesti moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt ja käyttövarkaudet ovat tällä aikavälillä vähentyneet runsaasti. Toisaalta omaisuusrikokset ovat siirtyneet enemmän verkkoon, ja petosten määrä on kasvanut runsaasti viimeisten 4 vuoden aikana.
- Vuonna 2021 murrot vähentyivät noin 11 % edellisvuodesta. Varkausrikoksista vajaa neljännes tehtiin tunkeutumalla luvatta kohteeseen. Pidemmällä aikavälillä erityisesti automurtojen määrä on vähentynyt 2000-luvun alusta, mutta myös liikemurroissa on huomattavaa laskua.
- Polkupyörävarkaudet ovat yleisin kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistuva varkaustyyppi. Vuonna 2021 polkupyörävarkauksien määrä näyttää kuitenkin sekä poliisin että vakuutusyhtiöiden tietojen mukaan laskeneen.
- Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista rikoksista huomattava osa oli varkauksia, joiden tekijänä oli useimmiten asiakas. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla suurimmat rikosvahingot aiheutuivat työntekijöiden kavalluksista.
- Varkausrikokset ovat yleisempiä kaupunkimaisissa ympäristöissä. Uudellamaalla varkausrikosten esiintyvyys on moninkertainen muuhun Suomeen nähden. Pääkaupunkiseudulla varkausrikosten taso on korkeampi kuin muissa kaupunkimaisissa kunnissa ja olennaisesti korkeampi kuin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa.

Tässä luvussa tarkastellaan varkausrikoksia ja luvattomia käyttöjä, kavalluksia ja petoksia sekä vahingontekoja. Ne voivat kohdistua sekä yksityisiin ihmisiin ja kotitalouksiin että yrityksiin ja yhteisöihin. Erityisesti liike- ja yritystoimintaan liittyviä talousrikoksia käsitellään luvussa 6. Tässä kappaleessa rikollisuutta tarkastellaan sekä virallisien rekisterien että uhritutkimuksen tietoja hyödyntäen.

Luvussa käytetyt viralliset rekisteritiedot perustuvat pitkälti Tilastokeskuksen julkaisemaan rikos- ja pakkokeinotilastoon. Tämä ”poliisitilastonakin” tunnettu tilasto sisältää tietoja poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten yksikkönä on yleensä rikosten eli tekojen määrä.

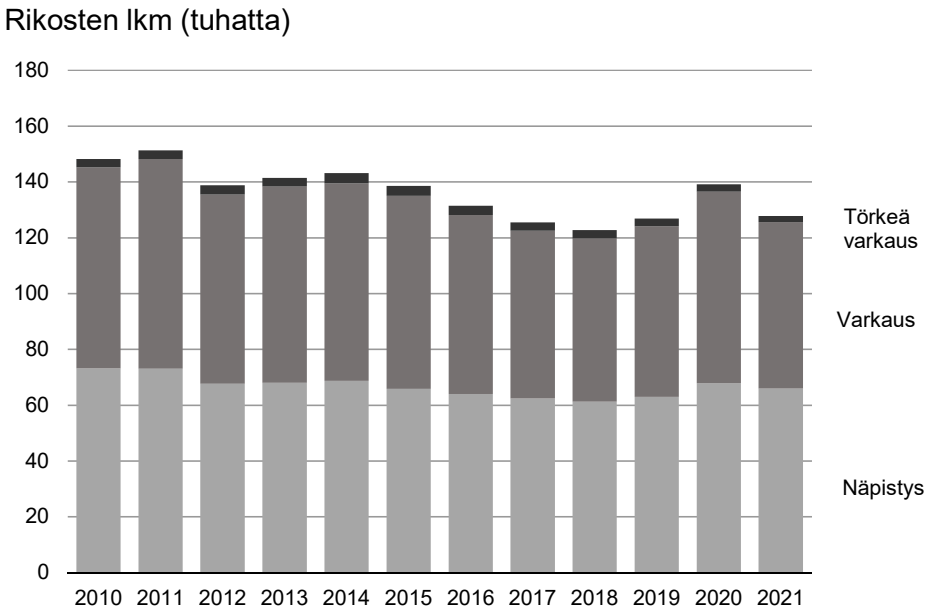
Virallisten tilastojen lisäksi tässä luvussa tarkastellaan omaisuusrikoksia Kansallisen rikosuhritutkimuksen avulla. Uhritutkimukset kertovat erityisesti vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuvien rikoksien yleisyydestä. Nämä kyselytutkimukset selvittävät rikosten kohteeksi joutuneiden määrää (yleensä henkilöiden tai kotitalouksien). Omaisuusrikokset ovatkin tosiasiallisesti paljon yleisempiä kuin mitä virallisista tilastoista ilmenee. Väestökyselyillä toteutettavien uhritutkimuksien avulla voidaan mitata sekä ilmi- että piilorikollisuutta. Karkealla tasolla eri tietolähteiden pitäisi kuitenkin osoittaa yhdenmukaisesti rikollisuuden kehityssuuntaa.

Kokonaisrikollisuuden seuranta ja tarkastelu on oleellista etenkin omaisuusrikollisuuden kehityksen tarkastelun suhteen, sillä poliisin tietoon tulleissa rikoksissa ei aina eritellä selvästi verkon välityksellä tapahtuvaa omaisuusrikollisuutta muusta omaisuusrikollisuudesta.

5.1 Rikollisuuden kehitys

Varkausrikokset

Varkausrikokset. Varkausrikokset muodostavat suuren osan viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Miltei kolmannes tilastoiduista rikoksista (pois lukien mm. liikennerikkomukset) ovat varkausrikoksia tai moottoriajoneuvon käyttövarkauksia.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet varkausrikokset vuosina 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli 127 791 varkautta, törkeää varkautta ja näpistystä (kuvio 1). Varkausrikosten kokonaismäärä väheni noin kahdeksan prosenttia edellisvuodesta. Perusmuotoiset varkaudet (RL 28:1) vähentyivät 13 prosenttia ja näpistykset (RL 28:3) kolme prosenttia edellisvuoteen nähden.

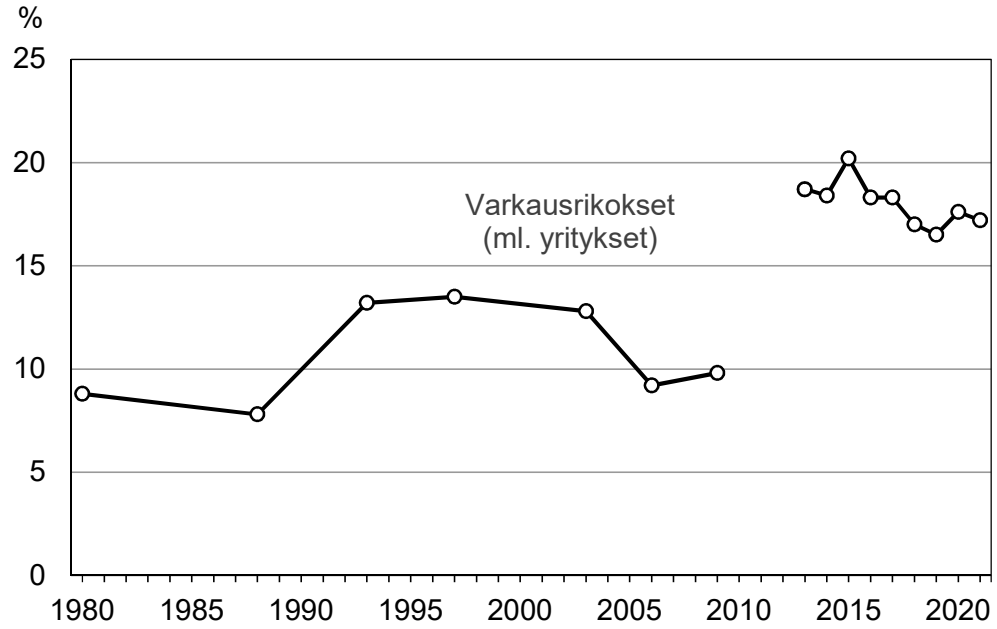
Varkausrikollisuuden pitemmän aikavälin kehitys ilmenee luvun 1 kuviosta 1. Poliisin tietoon tullut varkausrikollisuus kasvoi 1990-luvun alkupuolelle saakka, mutta pysähtyi kansainvälisen taloudellisen laman yhteydessä 1990-luvun puolivälissä. Varkausrikollisuuden määrä on kehittynyt pitkälti vastaavasti myös muissa Pohjoismaissa (Brottsförebyggnade rådet 2017; von Hofer ym. 2012). Ruotsissa esimerkiksi asuntomurrot ja autoon kohdistuvat omaisuusrikokset ovat vähentyneet merkittävästi viimeisten kolmenkymmen vuoden aikana (Brottsförebyggnade rådet 2022). 2000-luvulla varkausrikosten määrä laski lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2018 asti. Viime vuosina rikollisuuden taso on pysynyt vakaana, lukuun ottamatta vuotta 2020 jolloin omaisuusrikosten määrä lisääntyi selvästi.

2000-luvun laskeva kehitys olisi saattanut olla vielä suotuisampi, ellei rajat ylittävän liikkuvuuden lisääntyminen olisi tuonut Suomeen ammattimaisesti toimivia ulkomaalaisia rikollisryhmiä. Vuonna 2021 varkausrikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä 8 prosenttia oli muun maan kuin Suomen kansalaisia. Näistä 44 prosentilla ei ollut vakinaista asuinpaikkaa Suomessa. Vuonna 2020 alkanut lasku muiden kuin Suomen kansalaisten osuudessa varkausrikoksista jatkui vuonna 2021. Laskua on tapahtunut varsinkin niiden epäiltyjen osalta, joilla ei ole vakinaista asuinpaikkaa Suo-

messa. Kun vuonna 2019 lähes 95 prosentilla, rikoksista epäillyistä ulkomaalaisista, ei ollut vakinaista asuinpaikkaa Suomessa, vuonna 2021 vastaava osuus on 44 prosenttia. Taustalla vaikuttaa varmasti ainakin osittain koronapandemia ja sen vaikutukset matkustukseen.

Kuviossa 2 esitetään varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä varkauksien kohteeksi joutuneiden osuus uudistetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2021.

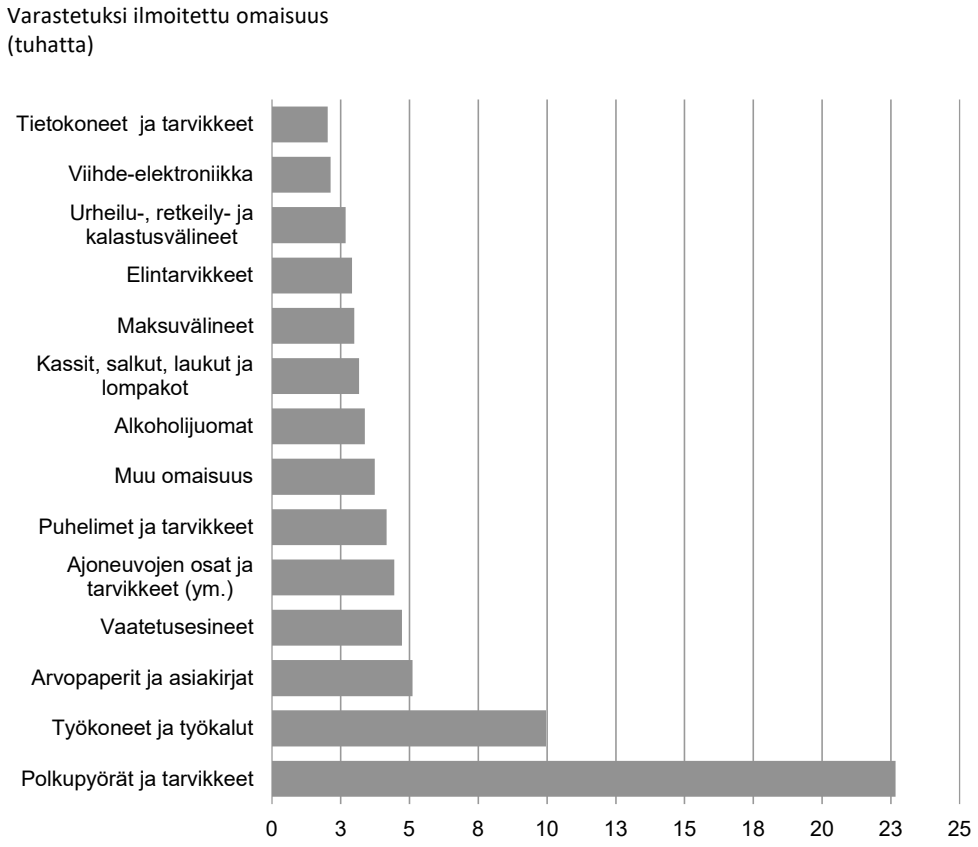
Varkausrikosten kohteeksi joutuminen oli yleisintä 1990-luvun puolivälissä, mutta vähentyi 2000-luvulla, jolloin noin joka kymmenes vastaaja ilmoitti joutuneensa varkausrikosten kohteeksi. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua varkausrikollisuutta, joka myös kääntyi laskuun 1990-luvulla. Eri kyselymenetelmään perustuvassa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on vuosina 2013–2021 ollut noin 17–20 prosenttia. Varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on pysynyt siis melko vakaana. Tasomuutos eri kyselyjärjestelmien välillä voi olla seurausta kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai kysyttyjen omaisuusrikosten lisääntymisestä. Eri kyselyjen tasoja ei voi siis suoraan verrata toisiinsa.

Kuvio 2 Varkausrikosten tai vahingontekojen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%). *Lähteet:* Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2021 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot

Kuviossa 3 esitetään vuonna 2021 yleisimmät varastetuksi ilmoitetut omaisuusluokat (varastettu yli 2 000 kpl) poliisitilaston mukaan. Omaisuusluokissa on tapahtunut vuosittaista vaihtelua, esimerkiksi varastetun viihdeelektroniikan määrä on vähentynyt merkittävästi viimeisten 20-vuoden ai-

kana. Kaikki varastettu omaisuus ei kuitenkaan tule poliisin tietoon, ja varsinkin vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuneet varkaudet jäävät usein ilmoittamatta.

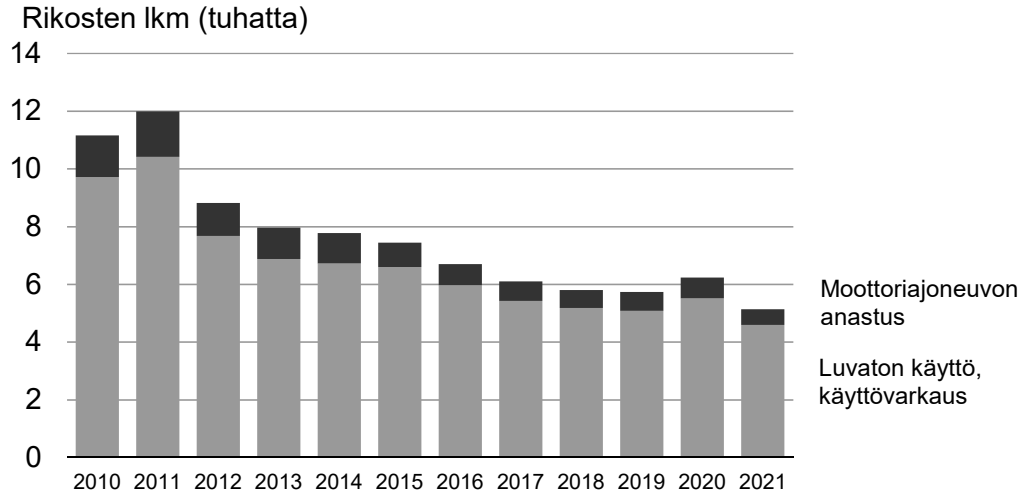

Kuvio 3 Yleisimmät Poliisin tietoon tulleet varastetuksi ilmoitetut omaisuuserät. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Polkupyörä on pitkään ollut yleisin varastettu esine. 2000-luvulla pyörävarkaudet olivat kolmanneksen kaikista kotitalouksiin kohdistuneista varkauksista, kun taas 2010-luvulla osuus on ollut jopa puolet. Vuosina 1989–2009 toteutettujen uhritutkimusten mukaan polkupyörävarkauksien määrä pysyi 1990- ja 2000-luvuilla vakaana (noin 4 prosenttia kotitalouksista oli ilmoittanut polkupyörävarkaudesta kyselyä edeltäneen vuoden aikana), ollen korkeimmillaan 1990-luvulla. Vuosien 2014–2021 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa polkupyörävarkaudesta ilmoittaneiden osuus on kuitenkin ollut jopa kaksin- tai kolminkertainen aikaisempiin tutkimuksiin nähden, noin 14–10 prosenttia kotitalouksista oli ilmoittanut polkupyörävarkaudesta. Kasvu voi johtua kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai polkupyörävarkauksien tosiasiallisesta lisääntymisestä. Kokonaisuutena uhritutkimusten tulokset ovat viime vuosina olleet pitkälti samankaltaisia kuin poliisin ja vakuutuslaitosten tilastoimissa polkupyörävarkauksissa: polkupyörä-

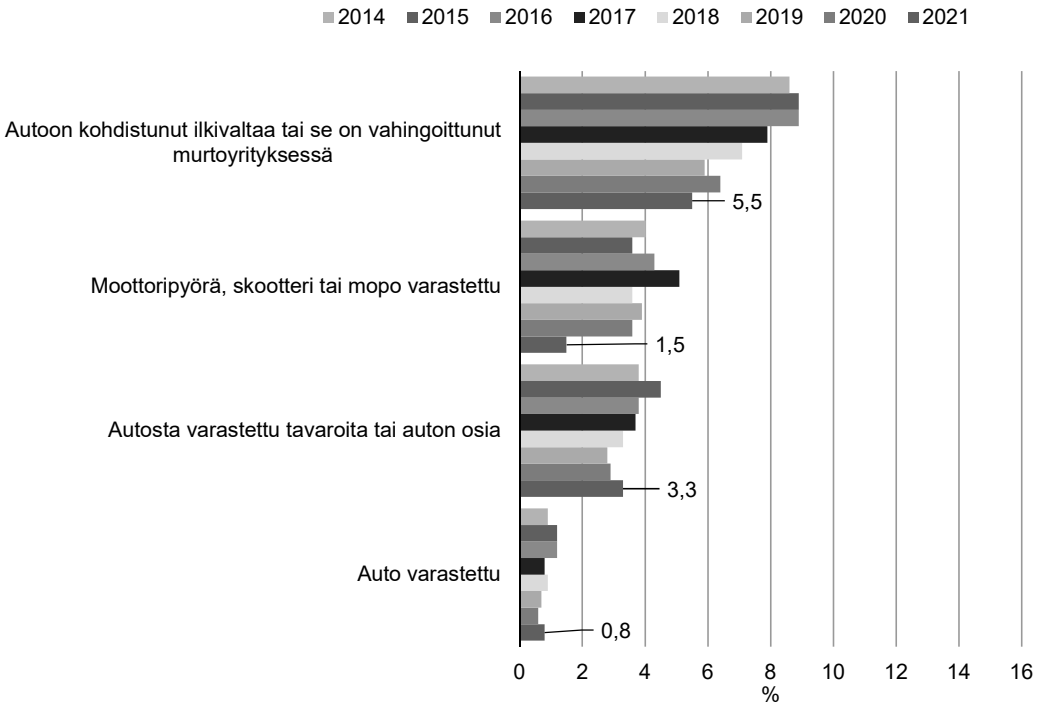
varkauksien määrä kasvoi vuoteen 2015 asti, jonka jälkeen se kääntyi lievään laskuun, kunnes vuosina 2019 ja 2020 polkupyörävarkauksien määrä jälleen nousi sekä poliisin että vakuutuslaitosten tilastoimissa varkauksissa (Finanssiala ry 2022). Tätä nousua ei kuitenkaan havaittu kyselytutkimuksissa, jossa se on päinvastoin jopa laskenut. Taustalla saattaa olla uusien polkupyörien arvon nouseminen (mm. sähköpyörät), jolloin niiden anastamisesta ilmoitetaan helpommin vakuutuslaitoksille ja poliiseille. Vuonna 2021 sekä poliisin ja vakuutuslaitosten tilastojen että kyselytutkimusten mukaan polkupyörävarkauksien määrä laski. Vuonna 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan noin 10 prosenttia polkupyörän omistavista kotitalouksista ilmoitti polkupyörävarkaudesta. Vaikka polkupyörävarkauksien määrä näyttää laskeneen vuonna 2021 korvausmäärät kuitenkin kasvoivat, mikä voi kertoa juuri polkupyörien arvon nousemisesta. (Finanssiala ry 2022.)

Moottoriajoneuvoihin kohdistuneet omaisuusrikokset. Rikoslaissa erotetaan moottorikulkuneuvon varastaminen, käyttövarkaus ja luvaton käyttö. Varkaudesta on kyse silloin, kun ajoneuvo anastetaan tarkoituksena esimerkiksi myydä se edelleen – sellaisenaan tai osiin purettuna. Rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja toiminta voi olla pitkälle organisoitua. Ns. ”autovarkauksista” vain vähemmistö on tällaisia rikoksia. Tavallisimmin on kyse käyttövarkaudesta, jolloin ajoneuvo viedään ilman lupaa omistajaltaan, sillä ajellaan lyhyen aikaa ja se hylätään käytön jälkeen. Astetta vakavampia käyttövarkauksia ovat ne, joissa samalla anastetaan autosta irtainta omaisuutta tai autoa käytetään muun rikoksen tekemisessä ns. keikkaautona. Luvallisesti, esimerkiksi vuokrattuna käyttöön saadun auton palauttamatta jättäminen, ei yleensä ole käyttövarkaus vaan luvaton käyttö.

Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleet ajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt vuosina 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli 5 132 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvatonta käyttöä, mikä oli noin 18 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Lukuun ottamatta vuoden 2020 nousua, rikosten määrä on ollut merkittävässä laskussa viimeisten kymmenen vuoden aikana (kuvio 4). Vuonna 2021 moottoriajoneuvoihin kohdistuneista omaisuusrikoksista kolme neljäsosaa oli käyttövarkauksia (ml. törkeä tekomuoto), noin kymmenen prosenttia anastuksia ja 14 prosenttia luvattomia käyttöjä (ml. törkeä tekomuoto). Ajoneuvojen varastamisen ja käyttövarkauksien vähenemiseen on voinut vaikuttaa esimerkiksi erilaisten rikoksentekoa vaikeuttavien ajonestolaitteiden ja muun varastamista vaikeuttavan tekniikan yleistyminen autokannassa.

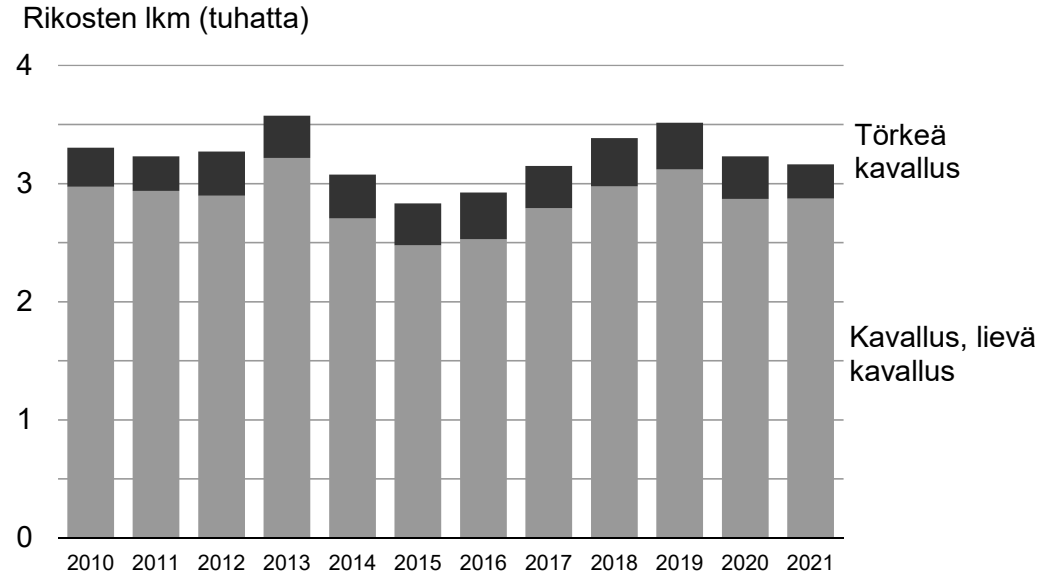
Kuvio 5 Ajoneuvoon kohdistuneen omaisuusrikoksen kohteeksi vuoden aikana joutuneet kotitaloudet rikoksen tekotyypin mukaan vuosina 2014–2021 (% kotitalouksista; vuoden 2021 tieto merkitty myös numeroin). (Osuus laskettu vain siinä joukossa, jolla ko. omaisuus oli käytössään). *Lähteet*: vuosien 2014–2021 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot.

Vuosien 1989–2009 uhritutkimuksien mukaan keskimäärin neljä prosenttia auton omistaneista suomalaisista kotitalouksista kertoi autonsa tahallisesta vahingoittamisesta viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vuonna 2009 auton vahingoittamiset muodostivat 80 prosenttia kaikista kotitalouksien kokemista vahingonteoista. Noin joka kymmenennessä vahingonteossa kohteena oli polkupyörä tai kulku- ja kuljetusvälineiden osat. Vuosina 2014–2021 kyselyissä auton vahingoittamisesta on ilmoittanut noin 6–9 prosenttia auton omistavista kotitalouksista (kuvio 5). Moottoriajoneuvojen varkaudet ovat

tarkastelujaksolla olleet hyvin harvinaisia sekä uusien että vanhojen tietolähteiden mukaan. Auton varastamisesta on kertonut vuosien 2014–2021 noin prosentti vastaajista. Kaksipyöräisten moottoriajoneuvojen varkaudet ovat olleet noin neljän prosentin tuntumassa[1]. Poliisitilaston mukaan käyttövarkaudet kaksipyöräisten osalta ovat laskeneet tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana (Tilastokeskus 2022a). Noin 3–4 prosenttia vastaajista on vuosien 2014–2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan raportoinut autosta varastetuista tavaroista tai varastetuista auton osista. Auton osat ovatkin yksi yleisimmistä varastetuista omaisuusluokista (ks. kuvio 3). Viime aikoina puheenaiheeksi on noussut katalysaattorivarkaudet, joita tilastoitiin 2021 noin 2 800, kun vuonna 2019 vastaavia tapauksia tapahtui noin 40 (Poliisi, 2022).

Kavallus, petos ja vahingontekorikokset

Kavallusrikokset. Kavallusrikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain luvussa 28 ”Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä”. Kavallus eroaa varkausrikoksesta siinä, että anastaminen kohdistuu varoihin tai muuhun irtaimeen omaisuuteen, joka on uskottu tekijän haltuun. Kavallukseen syyllistyy esimerkiksi yhdistyksen rahastonhoitaja, joka käyttää yhdistyksen varoja omiin tarkoituksiinsa.

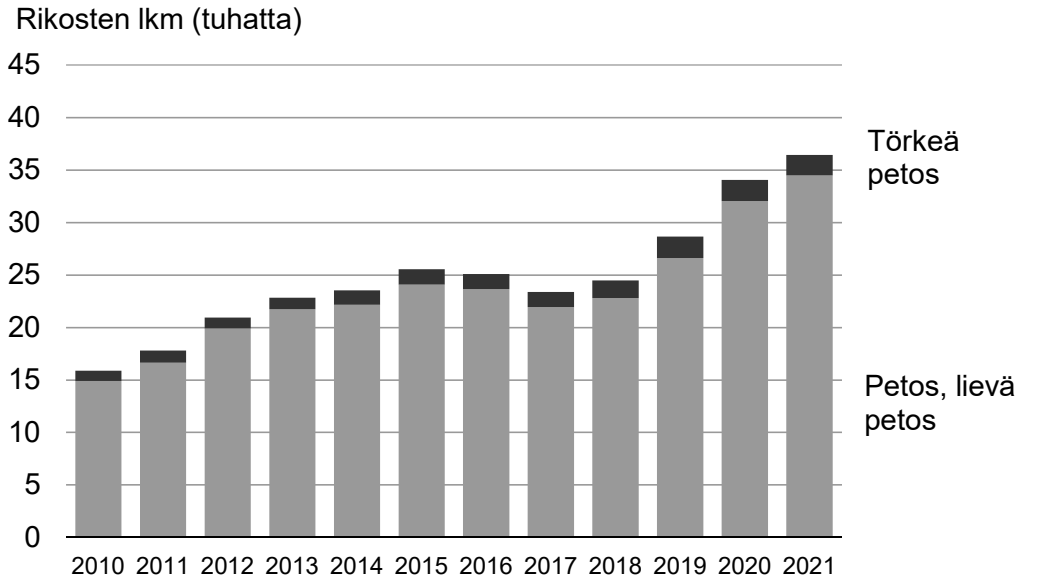

Kuvio 6 Poliisin tietoon tulleet kavallusrikokset vuosina 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

[1] Vuoden 2021 luku 1,5 prosenttia on poikkeuksellinen lasku aiemmasta trendistä, joka johtuu melko varmasti ainakin osittain kyselytutkimukseen liittyvästä satunnaisvaihtelusta.

Kavallusrikosten määrä on pysynyt pitkään samalla tasolla, hieman yli kolmessa tuhannessa tapauksessa vuosittain (kuvio 6). Vuonna 2015 kavallusrikosten taso oli tarkastelujakson matalin, mutta sen jälkeen kavallusrikokset kasvoivat vuoteen 2019 asti. Vuonna 2020 ja 2021 kavallusrikokset vähenivät. Vuonna 2021 kavallusrikoksia kirjattiin 3 161 kappaletta, mikä oli kaksi prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kavallusrikoksista noin 9 prosenttia tutkittiin törkeinä kavalluksina.

Petosrikokset. Tässä osiossa petosrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 36 luvun 1–3 pykälissä kriminalisoituja tekoja ja rikoslain 37 luvun 8–11 pykälissä määriteltyjä maksuvälineiden käyttöön liittyviä petoksia. Petoksia koskevia säännöksiä on myös muualla rikoslaissa. Rikoslain 29 luvussa säädetään rangaistukset veropetoksista ja avustuspetosrikoksista. Velallisen petoksia koskevat säännökset ovat rikoslain 39 luvussa. Näitä rikoksia on käsitelty laajemmin vuoden 2019 Rikollisuustilannekatsauksessa. Vuonna 2003 tehdyn rikoslain muutoksen mukaan petoksena voidaan tuomita myös teko, jossa oikeudettoman taloudellisen hyödyn saamiseksi ja toiselle vahinkoa aiheuttaen puututaan tietojärjestelmän toimintaan tai muutetaan tai tuhotaan siinä olevia tietoja (514/2003).

Kuvio 7 Poliisin tietoon tulleet petosrikokset vuosina 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

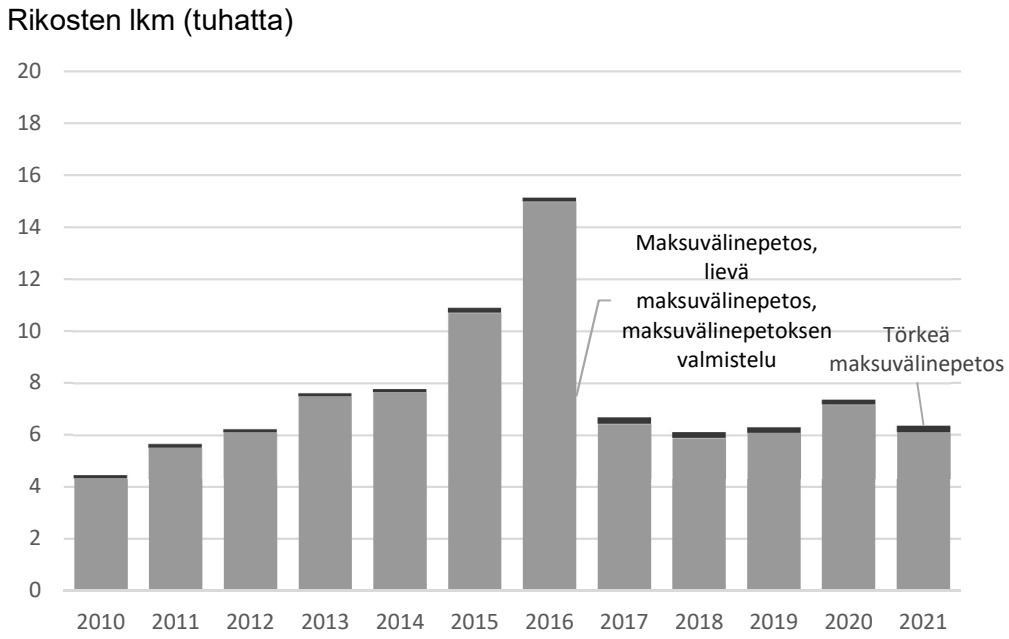
Petosrikokset lisääntyivät selvästi 2010-luvun alkupuoliskolla, mutta rikosten kasvu taittui ja lähti lievään laskuun vuosina 2015–2017 (kuvio 7). Vuosikymmenen puolivälin lasku kuitenkin pysähtyi jo vuonna 2018 ja rikokset kääntyivät uudelleen nousuun. Petosrikosten nousu on ollut jyrkkää viimevuosien aikana. Vuonna 2021 viranomaisten tietoon tulleiden petosrikosten

määrä nousi seitsemän prosenttia edellisvuodesta, ollen koko tarkastelujakson korkein. Nousua tapahtui vain perusmuotoisten ja lievien petosten osalta. Törkeiden petosten määrä laski noin viisi prosenttia. Kaikkiaan petosrikoksia tilastoitiin 36 431 kappaletta, joista noin viisi prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä.

Petosrikosten kasvun eräänä syynä on verkkoasioinnin voimakkaasti laajentunut käyttö tuotteiden ostamisessa ja pankkiasioiden hoidossa. Verkkoasioinnin yleistymien kasvattaa rikosten kohderyhmää ja helpottaa suuren kohderyhmän tavoittamista. Internetin anonyymisuuden mahdollisuus puolestaan vähentää kiinnijäämisen riskiä. Etenkin verkkokaupan ja verkkovertaiskaupan lisääntymisen katsotaan lisänneen juuri petosten kasvua (Tanttari & Alanko 2017).

Tyypillisessä verkkokauppahuijauksessa asiakas houkutellaan maksamaan tuote etukäteen ”myyjän” väärennetyillä henkilötiedoilla avaamalle pankkitilille. Ns. verkkourkinnassa (engl. phishing) yritetään huijausviestein saada käsiin verkkopankkien käyttäjätunnuksia ja salasanoja, jotta päästäisiin käsiksi asiakkaan tileillä oleviin varoihin. Toinen samankaltainen tapa on sivustoharhautus (engl. pharming), jossa käyttäjää harhautetaan syöttämään tietojaan oikean sivuston sijaista huijaussivustolle. Kysymyksessä ovat usein ulkomailta toimivat rikolliset.

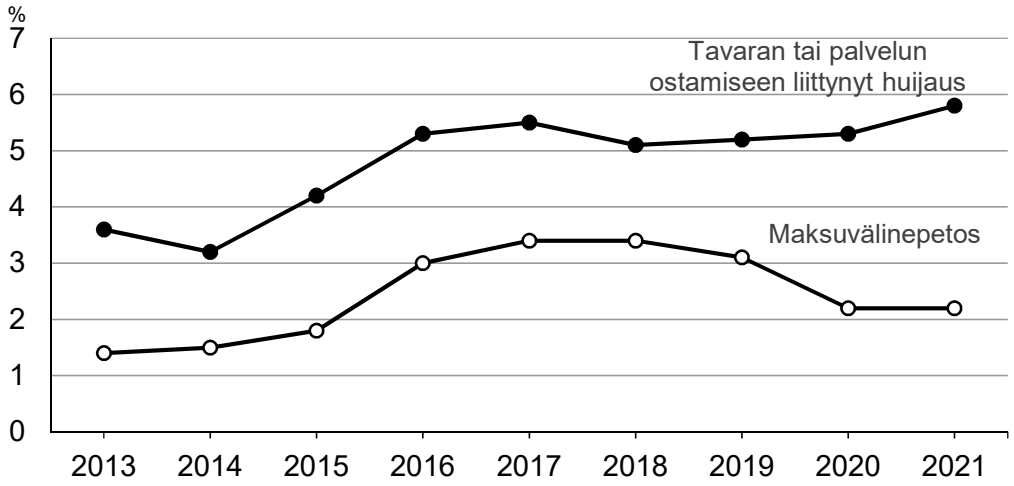
Maksuvälinepetokset RL 37:8–11. Maksuvälinepetoksella tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokortin, sekin tai näihin rinnastettavan maksuvälineen käyttöä ilman laillista oikeutta, tai sen muunlaista väärinkäyttöä. Maksuvälinepetoksena voidaan rangaista myös tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäminen.

Kuvio 8 Poliisin tietoon tulleet maksuvälinepetokset ja -rikokset vuosina 2010–2021
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli 6 649 maksuvälinepetosta ja -rikosta (kuvio 8), joista neljä prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä. Rikosten määrä laski noin kymmenen prosenttia edellisvuoteen nähden. Korttien erillisiä väärinkäyttökertoja oli vuonna 2021 yhteensä 7 453 kappaletta, mikä oli viisi prosenttia enemmän kuin vuonna 2020. Maksuvälinepetoksiin liittyvä lainsäädäntö uudistui heinäkuussa 2021 ja maksuvälinerikoksia koskevat nimikkeet lisättiin rikoslakiin.

Maksuvälinepetosten ja -rikosten määrä on vaihdellut vuositasolla suuresti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2015 ja 2016 rikosten määrä kasvoi merkittävästi, mutta vähentyi vuonna 2017 56 % edellisvuoteen verrattuna. Ulkomailla tehtyjen maksuvälinepetosten ja -rikosten osuus oli tuolloin huomattava: vuonna 2016 42 % maksuvälinepetoksista tehtiin ulkomailla. Sittemmin ulkomailla tehtyjen rikosten osuus on ollut noin viidenneksen. Vuonna 2021 noin 15 % maksuvälinepetoksista tehtiin ulkomailla. Ulkomailla tehdyt maksuvälinepetokset ja -rikokset voivat olla esimerkiksi luottokorttitietojen kopiointeja tai tietomurron seurauksena väärille teille päätyneiden korttitietojen käyttöjä

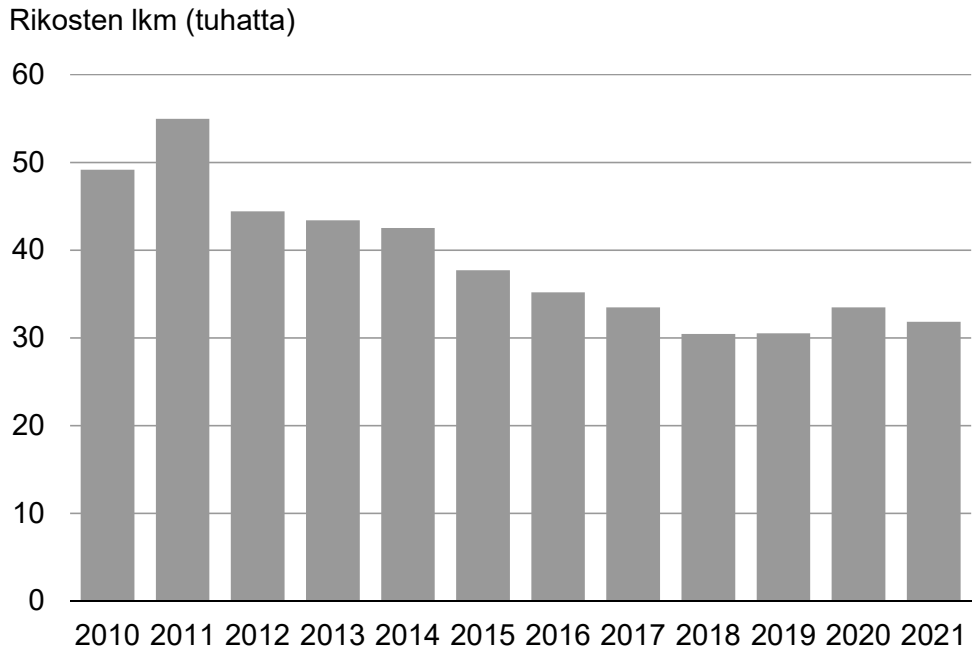
Kuvio 9 Viimeisen 12kk:n aikana tavaran tai palvelun ostamiseen liittyneeseen huijaukseen tai maksuvälinepetoksen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%). *Lähteet:* 2013–2022 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot.

Uhritutkimukset tukevat poliisin tietoon tulleita tietoja maksuvälinepetoksien ja petosten osalta. Kuviossa 9 esitetään maksuvälipetoksesta tai tavaran tai palvelun ostamiseen liittyneestä huijauksesta kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2021.

Maksuvälinepetoksen kohteeksi joutuneiden osuus nousi vuoden 2013 1,4 prosentista 3,4 prosenttiin vuonna 2018. Tämän jälkeen maksuvälinepetoksen kohteeksi joutuneiden osuus on laskenut 2,2 prosenttiin. Valtaosa maksuvälinepetoksista tapahtuu nykyään verkossa. Vuonna 2021 noin kaksi prosenttia ilmoitti joutuneensa maksukorttipetoksen kohteeksi nimenomaan verkossa (Kolttola & Näsi 2022, 30). Tavaran tai palvelun ostamisen huijauksen uhriksi joutuneiden määrä on kasvanut vuoden 2013 3,6 prosentista lähes 6 prosenttiin vuonna 2021. Kyselytutkimuksiin liittyy aina satunnaisvaihtelua, ja vuosittaiset prosenttimuutokset eivät välttämättä todellisuudessa ole merkittäviä. Voidaan kuitenkin todeta, että sekä maksuvälinepetoksen että huijauksen uhreiksi joutuneiden määrä on lisääntynyt 2010-luvun alkupuolesta myös kyselytutkimusten mukaan.

Vuoden 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan noin seitsemän prosenttia vastaajista oli menettänyt rahaa verkkohuijauksessa elämänsä aikana. Huijauksissa menetetty rahallisen arvon mediaani oli noin 100 euroa. Yleisin kohdattu huijausyritys verkossa oli ns. postihuijaus, josta ilmoitti noin 55 prosenttia vastaajista. Vain hyvin harva, noin 2 prosenttia, raportoi kuitenkin menettäneensä rahaa tässä huijauksessa. (Kolttola & Näsi 2022, 31–32.) Tarkempia tietoja verkkorikosten uhreista löytyy vuosien 2021 ja 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen raporteista (Kolttola & Näsi 2022; Danielsson & Näsi 2019).

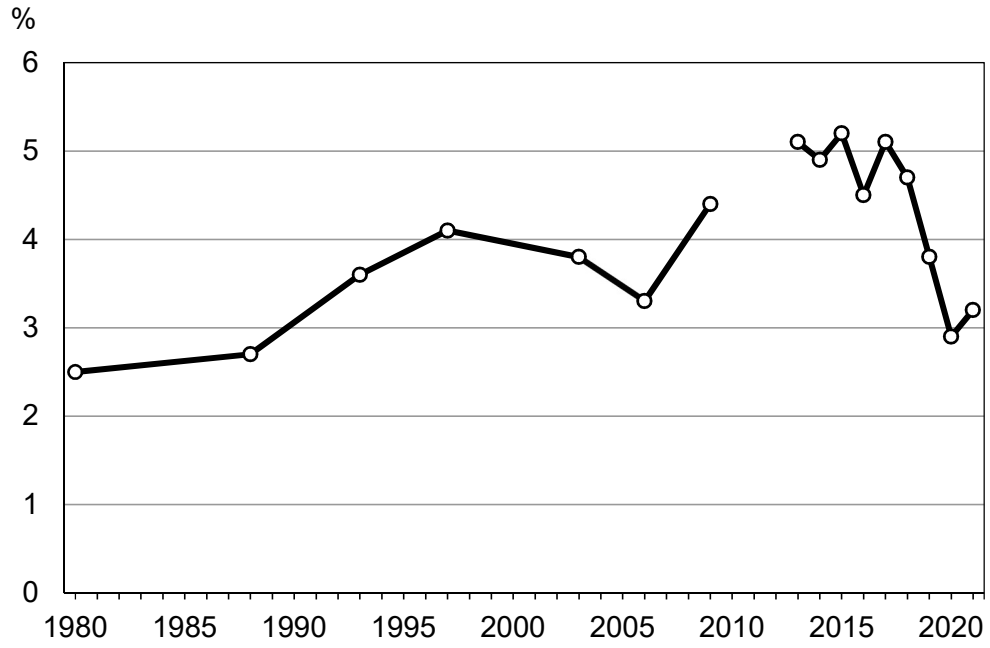
Vahingontekorikokset (RL 35:1–3). Vuonna 2021 vahingontekorikokset laskivat edellisvuoteen verrattuna ja palaten lähelle vuosien 2019 ja 2018 tasoa (kuvio 10). Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli 31 806 vahingontekoa, mikä oli noin viisi prosenttia vähemmän kuin 2021. Törkeät vahingonteot vähenivät noin 4 prosenttia. Törkeät vahingonteot ovat kuitenkin harvinaisia ja vain murto-osa kaikista vahingonteoista (vuonna 2021 alle yksi prosentti).

Kuvio 10 Poliisin tietoon tulleet vahingontekorikokset vuosina 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Vuonna 2021 poliisin tietoon tulleista tapauksista hieman alle puolet vahingontekorikoksista (49 prosenttia) tapahtui yksityisellä paikalla (joista 18 prosenttia yksityisasuinnoissa) ja hieman yli puolet julkisella paikalla. Kaikkiaan vahingontekorikokset tapahtuvat yleisimmin tiloissa, joissa valvonta on vähäistä.

Kuviossa 11 esitetään vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä vahingontekojen osalta uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2021.

Kuvio 11 Vahingontekojen[1] kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%) viimeisen 12 kk:n aikana. *Lähteet:* Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2021 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot.

Kyselytutkimusten mukaan vahingontekojen kohteeksi joutuminen lisääntyi 1990-luvulla ollen yleisintä 2010-luvun lopulla. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua vahingontekorikollisuutta, joka lähti nousemaan 1990-luvun alussa ja yltyi korkeimmilleen 2010-luvun alun tienoilla (Tilastokeskus 2022a). Vuodesta 2018 lähtien vahingontekorikosten määrä näyttää Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähentyneen noin viidestä prosentista kolmeen prosenttiin. Kuviosta on huomioitava kyselymenetelmässä tapahtuneet muutokset, jotka voi vaikuttaa vuosien 1980–2009 ja 2013–2021 väliseen vertailuun.

Yritykset omaisuusrikosten uhreina

Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta on selvitetty vuosina 2010 ja 2018 toteutetuissa yritysuhritutkimuksissa. Vuoden 2010 tutkimus kohdistui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimialoille, kun taas vuoden 2018 kyselyssä kohdejoukkona olivat vähittäiskauppa sekä majoitus- ja ravitsemistoimiala. Tutkimuksissa on kartoitettu toimipaikkoihin kohdistuneiden omaisuusrikosten (varkaudet, petokset, kavallukset, vahingonteot, murrot) lisäksi muun muassa työntekijöiden kokemaa väkivaltaa, tietojärjestelmiin kohdistuneita hyökkäyksiä, yritysvakoilua sekä lahjonta- ja kiristysrikoksia.

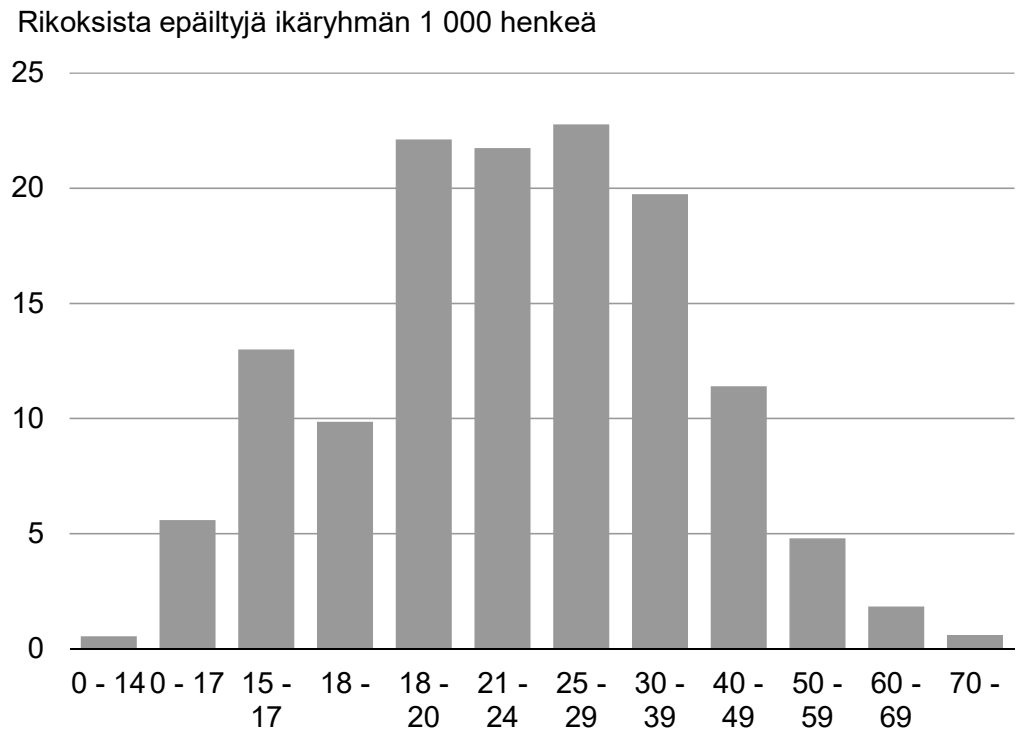
[1] Kuvion vahingonteoissa ei ole huomioitu autoon liittyviä vahingontekoja, jotka löytyvät kuviosta 5.

Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan 69 prosenttia kaupan toimipaikoista ja 26 prosenttia teollisuustoimipaikoista oli joutunut vähintään yhden rikoksen kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana (Salmi ym. 2011). Vuoden 2018 kyselyssä kysyttyjä tekotyyppejä oli kaksi enemmän. Tulosten mukaan 71 prosenttiin vähittäiskaupan toimipisteitä ja 65 prosenttiin majoitus- ja ravitsemisalan toimipisteitä oli kohdistunut vähintään yksi rikos vuoden aikana. Yleisimpiä rikoksia olivat varkausrikokset sekä henkilökuntaan kohdistunut väkivalta ja uhkailu (Saarikkomäki ym. 2019). Teollisuustoimipaikkojen vähäisempi altistuminen rikollisuudelle näyttäisi johtuneen ennen kaikkea vähäisestä asiakaskontaktien määrästä ja kontaktien luonteesta, mutta myös toimipaikkojen suojauksesta ja toiminnan muista järjestämiseen liittyvistä tekijöistä (Salmi ym. 2011). Vähittäiskaupan alalla korkean riskin toimipaikkoja olivat valintamyymälät, huoltoasemat ja elintarvikemyymälät. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla korkean riskin toimipaikkoja olivat puolestaan hotellit, olut- ja drinkkibaarit sekä kahvilaravintolat. Molemmilla toimialoilla kohonnut riski näyttäisi liittyvän olennaisesti päihteiden, erityisesti alkoholin ja tupakan vähittäiskauppaan ja anniskelutoimintaan (Saarikkomäki ym. 2019). Tarkempia tietoja yrityksiin kohdistuvista rikoksista on esitetty Rikollisuustilanne 2018 -katsauksessa (Lehti ym. 2019) ja Kansallisen yritysuhritutkimuksen raporteissa (Salmi ym. 2011; Saarikkomäki ym. 2019).

5.2 Omaisuusrikosten piirteitä

Taustatekijät

Ikä ja sukupuoli. Monien muiden rikoslajien tavoin myös omaisuusrikokset ovat yleisempiä nuoremmissa ikäryhmissä, joskaan keskittyminen ei ole yhtä voimakasta kuin esimerkiksi väkivaltarikoksissa. Kuviossa 12 on esitetty varkausrikosten taso ikäryhmittäin vuonna 2021 poliisin kirjaamien rikosten osalta. 18–29-vuotiaiden ikäryhmissä varkausrikosten taso oli noin 22 varkausrikosta 1 000 henkilöä kohden, tason laskiessa melko voimakkaasti vanhemmissa ja nuoremmissa ikäryhmissä. Vahingontekorikoksissa nuoremmat ovat vielä enemmän yliedustettuina, 15–20-vuotiaiden ikäryhmissä vahingontekorikosten ollessa noin 6 vahingontekoa 1 000 henkilö kohden, kun vanhemmissa ikäryhmissä taso oli huomattavasti alhaisempi. Petosrikokset painottuvat hieman vanhempiin ikäryhmiin, 21–29-vuotiaiden taso oli korkein: 17 petosrikosta 1 000 henkilöä kohden.

Kuvio 12 Varkausrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, viranomaiset tietoon vuonna 2021 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

Vuonna 2021 kirjatuissa varkausrikoksissa valtaosa epäillyistä oli miehiä, naisten osuuden ollessa 26 prosenttia epäillyistä. Miesten yliedustus oli vielä suurempaa vahingontekorikoksissa, jossa miesten osuus oli noin 87 prosenttia. Muissa omaisuusrikoksissa naisten osuus on kuitenkin tätä suurempi: petosrikoksissa naisten osuus oli 37 prosenttia ja kavallusrikoksissa 33 prosenttia. Rikoslajikohtaisesti tarkasteltuna naisten osuus rikoksesta epäillyistä onkin erityisen korkea nimenomaisesti petos- ja kavallusrikoksissa (Näsi & Danielsson 2018).

Moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt ovat ennen olleet tyypillisesti nuorten rikollisuutta. Vielä 1990-luvun alussa syylliseksi epäillyistä noin joka kuudes oli alle 15-vuotias ja yli puolet alle 18-vuotiaita. Viime vuosina tilanne on muuttunut. Vuonna 2021 käyttövarkauksiin syylliseksi epäillyistä enää noin viisi prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 12 prosenttia alle 18-vuotiaita. Epäiltyjen ikärakenteen vanheneminen osoittaa, että autorikosten luonne on muuttunut. Satunnaisen käyttöönoton sijaan yleisempää nykyjään on suunnitelmallinen rikoshyötyyn tähtäävä anastaminen.

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan varkausrikosten kohteeksi joutumisessa ei vuonna 2021 ollut olennaisia ikäryhmittäisiä tai sukupuolittaisia eroja. 15–74-vuotiaista naisista 1,6 prosenttia ja miehistä yksi prosentti

ilmoitti joutuneensa kodin ulkopuolella tapahtuneen varkauden kohteeksi. Tavaran tai palvelun ostamiseen liittyneen huijauksen uhriksi oli joutunut 5,5 prosenttia naisista ja noin kuusi prosenttia miehistä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat, 55–74-vuotiaat vastaajat, olivat joutuneet hieman muita ikäryhmiä harvemmin kyseisen petoksen kohteeksi. 55–74-vuotiaiden ikäryhmässä huijauksesta ilmoittaneiden osuus oli noin 4 prosenttia, kun osuus muissa ikäryhmissä vaihteli kuuden ja seitsemän prosentin välillä. Maksuvälinepetoksen uhriksi viimeisen 12 kuukauden aikana oli joutunut noin kaksi prosenttia naisista ja miehistä. Ikäryhmien osalta 25–34-vuotiaat olivat joutuneet yleisemmin maksuvälipetosten uhreiksi (noin 3,5 prosenttia), joskaan ikäryhmittäiset erot eivät olleet huomattavia.

Sosioekonominen asema. Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2013 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Taulukossa 1 raportoidaan varkausrikoksista ja petosrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden.

Sekä varkausrikokset että petokset ovat huomattavasti yleisempiä ryhmissä, joiden sosioekonominen asema on matala. Varkausrikosten määrä on suuri työkyvyttömyyseläkkeellä olevien, opiskelijoiden ja pitkäaikaistyöttömien joukossa. Nämä tiedot viittaavat siihen, että sosiaalinen syrjäytyminen on merkittävä omaisuusrikollisuuteen vaikuttava taustatekijä (ks. myös Aaltonen 2013). Petoksissa suhteelliset erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat pienempiä kuin varkausrikoksissa, mutta erot ovat silti huomattavia.

Taulukko 1 Varkausrikoksista ja petosrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2020

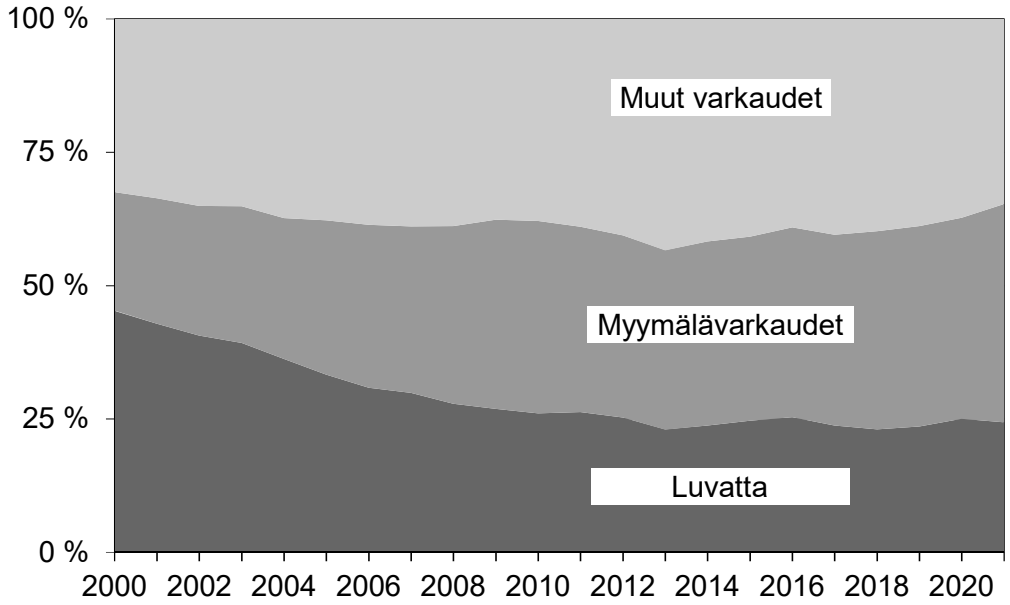
Sosioekonominen asema	Varkausrikokset		Petosrikokset	
	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	0,4	0,3	1,0	0,3
Alemmat toimihenkilöt	2,5	1,3	9,5	1,9
Työntekijät	5,7	3,4	10,8	2,6
Yrittäjät	0,8	1,3	2,9	1,9
Opiskelijat	17,5	27,4	13,2	8,3
Eläkeläiset yli 55 v.	3,2	1,3	1,3	0,2
Eläkeläiset alle 55 v.	7,2	41,3	6,3	14,5
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	35,6	63,1	34,2	24,3
Tuntematon	27,1	-	20,8	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2021b). Rikosepäilyjä koskevat tiedot ovat vuodelta 2018, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2018.

Varkausrikollisuuden rakenne

Rikosnimikkeittäin tarkastellen poliisin tietoon tulleen varkausrikollisuuden rakenteessa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattava muutos. Parikymmentä vuotta sitten varkausrikoksista pääosa (70 %) kirjattiin perusmuotoisiksi varkauksiksi. Siitä lähtien näpistyksiksi määriteltyjen tekojen osuus on kasvanut, ja viimeisen kymmenen vuoden aikana varkausrikoksista onkin kirjattu näpistyksiksi noin puolet. Törkeiksi varkauksiksi luokiteltuja tekoja on vain noin 1,5 prosenttia kaikista varkausrikoksista. Rikosnimikkeen valinta perustuu muun muassa anastetun omaisuuden arvoon sekä siihen, onko teossa murtauduttu asuttuun asuntoon.

Sisällöllisesti paremmin varkausrikollisuuden rakennetta kuvaa poliisitilaston ryhmittely, jossa rikokset jaetaan luvatta tunkeutuen tehtyihin varkauksiin, myymälävarkauksiin ja muihin varkausrikoksiin (kuvio 13).

Kuvio 13 Varkausrikokset tekotavan mukaan vuosina 2000–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien (lyh. murtojen) määrä oli enimmillään 1990-luvun keskivaiheilla, jolloin niitä oli miltei puolet kaikista varkausrikoksista. Vuonna 2021 murtoja oli noin neljännes kaikista varkausrikoksista, mikä on sama osuus kuin 1980-luvun puolivälissä.

Pitkällä aikavälillä murroista ovat suhteellisesti eniten vähentyneet liikemurrot. Enimmillään niitä tilastoitiin 25 000 vuonna 1991, josta niiden määrä on pudonnut kymmenesosaan. Moottoriajoneuvoista tehtyjen anastusten määrässä on myös tapahtunut huomattava lasku. Nämä rikokset ovat 2000-luvun alkuun nähden vähentyneet yhteen viidesosaan. Asuntomurrot ovat vähentyneet 2000-luvulla lähes puoleen. Vapaa-ajan asuntoihin kohdistuneiden murtojen suhteellinen osuus kaikista asuntomurroista on vaihdellut viime vuosina 23 ja 32 prosentin välillä. Vuonna 2021 näiden osuus oli 24 prosenttia.

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien pitkän aikavälin vähenemisen yksi syy lienee omaisuuden parempi suojaus. Suojauskeinoista tiedottaminen ja niiden markkinointi on tehostunut ja yrityksiin ja kotitalouksiin on hankittu enenevästi erilaisia hälytys- ja murronestolaitteita. Myös perinteisten yksinkertaisten suojauskeinojen kuten oven takalukituksen käyttö kotitalouksissa on lisääntynyt (vuosien 2003–2009 kansallisten uhritutkimusten perusaineistot). Yrityksissä ja työpaikoilla on myös tehostettu kulunvalvontaa. Autojen parempi murtosuojaus lienee eräs syy siihen, että myös automurrot ovat viime vuosina vähentyneet.

Varkausrikosten ja erityisesti murtojen vähenemisen taustalla saattaa myös olla varastetun tavaran markkinoiden kutistuminen Suomessa, mikä

pienentää varkauksien odotettua rikoshyötyä. Tähän viittaa se, että myös kätkemisrikokset ovat viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana vähentyneet selvästi (kätkemisrikosten määrä on puolittunut 2000-luvun alkupuolesta). Toisaalta kotimaisten rikoksentekijöiden tilalle on tullut ulkomaalaisia rikollisia, joiden varastamat tavarat on tarkoitettu vietäväksi pois maasta. Varkausrikoksien ja murtojen vähenemiseen voi vaikuttaa myös aiemmin mainittu petosrikosten lisääntyminen. Omaisuusrikokset ovat siis siirtynyt yhä enemmän verkkoon.

Rikosvahingot

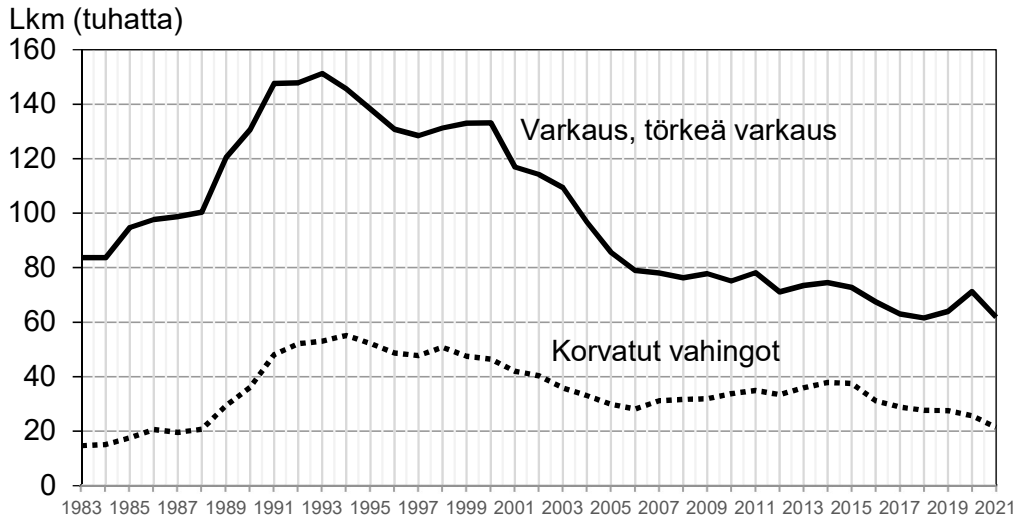
Kattavaa koko maata koskevaa tietoa omaisuusrikosten vahingoista ei ole koottu. Eri lähteistä saadaan kuitenkin yksittäisiä tietoja rikosvahinkojen suuruudesta. Myös kyselytutkimusten perusteella voidaan karkeasti arvioida rikoksista aiheutuneiden vahinkojen suuruusluokka kyselyn perusjoukossa. Rikosvahingoista laativat omia tilastoja ja selvityksiä myös monet yhteisöt ja liikelaitokset.

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan sekä vähittäiskaupan että majoitus- ja ravitsemistoiminnan toimialoilla rikoskustannuksia aiheuttivat yleisimmin asiakkaan tekemät varkaudet. Yksittäisten varkauksien toimipaikoille aiheutunut keskikustannus (mediaani) oli kuitenkin melko vähäinen: 60 euroa kaupan alalla ja 40 euroa majoitus- ravitsemistoimialalla. Kaikkiaan kaupan toimialalla rikoskustannuksista 47 prosenttia aiheutui asiakkaan tekemistä varkauksista ja 16 muista varkauksista. Majoitus- ja ravitsemistoimialla suurimmat kustannukset aiheutuivat työntekijän tekemistä kavalluksista, joiden osuus kaikista rikoskustannuksista oli 57 prosenttia. (Saarikkomäki ym. 2019.) Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen mukaan teollisuudessa suurimmat rikoskustannukset aiheutuivat puolestaan petoksista (Salmi ym. 2011).

Varsinaisten rikosvahinkojen lisäksi myös rikoksilta suojautuminen aiheuttaa kustannuksia toimipaikoille. Vuoden 2010 kyselyn perusteella on arvioitu, että vähittäiskaupan toimipaikoissa käytettiin vuoden aikana lähes 63 miljoonaa euroa rikoksista suojautumiseen. Teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin puolestaan 106 miljoona euroa. Luvut ovat kuitenkin toimipaikkakohtaisia, eivätkä kuvaa kattavasti konsernitason rikoksilta suojautumisen kustannuksia (Salmi ym. 2011).

Rikosvahinkojen suuruudesta antaa käsityksen myös rikosten johdosta maksettujen vakuutuskorvausten määrä. Vuonna 2021 vakuutusyhtiöt maksoivat muista kuin autoihin kohdistuneista murto- ja varkausvahingoista asiakkaille korvauksina noin 21 miljoonaa euroa. Korvattujen varkaustapausten määrä, samoin kuin korvaussumma, laski miltei yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolivälistä, mutta kasvoi välillä 2006–2015. Viime vuosina sekä murtovahinkojen määrä että asiakkaille maksetut korvaukset ovat

kääntyneet uudelleen laskuun, joskin vuonna 2020 murtovahingot kasvoivat maksettujen korvausten jatkaessa laskuaan (kuvio 14) (Finanssiala ry 2021).

Kuvio 14 Poliisin tietoon tulleet varkaudet ja törkeät varkaudet ja vakuutusyhtiöiden korvaamat murto- ja varkausvahingot vuosina 1983–2021 (vuodesta 2003 lähtien myös ilkivaltavahingot). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Finanssiala ry, vahinkotilasto (Finanssiala ry 2022).

Vuonna 2021 vakuutusyhtiöt korvasivat autovakuutuksen perusteella noin 5 640 vahinkoa, joiden syynä oli ajoneuvoon tai sen vakiovarusteeseen kohdistunut varkaus, luvaton käyttö tai niiden yritys (Liikennevakuutuskeskus 2022). Vahinkojen määrä laski vuodesta 2020. Pitkällä aikavälillä korvaustapausten määrä ja rahallinen arvo ovatkin vähentyneet. Enimmillään korvaussumma oli 231 miljoonaa markkaa vuonna 1992 (vuoden 2021 rahassa 58,77 miljoonaa euroa), kun esimerkiksi vuonna 2018 korvaussumma oli 8,1 miljoonaa euroa (Finanssiala ry 2019).

Vakuutusyhtiöille koituu menetyksiä myös vakuutuspetoksista, eli tapauksista, joissa vakuutuskorvausta haetaan antamalla vahingosta vääriä tietoja. Tällaisten petosten tuottamaa kokonaisvahinkoa on kuitenkin vaikea arvioida.

Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen

Seuraavassa esitetään tietoja muun muassa rikosten selvittämisestä. Poliisin tietoon tullut rikos katsotaan selvitetyksi silloin, kun teko-olosuhteet, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty. Termi ”selvitetty rikos” ei tarkoita, että tapaus olisi ratkaistu, tai että rikoksesta epäillyn syyllisyys olisi näytetty laillisesti toteen.

Varkausrikokset. Varkausrikosten selvitysaste on viime vuodet pysynyt jokseenkin ennallaan. Kaikista vuonna 2021 ilmoitetuista varkausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä neljännes (25 %). Tavallisista varkauksista selvitettiin ilmoitusvuoden aikana kahdeksan prosenttia. Syynä pieneltä tuntuvaan selvitysasteeseen ovat muun muassa yksinkertaiset, mutta tutkinnallisesti vaikeasti selvitettävät poliisille ilmoitetut rikokset (mm. polkupyörävarkaudet). Törkeiden varkauksien selvitysaste on korkeampi. Vuonna 2021 ilmi tulleista törkeistä varkauksista selvitettiin samana vuonna joka kuudes (18 %). Selvitysaste voi nousta merkittävästi, jos poliisi onnistuu kyseisenä vuonna selvittämään joitakin laajoja rikossarjoja. Selvitysaste vaihtelee myös varkaustyypin mukaan. Vuonna 2021 liikemurtojen selvitysaste oli 22 ja asuntomurtojen 11 prosenttia. Automurroista selvisi vain seitsemän prosenttia. Myymälävarkauksien ja -näpistysten selvitysaste on korkea, 51 prosenttia vuonna 2021. Tämä johtuu rikosten ilmitulotavasta. Yleensä myymälävarkaus tai -näpistys tulee ilmi vain, jos tekijä jää paikan päällä kiinni, jolloin se samalla voidaan myös kirjata selvitetyksi.

Yritysuhritutkimuksissa on tutkittu piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa kysymällä, kuinka suuri osa toimipaikkojen kokemista rikoksista ilmoitetaan poliisille. Tutkimusten perusteella ilmoitusalttius vaihtelee voimakkaasti tekokokonaisuuksittain. Osa rikoksista – kuten autoihin liittyvät varkaudet ja murrot – ilmoitetaan lähes aina poliisille. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen vakuutusyhtiöltä näyttäisivät olevan ilmeisiä syitä, jotka vaikuttavat yrityksillä ilmoittamisen todennäköisyyteen. Työntekijöiden ja alihankkijoiden varkauksissa sekä työntekijöiden tekemissä kavalluksissa poliisille ilmoittaminen oli vähäistä. Syynä mainittiin se, että henkilöstön tekemät rikokset selvitettiin sisäisesti eikä poliisille ilmoittamista katsottu tarpeelliseksi. Ylipäätään yleisin syy jättää tapahtuma ilmoittamatta poliisille oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten hyödyttömänä. Poliisille ilmoittamiseen vaikutti myös se, kuinka selkeästä rikostapauksesta oli kysymys ja oliko teon tekijä tiedossa (Salmi ym. 2011; Saarikkomäki ym. 2019).

Rikoksista ilmoittamiseen vaikuttavat myös rikollisuutta koskevat asenteet ja se miten todennäköisenä pidetään, että poliisi kykenee selvittämään rikoksen. Toisaalta kiinnijoutumisen todennäköisyys riippuu valvonnasta. Sen tehostuminen ennaltaehkäisee myymälävarkauksia, mutta samalla lisää ilmi tulevia rikoksia. Myös rikoksesta ilmoittamisen helppous voi vaikuttaa tilastoidun rikollisuuden määrään. Muun muassa polkupyörien ja matkapuhelimien anastuksista, joiden tutkinnassa ei välittömästi tarvita poliisia paikalle, on mahdollista tehdä ilmoitus internetin kautta. Vuoden 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan noin neljännes omaisuusrikoksen uhreiksi joutuneista ilmoitti rikoksesta poliisille.

Petosrikokset. Tietotekniikan kehittyminen on luonut uusia mahdollisuuksia petoksiin ja muuhun rikolliseen toimintaan. Tilastoitu petosrikollisuus riippuu kuitenkin myös siitä, miten herkästi petoksen kohteeksi joutuneet ilmoittavat tapauksista poliisille. Piiloon jäävien rikosten osuus saattaa olla melko suuri.

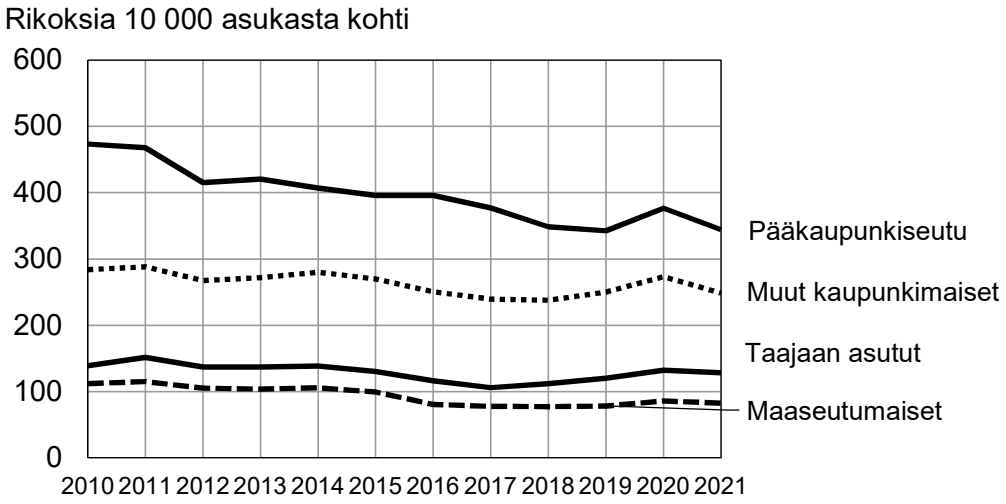
Poliisin tietoon tulleiden petosten selvitysaste on laskenut kymmenen vuoden tarkastelujaksolla noin 20 prosenttiyksikköä. Vuonna 2021 kaikkiaan 30 prosenttia petoksista selvitettiin tietoontulovuonna. Petoksista ja lievistä petoksista selvitettiin noin kolmannes (31 %), törkeistä petoksista noin 12 prosenttia. Maksuvälinepetoksista ja törkeistä maksuvälinepetoksista selvitettiin molemmista tietoontulovuonna noin 7 prosenttia.

Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt. Ajoneuvorikosten selvitysprosentti vaihtelee huomattavasti rikostarkoituksen ja suunnitelmallisuuden mukaan. Luvattomat käytöt selvitetään useimmin. Vuonna 2021 kirjatuista moottoriajoneuvojen anastuksista oli vuoden loppuun mennessä selvitetty hieman yli kymmenes, käyttövarkauksista joka viides ja luvattomista käytöistä lähes kolmannes. Osuudet olivat edellisvuosien tasolla.

Vahingonteot. Vahingontekojen ja lievien vahingontekojen selvitysprosentti on melko alhainen eikä ole mainittavasti muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2020 poliisi selvitti 12 prosenttia vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista.

5.3 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen

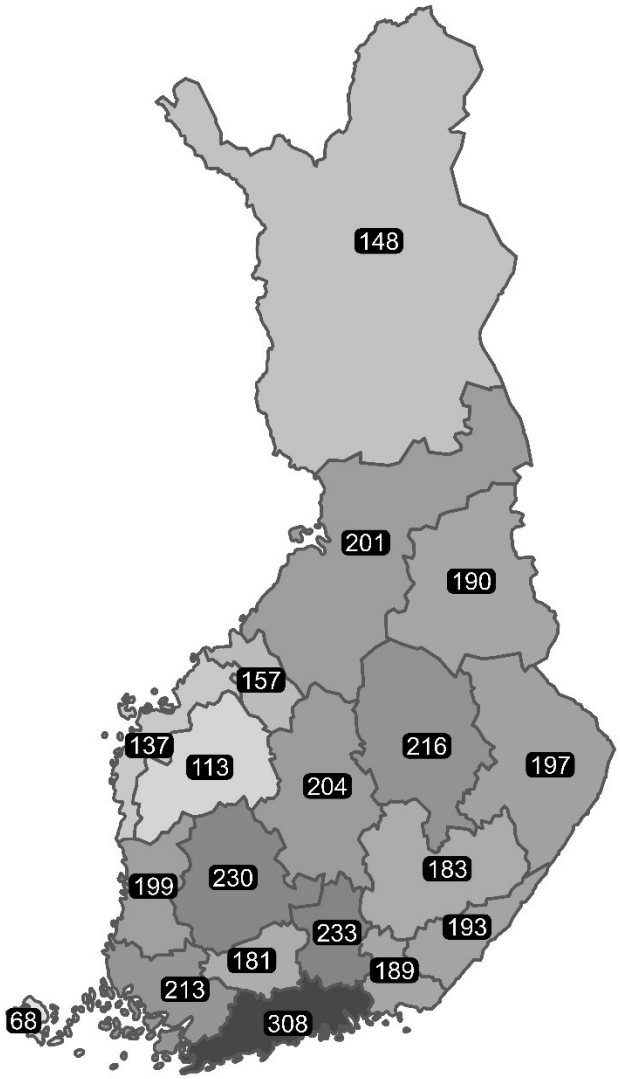
Varkausrikokset kuuluvat rikoksiin, joiden taso vaihtelee huomattavasti kuntatyypin mukaan. Varkausrikollisuuden alueellisia eroja ja kehitystä kuvataan kuviossa 15.

Kuvio 15 Varkausrikokset 10 000 asukasta kohti kuntatyypin mukaan vuosina 2010–2021. *Lähteet*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

Pääkaupunkiseutu ja muut kaupunkimaiset kunnat erottuvat rikostasoltaan selvästi muista kunnista. Asukaslukuun nähden omaisuusrikoksia on vähiten maaseutumaisissa kunnissa. Pääkaupunkiseudulla on nelinkertainen määrä varkausrikoksia maaseutumaisiin kuntiin verrattuna ja lähes kolminkertainen määrä taajaan asuttuihin kuntiin nähden. Muissa kaupunkimaisissa kunnissa rikostaso on matalampi kuin pääkaupunkiseudulla, mutta korkeampi kuin muissa kuntatyypeissä. Varkausrikosten määrä on kymmenen vuoden seuranta-aikana laskenut melko tasaisesti kaikissa kuntatyypeissä: vuosina 2010–2019 varkausrikosten määrä on vähentynyt eri kuntatyypeissä 12–30 prosenttia. Vuonna 2020 rikosten määrät kääntyivät varsin merkittävään nousuun, mutta vuonna 2021 rikosten määrät laskivat miltei vuoden 2019 tasolle.

Kuviossa 16 on karttaesitys varkausrikosten esiintyvyydestä maakunnittain 10 000 asukasta kohti vuonna 2021. Varkausrikokset olivat selvästi yleisimpiä Uudellamaalla, jossa varkausrikosten taso oli 310 varkausrikosta 10 000 asukasta kohti. Seuraavaksi korkein varkausrikosten taso oli Päijät-Hämeessä ja Pirkanmaalla, jossa vastaavat luvut olivat 233 ja 232. Myös Varsinais-Suomi, Pohjois-Pohjanmaa sekä Keski-Suomi erottuivat korkean varkausrikollisuuden alueina. Väestöön suhteutettu varkausrikosten taso oli matalin Etelä-Pohjanmaalla (113) ja Ahvenanmaalla (68) Kaikkiaan on ilmeistä, että rikosten esiintyvyys heijastelee voimakkaasti maakunnan kaupunkimaisuutta.

Kuvio 16 Varkausrikokset (RL 28:1–3) maakunnittain 10 000 asukasta kohti vuonna 2021. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c).

Lähteet

Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic Differences in Crime and Victimization*. OPTL:n tutkimuksia 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152463

Brottsförebyggande rådet. 2017. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Rapport 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet. 2022. *Brottsutvecklingen till och med 2021*. Kortanalys 2022:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Finanssiala ry. 2019. Vahinkotilasto. Helsinki: Finanssiala ry.

Finanssiala ry. 2022. *Vahinkokorvaukset*. Helsinki: Finanssiala ry. https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2022/04/Polkupyoravarkaudet-FA-2012-2021.pptx (viitattu 19.9.2022).

Finanssiala ry. 2022. *https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2022/04/Polkupyoravarkaudet-FA-2012-2021.pptx* (viitattu 19.9.2022).

Finanssiala ry. 2021. *Vahinkokorvaukset*. Helsinki: Finanssiala ry. https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2022/04/Polkupyoravarkaudet-FA-2012-2021.pptx (viitattu 19.9.2022).

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018*. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

von Hofer, Hanns, Tapio Lappi-Seppälä & Lars Westfelt. 2012. *Nordic Criminal Statistics 1950–2010*. Rapport 2012:2. Stockholm: Stockholm universitet.

Kolttola, Ilari & Matti Näsi. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 51 / 2022. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Lehti, Martti, Elsa Saarikkomäki & Petri Danielsson. 2019. ”Yritykset rikosten kohteena.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2018*, toimittaja Petri Danielsson, 201–218. Katsauksia 36/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0667-4

Liikennevakuutuskeskus. 2022. *Autovahingot 2021.* Helsinki: Liikennevakuutuskeskus. https://www.lvk.fi/tilastot-ja-raportit/lvkn-vahinkotilastoja/ (viitattu 19.9.2022).

Näsi, Matti & Petri Danielsson. 2018. ”Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2017*, toimittaja Hannu Niemi, 221–230. Katsauksia 29/2018. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0654-4

Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/298436

Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152422

Sirén, Reino. 2008. *Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 4/2008. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152598

Tanttari, Sonja & Markus Alanko (2017) Petosrikollisuus ja sen ehkäisy. Rikoksentorjuntakatsaus 2017. Helsinki: Oikeusministeriö.

Tilastokeskus. 2022a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tilasto/rpk

Tilastokeskus. 2022b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tilasto/vaerak

Tilastokeskus. 2022c. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tilasto/tyokay/

Poliisi. 2022. *Poliisi ja yritykset torjuvat yhdessä katalysaattorivarkauksia.* https://poliisi.fi/-/poliisi-ja-yritykset-torjuvat-yhdessa-katalysaattorivarkauksia (viitattu 24.9.2022)

6 Talousrikokset

Anna Raeste & Ilari Kolttola

Tiivistelmä

- Vuonna 2021 viranomaisten tietoon tuli 2 440 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli 18 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Mainittujen rikosten määrä on laskenut vuodesta 2019, johon saakka määrä nousi lähes yhtäjaksoisesti vuodesta 2010 alkaen.
- Yleisimpiä talousrikoksia olivat verorikokset, joiden määrä on kuitenkin lähes puolittunut vuodesta 2019. Vuonna 2021 törkeiden veropetosten osuus kaikista verorikoksista oli 46 prosenttia.
- Poliisin kirjaamat arvopaperimarkkinarikokset ovat vuositasolla harvinaisia. Kymmenen vuoden aikana epäilyjä on ollut keskimäärin viisi kappaletta vuosittain. Vuosina 2010–2021 Finanssivalvonta käsitteli kaikkiaan 1 272 valvontatapausta. Poliisille tehtiin tutkintapyyntö 53 tapauksesta.
- Viranomaisten tietoon tullut talousrikollisuus näyttäisi laskeneen varsin lähelle vuosien 2013 ja 2014 tasoa. On todennäköistä, että ainakin osa ilmi tulleen talousrikollisuuden laskusta selittyy valvonnan kohdentumisen painopisteiden muutoksella.
- Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtyjen ilmoitusten määrä kasvoi räjähdysmäisesti vuonna 2021. Poikkeuksellisen suuri kasvu selittyy kuitenkin vuoden 2019 lopussa voimaan astuneella virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajien ilmoitusvelvollisuudella. Myös viranomaisten tietoon tulleiden rahanpesurikosten määrä kasvoi noin 300 tapauksella aiempien vuosien melko vakiintuneesta tasosta.
- Talousrikoksista epäiltyjen henkilöiden ikärakenne ja sosioekonominen rakenne poikkeaa muista rikostyypeistä. Talousrikoksista epäillyt ovat keskimäärin vanhempia ja heidän sosioekonominen asemansa on jonkin verran korkeampi kuin muista rikoslajeista epäillyillä. Toisaalta myös talousrikoksissa henkilöt, joilla on matala sosioekonominen asema tai jotka ovat pienituloisia, ovat yliedustettuina epäiltyjen joukossa.

Tässä luvussa tarkastellaan talousrikoksia, joista keskeisimpinä verorikokset, velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset. Muita luvussa käsiteltäviä talousrikoksia ovat arvopaperimarkkinarikokset sekä rahanpesu. Käsittelyn ala ei kata kaikkia talousrikoksia, joita ovat edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi julkishallinnon korruptio, osa petosrikoksista, sekä ympäristö- ja työrikokset.[1] Ajankohtaista tietoa ympäristörikosten yleisyydestä ja piirteistä on saatavilla Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän Ympäristörikoskatsauksesta (Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2021). Työturvallisuusrikosten piirteitä on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin Rikollisuustilanne 2012 -julkaisussa. Työrikoksia koskevista tutkimuksista voidaan mainita Työterveyslaitoksen ja Turun yliopiston toteuttama tutkimus (Alvesalo-Kuusi ym. 2017), jossa tarkasteltiin oikeushenkilön rangaistusvastuun toteutumista työturvallisuusrikoksissa

6.1 Rikollisuuden kehitys

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset

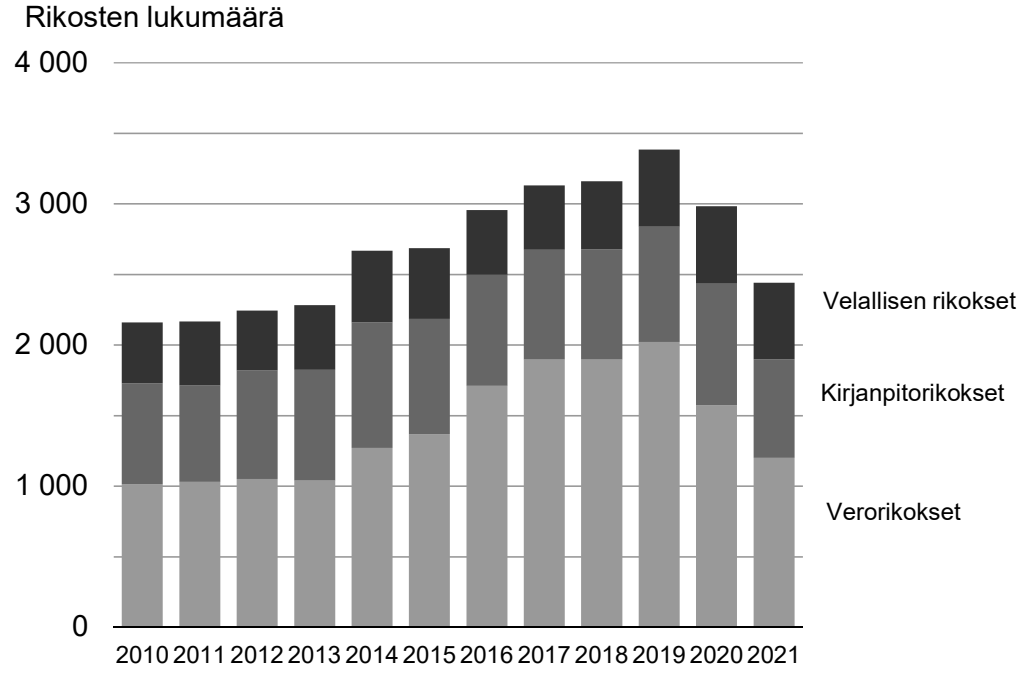
Seuraavassa tarkastelussa ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6), jotka ovat lukumääräisesti yleisimpiä talousrikoksia. Verorikoksissa kyse on ensisijaisesti kyse rikoksista julkista taloutta vastaan, kun taas kirjanpitorikokset kohdistuvat esimerkiksi osakkaiden ja osakkeenomistajien intresseihin. Velallisen rikoksia koskevilla säännöksillä puolestaan on pyritty suojaamaan velkojien asema ja tasapuolinen kohtelu velallisen maksukyvyttömyystilanteessa. Käytännössä kaikki edellä mainitut rikoslajit liittyvät usein toisiinsa.

Talousrikollisuuden määrällisestä kehityksestä ja rakenteellisista muutoksista on saatavissa tietoja lähinnä viranomaistilastoista. Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto sisältää poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset. Muita tärkeitä tiedonlähteitä ovat Verohallinnon, Finanssivalvonnan ja rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisemat tilastot ja vuosikertomukset.

[1] Viranomaisten käyttämän yleismääritelmän mukaan ”talousrikoksella tarkoitetaan yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaa, huomattavaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tapahtuneet verorikokset (RL 29 luku), kirjanpitorikokset (RL 30 luku), velallisen rikokset (RL 39 luku), arvopaperimarkkinarikokset (RL 51 luku) ja osakeyhtiörikokset (OYL 16 luku) ovat aina talousrikoksia. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tehdyllä teolla tai laiminlyönnillä tarkoitetaan, joko tosiasiallista tai tällaiseksi naamioitua yritystoimintaa, mutta ei kuitenkaan sellaista toimintaa, jossa teossa ainoastaan käytetään yrityksen tai yhteisön nimeä ellei toiminta tähtää huomattavaan välittömään tai välilliseen hyötyyn. Talousrikoksella tarkoitetaan myös muunlaista huomattavaan taloudelliseen hyötyyn tähtäävää suunnitelmallista, rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä.” (SM-2006-02150/Ri-0.)

Mainitut lähteet kertovat viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Kokonaisrikollisuudesta on talousrikollisuuden osalta saatavissa tietoa lähinnä erillistutkimuksista, joissa aiheena on tavallisesti jokin talousrikollisuuden erityismuoto. Kattavia talousrikollisuutta koskevia kansallisia kyselytutkimuksia ei Suomessa ole toistaiseksi tehty. Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta, mukaan lukien talousrikokset, on tarkasteltu vuosina 2010 ja 2018 toteutetussa Yritysuhritutkimuksessa (Salmi, Lehti & Keinänen 2011; Saarikkomäki, Lehti & Kivivuori 2019). Kyselyn painopiste ei kuitenkaan ole ollut talousrikollisuudessa. Sekä palkansaajien että elinkeinoelämän etujärjestöjen parissa on tehty joitakin jäsenistöön suunnattuja kyselytutkimuksia, joilla on pyritty selvittämään muun ohessa myös talousrikollisuuden ilmiöiden yleisyyttä toimialakohtaisesti.

Vuonna 2021 viranomaisten tietoon tuli 2 440 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli 18 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Rikosten kokonaismäärä on ollut pitkään noususuuntainen, mutta näyttää nyt kääntyneen laskuun vuoden 2019 huipun jälkeen (kuvio 1). Rikosten määrän muutokset ovat johtuneet lähes yksinomaan verorikoksista, joiden määrä kaksinkertaistui vuosina 2010–2019, mutta on nyt laskenut miltei saman verran muutamassa vuodessa. Laskua on ollut etenkin perusmuotoisissa ja lievissä tekomuodoissa. Vaikka myös törkeiden tekomuotojen määrä on laskenut, on niiden suhteellinen osuus verorikoksista kasvanut. Hieman alle puolet verorikoksista oli tekomuodoiltaan törkeitä, kun taas kirjanpitorikoksissa törkeiden tekomuotojen osuus oli 62 prosenttia.

Kuvio 1 Tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022).

Ilmi tulevan verorikollisuuden määrät ovat kytköksissä sekä rikosten tosiasiallisessa esiintyvyydessä tapahtuviin muutoksiin että myös viranomaisvalvonnan aktiivisuuteen. Viranomaisten tietoon tulleiden verorikosten määrä ja muutokset mukailevat normaalisti Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrää, sillä huomattava osa verorikoksista tulee poliisin tietoon Verohallinnon kautta. Verorikosten kokonaismäärään vaikuttaa niin ikään Tullin ja Rajavartiolaitoksen tutkimien rikosten määrä.

Viranomaisen tarkastustoiminta vaikuttanee kuitenkin havaittujen verorikosten määriin. Tarkastustoiminnan painopisteiden vaihtelu voi heijastua verorikoksista epäiltyjen määriin, etenkin mikäli tutkinnoissa priorisoidaan suuria, korkean rikoshyödyn tapauksia. Kuten verorikollisuus, myös ilmi tuleva kirjanpitorikollisuus on suurelta osin yhteydessä kontrollin tasoon, sillä kirjanpitorikokset paljastuvat yleensä vero- tai velallisen rikoksen yhteydessä. Rikoksista huomattava osa tulee ilmi verotarkastuksissa.

Taulukko 1 Verohallinnossa tehdyt rikosilmoitukset vuosina 2011–2021

	2011	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Rikosilmoitukset	418	470	527	520	550	796	1001	740	920	930	960
Lainkohdat	710	789	852	931	957	1175	1414	978	1147	1238	1165

Lähde: Verohallinto (Verohallinto 2016; Verohallinto 2019; Verohallinto 2020; Verohallinto 2022)

Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrä kasvoi vuosina 2011–2017 sekä rikosilmoitusten että lainkohtien määrällä laskien (taulukko 1). Vuonna 2018 rikosilmoitusten määrä laski selvästi, mutta vuodesta 2019 eteenpäin sekä rikosilmoitusten että rikosilmoitusten lainkohtien määrä on noussut tätä edeltävien vuosien tasolle. Verohallinnon ilmoittamista veropetoksista 66 prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä. Huomionarvoista on, että törkeiden tekomuotojen osuus kaikista viranomaisten tietoon tulleista verorikoksista on kasvanut tasaisesti vuodesta 2019. Törkeiden tekomuotojen osuus oli vuonna 2021 vajaa puolet kaikista verorikoksista, kun vastaava osuus oli vielä vuonna 2019 alle kolmannes. Tämä muutos onkin todennäköisesti seurausta viranomaisten tarkastustoiminnan suunnitelmallisesta painottumisesta vakavan talousrikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan, joka voidaan todeta myös törkeiden tekomuotojen osuudesta verohallinnon tekemissä rikosilmoituksissa.

Velallisten rikosten vuotuisen määrän vaihtelu on pitkään ollut kytköksissä konkurssien vaihteluun. Konkurssin yhteydessä kirjattujen velallisrikosten osuus kaikista velallisten rikoksista on kuitenkin ollut viime vuosina laskusuuntaista, nykyisen osuuden ollessa vain noin kymmenys velallisen rikoksista. Konkurssien yhteydessä kirjattujen velallisten rikosten määrän lasku ei näyttäisi seuraavan myöskään aiempien vuosien kaltaisesti kaikkien

vireillä olleiden konkurssien määrää, joka on puolestaan pysynyt melko tasaisena vuodesta 2010 saakka. (Tilastokeskus 2022a; Tilastokeskus 2022b.)

Arvioiden mukaan pääosa talousrikollisuudesta jää viranomaisilta piiloon. Yritysten on kansainvälisesti katsottu ilmoittavan poliisille keskimäärin alle kymmenyksen havaitsemistaan yritykseen kohdistuvista talousrikoksista (Gottschalk & Tcherni-Buzzeo 2017; ks. myös Salmi, Lehti & Keinänen 2011). On myös huomioitava, että merkittävä osa rikoksista jää yleensä paljastumatta ja yritykseen kohdistuvat talousrikokset havaitaankin usein sattumalta (Gottschalk & Tcherni-Buzzeo 2017). Koska rikostyyppi ja rikosvahingon laajuus vaikuttaa rikosten paljastumiseen ja ilmoitusalttiuteen, viranomaisten tietoon tulleiden talousrikosvahinkojen osuus kaikista talousrikoksilla aiheutetuista vahingoista on kuitenkin luultavasti suurempi kuin tietoon tulleiden tekojen osuus kaikista teoista.

Kaiken kaikkiaan piilorikollisuuden laajuudesta talousrikollisuudessa (sen enempää kuin kontrollitoimien vaikutuksesta piilorikollisuuteen) ei Suomessa ole toistaiseksi tehty luotettavia selvityksiä. Viranomaisten tilastoiman talousrikollisuuden perusteella ei siten voi tehdä kovin luotettavia päätelmiä kokonaistalousrikollisuuden kehityksestä. On mahdollista, että talousrikollisuuden määrälliseen kehitykseen vaikuttavat ensisijaisesti viranomaiskontrollin kohdentuminen sekä tutkintaan ja valvontaan kohdistettavat resurssit. Toisaalta, vaikka viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrällinen kehitys ei kuvaisi kokonaisrikollisuuden tasoa, vaikuttaa tilastoitu rikollisuus joka tapauksessa viranomaisten toimintaympäristöön ja resurssien käyttöön.

Arvopaperimarkkinarikokset

Viranomaisten kirjaamien arvopaperimarkkinarikosten määrä on hyvin vähäinen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana rikosepäilyjä on ollut keskimäärin viisi kappaletta vuosittain. Vuonna 2021 viranomaiset kirjasivat yhdeksän rikosepäilyä (Tilastokeskus 2022b). Seuraavassa tarkastelun kohteena on viranomaisten kirjaamien rikosepäilyjen sijasta Finanssivalvonnan käsittelemien valvontatapauksien määriä.

Vuosina 2010–2021 Finanssivalvonta on käsitellyt kaikkiaan 1 272 valvontatapausta ja poliisille tehtiin tutkintapyyntö 53 tapauksesta (taulukko 2). Pääosa viime vuosina käsitellyistä valvontatapauksista on koskenut sisäpiiritiedon väärinkäyttöä ja markkinoiden manipulaatioepäilyjä. Vuonna 2021 tutkittuja ja päättyneitä tapauksia oli 115. Vaikka tämä oli hieman laskua edellisestä vuodesta, Finanssivalvonnan käsittelemien valvontatapausten määrä on muodostanut viime vuosina seurantajakson selkeän huipun. Kaikkiaan Finanssivalvonta vastaanotti 160 ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista tai toimeksiannoista (Finanssivalvonta 2022).

Vuonna 2021 tehtiin kahdeksan tutkintapyyntöä poliisille, annettiin yksi julkinen varoitus ja määrättiin kaksi seuraamusmaksua. Seuraamusmaksut koskivat epäilyttävien liiketoimien havaitsemiseen liittyviä laiminlyöntejä sekä laiminlyöntejä yhteenliittymän operatiivisten riskien hallinnassa. Seuraamusmaksut olivat suuruudeltaan 680 000–1 650 000 euroa (Finanssivalvonta 2021a; Finanssivalvonta 2021b).

Taulukko 2 Finanssivalvonnan käsittelemät arvopaperimarkkinoiden kaupankäyntiin ja tiedonantovelvollisuuteen liittyvät valvontatapaukset 2010–2021

	2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Sisäpiiritiedon väärinkäyttö	27	34	23	47	36	57	48	58	71	83	105	65
Markkinoiden manipulointi	11	23	35	28	23	40	31	24	23	50	39	41
Tiedonanto-velvollisuus	25	16	23	17	18	24	23	12	12	15	9	6
Muu	4	7	4	8	6	6	2	1	2	2	2	3
Yhteensä	70	80	85	100	83	127	104	95	108	150	155	115
Tutkintapyyntö poliisille	3	4	5	4	3	5	2	6	5	2	6	8
Julkinen huo-mautus[1]	3	3	3	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Julkinen varoi-tus	-	-	3	2	2	-	2	5	3	1	1	1
Rikemaksu	1	5	14	6	2	19	2	3	-	-	1	-
Seuraamus-maksu	-	-	-	-	1	-	3	4	3	5	2	2

[1] Finanssivalvonta ei ole 1.1.2013 lähtien voinut antaa julkista huomautusta rikkomuksesta, joka on tehty sen jälkeen.
Lähde: Finanssivalvonta: sanktiot, tutkintapyynnöt ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset (Finanssivalvonta 2022)

Rahanpesurikokset (RL 32:6–10)

Rikoslain mukaan rahanpesusta tulee rangaista sitä, joka ottaa vastaan tai muutoin puuttuu rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoksen tuottamaan hyötyyn tai niiden tilalle tulleeseen omaisuuteen tarkoituksenaan peittää tai hävittää sen laiton alkuperä tai avustaa rikoksentekijää välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset. Myös rahanpesun avustaminen ja yritys, mukaan lukien omaisuuden hallussapito, ovat rangaistavia. Vuonna 2017 tuli voimaan uudistunut laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017), jonka mukaan eräiden yhteisöjen ja elinkeinonharjoittajien, muun muassa luottolaitosten ja rahapeliyhteisöjen, on laissa mainituissa tapauksissa tehtävä ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle. Vuodesta 2019 alkaen ilmoitusvelvollisuus on koskenut myös virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajia.

Viranomaisten tietoon tuli noin 700 rahanpesurikosta vuoden 2021 aikana, määrän noustua vajaalla 300 tapauksella vuosien 2016–2019 melko

vakiintuneesta tasosta. (Tilastokeskus 2022b.) Viime vuosien tapausmäärien kasvu voi selittyä rahanpesurikosten ja korruption estämisen tehostamisella muun muassa harmaan talouden ja talousrikollisuuden toimenpideohjelman (SM-2015-2083) sekä Poliisiammattikorkeakoulun toteuttaman KORPEN-hankkeen (Poliisiammattikorkeakoulu 2022a; 2022b) myötä. Vuosien 2017 ja 2018 oikeuskäytännössä yleisimpiä rahanpesurikosten esirikoksia olivat petokset, varkaudet, huumausainerikokset, velallisen rikokset sekä rikokset julkista taloutta vastaan; esirikoksina oli niin ikään muita rikoksia, kuten kavalluksia sekä rahankeräysrikoksia. Huomattava osa ilmi tulleesta rahanpesurikollisuudesta liittyykin laajemmin petoksiin, jotka kattavat paitsi törkeät ja perusmuotoiset petokset, myös maksuvälinepetokset. Esimerkiksi petosrikosten osalta kyse voi olla sellaisen omaisuuden myymisestä, jota ei ole olemassakaan tai jota ei ole tarkoitus luovuttaa ostajalle. (Keskusrikospoliisi 2021a.)

Taulukko 3 Epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset (tuhatta) ja tapahtumien määrä (miljoonaa) 2013–2021

	2013	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Ilmoitukset (tuhatta)	28,2	23,1	37,7	31,2	48,3	39,2	66,5	62,0	3692,6
Tapahtumien määrä (milj.)	0,5	0,6	0,9	1,0	1,6	1,3	1,3	2,4	6,9

Lähteet: Keskusrikospoliisi, rahanpesun selvittelykeskus (Keskusrikospoliisi 2015; Keskusrikospoliisi 2017; Keskusrikospoliisi 2019; Keskusrikospoliisi 2020; Keskusrikospoliisi 2021b; Keskusrikospoliisi 2022)

Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin vuonna 2021 yhteensä 3 692 641 (2020: 62 041) ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista (taulukko 3). Poikkeuksellisen suuri kasvu selittyy virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajien merkittävillä ilmoitusmäärillä, jotka ovat seurausta kyseisiä palveluntarjoajia koskevasta, vuoden 2019 lopussa voimaan astuneesta ilmoitusvelvollisuudesta. Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin vuonna 2021 muiden ilmoitusvelvollisryhmien kuin virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajien toimesta 60 852 ilmoitusta, joka on silti hieman alle 15 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna (2020: 53 041). Rahanpesun selvittelykeskuksen mukaan (Keskusrikospoliisi 2022) muiden ilmoitusvelvollisryhmien ilmoitusmäärien kasvu johtui pääasiassa pankkien tekemien ilmoitusten määrän jo useamman vuoden ajan jatkuneesta kasvusta sekä yksittäisen luotto- ja rahoituslaitoksen (muu kuin pankki) ilmoitusmäärän poikkeuksellisesta kasvusta. Ilmoituksia tuli virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajien jälkeen eniten yleistä maksujenvälitystä tarjoavilta tahoilta (32 % muista kuin virtuaalivaluuttapalvelun tarjoajien ilmoituksista yhteensä, sisältäen valuutanvaihdon), pankeilta (23 %), muilta luotto- ja rahoituslaitoksilta (24 %) ja rahapeliyhteisöiltä (20 %).

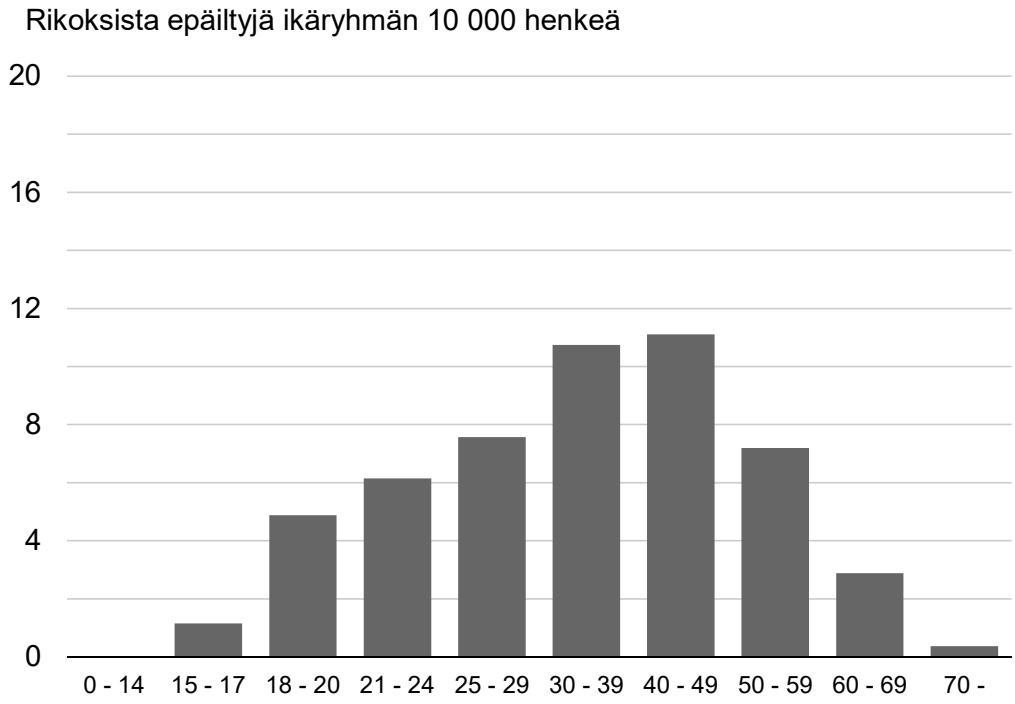
Rahanpesurekisteriin kirjattiin vuoden aikana yli 6,9 miljoona transaktiota (joista noin 5 miljoonaa virtuaalivaluuttatransaktioita), joiden yhteisarvo oli yli kuusi miljardia euroa (virtuaalivaluuttatransaktioiden osuus hieman alle 4 miljardia euroa). Suomesta ulkomaille kohdistuneissa ei-virtuaalivarojen transaktioissa merkittävimpiä kohdemaita olivat Luxemburg ja Ranska, kun ulkomaista Suomeen kohdistuneiden vastaavien transaktioiden lähtömaita olivat Irlanti ja Viro. Lähtö- tai kohdemaa, tai molemmat, olivat valtaosassa virtuaalivaluuttatransaktioita tunnistamattomia.

Tehdyistä ilmoituksista käynnistettiin vuoden 2021 aikana 1 655 selvittelykokonaisuutta, joista 1 579 liittyi rahanpesun selvittelyyn ja 76 mahdolliseen terrorismin rahoittamiseen. Tiedonluovutuksia tehtiin kaikkiaan 1 551 juttuun liittyen, joista 699 liittyi avoimeen esitutkintaan. 60 ilmoituksesta kirjattiin uusi rikosilmoitus. Rikosilmoituksissa, joihin tietoja luovutettiin, esiintyi rikosnimikkeenä yleisimmin törkeä petos, törkeä rahanpesu, petos, rahanpesu ja törkeä huumausainerikos. (Keskusrikospoliisi 2022.)

6.2 Talousrikosten piirteitä

Talousrikosten katsotaan usein muodostavan oman rikoskäyttäytymisen kategorian, joka poikkeaa ominaispiirteiltään muusta rikollisuudesta (ks. laajemmin Kivivuori ym. 2018). Tutkimuskirjallisuudessa talousrikollisuudesta käytetäänkin toisinaan myös termiä valkokaulusrikollisuus. Terminologia alleviivaa käsitystä, että talousrikoksiin syyllistyneet ovat keskimäärin paremmin toimeentulevia kuin muihin rikoksiin, kuten pahoinpitely- ja varkausrikoksiin syyllistyneet henkilöt. Seuraavassa tarkastellaan talousrikoksiin syylliseksi epäiltyjen henkilöiden ikä- ja sukupuolirakennetta sekä sosioekonomista asemaa poliisin tietoon tulleen rikollisuuden osalta. Tarkastelun kohteena ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6).

Ikä ja sukupuoli. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden ikärakenne poikkeaa olennaisesti niin kutsuttuihin massarikoksiin syyllistyneiden ikärakenteesta. Esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa ja varkausrikoksissa ikärakenne on painottunut voimakkaasti nuorempiin ikäryhmiin (ks. luku A.5), kun taas talousrikoksissa vanhemmat ikäryhmät ovat yliedustettuna (kuvio 2). Vuonna 2021 rikostaso oli korkein 40–49-vuotiailla, joiden osalta epäiltyjä oli 11 henkilöä ikäryhmän 10 000 henkilöä kohti. Alle 30-vuotiaiden osuus rikoksista epäillyistä oli varkausrikoksissa 42 prosenttia ja pahoinpitelyrikoksissa 47 prosenttia, mutta talousrikoksissa vain 19 prosenttia.

Kuvio 2 Vero-, kirjanpito- tai verorikoksista epäillyt ikäryhmän 10 000 henkilöä kohden vuonna 2021. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022d).

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäiltyjen sukupuolirakenne vastaa kuitenkin ns. massarikollisuudessa esiintyvää sukupuolirakennetta. Vuonna 2021 edellä mainituista talousrikoksista epäillyistä 81 prosenttia oli miehiä, kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli niin ikään 81 prosenttia ja varkausrikoksissa 74 prosenttia. Kuten massarikoksissa, myös talousrikoksissa miehet ovat siis selkeästi yliedustettuna rikoksista epäillyistä.

Sosioekonominen asema. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden sosioekonomisen aseman rakenne poikkeaa massarikoksiin syyllistyneiden sosioekonomisesta asemasta joiltakin osin. Esimerkiksi varkaus- ja petosrikoksissa korostuvat opiskelijat, pitkäaikaistyöttömät sekä alle 55-vuotiaat eläkeläiset (ks. luku A.5), mainituissa talousrikoksissa puolestaan yrittäjät sekä muut tarkemmin määrittämättömät sosioekonomiset ryhmät (taulukko 4).

Taulukko 4 Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2021

Sosioekonominen asema	Osuus epäil-lyistä (%)	Rikosten määrä / 10000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	4,3	1,4
Alemmat toimihenkilöt	8,1	2,1
Työntekijät	9,3	2,8
Yrittäjät	33,2	27,0
Opiskelijat	3,0	2,3
Eläkeläiset (55- v.)	4,9	1,0
Eläkeläiset (alle 55 v.)	2,2	6,2
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	8,7	7,7
Tuntematon	26,3	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022b); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2022c)

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksissa väestöön suhteutettu rikostaso oli selkeästi korkein yrittäjillä (27,0 rikosta 10 000 henkilöä kohti). Huomionarvoinen on myös väestöön suhteutettu rikostaso muut-ryhmään kuuluvilla (7,7), joka sisältää muun muassa pitkäaikaistyöttömät, sekä yli 55-vuotiailla eläkeläisillä (6,2). Yrittäjien korkeaa talousrikostasoa selittänee yrittäjyyteen (elinkeinotoimintaan) liittyvä tilaisuusrakenne. Yrittäjällä ei aina ole työnantajan kaltaista, aktiivisesti toimintaa ohjaavaa tahoa, vaan arkipäivän toiminta voi tarjota herkemmin sopivan kohteen, valvomattoman tilan sekä toisaalta motivaation erilaisten verorikosten tekemiseen (ks. Cohen & Felson 1979). Merkittävää on kuitenkin se, että myös talousrikoksissa, kuten muissakin rikoslajeissa, toimihenkilöiden rikostaso on varsin matala. Tasoero muihin sosioekonomisiin ryhmiin nähden oli kuitenkin tasaisempi kuin esimerkiksi varkausrikoksissa, joissa ero toimihenkilöiden ja korkeimpien rikostasojen ryhmien välillä oli monikymmenkertainen. Rikoksista epäiltyjen rikostason tarkastelussa ryhmän 10 000 henkilöä kohden tulee kuitenkin huomioida talousrikosten viime vuosina pidentyneet tutkinta-ajat, joka vaikuttanee myös epäiltyjen määrän mahdollisiin muutoksiin (Kietäväinen ym. 2022).

Tulot. Taulukossa 5 kysymystä epäiltyjen sosioekonomisesta rakenteesta eri rikoslajien osalta on tarkasteltu tulokymmenyksittäin. Tarkastelun perusteella havaitaan, että varakkaimpiin tuloluokkiin kuuluvien epäiltyjen osuus on huomattavasti korkeampi talousrikoksissa kuin pahoinpitelyissä, petoksissa tai varkausrikoksissa. Vuonna 2021 vero-, kirjanpito- tai velallisen rikoksista epäillyistä 16 prosenttia kuului korkeimpaan tulokymmenykseen, kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli kolme prosenttia, petoksissa neljä prosenttia ja varkausrikoksissa alle prosentin. Toisaalta voidaan kuitenkin havaita, että myös talousrikoksissa vähävaraisin tulokymmenys on yliedustettuna rikoksista epäillyistä: mainituissa talousrikoksissa osuus epäillyistä

oli 21 prosenttia, kun osuudet muissa rikostyypeissä vaihtelivat 24 ja 34 prosentin välillä.

Taulukko 5 Eräistä rikoksista epäillyt henkilöt tulokymmenyksen mukaan vuonna 2021

Tulokymmenys	Osuus epäillyistä* (%)			
	Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset	Pahoinpitelyt	Petokset	Varkausrikokset
I (vähävaraisin 10 %)	21	29	24	34
II	13	19	25	29
III	8	11	14	17
IV	8	8	9	9
V	7	7	7	4
VI	7	7	6	2
VII	5	6	5	1
VIII	7	5	4	1
IX	8	4	3	1
X (varakkain 10 %)	16	3	4	0,4

* Osuus on laskettu vain niistä, joiden tulokymmenys voitiin määritellä.
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022b)

Kokonaisuutena tarkastellen on selvää, että keskeisistä talousrikoksista epäillyt ovat keskimäärin parempituloisia ja keskimäärin paremmassa sosioekonomisessa asemassa kuin muista rikostyypeistä epäillyt henkilöt. Epäillyt ovat myös pääsääntöisesti vanhempia kuin muissa rikostyypeissä. Toisaalta myös talousrikoksissa, kuten muussa rikollisuudessa, heikommin toimeentulevat ovat yliedustettuna epäiltyjen joukossa. Havainto on täysin linjassa kansainvälisen tutkimusnäytön kanssa, jonka mukaan talousrikoksiin syyllistyneet ovat keskimäärin parempiosaisia kuin muissa rikostyypeissä, mutta talousrikollisuudella on myös yhtymäkohtia niin kutsuttuun massarikollisuuteen (ks. Kivivuori ym. 2018; myös Apel & Paternoster 2009).

Monimutkaisissa talousrikoksissa rikoksen tutkintaan käytettävä aika voi olla hyvinkin pitkä. Esimerkiksi osa verorikoksista on luonteeltaan rajat ylittävää rikollisuutta, joissa voi olla kymmeniä, ellei satoja asianosaisia. Vuonna 2021 päätettyjen talousrikosten sisälläoloaika poliisilla oli keskimäärin 497 vuorokautta (Valtiovarainministeriö 2022). Keskiarvo on pysynyt melko stabiilina vuodesta 2019, joskin avoinna olevien talousrikosten määrä on noussut kymmenessä vuodessa noin tuhannella. (Kietäväinen ym. 2022.) Tässä julkaisussa selvitysaste kuvaa *samana tilastointivuonna* selvitettyjä rikoksia, mikä on otettava huomioon lukujen tulkinnassa. Tosiasiallisesti rikosten lopullinen selvitysaste on korkeampi.

Vuonna 2021 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista 25 prosenttia selvitettiin saman tilastovuoden aikana. Taso kasvoi pitkään melko tasaisesti vuoteen 2019 saakka, huolimatta rikosten samanaikaisesta lisääntymisestä,

jonka jälkeen se on laskenut kahdessa vuodessa liki 20 prosenttia huipustaan. Tilastointivuonna kirjattujen ja selvitettyjen (riippumatta alkuperäisestä kirjausvuodesta) rikosten suhde on olennaisesti korkeampi, joskin hieman laskusuuntainen: luku on vaihdellut viime vuosina noin 84–96 prosentin välillä. Mahdollisia syitä saman tilastovuoden aikana selvitettyjen rikosten määrän laskuun ovat esimerkiksi virtuaalivaluutoista tehtyjen ilmoitusten merkittävä kasvu, identiteettivarkauksien lisääntyminen sekä globaalit, paljon aikaa ja resursseja vaativat rikosvyyhdet.

Lähteet

Alvesalo-Kuusi, Anne, Liisa Lähteenmäki, Minna Janhonen, Jussi Tapani & Tuula Räsänen. 2017. *Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännöissä*. Helsinki: Työterveyslaitos. http://urn.fi/URN:ISBN 978-952-261-687-6 (PDF)

Apel, Robert & Raymond Paternoster. 2009. ”Understanding “Criminogenic” Corporate Culture: What White-Collar Crime Researchers Can Learn from Studies of the Adolescent Employment–Crime Relationship.” Teoksessa *The Criminology of White-Collar Crime*, toimittajat Sally S. Simpson & David Weisburd, 15–33. New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09502-8_2

Cohen, Lawrence E. & Marcus Felson. 1979. Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review* 44: 4, 588–608.

Finanssivalvonta. 2021a. ”S-Pankki Oyj:lle 1 650 000 euron seuraamusmaksu epäilyttävien liiketoimien havaitsemiseen liittyvistä laiminlyönneistä.” https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2021/s-pankki-oyjlle-1-650-000-euron-seuraamusmaksu-epailyttavien-liiketoimien-havaitsemiseen-liittyvista-laiminlyonneista (viitattu 29.7.2022)

Finanssivalvonta. 2021b. ”Finanssivalvonta on määrännyt POP Pankkikeskus osk:lle seuraamusmaksun ja antanut sille julkisen varoituksen.” https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2021/finanssivalvonta-on-maarannyt-pop-pankkikeskus-osklle-seuraamusmaksun-ja-antanut-sille-julkisen-varoituksen (viitattu 29.7.2022)

Finanssivalvonta. 2022. ”Sanktiot, tutkintapyynnöt ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset.” Helsinki: Finanssivalvonta. https://www.finanssivalvonta.fi/tilastot/sanktiot-tutkintapyynnot-ja-arvopaperimarkkinoiden-tutkintatapaukset/ (viitattu 29.7.2022)

Gottschalk, Petter & Maria Tcherni-Buzzeo. 2017. “Reasons for Gaps in Crime Reporting: The Case of White-Collar Criminals Investigated by Private Fraud Examiners in Norway.” *Deviant Behavior* 38(3): 267–281. https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1196993

Keskusrikospoliisi. 2015. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2014*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2017. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2019. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2018*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2020. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2019*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2021a. *Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä 2017–2018 – Törkeät rahanpesutuomiot käräjäoikeuksissa 2017 ja 2018.* Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2021b. *Vuosikertomus. Rahanpesun selvittelykeskus 2020*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2022. *Vuosikertomus. Rahanpesun selvittelykeskus 2021*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Kietäväinen, Timo, Lasse Oulasvirta & Roope Uusitalo. 2022. *Selvitys poliisin määrärahojen käytöstä ja määrärahojen riittävyyteen liittyvistä tekijöistä.* Sisäministeriön julkaisuja 2022:24. Helsinki: Sisäministeriö.

Kivivuori, Janne, Mikko Aaltonen, Matti Näsi, Karoliina Suonpää & Petri Danielsson. 2018. *Kriminologia – Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Poliisiammattikorkeakoulu. 2022a. ”KORPEN – Korruption i samband med näringsverksamhet i Norden.” https://polamk.fi/korpen (viitattu 19.8.2022)

Poliisiammattikorkeakoulu. 2022b. ”KORPEN 2 – Korruption i samband med näringsverksamhet i Norden.” https://polamk.fi/korpen-2 (viitattu 19.8.2022)

Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/298436

Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena*. OPTL:n tutkimuksia 254. http://hdl.handle.net/10138/152422

SM-2006-02150/Ri-0. ”Talousrikollisuuteen liittyvä tutkimus. Sisäasiainministeriön kirje yliopistoille, korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille 28.8.2006.”

SM-2015-2083. ”Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelma vuosille 2016–2020”.

TEM/2020/81. ”Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2020–2023”.

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantatyöryhmä. 2021. *Ympäristörikoskatsaus 2021*. Helsinki: Poliisihallitus.

Tilastokeskus. 2022a. *Konkurssit*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk

Tilastokeskus. 2022b. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk

Tilastokeskus. 2022c. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/tyokay

Tilastokeskus. 2022d. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaerak

Valtiovarainministeriö. 2022. Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2023 talousarvioksi. Poliisitoimi. https://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2023&lang=fi&maindoc=/2023/tae/valtiovarainministerionKanta/valtiovarainministerionKanta.xml&opennode=0:1:241:435:459: (viitattu 19.8.2022)

Verohallinto. 2016. *Harmaa talous, valvontatilastoja 2015*. Helsinki: Verohallinto.

Verohallinto. 2019. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/verotus (viitattu 28.8.2019)

Verohallinto. 2020. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/verotus (viitattu 4.6.2020)

Verohallinto. 2022. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/torjuntatilastot/verotus (viitattu 28.7.2022)

7 Kyberrikollisuus

Matti Näsi

Tiivistelmä

- Kyberrikollisuudella tarkoitetaan tässä verkossa tapahtuvaa ja verkkovälitteistä rikollisuutta. Kyberrikollisuus jakautuu karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan kohdistuviin rikoksiin ja tietokoneavusteisiin rikoksiin.
- Tietotekniikkaan kohdistuvien rikosten osalta on tarjolla kattavammin viranomaistilastoja. Yleisimpiä rikoksia ovat tietomurrot, tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä, sekä näistä yleisin, identiteettivarkaudet.
- Kokonaisrikollisuustilastojen valossa haittaohjelmat sekä verkossa tapahtuvan häirinnän eri muodot (seksuaalinen häirintä, muu häirintä) ovat yleisimpiä verkossa tapahtuvia uhrikokemuksia. Yli puolet 15–74-vuotiaista suomalaisista on joutunut verkkorikoksen uhriksi vähintään kerran elämänsä aikana.
- Seitsemän prosenttia kaupan alan yrityksistä ja kuusi prosenttia majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä.
- Nuorten osalta noin 15 % 9-luokkalaisista vastaajista on raportoinut joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi. Lisäksi kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % oli kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt.

Tässä luvussa tarkastellaan kyberrikollisuutta. Kyberrikollisuus ei ole rikosoikeudellinen nimike, vaan kriminologisessa empiirisessä tutkimuksessa usein käytetty kattotermi kaikelle verkkovälitteiselle rikollisuudelle ja rikoskäyttäytymiselle. Kyberrikollisuus, tai tietotekniikkarikollisuus, voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin kohdistuviin rikoksiin, sekä tietotekniikkaa ja tietoverkkoja hyväksi käyttäen tehtäviin rikoksiin (Poliisi 2019). Toisin sanoen, *tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset* ja *tietokoneavusteiset rikokset*. Tätä määritelmää on mahdollista laajentaa vielä sen pohjalta, keihin nämä teot yleensä kohdistetaan. Nämä voidaan jaotella karkeasti kolmeen eri ryhmään, eli 1) henkilöihin, 2) omaisuuteen ja 3) yrityksiin sekä julkishallinnon toimijoihin kohdistuviin rikoksiin.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ja tietokoneavusteiset rikokset eroavat toisistaan siten, että tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ovat lähtökohtaisesti infrastruktuurin ja sähköisiin järjestelmiin kohdistuvia. Poliisin määrittelyn mukaan tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan peilaavat pitkälti perinteisempiä rikollisuuden muotoja, ne vain toteutetaan sähköisesti, eli tietokoneavusteisesti (Poliisi 2019).

Kyberrikoksiin liittyy usein keskeisenä elementtinä kansainvälisyys ja anonyymiys. Kansainvälisyydellä tarkoitetaan sitä, että verkossa tapahtuvat rikokset ovat monesti kansalliset rajat ylittäviä, sillä verkossa ei ole samanlaisia fyysisiä rajoitteita, kuin monilla perinteisillä rikoksilla. Näin ollen rikosten tekijöiden ja uhrien fyysisellä sijainnilla ja etäisyydellä ei ole periaatteessa merkitystä. Tähän samaan liittyy myös anonyymiys, sillä kyberrikosten osalta uhrilla ei useimmissa tapauksissa ole tietoa siitä, kuka varsinainen tekijä on.

Tässä luvussa luomme yleiskuvaa kyberrikollisuudesta ja sen keskeisimmistä muodoista. Viranomaistilastoihin perustuvat tiedot kyberrikollisuuden osalta pohjautuvat pitemmän aikavälin osalta tieto- ja viestintärikosten poliisitilastoihin, joiden painopiste on ollut sähköisiin järjestelmiin ja verkostoihin kohdistuvissa teoissa. Vuoden 2015 alussa kriminalisoitiin myös uusia kyberrikollisuustyyppejä, kuten identiteettivarkaus sekä datavahinkorikos.

Iso osa kyberrikollisuudesta pohjautuu niin sanottuihin perinteisiin rikostyyppeihin ja häiriökäyttäytymisen muotoihin, kuten petokset, uhkaukset, kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä, sillä erotuksella, että kyseinen teko on tapahtunut verkkoympäristössä, tai muuten tieto- ja viestintäteknologiaa avuksi käyttäen. Rikostilastojen kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että moni tämän tyyppisistä rikoksista tallentuu tilastoissa perinteisten rikosnimikkeiden alaisuuteen, eikä rikostilastoissa automaattisesti eritellä rikoksia sen perusteella, tapahtuiko teko verkossa vai kasvotusten. Tämän vuoksi poliisin tietoon tulleet rikokset kyberrikollisuuden osalta kertovat ainoastaan

sen erityisistä muodoista. Laajempaa kuvaa selvitellessä joudumme tukeutumaan olemassa olevaan tutkimukseen ja sen tarjoamiin tietoihin ja arvioihin verkkorikollisuuden yleisyydestä.

7.1 Tietolähteet

Tärkeimmät kyberrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Poliisin tietoon tuleva kyberrikollisuus pohjautuu pitkälti tietotekniikkarikoksiin, joissa kohteena on tietoliikenne tai tietojärjestelmä. Näistä säädetään pääasiallisesti rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevassa 38. luvussa. Yleisemmät tekomuodot tilastojen valossa ovat tietoliikenteen häirintä (RL 38:5), tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7a) ja tietomurto (RL 38:8.1–2). Näiden osalta tarkastelemme vuosien 2010–2019 välisiä tilastoja. Vuonna 2015 tuli rikoslain osalta voimaan muutamia uusia kyberrikosmuotoja, näitä ovat identiteettivarkaus (RL 38:9a) ja datavahingonteko (RL 35:3a). Rikoslain osalta on myös muutamia muita kyberrikollisuuden alle luokiteltavia rikostyyppejä, kuten vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a), tietoverkkorikosvälineen hallussapito (RL 34:9b), tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen (tekijänoikeuslaki 56c §), sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus (sähköisen viestinnän tietosuojalaki 42 §). Kyseiset rikostyypit ovat kuitenkin tilastojen valossa varsin harvinaisia.

B. *Kokonaisrikollisuustutkimus.* Kotimaisten tietolähteiden osalta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) keräämässä vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin ensimmäistä kertaa myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Tiedonkeruu toistettiin vuonna 2021. Krimon vuonna 2018 tekemä yritysuhritutkimus kartoittaa muuan muassa yrityksiin kohdistuneita sähköisiä rikoksia. Lisäksi Krimon vuonna 2020 keräämä nuorisorikollisuuskysely kartoitti 9-luokkalaisten tekemää ja kokemaa sähköistä kiusaamista. Poliisiammattikorkeakoulun tekemä lapsiuhritutkimus vuodelta 2013 selvitti muun muassa kuudesluokkalaisten nuorten sähköistä kiusaamisesta ja häirintää. Kattavia kokonaisrikollisuustutkimuksen lähteitä on erityisesti sähköisen rikoskäyttäytymisen osalta kuitenkin toistaiseksi vähän. Näiden tietojen lisäksi tässä luvussa nostetaan esiin Kyberturvallisuuskeskuksen keräämiä tilastoja heille tulleiden ilmoitusten osalta vuosina 2019–2021.

7.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

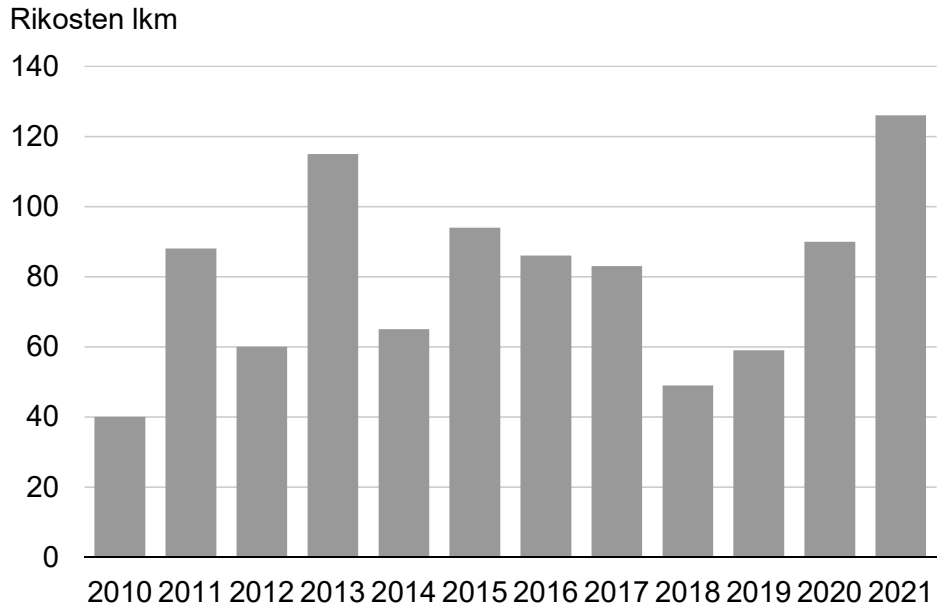
Tässä jaksossa tarkastelemme tietotekniikkaan kohdistuvia kyberrikollisuuden muotoja poliisin tietoon tulleen tilastoidun rikollisuuden näkökulmasta. Tarkastelemme seuraavia rikosnimikkeitä vuosien 2010–2021 osalta: tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä ja tietomurto. Lisäksi vuodesta 2015 eteenpäin on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppisiä kyberrikollisuuden muotoja, kuten datavahingonteot ja identiteettivarkaudet.

Tietoliikenteen häirinnällä tarkoitetaan puhelin-, tele-, radio- tai muun tietoviestinnän häirintää. Yksi kenties yleisimmistä tietoliikenteen häirinnän muodoista on niin sanottujen roskapostien lähettäminen sähköpostitse. Tässä nousee esiin myös se, että roskapostin tyyppiset tietoliikennehäiriöt ovat usein kansainvälisten toimijoiden aiheuttamaa häiriökäyttäytymistä (Spamlaws.com 2016). Moni näistä teoista kohdistuukin eritoten yksityisten käyttäjien toimintaan, toki myös yritykset saavat osansa tämän tyyppisestä häirinnästä.

Tietojärjestelmien häirinnällä tarkoitetaan rikoslain mukaan tekoa, jolla aiheutetaan ”toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä” (RL 38:7a–7b). Toisin sanoen kyseessä on tekoja, joilla hankaloitetaan tietojärjestelmän käytettävyyttä. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa palvelunestohyökkäykset.

Tietomurtojen osalta rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tekijä luvatta käyttää toisen henkilön käyttäjätunnusta tai salasanaa (RL 38:8–8a). Törkeän teon tunnuspiirteet täyttyvät yleensä tapauksissa, jossa murtaudutaan palvelintasoisiin koneisiin ja järjestelmiin. Vaaran aiheuttamisella tietojenkäsittelylle tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tekijä levittää ohjelmia, joiden tarkoituksena on vaarantaa tai vahingoittaa tietojenkäsittelyä tai tieto- ja viestintäjärjestelmien toimintaa.

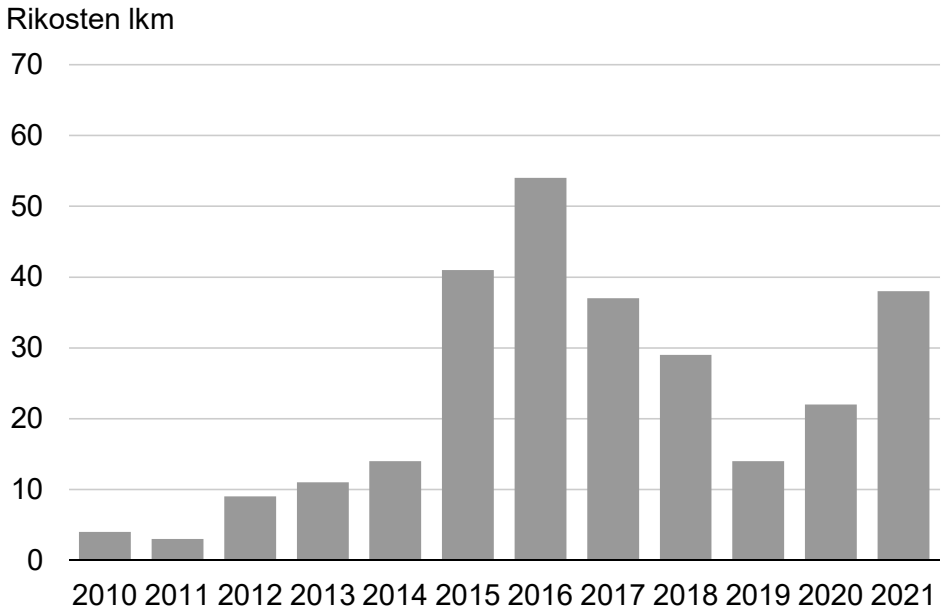
Kuviossa 1 esitetään kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen häirinnän yritys, törkeä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen törkeän häirinnän yritys, lievä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen lievän häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2010–2021 välisenä aikana.

Kuvio 1 Tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022)

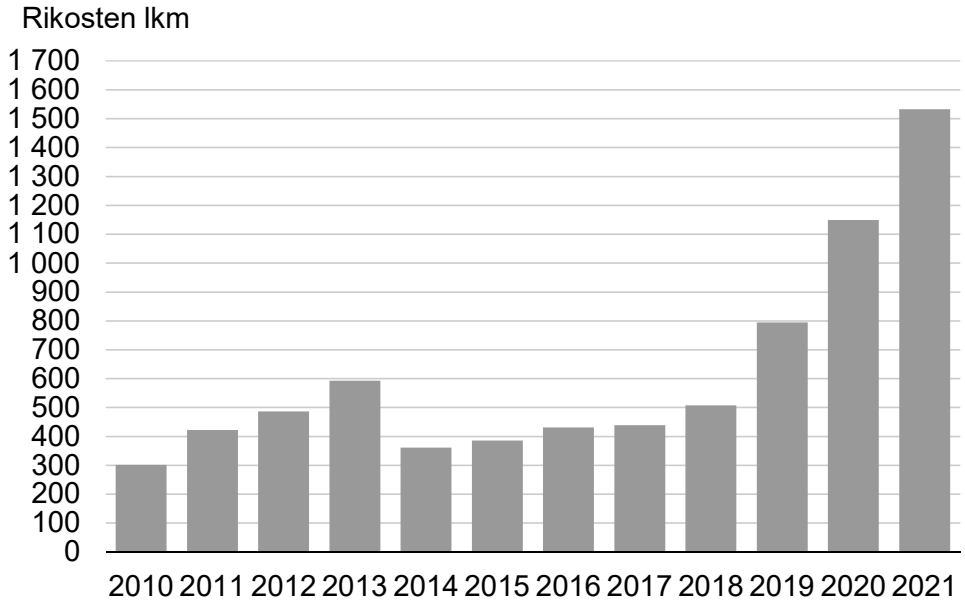
Tilastojen perusteella havaitaan, että poliisin tietoon tulleet tietoliikenteen häirintätapausten määrä vaihtelee vuosittain. Yleisin epäilyn kohde vuonna 2021 on perusmuotoinen tietoliikenteen häirintä, joiden epäilyjä oli 116 kappaletta.

Kuviossa 2 esitetään kaikki poliisin tietoon tulleet tietotekniikan häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän häirinnän yritys, törkeä tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän törkeä häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilastojen kehitys vuosien 2010–2021 välisenä aikana. Tilastojen perusteella yleisin epäilyn kohde on perusmuotoinen tietojärjestelmän häirintä, joiden epäilyjä oli 33 kappaletta vuonna 2021.

Kuvio 2 Tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022)

Viimeisten vuosien aikana poliisin tietoon on tullut varsin vaihteleva määrä epäiltyjä tapauksia. Kuviossa 3 esitetään yhdistettynä kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat teot (tietomurto, tietomurron yritys, törkeä tietomurto, törkeän tietomurron yritys ja suojauksen purkujärjestelmärikos), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2010–2021 välisenä aikana. Näiden osalta kehitys on vuodesta 2014 lähtien ollut jälleen kasvusuuntainen, mutta vuosina 2019, 2020 ja 2021 niiden määrät ovat kasvaneet selvästi aiempia vuosia enemmän.

Kuvio 3 Tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2010–2021. *Lähde*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022)

Tilastojen valossa selvästi yleisin epäilyn kohde oli perusmuotoinen tietomurto, joiden epäilyjä oli 1 467 kappaletta vuonna 2021.

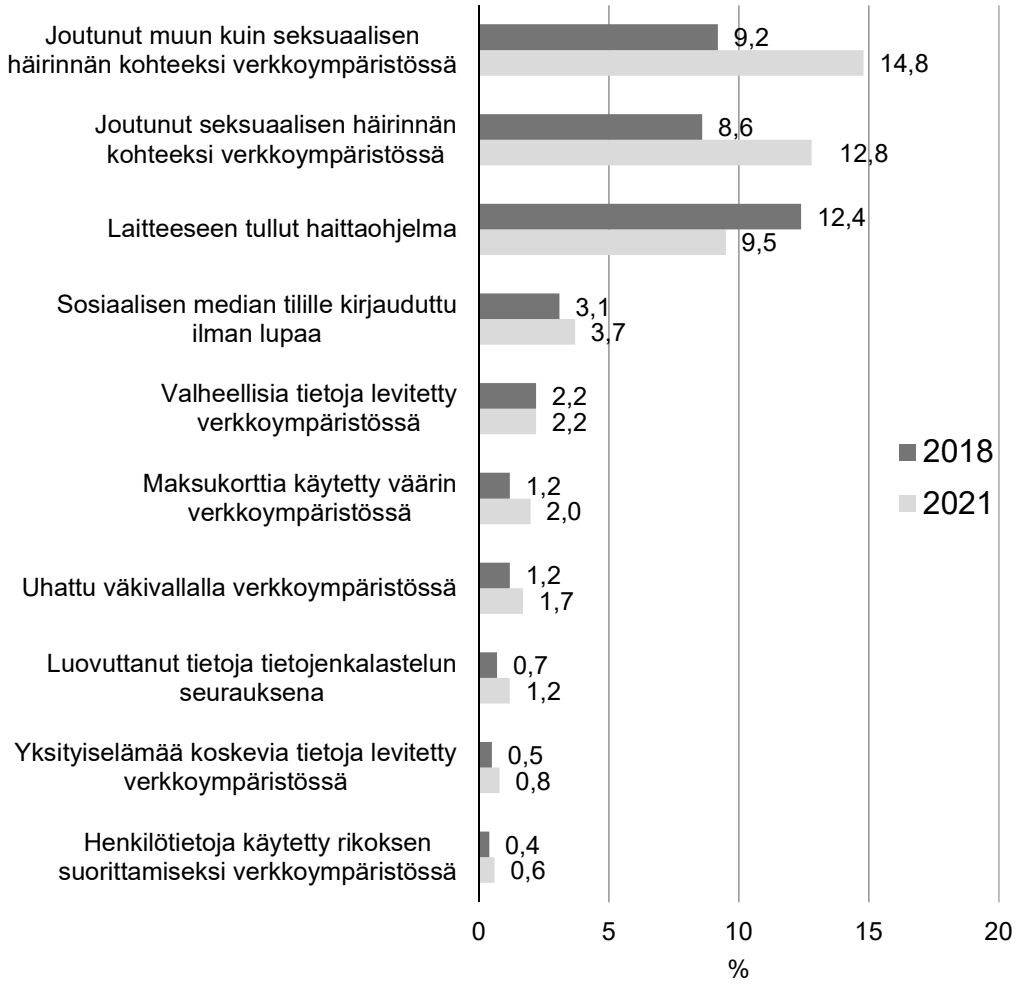
Muita viranomaisten tietoon tulleita kyberrikoksia on varsin vähän. Poikkeuksena tähän on identiteettivarkaus, joka tuli rangaistavaksi vuonna 2015. Heti ensimmäisenä vuotena 2015 se oli määrällisesti mitattuna yleisin kyberrikollisuuden muoto, jolloin tilastoitiin yhteensä 518 rikosta. Viimeisten vuosien aikana identiteettivarkauksien määrä on kuitenkin moninkertaistunut, sillä vuonna 2020 tilastoitiin 4 284 tapausta. Vuonna 2021 nähtiin kuitenkin selkeä lasku edellisvuoteen verrattuna, sillä viranomaisten tietoon tuli 3 376 tapausta. Identiteettivarkaudet ovat kuitenkin edelleen selvästi yleisin kyberrikollisuuden muoto viranomaisten tietoon tulleiden rikosten osalta. Yleisimmin identiteettivarkaudet liittyvät maksuvälinepetoksiin.

Jos tarkastellaan kyberrikollisuutta poliisin tilastojen osalta kuluneen kymmenen vuoden ajalta, voidaan todeta, että selkeitä trendejä ei ole havaittavissa ainakaan siinä mielessä, että voitaisiin erottaa tekojen tilastoitumisen ja todellisen rikoskäyttäytymisen komponentit. Tekojen määrän vaihtelu voi olla varsin suurta eri vuosien välillä, joten samantyyppisiä trendejä kuin monien perinteisten rikosten osalta ei ole havaittavissa. Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat todennäköisesti keskeisesti tilaisuusrakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo. Kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvia seurantatietoja on vähän, joten todellisen rikoskäyttäytymisen kehitystä on vaikea arvioida, varsinkin, kun osaa rikoksista uhri ei välttämättä edes havaitse.

7.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa

Tiedot kyberrikollisuuden yleisyydestä eritoten tietokoneavusteisten rikosten osalta pohjautuvatkin pitkälti kyselyperustaiseen kokonaisrikollisuustutkimukseen sekä eräisiin muihin lähteisiin kuten yritysten omiin selvityksiin. Olemassa olevia, kyberrikosten osalta kattavia kyselyjärjestelmiä ei kuitenkaan ole juurikaan ollut. Tätä puutetta pyrittiin korjaamaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen avulla. Kyselyssä oli mukana ensi kertaa kyberrikosten uhrikokemuksiin keskittynyt kyselypatteri. Tiedonkeruu toistettiin vuonna 2021. Näiden tietojen lisäksi nostamme esiin tutkimustietoa yksittäisten rikoslajien osalta olemassa olevien kyselyjärjestelmien pohjalta. Näitä ovat muun muassa vuoden 2020 Nuorisorikollisuuskysely (NRK-2020) ja vuonna 2013 kerätty lapsiuhritutkimus. Lisäksi yrityksiin kohdistuneiden kyberrikosten osalta tietoa on saatavilla sekä vuoden 2010 että 2018 Yritysuhritutkimuksen pohjalta. Seuraavassa esitämme tietoja kyberrikollisuudesta kokonaisrikollisuustutkimuksen valossa.

Vuosien 2018 ja 2021 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa (Danielsson & Näsi 2019; Kolttola & Näsi 2022) tarkasteltiin myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Tässä luvussa tarkastellaan viimeisen 12 kuukauden aikana tapahtuneita rikoksia vuosina 2018 ja 2021. Kyselyssä oli mukana 10 eri rikoslajia tai normirikkomusta. Kysytyt tekomuodot ja niiden yleisyys on esitetty kuviossa 4.

Kuvio 4 Verkkorikosten kohteeksi 12 kuukauden joutuneet vuosina 2018 ja 2021 (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018 ja 2022 (Danielsson & Näsi 2019; Kolttola & Näsi 2022)

Kyselyssä yleisimmät verkkorikosten muodot vuonna 2021 olivat seksuaalinen sekä muu verkossa tapahtuva häirintä. Seksuaalista häirintää verkossa oli kokenut noin 13 prosenttia ja muuta häirintää noin 15 prosenttia vastaajista. Häirintäkokemusten jälkeen yleisimpiä verkkorikoksia olivat erilaiset laitteeseen tulleet haittaohjelmat. Noin kymmenen prosenttia ilmoitti joutuneensa haittaohjelman kohteeksi viimeisen vuoden aikana. Kuvion perusteella havaitaan, että verkon häirintäkokemuksista raportoi aiempaa suurempi osuus vastaajista, sen sijaan haittaohjelman osalta uhrien osuus oli laskenut vuonna 2021 verrattuna vuoden 2018 tilanteeseen. Harvinaisimpia tekoja olivat tietojen, esimerkiksi käyttäjätunnuksen, salasana tai maksukortin tietojen luovuttaminen tietojenkalastelun seurauksena, yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen internetissä sekä henkilötietojen väärinkäyttö tarkoituksena rikoksen suorittaminen. Muutokset harvinaisempien tekojen osalta vuosien 2018 ja 2021 välillä olivat varsin maltilliset.

Vuonna 2021 sukupuolittaisia eroja verkkorikosten uhriksi joutumisessa havaittiin vain muutaman tekotyypin osalta. Miehet olivat joutuneet naisia useammin haittaohjelman kohteeksi. Naiset olivat puolestaan joutuneet miehiä useammin verkossa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän ja muun häirinnän kohteeksi. Muiden harvinaisempien tekojen osalta ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja naisten ja miesten välillä. Näin ollen erot painottuvat erityisesti häirintäkokemuksiin (Kolttola & Näsi 2022).

Seitsemän prosenttia vastaajista ilmoitti, että heille oli joskus elämän aikana aiheutunut rahallista haittaa verkossa tapahtuneen rikoksen johdosta. Jos KRT-aineiston pohjalta tarkastellaan verkossa tapahtuneen rikoksen myötä tapahtunutta rahallisen arvon menetystä ja suhteutetaan se väestötasolle, niin kokonaiskustannukset, tai menetetty summan voidaan arvioida olevan yhteensä noin 286 miljoonaa euroa (Kolttola & Näsi 2022).

Yritysten tietomurrot

Yrityksiin kohdistuvien tietomurtojen osalta on olemassa niukasti kokonaisrikollisuuden tietolähteitä tai muuta tilastointia. Yhtenä syynä tähän on se, että monesti tietoon tulleita tapauksia ei raportoida viranomaisille, tai ylipäätään yrityksen ulkopuolelle. Yhtenä keskeisenä syynä tähän on se, että julkiseen tietoon tullessaan tietomurtojen julkisuus saattaa vaikuttaa negatiivisesti yrityksen osake, tai markkina-arvoon. Tietynlaisena poikkeuksena tästä ovat pankit, joihin kohdistuu runsaasti palvelunestohyökkäyksiä, sekä pankin asiakkaisiin kohdistettuja verkkourkintoja. Näin ollen niiden on välttämätöntä raportoida kyseisistä tapauksista.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuosina 2010 ja 2018 toteuttama yritysuhritutkimus on toistaiseksi ainoa Suomessa toteutettu kansallisesti edustava kyselytutkimus yritysten uhrikokemuksista. Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan kaupan toimipaikoista 6 % oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä, kun taas teollisuuden toimipaikojen osalta vastaava luku oli 8 %. Molemmilla toimialoilla kolmasosa hyökkäyksistä oli sellaisia, että ne oli kohdistettu juuri kyseiseen yritykseen tai toimipisteeseen. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 450 € ja teollisuuden alalla 880 € (Salmi ym. 2011).

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksessa tarkasteltiin kaupan alan ja majoitus- ja ravintola-alan yrityksiä. Tutkimuksen mukaan 7 prosenttia kaupan alan yrityksistä ja 6 prosenttia majoitus- ja ravintola-alan yrityksistä raportoi tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 1 000 € ja majoitus- ja ravintola-alalla 500 € (Saarikkomäki ym. 2019).

Nuorten häirintä ja kiusaaminen

Tilastojen osalta vuoden 2020 nuorisorikollisuuskyselyssä 13 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa sähköistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana (Kaakinen & Näsi 2021). Vuoden 2013 kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (*International Self-Report Delinquency Study*, ISRD) Suomen aineiston osalta sähköisen kiusaamisen uhriksi joutumisen esiintyvyys oli suurin piirtein samaa tasoa, sillä 14 % 13–16-vuotiaista vastaajista ilmoitti joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi viimeisen vuoden aikana (Kivivuori ym. 2014). Tytöt myös ilmoittivat poikia enemmän syyllistymistä sähköiseen kiusaamiseen kuluneen vuoden aikana sekä Helsingissä (16 % ja 11 %) että Turussa (19 % ja 9 %) (Kivivuori ym. 2014). Vertailun vuoksi myös ulkomaisissa tutkimuksissa sähköisen kiusaamisen on todettu olevan tytöille poikia yleisempää (mm. Kessel Schneider 2015).

Vuoden 2006 kansainvälisessä nuorisorikollisuuskyselyssä helsinkiläisten nuorten kokemaa sähköistä kiusaamista ja häirintää tarkasteltiin eritellymmin. Tutkimuksessa 16 % nuorista ilmoitti, että joku oli laittanut hänestä kuvan internetiin ilman lupaa viimeisen vuoden aikana. 10 % nuorista ilmoitti joutuneensa sähköpostitse tapahtuneen uhkailun ja loukkaamisen uhriksi, ja 5 % nuorista ilmoitti, että häntä on uhattu sähköpostitse fyysisellä väkivallalla. Tytöt ilmoittivat enemmän (21 % ja 12 %) uhrikokemuksia kuin pojat (11 % ja 9 %) kahteen ensin mainittuun liittyen ja pojat (5 %) hieman tyttöjä (4 %) enemmän sähköpostitse fyysisellä väkivallalla uhkailuun liittyen (Salmi 2007). Suurimmat sukupuolten väliset erot liittyvät internetissä tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään, johon liittyen tytöt ilmoittivat vuoden 2006 Kansainvälisessä nuorisorikollisuuskyselyssä yli kolme kertaa enemmän (15 %) uhrikokemuksia kuin pojat (4 %) (Salmi 2007).

Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2013 keräämän lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia: kuudesluokkalaisista sähköistä kiusaamista oli kokenut 13 % ja yhdeksäsluokkalaisista 16 % (Fagerlund ym. 2014). Kyselyn mukaan kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % on kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt, joiden kohdalla yleisin tekotyyppi oli seksikkäiden kuvien pyytäminen, josta kokemuksia oli noin joka viidennellä (Fagerlund ym. 2014).

Laiton nettilataaminen

Yksi yleisimmistä kyberrikollisuuden muodoista on laiton nettilataaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi musiikin tai elokuvien laitonta lataamista internetistä. Kyseessä on siis tekijänoikeuksien rikkominen. Kriminologian ja

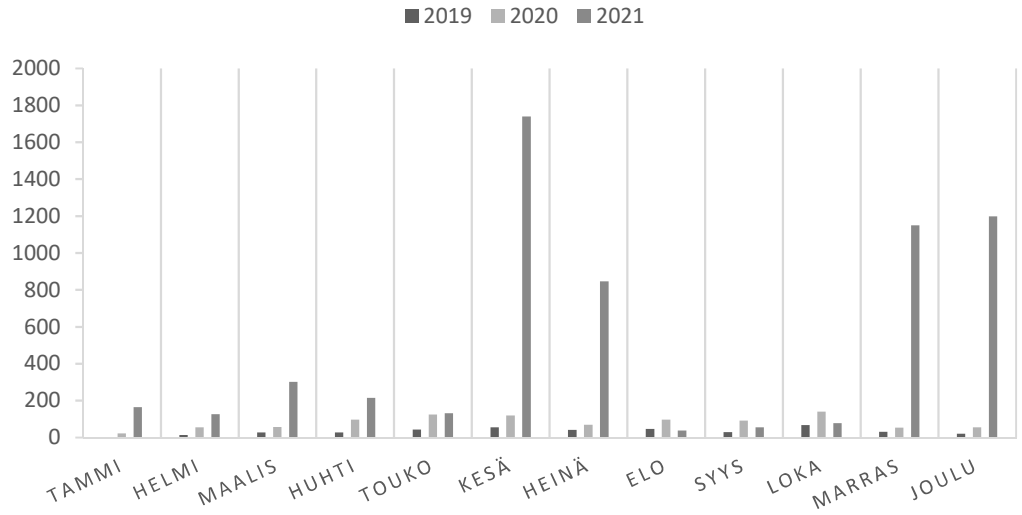
oikeuspolitiikan instituutin keräämissä valtakunnallisissa nuorisorikollisuuskyselyissä on kerätty vuodesta 2008 lähtien tietoa nuorten tekemästä laittomasta nettilataamisesta. Vuoden 2008 tulosten osalta 69 % vastaajista ilmoitti syyllistyneensä laittomaan nettilataamiseen ja vuonna 2012 luku oli noussut pari prosenttiyksikköä 71 prosenttiin (ks. myös Aaltonen & Salmi 2013). Uusimmassa, vuoden 2020 kyselyssä laittomaan nettilataamiseen oli kuitenkin syyllistynyt enää 25 % nuorista. Keskeisin syy niin isolle pudotukselle on erilaisten verkon suoratoistopalveluiden yleistyminen, näin ollen laittomalle lataamiselle on huomattavasti vähemmän tarvetta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että yleisellä tasolla kyberrikollisuuden eri muodot ovat hyvin laajat, ja niiden vaikutukset voivat olla pahimmillaan hyvinkin kattavat. Varsinkin, kun entistä enemmän palveluita ja järjestelmiä siirtyy osaksi sähköisiä järjestelmiä, oli kyseessä sitten valtion tarjoamat sähköiset palvelut, energiainfrastruktuuri tai vaikkapa kodin perustoiminnot. Näihin järjestelmiin hyökätessä voidaan tehdä vahinkoa, joka pahimmillaan lamauttaa yhteiskunnan perustoiminnot. Jos verrataan tätä suhteessa perinteiseen rikollisuuteen, yksittäisten tekijöiden mahdollinen vahingollisuus on monessa tapauksessa huomattavan mittavaa.

7.4 Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tulleet ilmoitukset

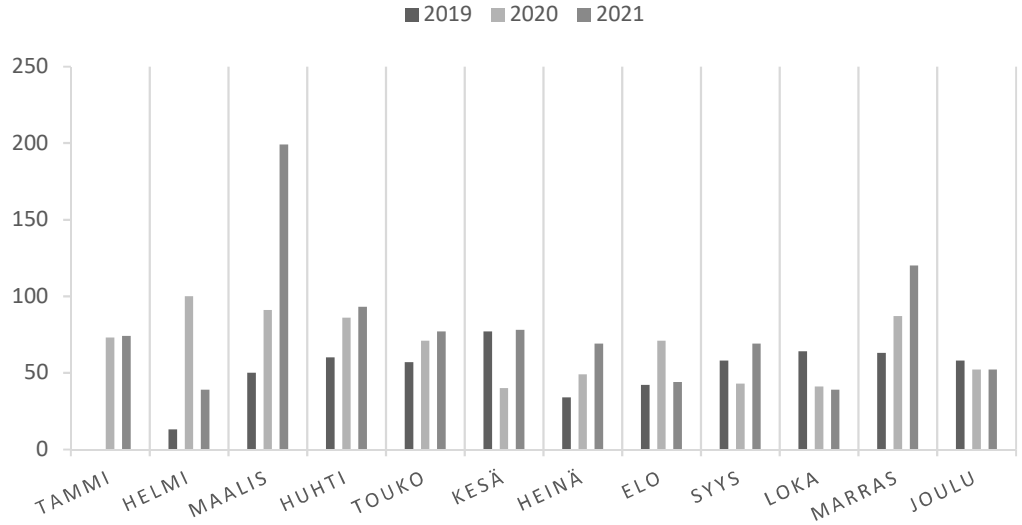
Yksityishenkilöt, yritykset ja organisaatiot voivat ilmoittaa Liikenne- ja viestintävirasto Traficomin alaisuudessa toimivalle Kyberturvallisuuskeskukselle niihin kohdistuneista erilaisista tietoturvaloukkauksista. Seuraavassa tarkastellaan Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tulleita ilmoitusmääriä vuosien 2019–2021 osalta. Tarkasteluun otetaan neljä eri tyyppiä; haittaohjelmat, tietomurrot, tietojenkalastelut, huijaukset.

Haittaohjelmat. Kyberturvallisuuskeskukseen tehdyt ilmoitukset lisääntyivät erittäin voimakkaasti vuonna 2021 ja varsinkin kesä-heinäkuussa sekä marras-joulukuussa (kuvio 5.). Vuonna 2021 Kyberturvallisuuskeskukselle tehtiin yhteensä noin 6 000 ilmoitusta haittaohjelmista. Jos tätä määrää suhteutetaan Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksiin, niin samana vuonna KRT:n osalta noin 10 prosenttia vastaajista ilmoitti laitteeseen tulleesta haittaohjelmasta. Väestötasoon suhteutettuna tämä tarkoittaa 15–74-vuotiaiden ikäryhmän osalta noin 300 000–350 000 uhriksi joutunutta henkilöä. Näin ollen viranomaisille tehdään ilmoituksia haittaohjelmista ainoastaan murto-osassa tapauksista.

Kuvio 5 Kyberturvallisuuskeskukseen tulleet kuukausittaiset ilmoitukset haittaohjelmista 2019–2021. *Lähde:* Kyberturvallisuuskeskus.

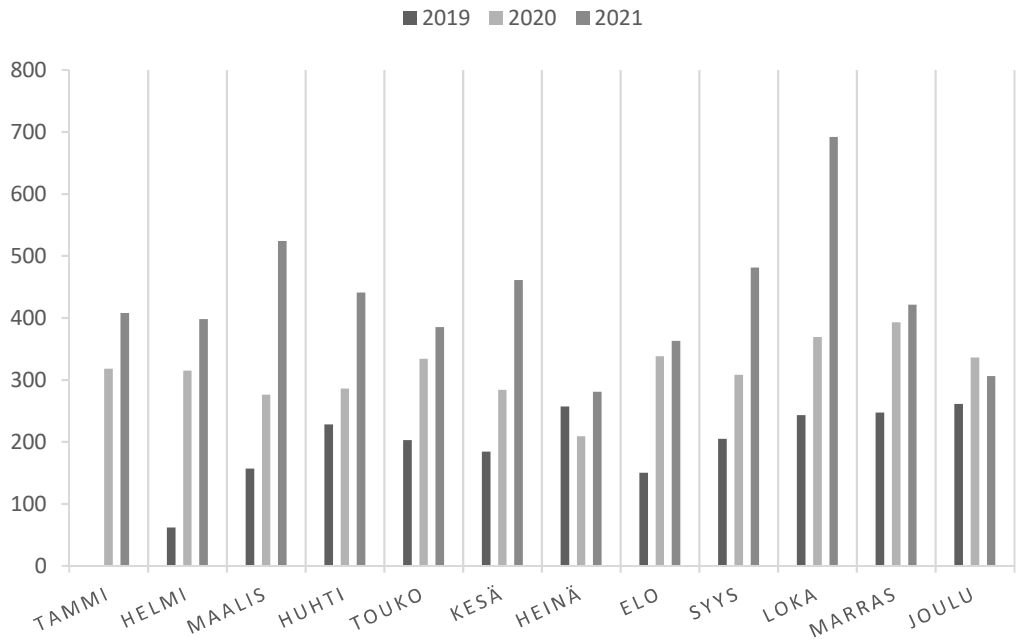
Tietomurrot. Tietomurtojen osalta ilmoitusmäärät ovat hieman tasaisemmat, toki esimerkiksi maaliskuussa 2021 on hieman selkeämpi piikki (kuvio 6). Vuonna 2021 Kyberturvallisuuskeskukselle tehtiin yhteensä 953 ilmoitusta tietomurroista. Tämä on noin puolet poliisin tietoon tulleista tietomurroista.

Kuvio 6 Kyberturvallisuuskeskukseen tulleet kuukausittaiset ilmoitukset tietomurroista 2019–2021. *Lähde:* Kyberturvallisuuskeskus

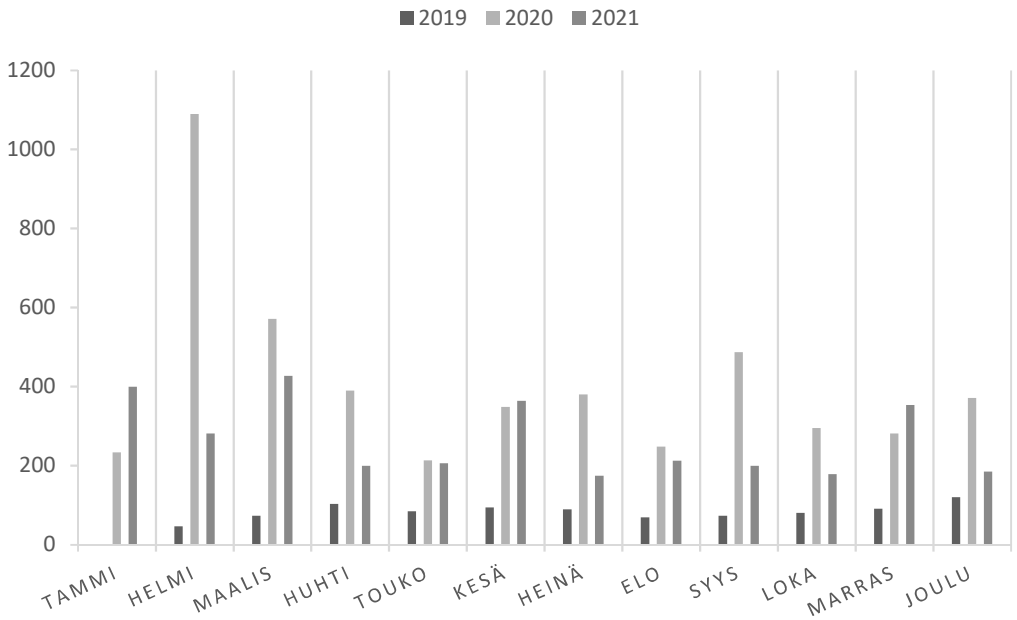
Tietojenkalastelu. Erilaiset tietojenkalasteluyritykset ovat olleet arkipäivää jo useamman vuosikymmenen ajan. Niistä tehtiin ilmoituksia melko tasaisia määriä vuoden 2021 aikana. Vuonna 2021 Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tuli yli 5 000 ilmoitusta tietojenkalasteluun liittyen (kuvio 7). Määrä on

selvästi kasvanut edellisiin vuosiin verrattuna. Vuoden 2021 KRT-tutkimuksen perusteella yksi prosentti vastaajista oli luovuttanut tietojaan tietojenkalastelun seurauksena.

Kuvio 7 Kyberturvallisuuskeskukseen tulleet kuukausittaiset ilmoitukset tietojenkalastelusta 2019–2021. *Lähde:* Kyberturvallisuuskeskus.

Huijaukset. Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tuli vuonna 2021 vähemmän tapauksia kuin vuotta aiemmin. Toki kuukausittaiset määrät kokonaiskuvassa olivat melko samalla tasolla. Vuonna 2021 tietoon tuli hieman vajaa 3 200 ilmoitusta (kuvio 8). Erilaiset huijausyritykset ovat kuitenkin erittäin yleisiä, Kansallisen rikosuhritutkimusten tulosten perusteella selvästi yli puolet vastaajista ilmoitti heihin kohdistuneista huijausyrityksistä. Samaan aikaan kuitenkin erittäin pieni osuus raportoi menettäneensä rahaa näiden seurauksena (Kolttola & Näsi 2022). Vaikuttaakin siltä, että ihmiset ovat varsin tarkkana erilaisten huijausyritysten kanssa.

Kuvio 8 Kyberturvallisuuskeskukseen tulleet kuukausittaiset ilmoitukset huijauksista2019–2021. *Lähde:* Kyberturvallisuuskeskus.

Lähteet

Aaltonen, Mikko & Venla Salmi. 2013. "Versatile delinquents or specialized pirates? A comparison of correlates of illegal downloading and traditional juvenile crime." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 14(2): 188–195. https://doi.org/10.1080/14043858.2013.837267

Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola. 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0666-7

Kessel Schneider, Shari, Lydia O'Donnell & Erin Smith. 2015. "Trends in Cyberbullying and School Bullying Victimization in a Regional Census of High School Students, 2006–2012." *Journal of School Health* 85(9): 611–620. https://doi.org/10.1111/josh.12290

Kivivuori, Janne, Venla Salmi, Mikko Aaltonen & Henrik Elonheimo. 2014. *Kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (ISRD-3) mittaukset Suomessa 2013*. OPTL:n verkkokatsauksia 35/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152608

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti. 2021. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 47/2021. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/326622.

Kolttola, Ilari & Matti Näsi. 2022. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 51 / 2022. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Poliisi. 2019. "Kyberrikollisuus." https://www.poliisi.fi/rikokset/kyberrikollisuus (viitattu 13.6.2019)

Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/298436

Salmi, Venla. 2007. *Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006.* OPTL:n tutkimustiedonantoja 73. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152544

Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152422

Spamlaws.com. 2016. "Spam Statistics and Facts." http://www.spamlaws.com/spam-stats.html (viitattu 13.5.2016)

Tilastokeskus. 2022. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk

8 Liikennerikokset

Mika Sutela

Tiivistelmä

- Noin neljännes poliisin tietoon tulevista rikoksista on liikennerikoksia. Vuonna 2021 kirjattiin yhteensä 134 442 liikennerikosta. Näistä rattijuopumusrikoksia oli 17 370 eli noin 13 prosenttia.
- Törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisrikosten määrä on ollut kasvussa viime vuosina. Vuonna 2021 kyseisiä rikoksia kirjattiin yhteensä 5 438 kappaletta.
- Rattijuopumusten määrä on vuosina 2012–2021 pysynyt melko vakaana. Törkeiden rattijuopumusten osuus viranomaisten kirjaamista rattijuopumusrikoksista on kuitenkin viimeisen vuosikymmenen aikana laskenut 53 prosentista 36 prosenttiin.
- Alueellisesti etenkin törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisrikosten määrissä ja perusmuotoisissa rattijuopumuksissa on jokseenkin suurta vaihtelua. Etenkin yksittäiset maakunnat erottuvat negatiivisesti tilastossa.
- Viime vuonna tilastoitiin noin 25 200 eri liikennerikoksesta epäiltyä 15–24-vuotiasta nuorta henkilöä, mikä on suurin määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana.
- Nuorilla rikoksista epäillyillä liikennerikokset ovat viime vuosina korostuneet vuoden aikana tilastoituina vakavampina rikoksina. Erityisesti törkeissä liikenneturvallisuuden vaarantamisissa nuorten osuus epäillyistä on korkea.
- Helsinki erottuu kaupunkina positiivisesti liikennerikoksista epäiltyjen nuorten osalta. Liikennerikoksista epäiltyjä on vähän suhteessa nuoreen väestöön ja rikokset, joista nuoria epäillään, keskittyvät muihin rikollisuusmuotoihin kuin liikennerikollisuuteen.

8.1 Johdanto

Tässä liikennerikoksia käsittelevässä luvussa tarkastellaan liikennerikollisuuden kehitystä ja tilannekuvaa yleisesti sekä erikseen liikenteen vaarantamisrikoksen törkeän tekomuodon ja rattijuopumusrikosten osalta. Päihteet ja ajonopeudet kuuluvat poliisin liikennevalvonnan ja liikenneturvallisuustyön keskeisiin vaikuttavuuskohteisiin. Päihteiden vaikutuksen alaiset ajoneuvojen kuljettajat ovat uhka muille tienkäyttäjille ja he myös usein itse kärsivät päihteidenkäytön muista haitallisista seurauksista. Ajonopeus on päihteiden ohella keskeinen kuolemaan johtaneiden tieliikenneonnettomuuksien riskitekijä. Poliisi on ollut viime aikoina huolissaan nuorten kuljettajien riskikäyttäytymisestä liikenteessä, ja nuoret ovatkin yksi tärkeistä poliisin liikenneturvallisuustyön kohteista. Suomessa 15–24-vuotiaat nuoret ovat yliedustettuina liikenneonnettomuuksissa. (Poliisi 2022a.)

Liikennerikosten osalta tärkeimmät tietolähteet ovat Tilastokeskuksen ylläpitämä rikos- ja pakkokeinotilasto, joka sisältää tietoja poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto kuvastaa siis viranomaisten tietoon tulleita rikoksia, ja tiedot ovat siten yhteydessä viranomaisten harjoittamaan valvontaan. Katsauksessa keskitytään tarkastelemaan rikoslain (jälj. RL) 23 luvun (545/1999) mukaisia liikennerikoksia. Tähän rajaukseen vaikuttaa se, että eräistä liikennerikkomuksista seuraa 1.6.2020 voimaan tulleen tieliikennelain (729/2018) myötä sakkomääräyksen sijaan hallinnollisena seuraamuksena liikennevirhemaksu, mikä vaikuttaa nykyisin huomattavasti liikennerikkomusten määrään tilastoissa.

8.2 Liikennerikollisuuden kehitys

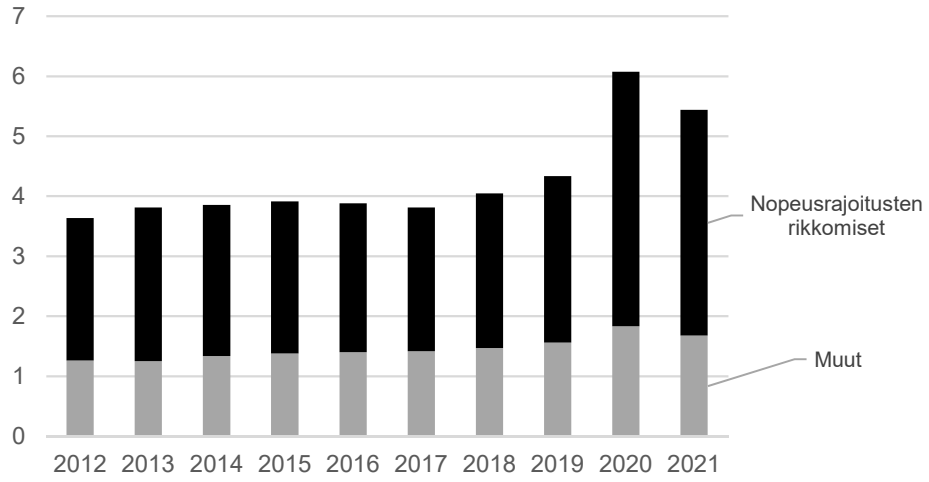
Vuonna 2021 liikennerikoksia kirjattiin 134 442 kappaletta. Kasvua vuoteen 2020 oli 1,5 prosenttia. Liikennerikokset muodostivat vuonna 2021 reilun neljänneksen (28 %) kaikista rikoslakirikoksista. Liikennerikoksista 17 370 eli noin 13 prosenttia oli rattijuopumusrikoksia.

Poliisin tietoon tulleiden liikennerikosten määrä riippuu pitkälti poliisin suorittamasta liikennevalvonnasta. Poliisi käytti liikennevalvontaan viime vuonna 472,5 henkilötyövuotta (HTV), mikä oli 2,4 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2020. Vuonna 2021 raskaan liikenteen valvonta muodosti noin 12 prosenttia liikennevalvontaan käytetystä resurssista. Automaattisen liikennevalvonnan osuus oli noin 14 prosenttia. (Poliisi 2022b.)

Törkeät liikenteen vaarantamisrikokset

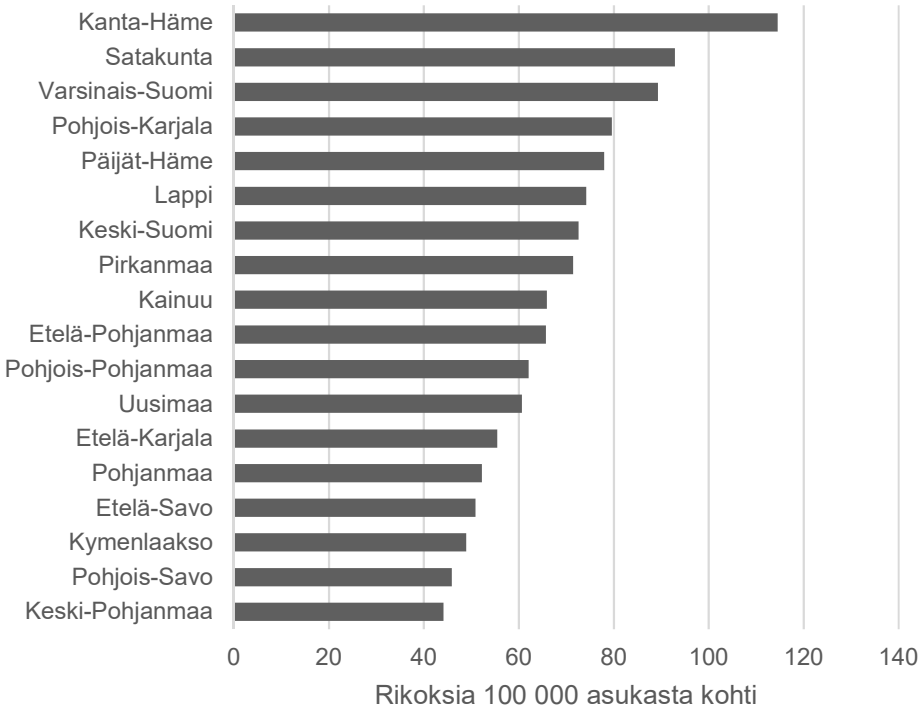
Suomen pääteillä ajonopeudet ovat jo pitkään pysyneet jokseenkin samalla tasolla. Kesällä 2021 keskinopeus pääteillä oli 93,6 km/h. Pääteillä ajavista autoista 44 prosenttia ylitti tien nopeusrajoituksen, ja yli 10 km/h ylinopeutta ajoi 10 prosenttia autoista. (Traficom 2022.)

Liikenneturvallisuuden vaarantamisen törkeän tekomuodon eli törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen (RL 23:2) tunnusmerkistön täyttää useimmiten moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettaminen nopeudella, joka ylittää huomattavasti sallitun enimmäisnopeuden. Käytännössä rajana pidetään noin 50 km/h vallitsevan nopeusrajoituksen ylitystä. Viime vuosina kaksi kolmasosaa (vuonna 2021 noin 69 %) törkeistä liikenneturvallisuuden vaarantamisista on perustunut sallitun enimmäisnopeuden huomattavaan ylittämiseen. Rikosten määrä on ollut kasvussa viime vuosina. Vuonna 2021 viranomaisten tietoon tuli 5 438 törkeää liikenneturvallisuuden vaarantamista, mikä oli noin kymmenen prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna (kuvio 1).

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset nopeusrajoitusten rikkomisiin ja muihin teontarkenteisiin jaoteltuna vuosina 2012–2021. *Lähde:* Tilastokeskus 2022a.

Alueellisesti vuonna 2021 törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisten (nopeusrajoitusten rikkomisten) taso oli selvästi korkein Kanta-Hämeen maakunnan alueella (115 rikosta 100 tuhatta asukasta kohti) (kuvio 2). Matalimmat tasot olivat Keski-Pohjanmaalla (44), Pohjois-Savossa (46) ja Kymenlaaksossa (49).

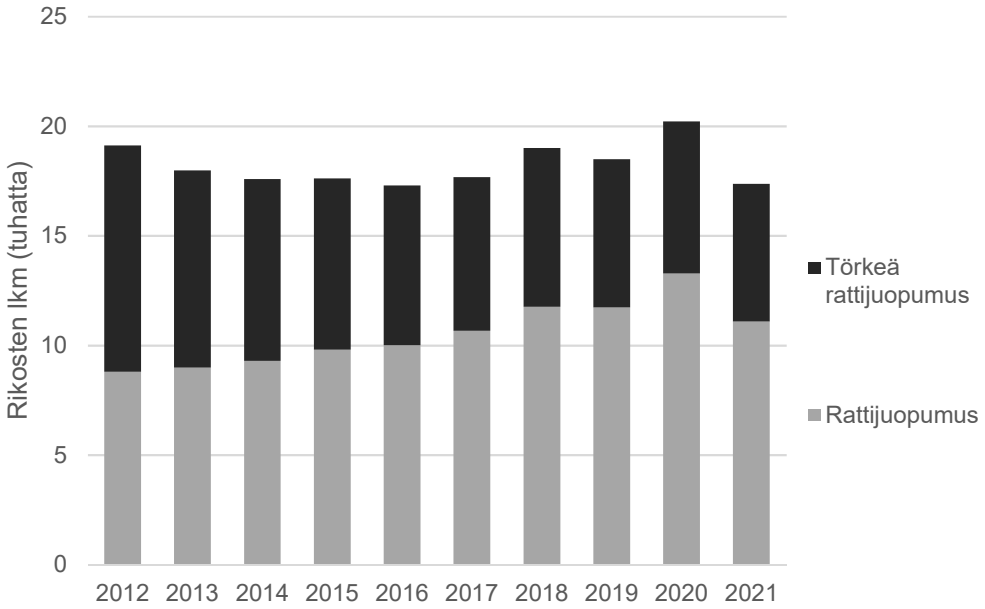
Kuvio 2 Viranomaisten tietoon tulleet törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset (nopeusrajoitusten rikkomiset) 100 000 asukasta kohti maakunnan mukaan vuonna 2021. *Lähteet*: Tilastokeskus 2022a ja 2022b.

Rattijuopumusrikokset

Nykyinen liikennejuopumussäännöstö tuli voimaan 1.4.1977. Rikoslaissa on määräykset rattijuopumuksesta, huumaantuneena ajamisesta, vesiliikennejuopumuksesta sekä raide- ja ilmaliikennejuopumuksesta. Rattijuopumus moottoriajoneuvolla (RL 23:3–4) on porrastettu kahteen liikennejuopumuksen muotoon, pääosin veren tai uloshengitysilman alkoholipitoisuuden mukaan. Niin sanottu huumausaineiden nollaraja otettiin käyttöön 1.2.2003 voimaan tulleella lainmuutoksella (1198/2002). Moottoriajoneuvon kuljettaja tuomitaan rattijuopumuksesta, jos hänen veressään on ajon aikana tai sen jälkeen huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Törkeän rattijuopumuksen osalta vaaditaan lisäksi, että kuljettajan kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin on tuntuvasti heikentynyt ja olosuhteet ovat sellaiset, että rikos on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle. Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:8) ja liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9) ovat myös rangaistavia.

Vuonna 2021 rattijuopumusrikoksia (RL 23:3–4) kirjattiin 17 370 kappaletta, mikä oli noin 14 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna (kuvio 3). Viime vuonna rikosten määrä oli lähes samalla tasolla kuin vuonna 2016, jolloin rattijuopumusrikoksia kirjattiin viranomaisten tietoon tulleiksi kaikkein pienin määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Viranomaisten kirjaamista

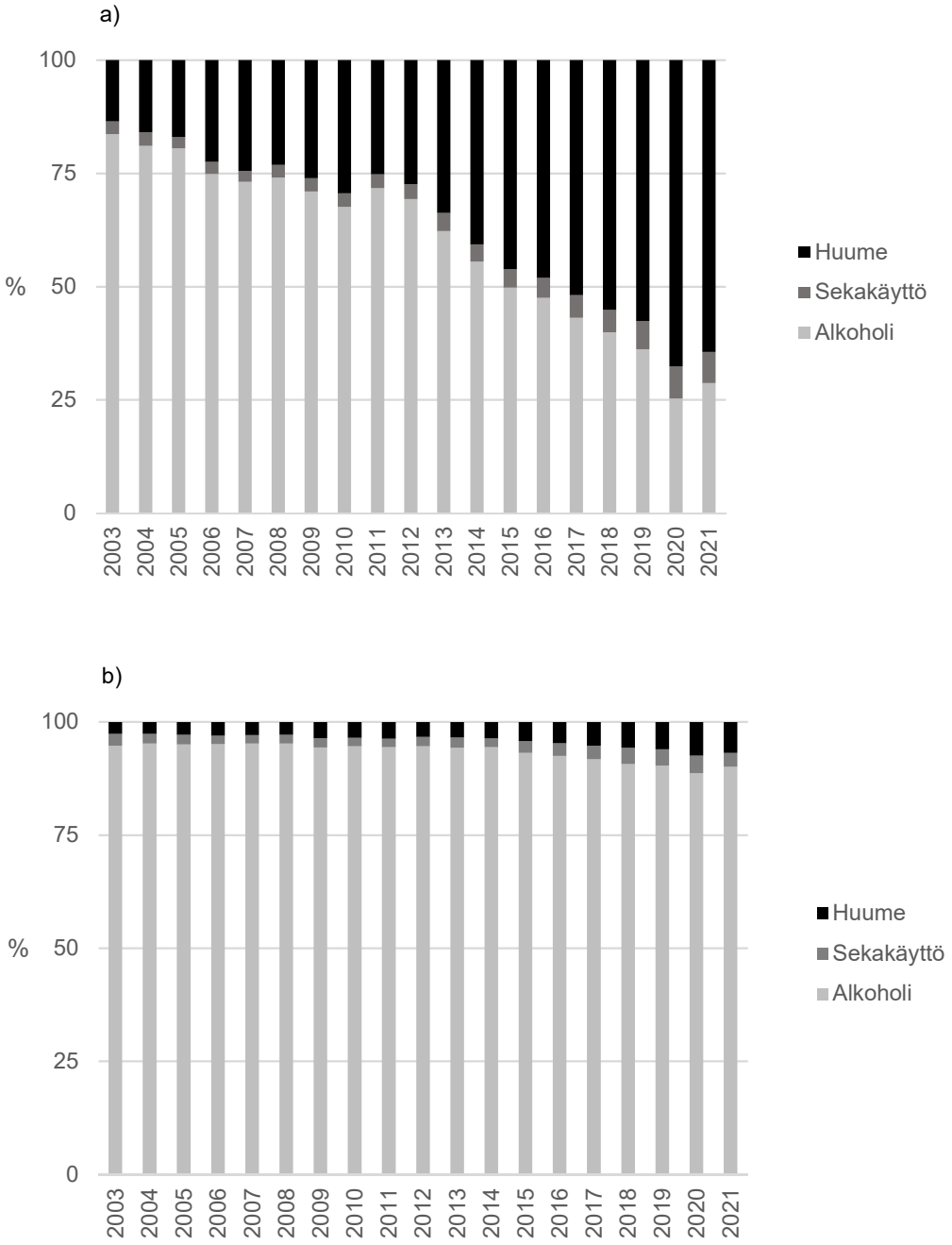
rattijuopumusrikoksista törkeiden rattijuopumusten osuus on vähentynyt tasaisesti yli 50 prosentista jopa lähelle 30 prosenttia. Viime vuonna vähenevässä trendissä kuitenkin tapahtui käänne osuuden ollessa vuonna 2021 noin 36 prosenttia, mikä oli kaksi prosenttiyksikköä edellisvuotta suurempi.

Kuvio 3 Viranomaisten tietoon tulleet rattijuopumusrikokset vuosina 2012–2021. *Lähde:* Tilastokeskus 2022a.

Rattijuopumusrikoksiin liittyvät jo määritelmällisesti päihteet. Rikollisuuden määrään ja ominaispiirteisiin vaikuttavat kulloinkin voimassa olevat rikosten tunnusmerkistöt, eritoten tunnusmerkistössä määritellyt rattijuopumuksen rajat ja päihteiden määritelmät. Esimerkiksi huumetapausten selvä lisääntyminen alkoi vuonna 2003, kun lakiin otettiin huumeiden ns. nollaraja. Toisaalta rikollisuuden määrään vaikuttaa myös päihteiden kulutus ja käyttötavat väestössä.

Vuodesta 2003 alkaen poliisi on kirjannut rattijuopumustapauksista erikseen alkoholi- ja huumetapaukset sekä tapaukset, joissa nämä molemmat (sekakäyttötapaukset) ovat rattijuopumuksen perusteena. Vuonna 2021 huumetapauksien osuus perusmuotoisissa rattijuopumuksissa oli 64 prosenttia, alkoholitapauksia oli 29 prosenttia ja sekakäyttötapauksia 7 prosenttia. Vastaavasti törkeissä rattijuopumuksissa alkoholitapausten osuus oli 90 prosenttia, huumetapauksia oli 7 prosenttia ja sekakäyttötapauksia 3 prosenttia**.** Perusmuotoisissa rattijuopumuksissa huumetapausten osuus on kasvanut vuodesta 2012 lähtien suunnilleen 40 prosenttiyksikköä, mikä havainnollistuu hyvin kuviossa 4a. Törkeissä rattijuopumuksissa alkoholitapauksia on yhä yhdeksän kymmenestä, vaikka huumausaineet ovat lisääntyneet myös vakavammissa rattijuopumustapauksissa viime vuosina (kuvio 4b).

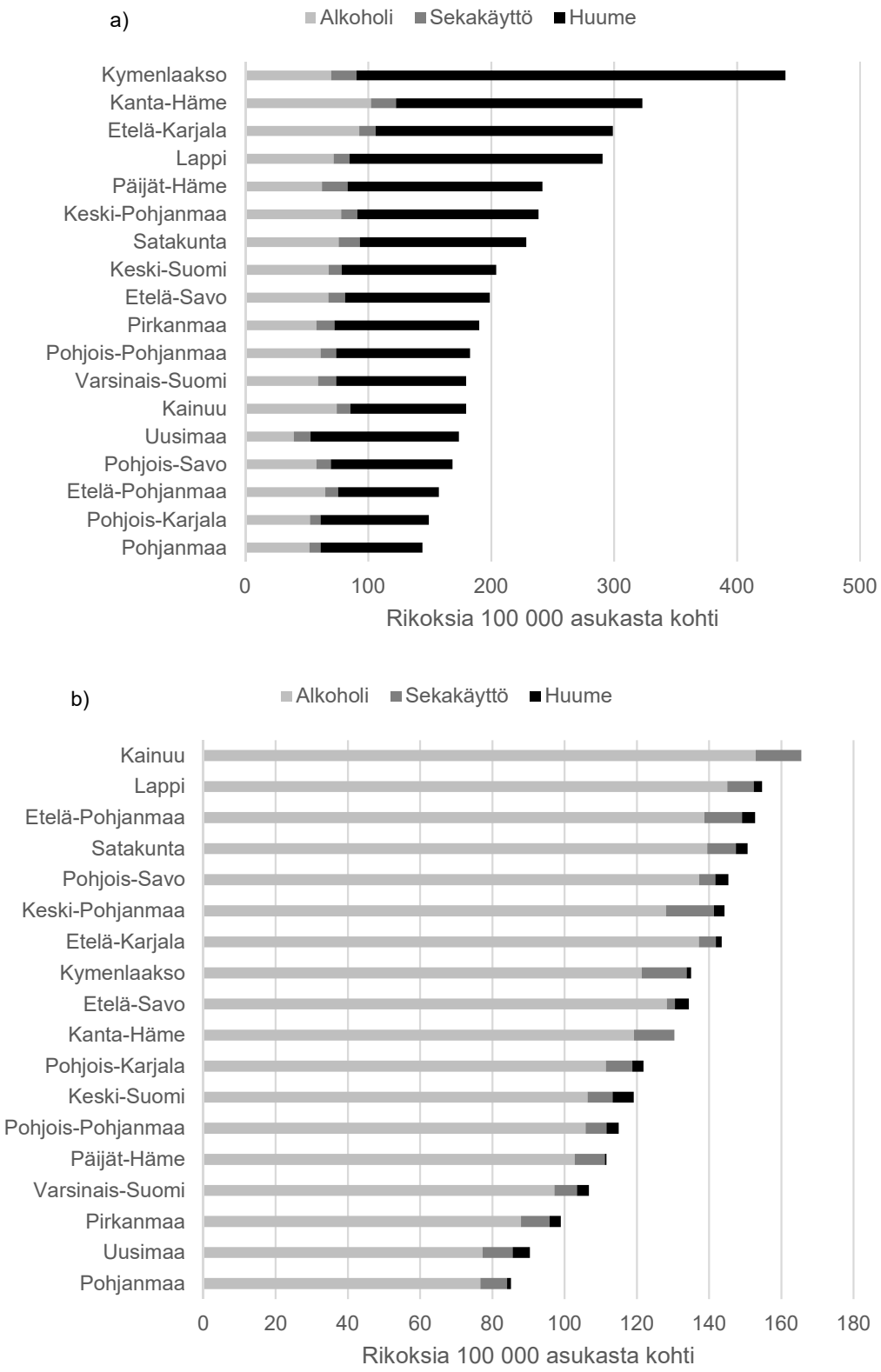

Kuvio 4 Tilastoitujen a) rattijuopumusten ja b) törkeiden rattijuopumusten alkoholi-, huumausaine- ja sekakäyttötapausten osuudet vuosina 2003–2021. *Lähde:* Tilastokeskus 2022a.

Keskusrikospoliisin tilastojen perusteella liikennejuopumuksesta epäiltyjen määrä laski vuonna 2021 edelliseen vuoteen verrattuna. Alkoholin osalta vuonna 2021 melko tasaisena pysyvä laskeva trendi jatkui. Sen sijaan muiden huumaavien aineiden osalta oli edelleen havaittavissa nousevaa pidemmän aikavälin trendiä, vaikka huumerattijuopumusten määrä olikin edellisvuotta pienempi. Vuonna 2021 rikosteknisessä laboratoriossa tutkittiin kaikkiaan

14 322 verinäytettä, mikä oli noin 15 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Veren alkoholitutkimuksista 84 prosentissa tulos ylitti rangaistavuuden rajan (0,5 promillea). Huumaus- ja lääkeainetutkimusten osalta 93 prosentissa näytteistä todettiin vähintään yksi huumaus- tai lääkeaine. Yleisimmät verinäytteissä todetut huumausaineet kuuluivat amfetamiiniryhmään, mutta tapausten määrä jäi kuitenkin vuonna 2021 selvästi edeltävää vuotta alhaisemmalle tasolle. Yleisimmin todetut lääkeaineet kuuluivat bentsodiatsepiinien ryhmään. Tähän ryhmään kuuluvia aineita todettiin yhteensä 10 908 kpl. Laskua edelliseen vuoteen verrattuna oli peräti 34 % (2020: 16 419 kpl). (Keskusrikospoliisi 2022.)

Alueellisesti vuonna 2021 Pohjanmaan maakunnassa niin perusmuotoisten kuin myös törkeiden rattijuopumusten taso oli matalin (144 perusmuotoista ja 85 törkeää rattijuopumusrikosta 100 tuhatta asukasta kohti). Selvästi eniten perusmuotoisia rattijuopumusrikoksia oli Kymenlaakson (439) maakunnassa (kuvio 5a). Kymenlaaksossa korostuu huumetapausten huomattava, jopa verrattain poikkeuksellinen osuus perusmuotoista rattijuopumusrikoksista (79 %). Törkeiden rattijuopumusten taso oli korkeimmat Kainuun (166) ja Lapin maakunnassa (155) (kuvio 5b). Pohjanmaan ohella matalimmat törkeiden rattijuopumusten tasot olivat Uudellamaalla (90) ja Pirkanmaalla (99).

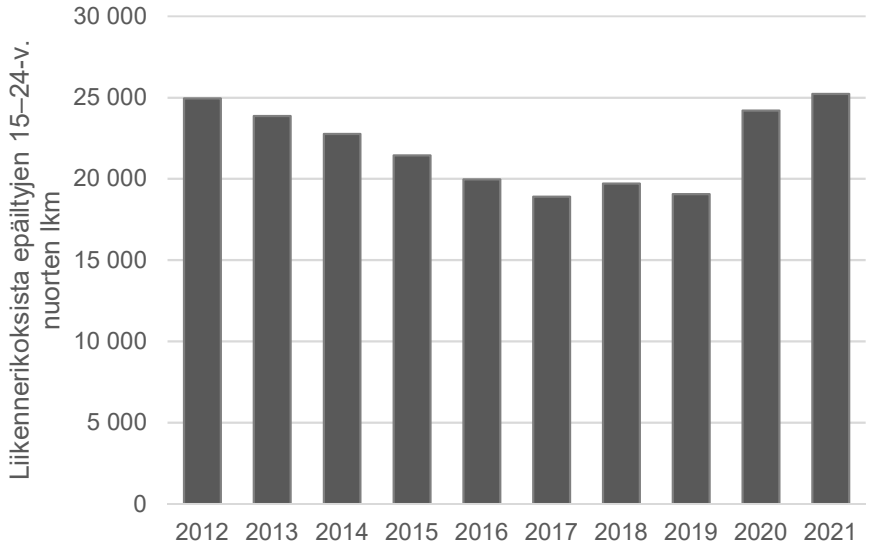
Kuvio 5 a) Rattijuopumus ja b) törkeä rattijuopumus päihdejakaumittain 100 000 asukasta kohti maakunnan mukaan vuonna 2021. *Lähteet*: Tilastokeskus 2022a ja 2022b.

8.3 Nuoret liikennerikoksista epäiltyinä

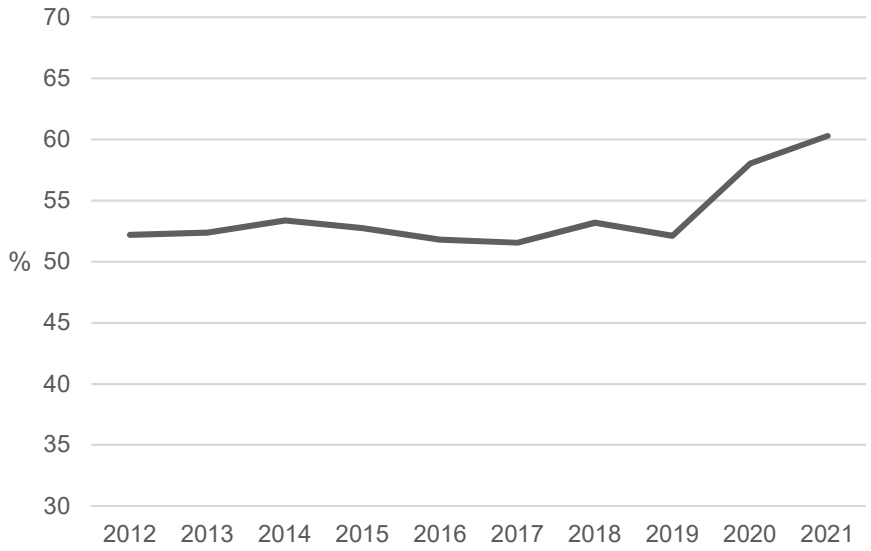
Valtaosa nuorista pyrkii käyttäytymään liikenteessä turvallisesti ja välttämään turhaa riskinottoa, mutta joukkoon mahtuu myös riskikuljettajia. Nuoria riskikuljettajia on eri tutkimusten mukaan arvioitu olevan 10–17 prosenttia kaikista nuorista. Riskialttiille ajotavalle ovat ominaista esimerkiksi liikennesäännöistä piittaamattomuus, ajaminen humalassa ja ilman turvavyötä. Nuoren kuljettajan onnettomuusriski kasvaa usein silloin, kun kuljettajalla on kyydissä kavereita. Tällöin myös halu näyttää ja tarve kilpailla lisäävät riskejä.

Liikenneonnettomuuksissa nuoret ovat yliedustettuina. Nuoria on väestöstä vain noin 11 prosenttia, mutta lähes joka kolmas tieliikenteessä vahingoittunut on nuori. Nuorten vakaville liikenneonnettomuuksille on tyypillistä muun muassa suuri ajonopeus ja tieltä suistuminen. Eniten nuoria kuolee henkilöauton kuljettajina ja matkustajina. (Liikenneturva 2022.)

Poliisin tilastojen perusteella vuonna 2021 kaikista rikoksista epäillyistä henkilöistä noin 55 prosenttia epäiltiin jostakin liikennerikoksesta. Nuorten (15–24-vuotiaat) osalta vastaava osuus oli 60 prosenttia. Kaikkiaan viime vuonna tilastoitiin noin 25 200 eri liikennerikoksesta epäiltyä nuorta henkilöä (kuvio 6). Tämä luku sisältää kunkin liikennerikoksesta epäillyn henkilön vuotta kohden ainoastaan kerran. Liikennerikos on epäillyn henkilön ”vakavin rikos” viime vuonna. Määrä ei ole ollut viimeisen kymmenen vuoden aikana kertaakaan aiemmin yhtä suuri, vaikkakin on toki ollut lähellä sitä. Nuorilla rikoksista epäillyillä liikennerikosten osuus suhteessa kaikkiin rikoslakirikoksiin on ollut korkeampi kuin aiemmin vuosina 2021 ja 2020 (kuvio 7). Viime vuonna osuus oli noin 60 prosenttia, kun se aiemmin oli tasaisesti reilu 50 prosenttia.

Kuvio 6 Liikennerikoksista epäillyt nuoret (15–24-v.) vuosina 2012–2021. *Lähde*: Poliisi 2022b.

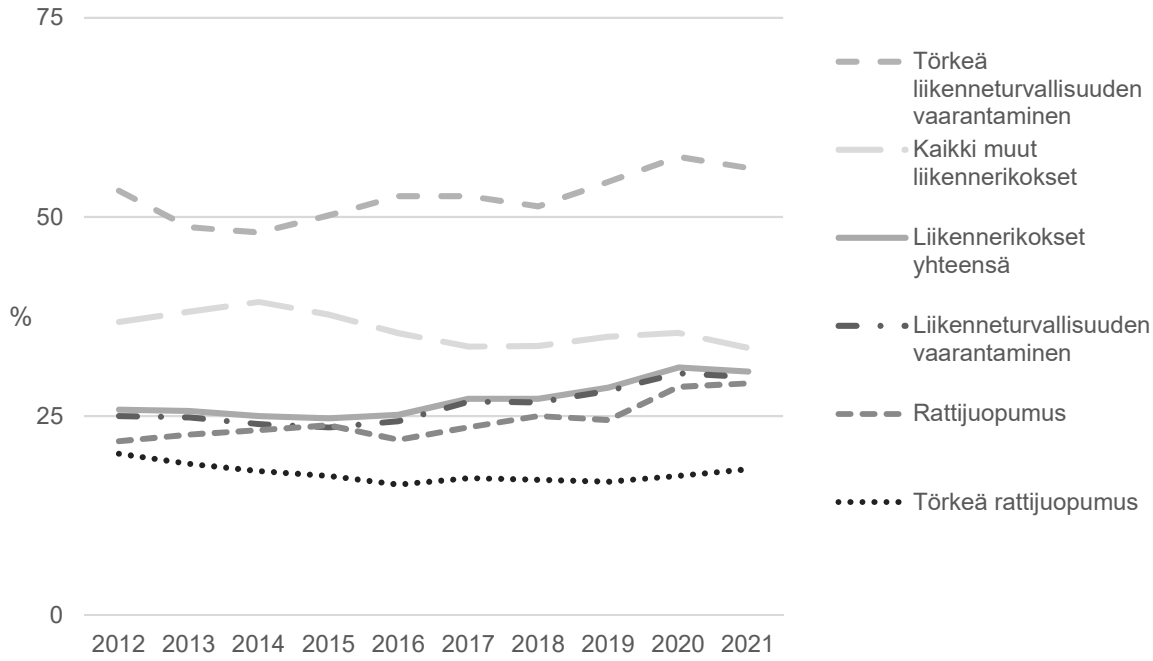

Kuvio 7 Liikennerikosten osuus kaikista rikoslakirikoksista nuorilla (15–24-v.) rikoksista epäillyillä vuosina 2012–2021. *Lähde*: Poliisi 2022.

Suurin osa (N = 19 378, 77 %) nuorten epäiltyjen liikennerikoksista oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia. Törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia oli noin joka kymmenes nuoren epäillyn henkilön liikennerikos (N = 2 273, 9 %). Miehiä kaikista liikennerikoksista epäillyistä nuorista oli neljä viidesosaa (N = 20 287, 80 %), törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisten osalta peräti yhdeksän kymmenestä (N = 2 020, 89 %).

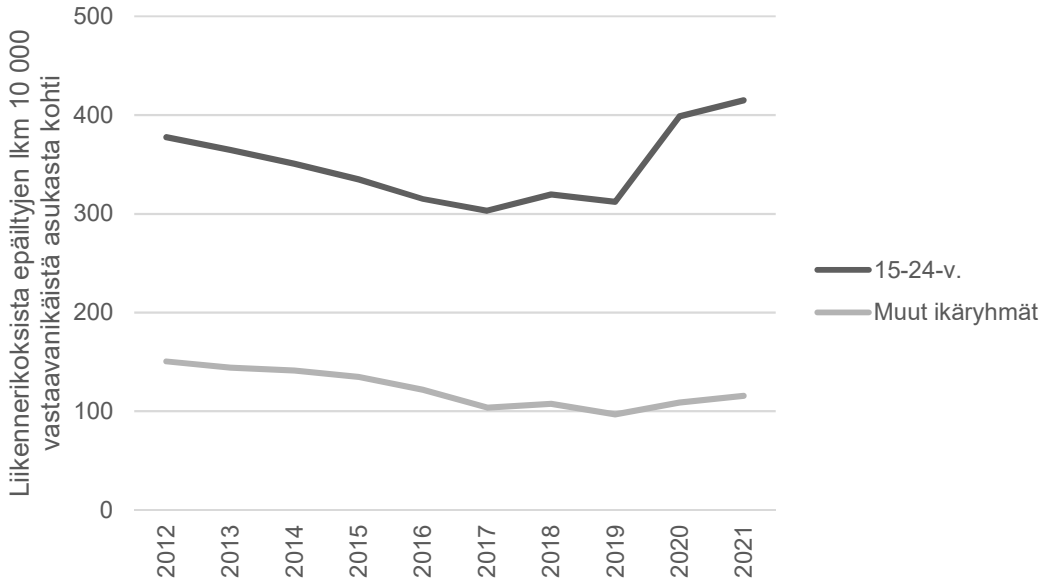
Kuviossa 8 on havainnollistettu tietyistä liikennerikoksista epäiltyjen nuorten osuuksien kehitystä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna

2021 nuorten osuus kaikista liikennerikoksista epäillyistä oli noin 31 prosenttia. Törkeissä liikenneturvallisuuden vaarantamisissa vastaava luku oli noin 56 prosenttia.

Kuvio 8 Nuorten (15–24-v.) epäiltyjen osuus kaikista liikennerikoksista epäillyistä vuosina 2012–2021. *Lähde*: Poliisi 2022b.

Tarkasteltaessa liikennerikoksista epäiltyjen määrällistä kehitystä suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön, voidaan havaita, että vuonna 2021 niin nuorissa kuin myös muissa ikäryhmissä epäiltyjä oli verrattain paljon suhteessa aiempiin vuosiin (kuvio 9). Nuorten osalta epäiltyjä on ollut vuosina 2020 ja 2021 enemmän kuin yhtenäkään aiempana vuotena kymmenen viime vuoden tarkastelujaksolla. Myös muissa ikäryhmissä epäiltyjä oli eniten sitten vuoden 2016, mutta vähemmän kuin 2010-luvun alkupuolella.

Kuvio 9 Liikennerikoksista epäiltyjen lukumäärä 15–24-vuotiaissa ja muissa ikäryhmissä 10 000 vastaavanikäistä kohti vuosina 2012–2021. *Lähteet*: Poliisi 2022b; Tilastokeskus 2022b.

Taulukossa 1 on esitettynä alueellisia, kuntakohtaisia lukuja liikennerikoksista epäillyistä nuorista. Mukana ovat sellaiset kunnat, joissa vuonna 2021 nuoria 15–24-vuotiaita asukkaita oli vähintään 5 000. Liikennerikoksista epäiltyjä nuoria 100 vastaavan ikäistä nuorta kohti oli eniten Kouvolassa (6,0). Seuraavaksi eniten epäiltyjä oli Seinäjoella (5,3), Porissa (5,1) ja Rovaniemellä (5,0). Matalimmat luvut olivat sen sijaan Helsingissä (1,7), Espoossa (2,1) ja Tampereella (2,6). Törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta epäiltyjä oli eniten Porissa (0,50), Kouvolassa (0,48) ja Järvenpäässä (0,48), vähiten puolestaan Lappeenrannassa (0,17), Helsingissä (0,19) ja Kuopiossa (0,20). Kaikista rikoslakirikoksista epäillyistä liikennerikoksista epäiltyjen henkilöiden suhteellinen osuus oli korkein myös Kouvolassa (68,5 %). Seuraavaksi suurimmat osuudet olivat Hämeenlinnassa (66,3 %) ja Porvoossa (65,9 %). Helsingissä liikennerikoksista epäiltyjen osuus oli selkeästi kaikkein pienin (35,6 %).

Taulukko 1 Kaikista liikennerikoksista ja törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta epäiltyjen nuorten (15–24-v.) määrät 100 vastaavan ikäistä kohti sekä liikennerikoksista epäiltyjen nuorten osuus (%) kaikista rikoslakirikoksista epäillyistä kunnittain (väh. 5 000 as., 15–24.-v.) vuonna 2021. *Lähteet*: Poliisi 2022b; Tilastokeskus 2022b.

Kunta	Liikennerikoksista epäillyt 100 nuorta kohti	Törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta epäillyt 100 nuorta kohti	Liikennerikoksista epäiltyjen osuus (%) kaikista rikoslakirikoksista epäillyistä
Kouvola	6,0	0,48	68,5
Seinäjoki	5,3	0,43	63,6
Pori	5,1	0,50	58,6
Rovaniemi	5,0	0,29	63,1
Kotka	4,7	0,35	62,1
Mikkeli	4,4	0,31	57,8
Järvenpää	4,3	0,48	56,6
Porvoo	4,3	0,34	65,9
Hämeenlinna	4,0	0,30	66,3
Lappeenranta	4,0	0,17	63,6
Kokkola	3,9	0,24	61,2
Oulu	3,8	0,26	64,1
Vaasa	3,6	0,27	58,9
Vantaa	3,6	0,40	53,1
Joensuu	3,4	0,33	60,2
Lahti	3,3	0,30	52,8
Kuopio	3,3	0,20	54,8
Jyväskylä	2,9	0,28	54,7
Turku	2,8	0,28	52,9
Tampere	2,6	0,27	55,0
Espoo	2,1	0,25	47,7
Helsinki	1,7	0,19	35,6

Lähteet

Keskusrikospoliisi. 2022. *Liikennejuopumustilastot 2021.* Rikostekninen laboratorio 7.3.2021. Vantaa: Keskusrikospoliisi. https://poliisi.fi/-/liikennejuopumustilastot-2021-liikennejuopumusten-maara-laskussa

Liikenneturva. 2022. *Nuoret liikenteessä*. https://www.liikenneturva.fi/liikenteessa/nuoret-liikenteessa/

Poliisi. 2022a. *Poliisin liikennevalvonnan ja -turvallisuuden toiminta- ja kehittämissuunnitelma 2022–2030*. Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2022. Espoo: Poliisihallitus. https://poliisi.fi/julkaisut/-/asset_publisher/Ga8MkKWl5ss3/content/poliisin-liikennevalvonnan-ja-turvallisuuden-toiminta-ja-kehittamissuunnitelma-2022-2030?_com_liferay_asset_publisher_web_portlet_AssetPublisherPortlet_INSTANCE_Ga8MkKWl5ss3_assetEntryId=126364310

Poliisi. 2022b. Tulostietojärjestelmä PolStat.

Tilastokeskus. 2022a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/index.html

Tilastokeskus. 2022b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html

Traficom. 2022. *Ajonopeudet tieliikenteessä ja onnettomuuksissa*. Päivitetty 17.08.2022, julkaistu 11.08.2022. https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/ajonopeudet-tieliikenteessa-ja-onnettomuuksissa

B Rikollisuuden piirteitä

1 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus

Matti Näsi

Tiivistelmä

- Ulkomaan kansalaisten osuus poliisin tietoon tulleista muista kuin liikennerikoksista oli 11 prosenttia vuonna 2021. Liikennerikoksista ja -rikkomuksista epäillyistä seitsemän prosenttia oli ulkomaan kansalaisia.
- Ulkomaalaistaustaisten ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien osuus muista rikoksista kuin liikennerikoksista epäillyistä oli 11 prosenttia ja liikennerikoksista ja -rikkomuksista epäillyistä 10 prosenttia.
- Koronapandemian vaikutukset näkyivät myös ulkomaalaisten rikoksista epäiltyjen määrässä. Muutos koski eritoten niitä ulkomaalaisia, joiden kotipaikkakunta oli muualla kuin Suomessa. Kyseisen ryhmän osalta liikennerikoksista ja -rikkomuksista epäiltyjä oli vuonna 2021 selvästi vähemmän kuin edellisinä vuosina.
- Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden (ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien) rikostaso myös muiden kuin liikennerikosten osalta oli laskusuuntainen koko 2010-luvun ajan. Erityisen paljon ovat vähentyneet varkausrikokset. Kymmenvuoden ajanjaksolla ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu varkausrikosten taso on vähentynyt 50 prosenttia ja suomalaistaustaisten 15 prosenttia. Vuonna 2021 ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu varkausrikosten taso oli matalampi kuin suomalaistaustaisilla.
- Pahoinpitelyrikoksissa ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on laskenut vuoden 2011 tasosta 34 prosenttia ja suomalaistaustaisten 28 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten pahoinpitelyjen rikostaso on kuitenkin hieman kasvanut vuosina 2020 ja 2021. Ikävakioitunakin taso on kuitenkin edelleen noin 1,8-kertainen suomalaistaustaisiin nähden.
- Seksuaalirikosten osalta ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on pysynyt melko vakaana koko tarkastelujakson ajan. Ulkomaalaistaustaisten rikostaso on kuitenkin yli kaksinkertainen suomalaistaustaisiin verrattuna.
- Vuonna 2021 ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä oli korkein verorikoksissa (29 % epäillyistä), raiskausrikoksissa (26 %), ja kirjanpitorikoksissa (19 %). Osuus oli matalampi muun muassa vahingontekorikoksissa ja varkausrikoksissa (8 %) ja petosrikoksissa (7 %).

1.1 Johdanto

Luku käsittelee ulkomaan kansalaisten ja Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuutta ja rikosten uhriksi joutumista. Teema on ajankohtainen, sillä ulkomaalaistaustaisen väestön määrä on viime vuosikymmeninä lisääntynyt olennaisesti. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2021 lopussa 469 633 ulkomaalaistaustaista henkilöä, yhdeksän prosenttia väestöstä, kun vielä vuonna 1990 ulkomaalaistaustaisen väestön osuus oli alle prosentin (Tilastokeskus 2022 c). Myös ulkomaalaisten lyhytaikaiset vierailut ovat lisääntyneet huomattavasti 1990-luvun alun jälkeen. Viimeiseen rajahaastattelututkimukseen perustuvan arvion mukaan ulkomaalaiset tekivät Suomeen vuonna 2012 kaikkiaan 7,6 miljoonaa vierailua viipyen maassa yhteensä 30 miljoonaa henkilövuorokautta (Lehti ym. 2014a). Rikollisuuden kokonaiskuvan kannalta on merkityksellistä, että ulkomaalaistaustaisten henkilöiden riski syyllistyä rikokseen ja joutua rikoksen uhriksi on muuta väestöä korkeampi (Lehti ym. 2014b).

Seuraavissa tarkasteluissa ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuutta kuvataan erilaisten määritelmien valossa. Keskeisinä erottelukriteereinä käytetään kansalaisuutta ja syntyperää. *Ulkomaan kansalaisilla* tarkoitetaan Suomessa pysyvästi tai väliaikaisesti oleskelevia ulkomaan kansalaisia. Ensin mainittu ryhmä käsittää muun muassa oleskeluluvan saaneet ulkomaan kansalaiset sekä oleskelunsa rekisteröineet EU-maiden ja Pohjoismaiden kansalaiset. Väliaikaisesti Suomessa oleskelevia ulkomaalaisia taas ovat esimerkiksi turistit, työkomennuksella tai sukulaisvierailulla olevat henkilöt, oleskelulupaa odottavat turvapaikanhakijat ja myös ammattirikolliset, joiden maassaolon syy on rikosten tekeminen. On huomionarvoista, että tässä luokittelussa ulkomaalaistaustaiset henkilöt, joilla on Suomen kansalaisuus, kuuluvat Suomen kansalaisten ryhmään. Edelleen on huomattava, että kansalaisuus ei rikollisuutta tutkittaessa ole paras mahdollinen maahanmuuttajuuden määrittelyperuste, sillä rikostuomiot ovat yleensä este asuinmaan kansalaisuuden saamiselle. Tämän vuoksi maassa vakituisesti asuvien ulkomaan kansalaisten ryhmään kasaantuvat eniten rikoksia tekevät maahanmuuttajat.

Suomessa asuva *ulkomaalaistaustainen väestö* käsittää puolestaan Suomessa asuvat maahanmuuttajat ja heidän Suomessa syntyneet lapsensa. Ulkomaalaistausta voidaan määritellä esimerkiksi kansalaisuuden, syntymämaan ja äidinkielen perusteella. Tilastokeskus on käyttänyt vuodesta 2012 alkaen syntyperäluokitusta, jossa ulkomaalaistaustaiseksi määritellään henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla, sekä ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä (Tilastokeskus 2022b).

Vuonna 2021 Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä selvästi suurimman ryhmän – kaikkiaan noin viidenneksen – muodostivat henkilöt, joiden taustamaa oli Venäjä tai entinen Neuvostoliitto. Virolaiset, irakilaiset ja somalialaiset muodostivat seuraavaksi suurimmat ryhmät. Runsas puolet (53 %) ulkomaalaistaustaisesta väestöstä oli taustaltaan eurooppalaisia ja lähes kolmasosa aasialaisia. Ulkomaalaistaustaisista 17 prosenttia oli Suomessa syntyneitä eli toisen polven maahanmuuttajia. (Tilastokeskus 2022c.)

Ulkomaalaistaustaisen väestön ikärakenne poikkeaa selvästi suomalaistaustaisten ikärakenteesta. Ulkomaalaistaustaisesta väestöstä 25–34-vuotiaita oli vuoden 2021 lopussa 21 prosenttia, kun ikäryhmän osuus suomalaistaustaisessa väestössä oli 12 prosenttia. Vastaavasti suomalaistaustaisessa väestössä yli kolmannes oli yli 55-vuotiaita, kun ulkomaalaistaustaisessa väestössä heitä oli vain 14 prosenttia. Toisaalta myös maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja niin ikä- kuin sukupuolirakenteessakin. (Tilastokeskus 2022c.) Kaikkiaan väestöryhmien ikärakenteella on olennainen merkitys rikollisuutta koskevissa tarkasteluissa, koska väkivalta- ja omaisuusrikoksista valtaosa painottuu nuorimpiin ikäryhmiin. Osa suomalaisten ja maahanmuuttajaväestön välisistä eroista rikollisuudessa selittyykin väestöryhmien erilaisella ikärakenteella (Lehti ym. 2014b).

Tässä luvussa nojaudutaan pitkälti viranomaisten tuottamaan tietoon rikollisuudesta. Kyselytutkimusten mukaan väestöryhmien väliset erot kokonaisrikollisuudessa ovat kuitenkin samansuuntaisia kuin viranomaisten tietoon tulleessa rikollisuudessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (nyk. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti) vuonna 2014 julkaisemassa maahanmuuttajien rikollisuutta koskevassa tutkimuksessa ei ilmennyt viitteitä siitä, että ilmirikollisuudesta kertovat viranomaistilastot antaisivat olennaisesti toisenlaisen kuvan väestöryhmien välisistä rikollisuustasoeroista tai rikoksen uhriksi joutumisriskieroista kuin kokonaisrikollisuutta kuvaavista kyselytutkimuksista saatavat tiedot (Lehti ym. 2014b).

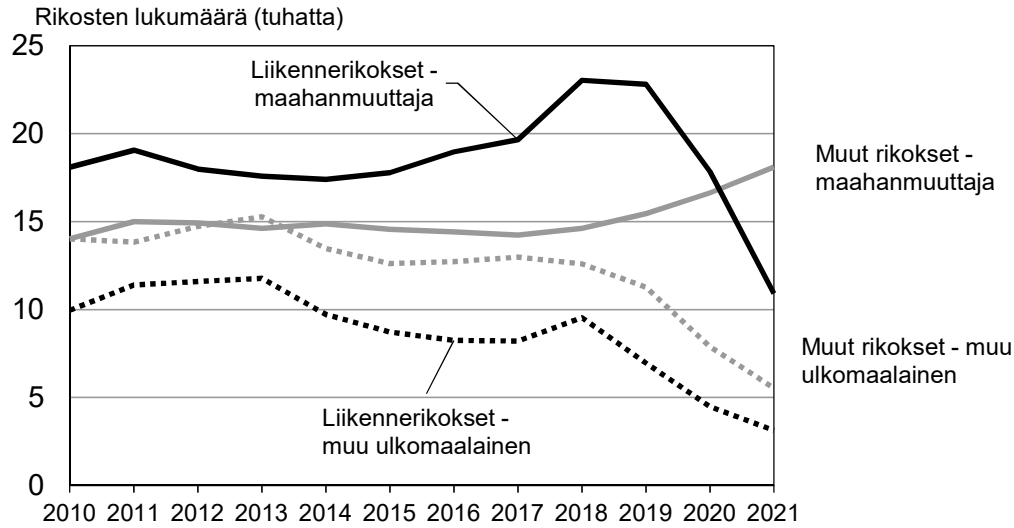
Seuraavassa käsitellään ulkomaan kansalaisten ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden Suomessa tekemien rikosten määrää ja luonnetta viime vuosina. Sen jälkeen tarkastellaan maahanmuuttajien rikollisuutta selittäviä tekijöitä sekä maahanmuuttajia rikosten uhreina Suomessa. Luvun lopussa esitetään vertailevaa tietoa maahanmuuttajien rikollisuudesta Pohjoismaissa.

1.2 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuus 2010–2021

Tässä jaksossa tarkastelun kohteena on ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2010–2021. Tarkastelussa hyödynne-

tään sekä kansalaisuuteen että syntyperään pohjautuvia luokitteluja. Kansalaisuuden osalta luokittelu mahdollistaa jaottelun maassa pysyvästi asuviin ulkomaan kansalaisiin (maahanmuuttajat) sekä vain väliaikaisesti maassa oleskeleviin ulkomaan kansalaisiin. Syntyperään pohjautuva jaottelu puolestaan mahdollistaa erittelyn ulkomaalaistaustaiseen väestöön, mukaan lukien ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajat, sekä suomalaistaustaiseen väestöön.

Sekä Suomessa asuvien että täällä väliaikaisesti oleskelevien ulkomaan kansalaisten tekemien muiden rikosten kuin liikennerikosten vuotuinen määrä on pysynyt käytännössä samalla tasolla vuodesta 2015 alkaen (kuvio 1). Liikennerikosten ja -rikkomusten määrä sen sijaan lisääntyi olennaisesti vuoteen 2018 asti. Vuonna 2019 vakituisesti Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten liikennerikosepäilyt (ml. liikennerikkomukset) kuitenkin vähentyivät 10 prosenttia, sama laskeva tahti jatkui myös vuonna 2020 ja 2021, kun taas muiden ulkomaalaisten liikennerikosepäilyt vähentyivät 26 prosenttia vuonna 2021.

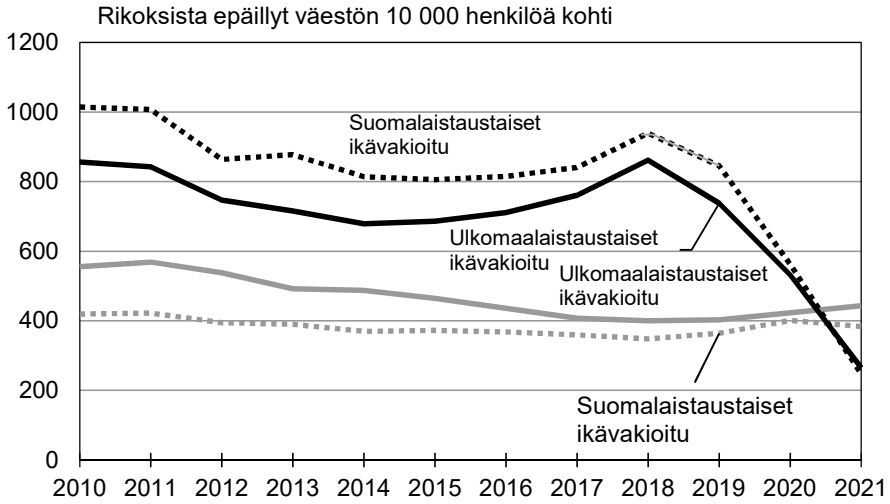
Kuvio 1 Liikennerikoksiin ja muihin rikoksiin syyllisiksi epäiltyjen maahanmuuttajien (Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset) ja muiden ulkomaalaisten (ei kotipaikkaa Suomessa) määrä vuosina 2010–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Maahanmuuttajastatuksen määrittelyssä kansalaisuus ei kuitenkaan ole kaikilta osin paras mahdollinen indikaattori (ks. edellä). Seuraavan tarkastelun perustana on käytetty Tilastokeskuksen syntyperäluokitusta, joka pohjautuu vanhempien syntymävaltioon. Luokituksessa ulkomaalaistaustaisiksi katsotaan henkilöt, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla (tarkemmin ks. Tilastokeskus 2022b). Luokittelu koskee vain Suomessa asuvia henkilöitä, eli tarkastelun ulkopuolelle jäävät ulkomaalaiset, joilla ei ole vakituista asuinpaikkaa Suomessa.

Seuraavissa tarkasteluissa esitetään tietoja Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuudesta vuosina 2010–2021. Tiedot on esitetty suhteutettuna tarkasteltavan väestön kokoon kunkin vuoden lopussa. Vertailun vuoksi vastaavat tiedot esitetään myös suomalaistaustaisen väestön osalta. Koska ulkomaalaistaustainen väestö eroaa erityisesti ikärakenteen suhteen suomalaisväestöstä (ks. edellä), esitetään tiedot ikävakioituina. Ikävakiointi on tehty suorana ikävakiointina hyödyntäen Eurostatin Euroopan vakioväestöä (Eurostat 2013). Ikävakioidut luvut perustuvat ikäryhmittäisiin rikostasoihin, joiden perusteella lasketaan rikostaso vakioväestössä. Näin lasketut luvut osoittavat, mikä eri väestöryhmien rikostaso olisi, jos niissä olisi sama ikärakenne. Ikävakioinnilla voidaan huomioida myös väestön ikärakenteen muutoksen aiheuttama vaikutus, mikä on erityisen suuri nimenomaan suomalaistaustaisessa väestössä. Käytännössä ikävakiointi Euroopan vakioväestöllä ei vaikuta suomalaistaustaisen väestön rikostasoon vielä 2010, mutta nostaa rikostasoa viime vuosien osalta joillakin prosenteilla väestön vanhentumisen vuoksi.[1] Ikävakiointi puolestaan laskee ulkomaalaistaustaisten rikostasoa 10–20 prosentilla, koska ulkomaalaisväestön ikäjakauma painottuu voimakkaasti rikosaktiivisiin nuoriin ikäryhmiin.

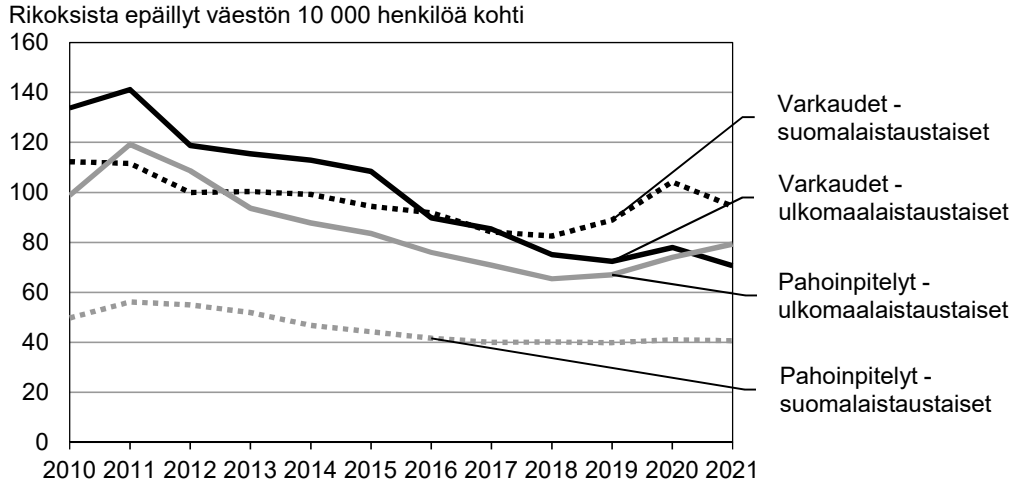
Kuviossa 2 on esitetty ulkomaalais- ja suomalaistaustaisen väestön rikosepäilyjen määriä ikävakioituna ja suhtautettuna kummankin väestön kokoon. Tarkastelun kohteena ovat liikennerikokset ja -rikkomukset sekä muut rikokset- ja rikkomukset. Kuviosta havaitaan, että sekä Suomessa asuvan maahanmuuttajataustaisen väestön että kantaväestön rikostaso liikennerikosten osalta on käytännössä romahtanut pandemiavuosien 2020 ja 2021 aikana. Muiden rikosten osalta suomalaistaustaisten rikostaso on pysynyt hyvin vakaana koko tarkastelun ajan, kun taas ulkomaalaistaustaisten rikostaso on laskenut vuosien aikana, ollen nykyisin selkeästi alemmalla tasolla kuin vuonna 2011. Vuonna 2021 ulkomaalaistaustaisen väestön ikävakioitu rikostaso muiden kuin liikennerikosten osalta oli 444 rikosta ja suomalaistaustaisen väestön 384 rikosta 10 000 asukasta kohti. Rikostaso hieman nousi ulkomaalaistaustaisten osalta ja hieman laski suomalaistaustaisten osalta edellisvuoteen verrattuna. Muiden kuin liikennerikosten osalta ulkomaalaistaustaisten rikosepäilyt ovat vähentyneet vuoden 2011 tasosta 22 prosenttia ja suomalaistaustaisten 9 prosenttia. Liikennerikoksissa molempien väestöryhmien rikostason kehitys on ollut hyvin samanlainen. Vuosina 2020 ja 2021 liikennerikoksista epäiltyjen määrä vähentyi huomattavasti molemmissa väestöryhmissä. Liikennerikosten osalta suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten rikostaso on käytännössä sama. Vuonna 2021 suomalaistaustaisessa väestössä ikävakioitu rikosepäilyjen taso oli 246 ja ulkomaalaistaustaisilla 265 rikosepäilyä 10 000 asukasta kohti.

[1] Ikävakioituna esitettävät kuviot ja tiedot ovat käytännössä samat kuin jos vakioväestönä olisi käytetty suomalaistaustaista väestöä vuonna 2010.

Kuvio 2 Liikennerikoksista ja muista rikoksista epäillyt ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset henkilöt väestön 10 000 asukasta kohti (ikävakioitu) vuosina 2010–2021. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

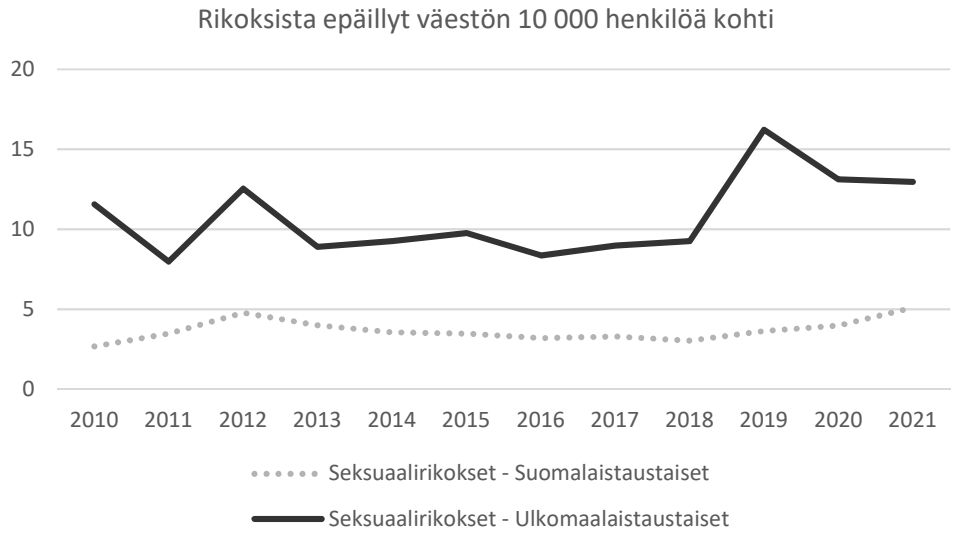
Kuviossa 3 on esitetty Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön ja suomalaistaustaisen väestön ikävakioidut rikostasot varkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten osalta vuosina 2010–2021. Ulkomaalaistaustaisten varkausrikokset ovat vähentyneet tasaisesti vuodesta 2011 lähtien. Suomalaistaustaisen väestön osalta varkausrikollisuuden rikostaso viime vuosina palannut lähelle vuoden 2014 tasoa. Laajemmassa aikaikkunassa varkausrikosten vähentyminen on ollut voimakkaampaa ulkomaalaistaustaisen väestön keskuudessa; ulkomaalaistaustaustaisten ikävakioitu rikollisuus on puolittunut vuoden 2011 tasosta ja suomalaistaustaisten osalta laskua on 15 prosenttia.

Kuvio 3 Varkausrikoksista ja pahoinpitelyrikoksista epäillyt ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset henkilöt väestön 10 000 asukasta kohti (ikävakioitu) vuosina 2010–2021. *Lähteet*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

Myös pahoinpitelyrikoksissa suomalais- ja ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuustasot ovat kehittyneet pääpirteissään samalla tavalla. Vuosina 2020 ja 2021 ulkomaalaistaustaisten pahoinpitelyt ovat kuitenkin hieman lisääntyneet, kun taas suomalaistaustaisten pahoinpitelyjen taso pysyi aiempien vuosien tasolla. Vuoden 2011 syyteoikeuden muutos lisäsi rikosepäilyjä molemmissa ryhmissä, jonka jälkeen rikosten määrä on kääntynyt laskuun. Vuosina 2011–2021 ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on vähentynyt 34 prosenttia ja suomalaistaustaisten 28 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on kuitenkin pahoinpitelyrikoksissa edelleen olennaisesti korkeampi kuin suomalaistaustaisella väestöllä: vuonna 2021 ulkomaalaistaustaisilla ikävakioitu rikosepäilyjen määrä oli miltei kaksinkertainen suomalaistaustaiseen väestöön nähden.

Kuviossa 4 esitetty Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön ja suomalaistaustaisen väestön ikävakioidut rikostasot seksuaalirikosten osalta vuosina 2010–2021. Sekä suomalaistaustaisten että ulkomaalaistaustaisten seksuaalirikosten taso on pysynyt varsin vakaana koko tarkastelujakson ajan. Ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen määrä kuitenkin kasvoi hieman vuonna 2019. Vuosien 2020 ja 2021 välillä ei havaittu muutoksia. Ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on kuitenkin seksuaalirikoksissa edelleen korkeampi kuin suomalaistaustaisella väestöllä: vuonna 2021 ulkomaalaistaustaisilla ikävakioitu rikosepäilyjen määrä oli yli kaksinkertainen suomalaistaustaiseen väestöön nähden.

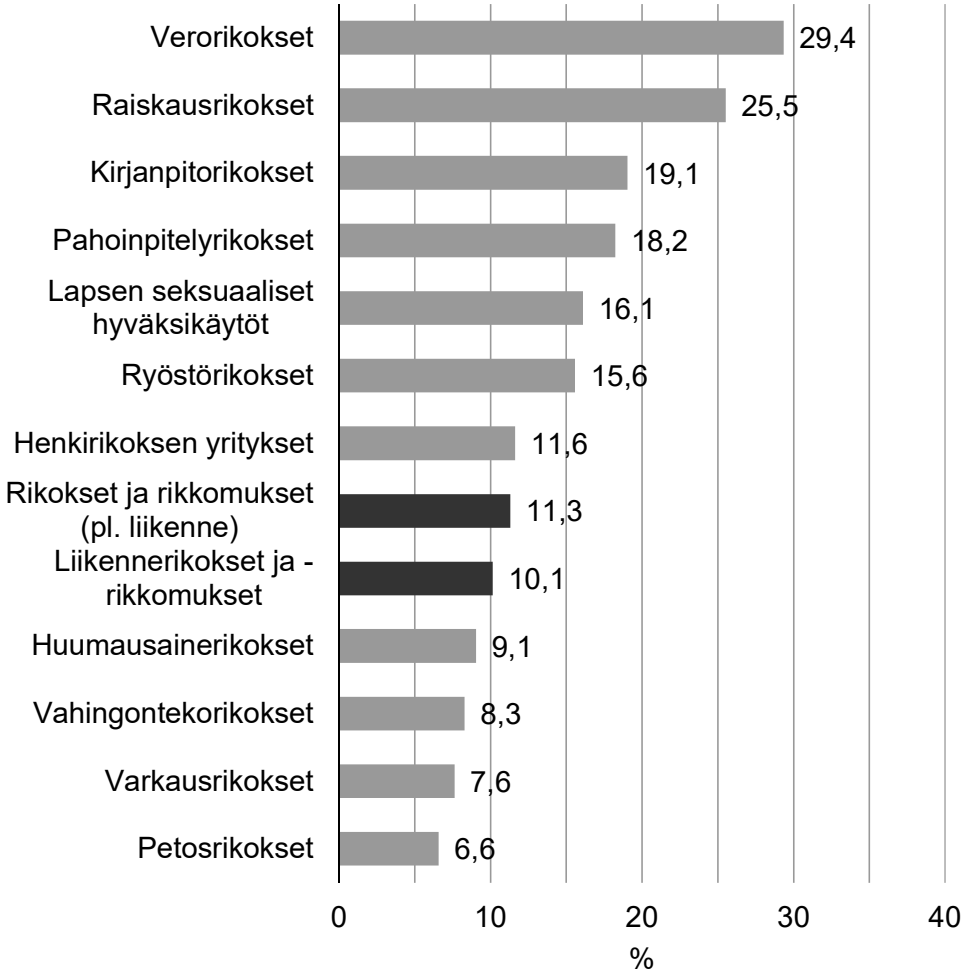
Kuvio 4 Seksuaalirikoksista epäillyt ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset henkilöt väestön 10 000 asukasta kohti (ikävakioitu) vuosina 2010–2021. *Lähteet*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

1.3 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuuden piirteitä

Tässä osiossa tarkastellaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden rikollisuuden piirteitä. Kuten edellä, tarkastelussa hyödynnetään sekä syntyperään että kansalaisuuteen pohjautuvia luokitteluja. Pääosin aineisto koskee vuonna 2021 viranomaisten kirjaamia rikosepäilyjä. Aiempina vuosina tässä luvussa tarkasteltiin myös Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemään erillistutkimukseen maahanmuuttajien rikollisuudesta, jonka aineistona olivat vuosina 2010–2011 poliisin tietoon tulleet väkivalta-, seksuaali- ja omaisuusrikokset (Lehti ym. 2014b). Kyseisen tutkimuksen tilastolliset tiedot ovat kuitenkin jo kymmenen vuotta vanhoja, joten sen tarjoama tilastokuva alkaa olemaan rikollisuustilannekatsauksen kannalta hieman vanhentunut. Kyseisen selvityksen tulokset on näin ollen jätetty tästä luvusta pois.

Ulkomaalaistaustaisten osuus eri rikoslajeissa

Kuviossa 5 on tarkasteltu Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisen henkilöiden osuutta rikoksista epäillyistä henkilöistä eräiden keskeisten rikoslajien osalta vuonna 2021. Luvut eivät sisällä Suomessa väliaikaisesti oleskelevia ulkomaalaisia. Tarkastelun perusteella ilmenee, että Suomessa asuvien ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien osuus kaikista rikoksista ja rikkomuksista (pl. liikennerikokset ja -rikkomukset) epäillyistä oli 11 prosenttia. Liikennerikoksissa ja rikkomuksissa osuus oli yhdeksän prosenttia. Tarkastelluista rikoksista ulkomaalaistaustaisten osuus oli korkein verorikoksissa, joissa ulkomaalaistaustaisten osuus oli 29 prosenttia. Raiskausrikoksissa osuus oli 26 prosenttia ja kirjanpitorikoksissa 19 prosenttia. Raiskausrikosten osalta ulkomaalaistaustaisten osuus laski selvästi vuoteen 2020 verrattuna, laskua oli 13 prosenttiyksikköä. Ulkomaalaistaustaisten osuus oli matalampi eräissä omaisuusrikoksissa: varkausrikoksissa ja petosrikoksissa osuus oli noin 7 prosenttia.

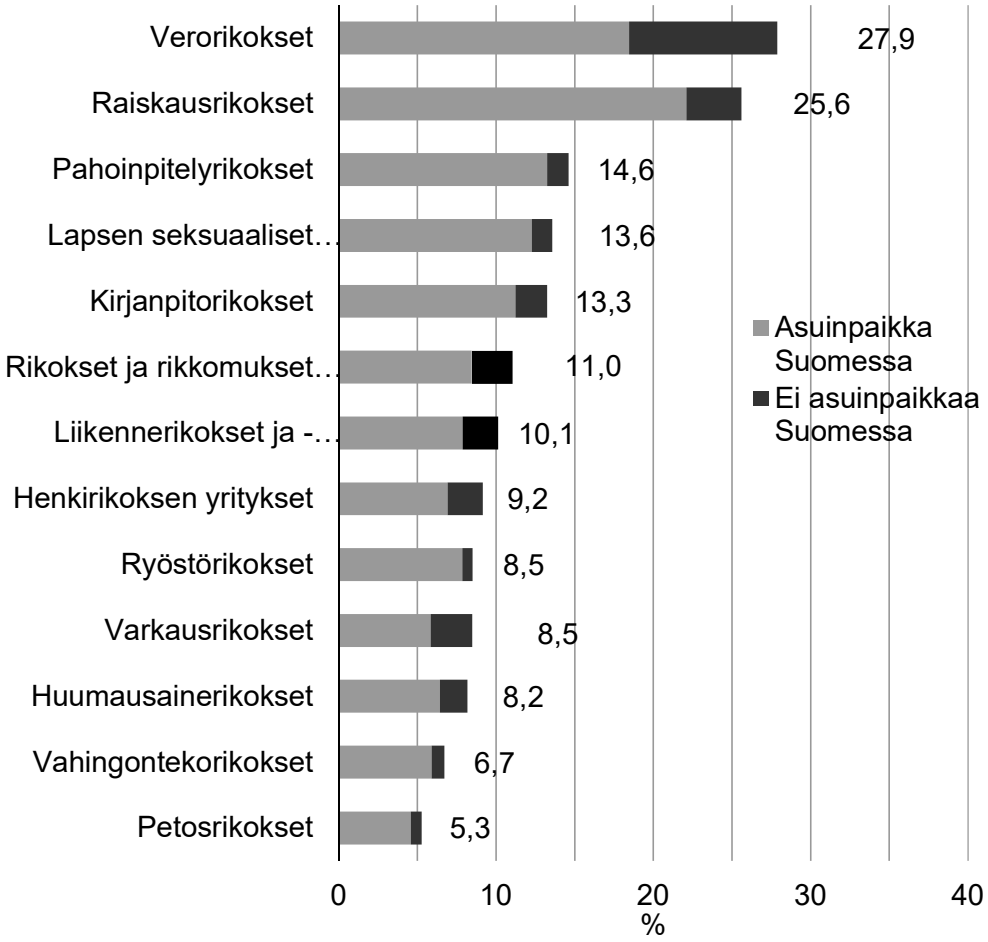

Kuvio 5 Ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen osuus eräistä rikoslajeista epäillyistä vuonna 2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Kuviossa 6 vastaava tarkastelu on toteutettu ulkomaan kansalaisten osalta, eritellen epäillyt, joilla on vakituinen asuinpaikka Suomessa ja ne, joiden oleskelu Suomessa on väliaikaista. Kokonaiskuva muuttuu hieman syntyperään perustavasta tarkastelusta (kuvio 5). Tulosten perusteella havaitaan joitain muutoksia vuoteen 2020 verrattuna (kts. Rikollisuustilannekatsaus 2020). Esimerkiksi lapsen seksuaalinen hyväksikäytön osalta ulkomaan kansalaisten osuus kaikista epäillystä oli hieman alhaisempi vuonna 2021 kuin vuotta aiemmin. Laskua oli noin 6 prosenttiyksikköä. Myös henkirikoksesta epäiltyjä ulkomaan kansalaisia oli vuonna 2021 viisi prosenttiyksikköä enemmän kuin vuotta aiemmin.

Vuonna 2021 viranomaisten tietoon tulleissa rikoksissa (pl. rikoslain 23 luvun liikennerikokset ja tieliikennelain liikennerikkomukset) syyllisiksi epäillyistä henkilöistä 11 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. Muista kuin liikennerikoksista epäillyistä ulkomaan kansalaisista miltei 80 prosentilla oli vakituinen asuinpaikka Suomessa, muiden ollessa Suomessa vain väliaikai-

sesti. Vuoteen 2020 verrattuna tuo osuus oli kasvanut miltei 20 prosenttiyksiköllä. On mahdollista, että vuonna 2021 niin sanottujen keikkarikosten osuus oli selvästi edellisvuotta vähäisempi. Noin kolme kymmenestä verorikoksesta epäillystä oli ulkomaan kansalaisia, ja näistä noin kolmanneksella oli vakituinen asuinpaikka muualla kuin Suomessa. Myös tämä osuus oli laskenut edellisvuodesta. Vuonna 2021 raiskausrikoksista epäillyistä neljännes oli ulkomaan kansalaisia. Raiskausrikosten osalta 14 prosentilla oli asuinpaikka muualla kuin Suomessa. Tämä osuus oli laskenut edellisvuoteen verrattuna noin kymmenellä prosenttiyksiköllä.

Kuvio 6 Ulkomaiden kansalaisten osuus asuinpaikan mukaan rikoksista epäillyistä eräissä rikoslajeissa vuonna 2021. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Varkausrikoksista epäillyistä ulkomaan kansalaisista noin kolmanneksella ei ollut pysyvää asuinpaikkaa Suomessa, mikä voi joiltakin osin kuvastaa omaisuusrikollisuuteen liittyvää ammattimaista rikollista toimintaa. Ulkomailla asuvien osuus ulkomaalaistaustaisista epäillyistä oli verraten suuri myös henkirikosten osalta. Kaikkiaan ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä oli vähäinen petosrikoksissa ja vahingontekorikoksissa. Pandemian

myötä voimaan tulleet rajoitukset ovat luonnollisesti vaikuttaneet ihmisten liikkumiseen, mikä osaltaan on saattanut vaikuttaa tässä esiteltyjen tilastojen muutoksiin vuosien 2020 ja 2021 osalta.

Lähteet

Andersen, Lars Højsgaard & Tranæs, Torben. 2011. *Etniske minoriteters overrepræsentation i strafferetlige domme*. Arbejdspapir 23. København: Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Andersen, Synøve N., Holtsmark, Bjart & Mohn, Sigmund B. 2017. *Kriminalitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. En analyse av registerdata for perioden 1992–2015*. Rapporter 36/2017. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Backhans, Mona & Sundlöf, Petra. 2019. *Nordiska studier om brottslighet bland personer med utländsk och inhemsk bakgrund. En kartläggande litteraturöversikt av publicerad forskning och statistik 2005–2019*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2021. Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund. Rapport 2021:9

Eurostat. 2013. *Revision of the European Standard Population. Report of Eurostat's task force*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Helminen, Marja-Liisa. 2015. Suomi ja Ruotsi vastakohtapari maahanmuutossa. *Tieto & trendit – Talous- ja hyvinvointikatsaus* 2015(3): 30–38.

Hällsten, Martin, Ryszard Szulkin & Jerzy Sarnecki. 2013. Crime as a Price of Inequality? The Gap in Registered Crime between Childhood Immigrants, Children of Immigrants and Children of Native Swedes. *The British Journal of Criminology* 53(3): 456–481. https://doi.org/10.1093/bjc/azt005

Kardell, Johan & Karl-Magnus Carlsson. 2009. Lagföringar av invandrare och invandrares barn i de Nordiska länderna. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 96(3): 239–261. https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/71748/103709

Lehti, Martti, Mikko Aaltonen, Ville Hinkkanen & Marianne Oksanen. 2014a. Ulkomaalaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2009–2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 38/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152588

Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Hannu Niemi, Reino Sirén & Karoliina Suonpää. 2014b. *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä*. OPTL:n tutkimuksia 265 Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152441

Lehti, Martti, Janne Kivivuori, Guðbjörg S. Bergsdóttir, Heidi Engvold, Sven Granath, Jónas O. Jónasson, Marieke Liem, Mikkel M. Okholm, Mona Rautelin, Karoliina Suonpää & Vibeke S. Syversen. 2019. Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 37/2019. Krimo. helda.helsinki.fi/handle/10138/306217

Martens, Peter & Stina Holmberg. 2005. *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Rapport 2005:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Niemi, Hannu & Lehti, Martti. 2018. ”Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2018. Rikollisuuskehitys*

tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 29/2018, toim. Hannu Niemi, 231–265. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/239656

Rauta, Jenni. 2019. *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2018*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019102935508

Rispling, Linus. 2018. Major immigration flows to the Nordic Region. Teoksessa *State of the Nordic Region 2018. Immigration and Integration Edition*, toimittajat Anna Karlsdóttir, Gustaf Norlén, Linus Rispling & Linda Randall, 16–20. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. https://doi.org/10.6027/ANP2018-742

Sánchez Gassen, Nora & Timothy Heleniak. 2018. Labour market integration. Teoksessa *State of the Nordic Region 2018. Immigration and Integration Edition*, toimittajat Anna Karlsdóttir, Gustaf Norlén, Linus Rispling & Linda Randall, 54–58. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. https://doi.org/10.6027/ANP2018-742

Skardhamar, Torbjørn, Mikko Aaltonen & Martti Lehti. 2014. Immigrant crime in Norway and Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 107–127. https://doi.org/10.1080/14043858.2014.926062

Skarðhamar, Torbjørn, Lotte R. Thorsen & Kristin Henriksen. 2011. Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning. Rapporter 21/2011. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Tilastokeskus 2017. *Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2016*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/2016/13/rpk_2016_13_2017-03-23_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. 2019. *Ulkomaalaiset suomalaisia useammin epäiltynä rikoksista*. https://stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. 2022a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/tilasto/rpk

Tilastokeskus. 2022b. *Maahanmuuttajat väestössä*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html

Tilastokeskus. 2022c. *Väestörakenne*. https://stat.fi/tilasto/vaerak

Tonry, Michael. 1997. Ethnicity, Crime, and Immigration. *Crime and Justice* 21 (1997): 1–29. https://doi.org/10.1086/449248

2 Nuorisorikollisuus

Markus Kaakinen

Tiivistelmä

- Alle 21-vuotiaiden epäillyt varkaudet, pahoinpitelyt ja vahingonteot ovat vähentyneet edellisen kymmenen vuoden aikana. Alle 15-vuotiaiden ryhmässä epäillyt pahoinpitelyt ovat kuitenkin lisääntyneet samalla aikavälillä.
- Alle 15-vuotiaiden osuus alaikäisten rikosepäilyistä on kasvanut edellisen kymmenen vuoden aikana. Alle 15-vuotiailla rikosepäilyt ovat kuitenkin edelleen harvinaisempia kuin 15–20-vuotiailla.
- Alle 21-vuotiaiden epäilty väkivaltarikollisuus on kääntynyt poliisin tilastoissa nousuun vuosin 2020–2021 aikana. Vahvinta kasvu on ollut alle 15-vuotiaiden ryhmässä.
- Nuorten kokonaisrikollisuustutkimusten mukaan 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytyminen on vähentynyt 2010-luvun alun jälkeen. Aiheesta ei ole vielä edustavaa kyselytutkimusta vuosilta 2020–2021.
- Kaikkein rikosaktiivisimpien nuorten ryhmässä vuosittaiset väkivaltatekojen tekomäärät sekä marihuanan ja hasiksen käyttökerrat ovat lisääntyneet aikavälillä 1995–2020 (Kaakinen & Näsi, 2021b).
- Nuoret joutuvat aikuisia useammin väkivallan uhreiksi. Suurin osa nuoriin kohdistuneesta väkivallasta on sisarusten tai toisten nuorten tekemää.
- Tyypillisimpiä nuoriin kohdistuneita rikoksia ovat varkaudet, omaisuuden tuhoaminen sekä uhkailun ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen.
- Nuorten uhrikokemusten kehitys on ollut selkeästi laskusuuntainen edellisen kymmenen vuoden aikana.

Tässä luvussa tarkastellaan nuoria rikosten tekijöinä ja uhreina. Jaksossa 1.1 esitettävät tiedot perustuvat poliisin tietoon tulleeseen tilastoituun nuorisorikollisuuteen. Niissä iän mukainen erittely on saatavissa vain selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä. Lukuja arvioitaessa on huomioitava, että tilastoihin vaikuttavat nuorten rikoskäyttäytymisen ohella lukuisat muut tekijät. Muun muassa väestön ilmoittamisalttiudessa, viranomaiskontrollin tehossa ja kohdistumisessa tapahtuvat mahdolliset muutokset sekä lainsäädännön muutokset vaikuttavat tilastoituun rikollisuuteen. Syylliseksi epäiltyjen määrää koskevat tiedot perustuvat poliisin selvittämien rikosten määrään, joten myös rikosten selvitysasteen muutokset voivat vaikuttaa niihin. Selvitysasteesta ei ole saatavilla ikäryhmäkohtaisia tietoja. On vielä syytä huomioida, että tiedot perustuvat pääsääntöisesti niin kutsuttuihin bruttotilastoihin: sama henkilö voi olla vuoden aikana syylliseksi epäiltynä useista rikoksista ja sisältyä siten tilastoon useita kertoja.

Jaksoissa 1.2 ja 1.3 esitetään tietoja nuorten rikoskäyttäytymisestä ja uhrikokemuksista itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyiden ja uhrikyselyiden pohjalta. Näihin tuloksiin ei vaikuta ilmituloalttius eikä kontrollikoneiston toiminta.

2.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus

Nuorten rikollisuutta oikeudellisesti ja tilastollisesti tarkasteltaessa keskeisiä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä. Tätä nuorempien rikokset jäävät rankaisematta. Tämä ei kuitenkaan merkitse, ettei lasten rikoksiin kohdistettaisi raskaitakin viranomaistoimia. Alle 15-vuotias on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon ja voi ottaa osaa sovitteluun. Alaikäisen tekemä rikos voi myös antaa aiheen ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimiin, joista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet ja viimesijainen huostaanotto. Sosiaaliviranomaisten tulee pääsääntöisesti olla läsnä alle 18-vuotiaiden rikosten esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä (ks. lainsäädännöstä Marttunen 2008).

Eri ikäryhmistä käytetyt nimitykset poikkeavat eri lainsäädännön sektoreilla. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä ja kirjallisuudessa nuorella rikoksentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka rikoksentekohetkellä on ollut 15–20-vuotias. Ikäryhmää 15–17-vuotiaat on tavattu kutsua nuoriksi henkilöiksi ja alle 15-vuotiaita lapsiksi. Lastensuojelulaissa lapsena sitä vastoin pidetään kaikkia alle 18-vuotiaita ja nuorena alle 21-vuotiasta henkilöä.

Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa

Lasten ja nuorten osuus kaikista rikoslakia vastaan tehtyjen rikosten syylliseksi epäillyistä on pysynyt verrattain vakaana 2000-luvun aikana. Alle 21-vuotiaiden osuus kaikista syyllisiksi epäillyistä on vaihdellut 18 ja 25 prosentin välillä. Vuonna 2021 alle 21-vuotiaiden osuus oli 19 prosenttia. Tarkemmin alle 15-vuotiaiden osuus oli kolme, 15–17-vuotiaiden kuusi ja 18–20-vuotiaiden kymmenen prosenttia. Luvut ovat pysyneet viime vuodet lähes muuttumattomina.

Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa

Taulukossa 1 on esitetty alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin vuonna 2021 syylliseksi epäillyistä. Nuorten osuus on suurimmillaan alkoholirikoksissa ja -rikkomuksissa. Myös vahingonteot, ryöstöt, luvattomat käytöt, väärän henkilötiedon antaminen ja tuhotyöt ovat verrattain usein nuorten tekemiä. Nuorten osuus on verrattain korkea myös seksuaalirikoksissa, ja se nousi hieman vuonna 2021 (12 % vuonna 2020; Rikollisuustilanne 2020). Suunnitelmallisuutta edellyttäviin rikoksiin, kuten petoksiin, kavalluksiin ja talousrikoksiin, nuoret syyllistyvät harvoin. Nuorten osuus väkivaltarikoksista (pahoinpitelyt) on hieman lisääntynyt viime vuosina (11 % vuonna 2017; Rikollisuustilanne 2017). Nuorten osuus kaikkein vakavimmasta poliisin tietoon tulleesta väkivallasta (henkirikokset ja niiden yritykset) on pieni, mutta sekin on hieman kasvanut viimeisten vuosien aikana.

Taulukko 1 Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä vuonna 2021. *Lähde:* Tilastokeskus 2022

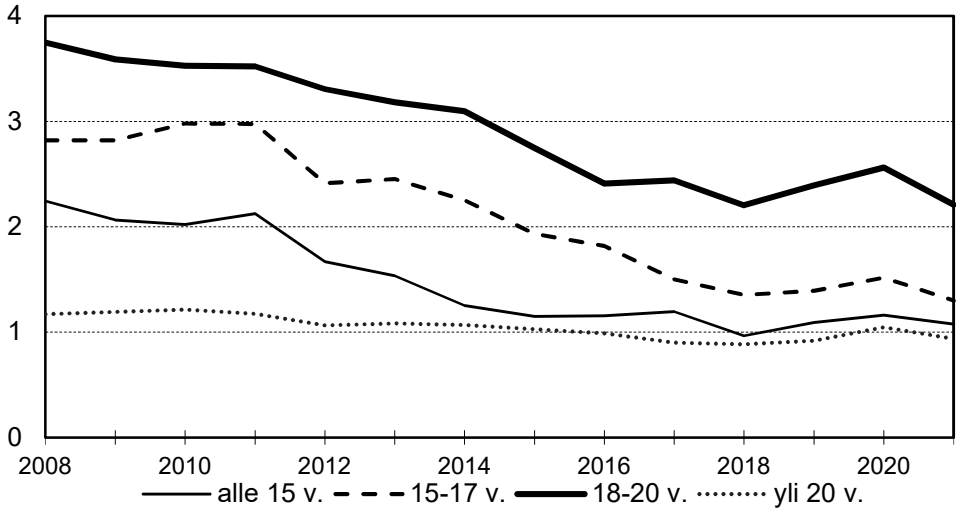
	Kaikki	Alle 18-vuotiaat	Alaikäisten osuus %
Alkoholirikokset ja -rikkomukset	1161	804	69
Ryöstörikokset	1892	393	21
Vahingontekorikokset	9768	2664	27
Luvattomat käytöt	604	116	19
Väärän henkilötiedon antaminen	902	165	18
Tuhotyöt	130	24	18
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	5619	969	17
Pahoinpitelyrikokset	24480	3788	15
Seksuaalirikokset	3295	560	17
Varkausrikokset	50261	5774	11
Kiristysrikokset	382	47	12
Virkamiehen (väkivaltainen) vastustaminen	1818	219	12
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaudet	1969	183	9
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	5240	631	12
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranom. ja yl. järjestystä vastaan	11662	1124	10
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	26274	2503	10
Tapon, murhan tai surman yritys	404	30	7
Maksuvälinepetosrikokset	1700	87	5
Perätön lausuma tuomioistuimessa/viranomaismenettelyssä	111	10	9
Huumausainerikokset	29578	1391	5
Väärennysrikokset	1383	116	8
Henkirikokset (tappo, murha, surma)	170	5	3
Järjestysrikkomus	780	45	6
Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	409	22	5
Kavallusrikokset	1256	25	2
Petosrikokset	31673	946	3
Rattijuopumukset	17326	363	2
Kätkemisrikokset	2336	22	2

Nuorisorikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa

Seuraavassa on esitelty erikseen nuorten varkaus- ja pahoinpitelyrikosten sekä vahingontekojen kehityssuuntia aikavälillä 2008–2021. Kuvioissa 1–3 rikoskehitys on suhteutettu ikäryhmien kokoon. Kuvioissa siis raportoidaan, kuinka suuri prosenttiosuus ikäryhmään kuuluvista henkilöistä on ollut syylliseksi epäiltynä kuvatuista rikoslajeista. Näin ikäryhmien rikostasoja on mahdollista vertailla. Taulukoissa 2–4 esitetään tiedot samojen rikoslajien absoluuttimääristä ja vuosivaihtelusta nuorissa ikäryhmissä (alle 15-vuotiaat ja 15–17-vuotiaat). Tarkasteluissa on huomioitava, että sama henkilö voi olla useita kertoja syylliseksi epäiltynä saman vuoden aikana. Jos taso muuttuu,

luvut eivät kerro, johtuuko tasomuutos rikoksia tekevien henkilöiden vai rikollisten tekojen muutoksesta (vai molemmista). Rikosmäärien vuosivaihtelua kuvaavat taulukot taas osoittavat, että eri rikoslajien vuosivaihtelut voivat olla hyvinkin suuria, eikä yhden vuoden luvuista siten tule tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Varkausrikokset. Varkausrikosten (kuvio 1) osalta huomattavin muutos on ollut alle 21-vuotiaiden ikäryhmien tekojen selkeä lasku vuosien 2008–2018 välillä. Epäilyjen määrä nousi jonkin verran vuosien 2019–2020 aikana, mutta kääntyi taas laskuun vuonna 2021.

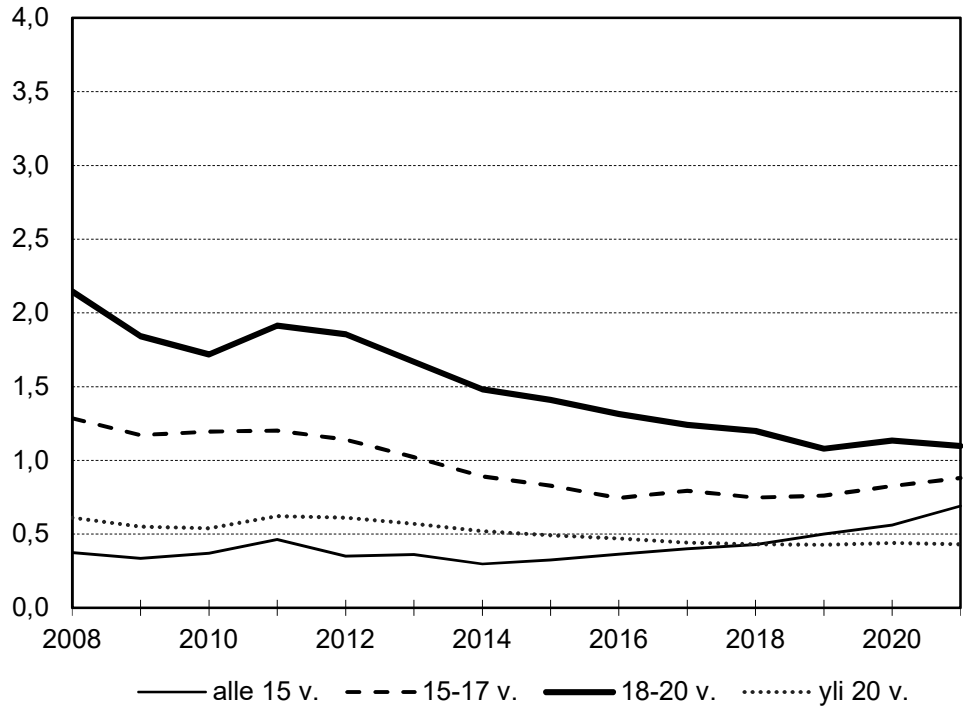
Kuvio 1 Varkausrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2008–2021

Taulukossa 2 on esitetty varkausrikosten absoluuttimäärien kehitys vuosien 2008 ja 2021 välillä. Vuonna 2021 varkaudesta epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä oli 3 386 ja 15–17-vuotiaiden määrä 2 388. Molemmissa ikäryhmässä varkauksien määrä laski edelliseen vuoteen verrattuna. Alle 15-vuotiaiden osuus epäillyistä varkausrikoksista on kasvanut edellisen kymmenen vuoden aikana.

Taulukko 2 Varkausrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2008–2021

	2008	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
alle 15-vuotiaat	6944	6240	6001	6220	4845	4472	3666	3383	3442	3609	2954	3369	3635	3386
Muutos %	19	–10	–4	4	–22	–8	–18	–8	2	5	–18	14	23	–7
15–17-vuotiaat	5651	5642	5858	5734	4519	4455	4028	3422	3237	2640	2377	2477	2741	2388
Muutos %	2	0	4	–2	–21	–1	–10	–15	–5	–18	–10	4	15	–13

Pahoinpitelyrikokset. Alle 21-vuotiaiden pahoinpitelyrikosepäilyt ovat kasvaneet vuoden 2019 jälkeen. Tästä huolimatta 15–17-vuotiaiden ja 18–20-vuotiaiden epäillyt pahoinpitelyrikokset ovat vähentyneet tarkasteluvälillä 2008–2021. Sen sijaan alle 15-vuotiaiden ryhmässä tilastoidut pahoinpitelyt ovat lisääntyneet samalla tarkasteluvälillä. Epäillyt pahoinpitelyt ovat kuitenkin tässä ikäluokassa muita harvinaisempia.

Kuvio 3 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2008–2021

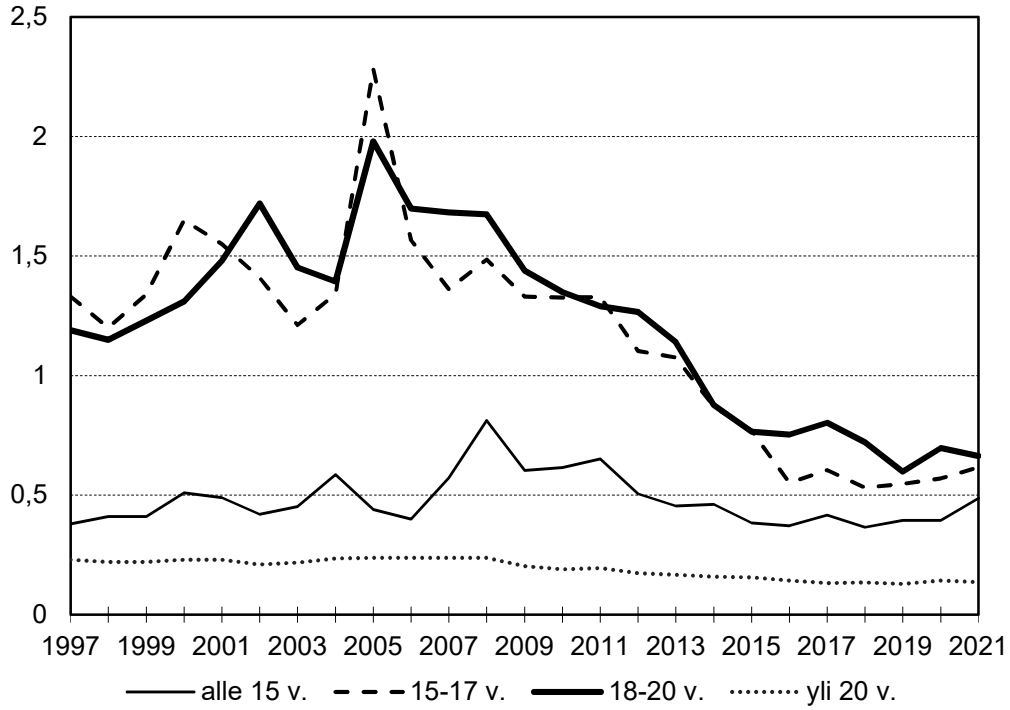
Absoluuttisina lukuina pahoinpitelystä epäiltyjen alle 15-vuotiaiden sekä 15–17-vuotiaiden määrä on kasvanut viimeisten vuosien aikana (taulukko 3). Vuonna 2021 syylliseksi epäiltyjä alle 15-vuotiaita oli 2 171, mikä oli 23 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuotena. Vastaavasti 15–17-vuotiaiden ryhmässä pahoinpitelyistä epäiltyjä oli 1 617, joka on 8 prosenttia enemmän kuin

vuotta aiemmin. Alle 15-vuotiaiden osuus epäillyistä pahoinpitelystä on kasvanut edellisen kymmenen vuoden aikana.

Taulukko 3 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2008–2021

	2008	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
alle 15-vuotiaat	1161	1014	1101	1361	1017	1054	871	953	1087	1210	1314	1547	1759	2171
Muutos %	*26*	*–13*	*9*	*23*	*–25*	*4*	*–17*	*9*	*7*	*11*	*9*	*17*	*14*	*23*
15–17-vuotiaat	2575	2347	2351	2319	2137	1858	1594	1468	1325	1397	1316	1357	1495	1617
Muutos %	*7*	*–9*	*0*	*–1*	*–8*	*–13*	*–14*	*–8*	*-38*	*5*	*–6*	*3*	*10*	*8*

Vahingonteot. Poliisin tietoon tulleet alle 15-vuotiaiden, 15–17-vuotiaiden ja 18–20-vuotiaiden epäillyt vahingontekorikokset (kuvio 3) ovat laskeneet tarkasteluvälillä 2008–2021. Epäilyt ovat kuitenkin nousseet kolmen edellisen vuoden aikana.

Kuvio 3 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 1997–2021

Vuonna 2021 vahingontekorikoksista syylliseksi epäiltyjä (taulukko 4) oli alle 15-vuotiaiden ryhmässä 1 531 (kasvua 24 %). Vanhemmassa ikäryhmässä (15–17-vuotiaat) epäiltyjä oli 1 133 (kasvua 10 %). Alle 15-vuotiaiden osuus epäillyistä vahingontekorikoksista on kasvanut edellisen kymmenen vuoden aikana.

Taulukko 4 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2008–2021

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	*2021*
alle 15-vuotiaat	2512	1825	1825	1910	1469	1324	1350	1128	1108	1256	1118	1216	1233	1531
Muutos %	39	–27	0	5	–23	–10	2	–16	–2	13	–11	9	1	*24*
15–17-vuotiaat	2977	2662	2607	2562	2067	1955	1556	1361	979	1062	934	973	1029	1133
Muutos %	9	–11	–2	–2	–20	–4	–20	–13	–28	8	–12	4	6	*10*

Poliisin tilastoiman rikollisuuden pidemmän aikavälin kehitys näyttää olevan linjassa 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymistä mittaavien Nuorisorikollisuus-kyselyiden kanssa (ks. jakso 1.2; Kaakinen & Näsi 2021a). Tässä tilastokatsauksessa ei ole mahdollista tuottaa varmaa tietoa ylläkuvatun rikollisuuskehityksen syistä, mutta joitain tulkintoja voidaan esittää. Ensinnäkin 2000-luvun aikana havaittuun rikollisuuden vähenemiseen on voinut vaikuttaa kontrollin tehostuminen esimerkiksi kameravalvonnan ja vartioinnin lisääntymisen myötä (ks. Kivivuori 2005b, 60–70). Osaltaan kehitykseen voi liittyä myös nuorten ajankäyttötapojen muutoksia ja humalahakuisen juomisen väheneminen (Baumer ym., 2021; Kaakinen & Näsi, 2021b).

Toisaalta viime vuosina nähty nousu nuorten ja etenkin alle 15-vuotiaiden rikosepäilyissä edellyttää myös pohdintaa. On mahdollista, että kasvu selittyy osin muutoksilla, jotka koskevat koulujen väkivalta- ja häirintätilanteisiin liittyviä menettelytapaohjeita ja ilmoitusvelvollisuutta. Erityisesti alle 15-vuotiaiden pahoinpitelyrikollisuudessa 2000-luvulla tapahtuneet muutokset heijastavat otaksuttavasti paitsi muutoksia väkivallan määrässä myös poliisin ja koulun kontrolliin liittyviä seikkoja, pahoinpitelyn muutettua tunnusmerkistöä ja syyteoikeutta koskevia muutoksia (joista viimeisin vuoden 2011 alussa). Nämä kuitenkaan tuskin selittävät kasvua täysin (Danielsson, 2022). On myös mahdollista, että esimerkiksi lisääntyneet pahoinpitelyrikoksiin liittyvät epäilyt heijastavat rikoskäyttäytymisen muutoksia pienemmissä nuorten riskiryhmissä (ks. myös Kaakinen & Näsi, 2021b).

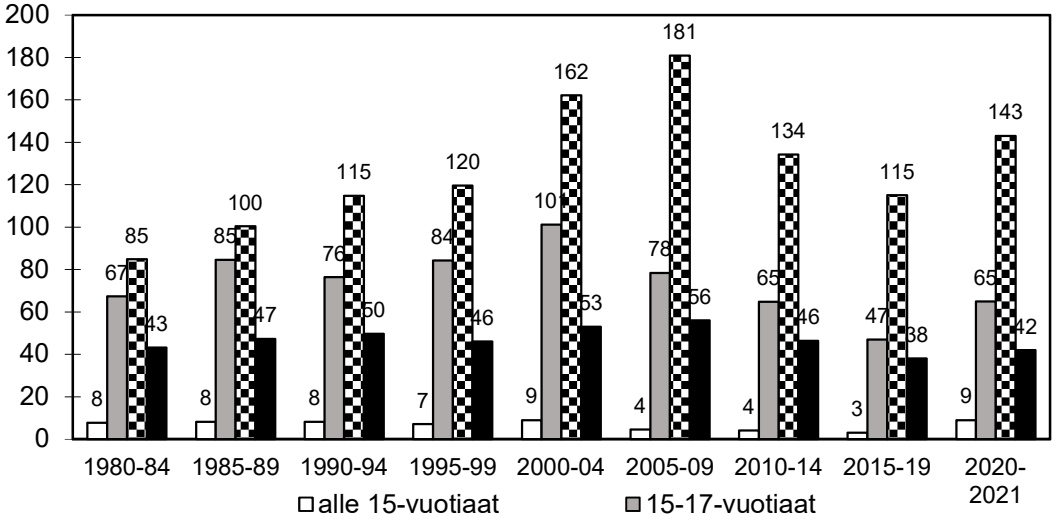
Kokonaisuutena tarkastellen alle 15-vuotiaiden ja yli 20-vuotiaiden tekemien rikosten ikäryhmän kokoon suhteutetut määrät ovat kaikissa tarkastelluissa rikosryhmissä selvästi alhaisempia kuin 15–20-vuotiaiden. Poliisitilastojen mukaan suomalaisten kaikkein rikosaktiivisin elämänvaihe osuu ikävuosiin 15–20 vuotta. Ero alle 15-vuotaisiin ja 15–20-vuotiaisiin kohdistuneiden rikosepäilyjen vuosittaisessa määrässä on kuitenkin pienentynyt 2000-luvun aikana. Poliisin tietoon tulleiden tapausmäärien vuosivaihtelut voivat olla eri ikäryhmissä ja kaikissa tarkasteltavissa rikoslajeissa verrattain suuria. Yhden vuoden tilastolukujen perusteella ei siten tule vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Nuorten vakava väkivaltarikollisuus

Seuraavassa tarkastellaan erikseen vakavaa väkivaltarikollisuutta: Henkirikosten ja tappojen osalta tarkemmat tilastot löytyvät vuoden 2020 Rikollisuustilanne-katsauksen Henkirikokset kappaleesta (Suonpää, 2021). Tarkastelemme siis seuraavassa eritoten tekoja, joita poliisi on tutkinut joko törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikosten yrityksinä. Törkeitä pahoinpitelyjä ja henkirikosten yrityksiä tarkastellaan yhtenä kategoriana, koska niiden välinen raja voi liikkua nimeämiskäytäntöjen muuttuessa ja myös tuomioistuimen linja voi vaihdella.

Kuviossa 4 on esitetty tietoja teoista, joita poliisi on tutkinut törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksinä. Koska tekojen määrät ovat verraten alhaisia, seuraavassa on esitetty viisivuotiskausia koskevia tietoja vuosilta 1980–2019. Lisäksi vuosien 2020 ja 2021 luvut on esitetty omana kaksivuotiskautenaan. Tiedot ovat kuitenkin vertailukelpoisia suhteessa aiempiin viisivuotiskausiin. Tilastolukujen muutoksiin voi vaikuttaa se, nimetäänkö tekoja tavallisiksi vai törkeiksi pahoinpitelyiksi.

Alle 21-vuotiaita koskevat vakavan väkivallan epäilyt kasvoivat vuosina 2020–2021 aiempiin vuosiin nähden. Tilastojen perusteella voidaan todeta, että vuodet 2020 ja 2021 muodostivat poikkeuksen erityisesti alle 15-vuotiaiden osalta. Vanhempien ikäryhmien osalta suhteellinen muutos oli maltillisempi. Kasvua edelsi vakavien väkivaltarikosepäilyjen lasku 2010-luvun aikana. Alle 15-vuotiaiden kohdalla luvut ovat nousseet kahden edellisen vuoden aikana 2000-luvun alun tasolle, mutta 15–20-vuotiaiden kohdalla luvut ovat edelleen matalammalla tasolla.

Kuvio 4 Törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksenä tutkittuja tekoja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1980–2019, viisivuotiskausittain, lisäksi vuosi 2020 ja 2021 omana vuotenaan

2.2 Nuoret rikosten tekijöinä

Edellä esitetyt tiedot nuorten rikollisuuden kehityksestä nojaavat viranomaisten työnsä yhteydessä keräämiin tietoihin. Viranomaistilastosta puuttuvat kuitenkin teot, jotka eivät tule poliisin tietoon. Piilorikollisuus on ongelma useimpien rikostyypien mittaamisen kannalta, eikä kokonaisrikollisuudesta pystytäkään saamaan kattavaa kuvaa vain viranomaisten tilastoimaa rikollisuutta tarkastelemalla.

Yleisesti voidaan sanoa, että mitä lievemmästä rikoksesta on kysymys, sitä epätodennäköisemmin teko päätyy viranomaisten tietoon. Esimerkiksi kuolemaan johtavasta väkivallasta poliisi saa lähes aina tiedon, kun taas nuorten massarikollisuuden piiloon jäävä osuus on varsin suuri. Viranomaisten tietoon tulevan rikollisuuden määrään ja rakenteeseen vaikuttaa myös muun muassa ilmoitusalttius, kirjaamisalttius ja poliisin kontrollitoiminnan kohdistaminen. Muutokset näissä heijastuvat rikollisuutta kuvaaviin tilastoihin ja saattavat antaa jopa harhaanjohtavan kuvan rikollisuuden kehityksestä. Tarvitaankin mittareita, jotka ovat suunniteltu mittaamaan kokonaisrikollisuutta. Eräs tällainen mittari on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) säännöllisin väliajoin kerättävä Nuorisorikollisuuskysely, johon useat tämän jakson tarkastelut perustuvat.

Kyselytutkimukset ovat erityisen arvokkaita lievemmän rikollisuuden mittaamisessa, sillä se tulee harvoin poliisin tietoon. Kaikkein vakavimman rikollisuuden määrää (esimerkiksi henkirikokset) taas on vaikeaa tai mahdotonta arvioida Nuorisorikollisuuskyselyiden perusteella. Vakavan rikollisuuden kehitystä arvioitaessa on siten syytä huomioida viranomaistilaston osoittama kehitys.

Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (entinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) aloitti vuonna 1995 koko maahan ulottuvat itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyt, jotka on sen jälkeen toistettu vuosina 1996, 1998, 2001, 2004, 2008, 2012, 2016 ja viimeisimpänä 2020. Tutkimukset on kohdistettu peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaisiin (15–16-vuotiaisiin)[1]. Vuonna 2020 tutkimukseen osallistui 5 674 yhdeksännen luokka-asteen oppilasta 74 yläkoulusta.

Seuraavassa esitellään tiivistetysti nuorten rikoskäyttäytymisen pääkehityssuuntia yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Kyselyjärjestelmän tuloksia on raportoitu laajemmin erikseen (esim. Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi

[1] Vuonna 2012 kysely laajennettiin poikkeuksellisesti koskemaan myös peruskoulun kuudennen luokan oppilaita.

2012b; Salmi & Suonpää 2013; Näsi, 2016; Kaakinen & Näsi, 2021a & 2021b). Tutkimusmenetelmän luonnetta, luotettavuutta ja rajoituksia on myös käsitelty tarkemmin erillistutkimuksen yhteydessä (Kivivuori 2005a; Kivivuori 2007).

Taulukossa 5 on esitetty rikoksiin osallistumisen kehitys vuosina 1995–2020 yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Prosentit kuvaavat niiden nuorten osuutta, jotka tekivät teon vähintään kerran kuluneen vuoden aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että taulukon luvuissa ovat mukana niin ne nuoret, jotka ovat tehneet teon vain kerran vuoden aikana kuin myös ne, jotka ovat tehneet teon useita kertoja tänä ajanjaksona.

Taulukko 5 Kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä, % 15–16-vuotiaista nuorista

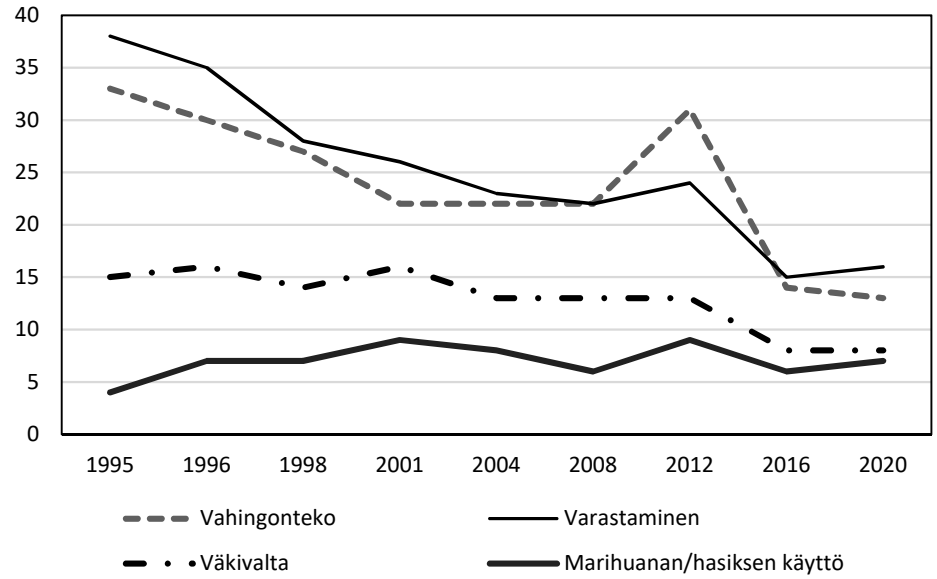
	1995	*1996*	*1998*	*2001*	*2004*	*2008*	*2012*	*2016*	*2020*
Luvaton poissaolo koulusta	46	42	43	39	38	41	40	26	23*
Seiniin piirtely	19	18	16	13	12	12	16	7	7
Vahingonteko[a]	26	21	18	15	15	16	25	11	9*
Kaupasta/kioskista varastaminen	15	19	15	12	10	10	10	5	6
Koulusta varastaminen	30	27	21	19	17	15	20	11	13
Murtautuminen	..	…	…	…	…	…	7	4	5
Luvaton verkkolataaminen	..	…	…	…	…	…	71	24	25
Koulukiusaaminen	25	22	20	15	16	21	21	7	5*
Sähköinen kiusaaminen								8	9
Osallistuminen tappeluun	13	14	13	14	12	11	11	7	7
Pahoinpitely	8	7	6	8	6	6	6	4	4
Uhkaamalla varastaminen						1	3	2	2
Aseen mukana kantaminen							9	6	6
Alkoholin humalajuominen							51	35	37
Marihuanan/hasiksen käyttö	4	7	7	9	8	6	9	6	7
Muun huumeen käyttö[b]				1	1	2	4	2	3*
Humalassa ajo moottoriajoneuvolla	16	16	16	13	14	15	13	7	7
N	1195	4204	4503	4347	5142	5826	4855	6061	5674

a) Vuoden 2020 kyselyssä ei enää kysytty erikseen vahingonteoista koulussa ja muualla. Näin ollen luku sisältää kummatkin vahingonteot. Myös aiempien vuosien luvut on estimoitu uudestaan niin, että vahingonteot koulussa ja muualla on yhdistetty samaan muuttujaan. b) Viittaa muihin huumaaviin aineisiin kuin marihuanaan/hasikseen tai lääkkeisiin. c) *=p<.05 (vuosien 2016 ja 2020 ero tilastollisesti merkitsevä).

Rikoskäyttäytymisen muutosten suuret linjat tulevat selkeämmin esille, kun taulukosta 5 tiivistetään esiin keskeisten rikostyyppien – varastamisen, vahingontekojen, väkivallan ja huumeiden käytön – kehitys. Varastamistekoihin on laskettu mukaan kaupasta ja koulusta varastaminen. Omaisuuden vahingoittamiseen kuuluvat seiniin piirtely ja kirjoittelu, vahingonteko koulussa sekä vahingonteko koulun ulkopuolella. Väkivallanteoista tarkastelussa ovat mukana julkisella paikalla tappeluun osallistuminen ja pahoinpitely. Huumausaineiden kohdalla mukaan on otettu marihuanan tai hasiksen käyttö.

Rikoksia tehneiden nuorten määrä pieneni aikavälillä 1995–2020 kaikkien kuviossa 5 raportoitujen rikostyyppien kohdalla kannabiksen käyttöä lukuun ottamatta. Vuosien 2016–2020 välillä ei kuitenkaan enää nähdä juurikaan muutosta. Vuotta 2016 edelsi selkeä laskukausi 2010-luvun aikana, kun väkivalta- ja omaisuusrikoksia tehneiden sekä kannabista käyttäneiden nuorten määrät vähenivät. Edelle käsiteltyjen poliisin tilastoimien rikosepäilyjen perusteella nuorten rikoskäyttäytyminen on mahdollisesti kääntynyt jälleen nousuun vuosina 2020–2021. Tältä ajalta ei kuitenkaan ole vielä edustavaa kyselytutkimusta nuorten rikoskäyttäytymisestä[1].

Vaikka väkivaltatekojen yleisyys on vähentynyt aikavälillä 1995–2020, ovat vuosittaiset tekomäärät lisääntyneet kaikkein rikosaktiivisimmassa nuorten ryhmässä (Kaakinen & Näsi, 2021b). Samana aikana myös vuosittaiset marihuanan tai hasiksen käyttökerrat ovat lisääntyneet kaikkein aktiivisimmassa käyttäjäryhmässä.

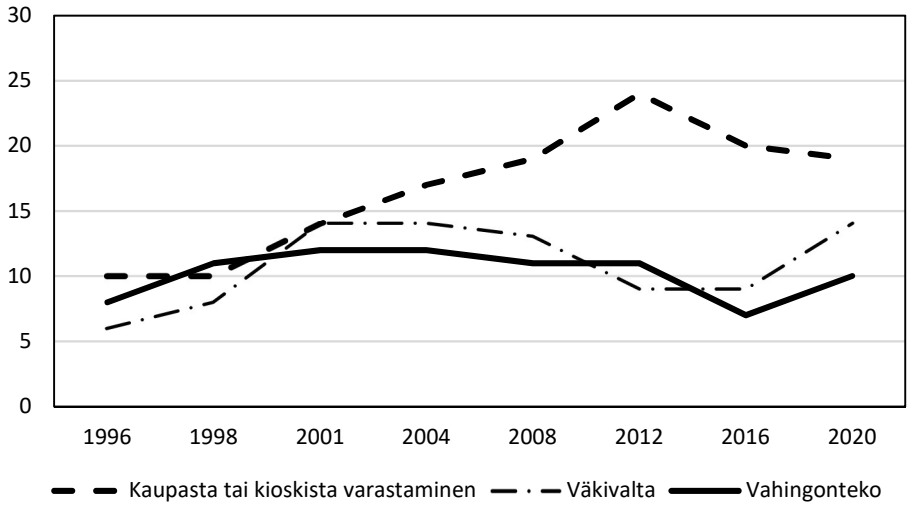

Kuvio 6 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita 1995–2020, % 15–16-vuotiaista

[1] Uusin Nuorisorikollisuuskysely kerättiin keväällä 2020. Se kuitenkin mittaa rikoskäyttäytymistä edellisen 12 kuukauden aikana eli pääosin vuoden 2019 puolella.

Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli

Vuosien 1996–2020 Nuorisorikollisuuskyselyissä on kysytty myös sitä, ovatko nuoret joskus elämänsä aikana tulleet poliisin tietoon tekemänsä rikollisen teon johdosta. Kuviossa 6 on tarkasteltu poliisin tietoon tulon todennäköisyyttä jaksolla 1996–2020 neljässä tekotyypissä. Päähavainto on, että nuoret tulevat verrattain harvoin poliisin tietoon tekemiensä tekojen johdosta. Tässä tarkasteltujen tekojen osalta todennäköisyys on suurin myymälävarkauksien kohdalla. Tätä selittänee kauppojen tehokkuus valvonnassa. Silti myös myymälävarkauksien kohdalla valtaosa nuorten tekemistä teoista ei koskaan tule poliisin tietoon. Suurin osa nuorten rikollisuudesta onkin siis piilorikollisuutta, joka ei näy viranomaistilastoissa.

Kuvio 7 Poliisin tietoon tulleiden osuus kiellettyihin ja rikollisiin tekoihin elämänsä aikana osallistuneista 1996–2020, % 15–16-vuotiaista

Ylipäätään poliisikontrollin kohteeksi joutuminen on kuitenkin nuorille suhteellisen yleistä. Vuoden 2008 Nuorisorikollisuuskyselyn aineistolla tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että lähes 40 prosenttia 15–16-vuotiaista nuorista oli vähintään kerran elämänsä aikana kokenut jonkun tutkimuksessa tarkastellun poliisin toimenpiteen (Saarikkomäki 2010). Yleisimmät toimenpiteet olivat kehotus poistua paikalta ja laukun tai vaatteiden tutkiminen. Nuorista 13 prosenttia oli joskus tullut poliisin kiinniottamaksi.

Tutkimuksessa havaittiin, että poliisikontrollin kohdentuminen on selkeässä yhteydessä nuoren rikoskäyttäytymisen ja humalajuomisen määrään; mitä aktiivisempaa nuoren rikoskäyttäytyminen ja humalajuominen oli, sen todennäköisemmin hän joutui poliisin kanssa tekemisiin. Tämän lisäksi muun muassa heikko koulumenestys ja kaupungissa asuminen olivat tekijöitä, jotka olivat yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen kohdata poliisikontrollia. (Saarikkomäki 2010.)

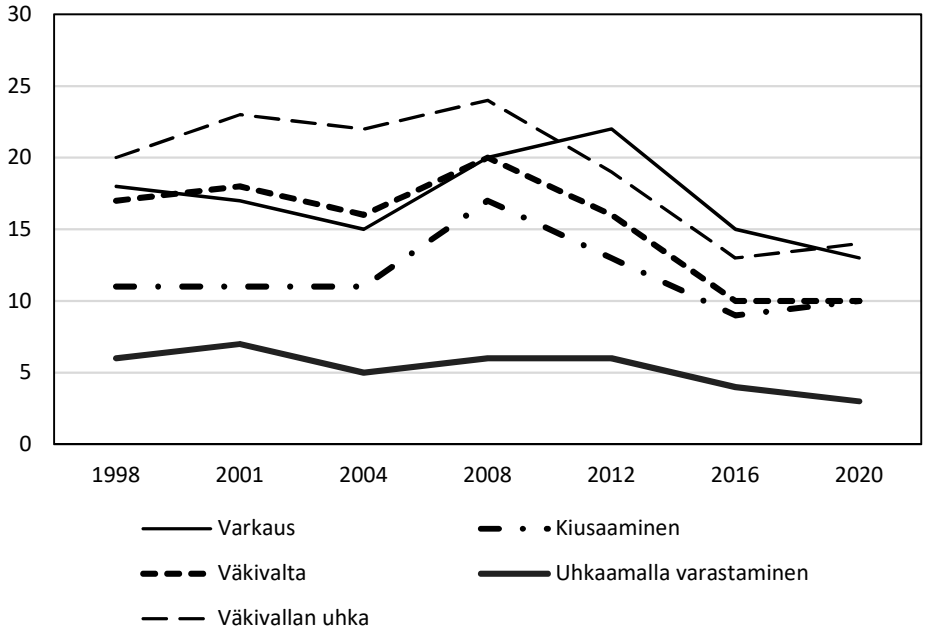
2.3 Nuoret rikosten uhreina

Samoin kun rikosten tekeminen on yleisimmillään nuoruudessa, myös alttius joutua rikoksen uhriksi on suurimmillaan nuoruudessa. Tässä jaksossa tarkastellaan nuorten joutumista rikosten uhreiksi. Tiedot perustuvat sekä kyselyihin, joissa nuorilta itseltään on nimettömästi kysytty heidän joutumistaan erilaisten tekojen uhriksi, että nuorten uhriksi joutumista laitostasolla. Laitostason uhrikokemuksia on tarkasteltu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuonna 2016 keräämässä Oppilaitosten turvallisuustutkimuksessa (OLT-2016). Kyselyssä koulujen rehtorit vastaavat koulussa lukuvuoden 2015–2016 tapahtumista. Lisäksi tarkempaa tietoa nuorten väkivaltakokemuksista on saatavilla erillisistä julkaisuista (esim. Ellonen ym. 2008; Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi & Suonpää 2013; Fagerlund ym. 2014; Näsi 2016; Näsi, Virtanen & Tanskanen 2017).

Nuorten uhrikokemusten yleisyys ja kehityssuunnat

Rikoskäyttäytymisen lisäksi myös rikosten kohteeksi joutuminen on ikään liittyvä ilmiö. Esimerkiksi väkivallan kokeminen on kaikkein todennäköisintä nuorimpien ikäryhmien keskuudessa (Danielsson & Salmi 2015). Kuviossa 7 esitetään 15–16-vuotiaiden nuorten uhrikokemuksia vuosina 1998–2020 varkauden, kiusaamisen, väkivallan uhan, väkivallan, ja uhkaamalla varastamisen (ryöstö) osalta[1]. Uhrikokemusten ajallinen kehitys vastaa rikostekojen kohdalla havaittua trendiä. Kaikki uhrikokemukset harvinaistuivat 2010-luvun aikana, mutta vuosien 2016 ja 2020 välillä ei enää tapahtunut merkittävää muutosta.

[1] Vuodesta 1998 alkaen Nuorisorikollisuuskyselyissä on mitattu itse ilmoitetun rikollisuuden lisäksi myös nuorten joutumista erilaisten tekojen uhriksi.

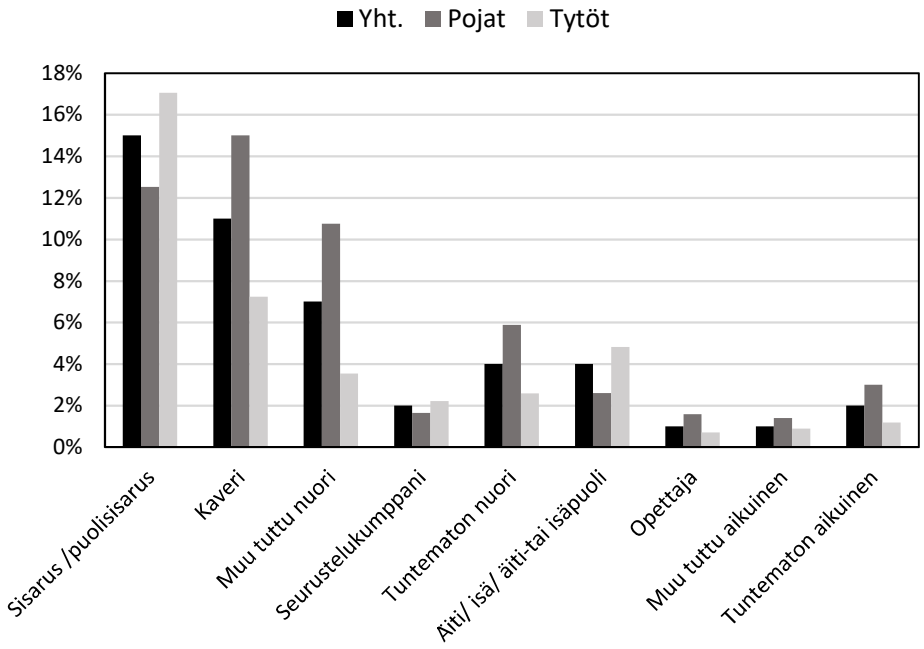

Kuvio 7 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita nuoria 1998–2020, % 15–16-vuotiaista

Edellä mainittujen uhrikokemusten trendien lisäksi Nuorisorikollisuuskyselyt antavat mahdollisuuden tarkastella vanhempien nuoriin kohdistamaa kuritusväkivaltaa vertailukelpoisilla kysymyksillä vuosina 2004–2020. Kuritusväkivallan kokemisen taso pysyi varsin vakaana vuoteen 2012 saakka, mutta lähti tämän jälkeen laskuun. Vuonna 2016 vastaajista 29 prosenttia ja vuonna 2020 enää 22 prosenttia oli kokenut elämänsä aikana kuritusväkivaltaa (Näsi 2016; Kaakinen & Näsi 2021a). Aikaisemman Lapsiuhritutkimuksen mukaan kuritusväkivalta on vähentynyt selvästi myös pitkällä aikavälillä (Ellonen ym. 2008). Väheneminen on voimakkainta sellaisten lievempien tekojen kohdalla, joita on aiemmin pidetty hyväksyttävänä ruumiillisena kurituksena.

Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin?

Suurin osa nuorten kokemasta väkivallasta on toisten nuorten tekemää. Vuoden 2020 Nuorisorikollisuuskyselyn mukaan 15–16-vuotiaille nuorille tyypillisintä oli joutua sisaruksen tekemän väkivallan kohteeksi (kuvio 8). Seuraavaksi yleisimmät tekijät nuoriin kohdistuvassa väkivallassa olivat kaverit ja muut tutut nuoret. Aikuisten ja erityisesti muiden kuin omien vanhempien nuoriin kohdistama väkivalta oli varsin harvinaista.

Kuvio 8 Väkivallan kohteeksi joutuneiden osuus väkivallan tekijän mukaan, %

Lähteet

Baumer, E. P., Cundiff, K., & Liying, L. 2021. The contemporary transformation of american youth: An analysis of change in the prevalence of delinquency, 1991–2015. Criminology, 59(1), 109–136.

Danielsson, P. 2022. Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi.Saatavilla: https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf?t=1646715994222

Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87.

Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110, Tampere.

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti. 2021a. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 47/2021 Helsingin yliopisto. Helsinki.

Kaakinen, M. & Näsi, M. (2021b). Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020. Kriminologia, 1(1). Saatavilla: https://kriminologia.journal.fi/article/view/109017

Kivivuori, Janne. 2005a. Piilorikollisuuden tutkimus. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 1–10.

Kivivuori, Janne. 2005b. Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2004. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 11–70.

Kivivuori, Janne. 2007. Delinquent behaviour in Nordic capital cities. Scandinavian Research Council for Criminology/Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 227. Helsinki.

Marttunen, Matti. 2008. Nuorisorikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.

Näsi, Matti. 2016. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 18/2016 Helsingin yliopisto. Helsinki.

Näsi, Matti, Virtanen, Miialiila & Tanskanen, Maiju. 2017. Oppilaitosten turvallisuustutkimus 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Katsauksia 20/2017 Helsingin yliopisto. Helsinki.

Saarikkomäki, Elsa. 2010. Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli kyselytutkimusten valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 106, Helsinki.

Salmi, Venla (toim.). 2009. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246, Helsinki. Sekä samassa julkaisussa Salmi, Venla (2009b) Nuoret seurustelusuhdeväkivallan uhreina ja Salmi, Venla (2009c) Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008.

Salmi, Venla. 2012a. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 113, Helsinki.

Salmi, Venla. 2012b. Katsaus nuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 27/2012, Helsinki.

Salmi, Venla & Suonpää, Karoliina. 2013. Katsaus varhaisnuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 33/2013, Helsinki

3 Crime trends in Finland

Janne Kivivuori, Ilari Kolttola, Anna Raeste, Karoliina Suonpää, Matti Näsi, Tiina Malin Markus Kaakinen and Teemu Vauhkonen

- In Finland, homicide decreased from the early 1990s until recently; the drop may have levelled out or reversed in 2020–21.
- Finnish homicide remains dominated by marginalised men with alcohol dependence and drinking group conflicts.
- Assault offences remained stable in 2012–2021, a trend corroborated by victim surveys. Rape offences increased during the decade, also corroborated by victim surveys.
- The numbers of child sexual abuse offences reported to the police have varied annually but increased in recent years in both crimes reported to the police and victim surveys.
- Personal and household theft victimisation decreased, while theft offences reported to the police remained stable. The divergence can reflect theft against businesses being more stable than personal victimization.
- Fraud and identity theft have increased, a trend corroborated by both administrative statistics and the national crime victim survey.
- The role of alcohol in violent offending decreased, even though the influence of alcohol remains prevalent in violence.
- In the 15–17 age group, violence, theft and property destruction decreased in the early part of the decade, levelling out after that. In the 18–20 age group the trends of violence, theft and property destruction were similar to the 15–17-year-olds.
- In Finland, youths under 15 years of age are not criminally culpable. However, their offences are recorded in administrative crime statistics. In this age category, the recorded assault offence rate doubled from 2012 to 2021. It is not known whether this reflects increasing violence, increasing attention to child behaviour problems, or both.
- International comparisons of violence in European and Nordic adult populations suggest that Finland has above-average problems related to both lethal and other violence.
- In international youth crime surveys, Finnish youths do not emerge as particularly highly victimised by assaults/violence. In the ISRD-3 survey wave conducted in 2012–13, Finnish youths showed a high robbery victimisation prevalence.

Unless otherwise mentioned, the trends in this report refer to the decade 2012–2021. This report emphasises findings on homicide, and findings cross-validated by administrative statistics and KRIMO crime surveys.

3.1 Finland

Situated in northern Europe, Finland has a population of 5.5 million (2021). In terms of socio-political institutions, Finland belongs to a group of Nordic welfare states with Sweden, Denmark, Norway and Iceland. It has a compulsory and free-of-charge school system, connecting all youths to educational institutions up to the age of 18. With 49,000 US dollars as average annual income, the country ranks 16th among 38 OECD countries (OECD Data). Regarding the criminal justice system, Finland represents a culture of penal moderation, with policy emphasis on prevention and rehabilitation. The Finnish prisoner rate of 43 per 100,000 population rate is one of the lowest in Europe (Aebi et al. 2022) and the world.

3.2 Crime indicators

In this report, we have drawn on administrative crime statistics and KRIMO crime surveys to describe trends in selected crimes in Finland. The use of administrative statistics and survey data in tandem is mutually complementary. Administrative statistics do not include crimes which are not reported to the authorities. The propensity of people to report offences to the police is a temporal and spatial variable. To tackle this challenge, criminology has developed the hidden crime survey (Kivivuori, 2011). On the other hand, such crime surveys typically fail to capture the most serious crimes, and the most marginalised offender and victim groups. Therefore, this summary report has focussed primarily (but not exclusively) on homicide and on crime types for which survey information is available, in order to present a cross-validated overview of recent crime trends.

Regarding administrative statistics, the primary source is the Statistics on Offences and Coercive Measures (SOCM) compiled and published by Statistics Finland. In this report, we primarily used figures on offences reported to the police. Figures based on suspects in cleared offences are also needed whenever socio-demographic breakdown is needed. In both cases, counts are based on offences as observation units, meaning that a single person may have committed more than one offence per annum. The gross number of offences reported to the police may reflect crime incidence and/or reporting propensity. With the exception of homicide, attempts are included in the figures. Homicides are additionally examined by cause of death statistics, counting victims of lethal violence.

Regarding crime surveys, we drew on KRIMO key monitoring systems, such as the *Finnish Crime Victim Survey* (FCVS) and the *Finnish Self-Report*

Delinquency Study (FSRD). *Finnish Crimes against Businesses Survey* (FCBS), conducted in 2010 and 2018, has also been referenced to. KRIMO developed these survey systems by combining international models with methodological research in local conditions (Aaltonen et al. 2012; Kivivuori et al. 2012; Kivivuori et al. 2013; Kivivuori 2014; Kaakinen et al. 2022).

We have cited selected further research if it provided clarification of observed trends and pattern changes, to allow the interested reader to find more in-depth analyses of the descriptive trends.

3.3 Crime trends

Homicide. Homicide includes five legal crime labels: murder, manslaughter, manslaughter under mitigating circumstances, infanticide, and causing of death in the context of an assault offence. In Finnish penal law, the last-mentioned category refers to incidents in which the violence was intentional, while the result of death was not. Together, these crime rubrics correspond to the definition of homicide used in the European Homicide Monitor standard (Granath et al. 2011), capturing lethal and intentional interpersonal violence.

In the last ten years, the number of these offences has varied between 116 and 74. In 2021, the homicide rate in Finland was 1.69 per 100 000 population.

Table 1 Homicide offences reported to the police, Finland 2012–2021 (SOCM.)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Homicides	107	107	112	116	96	74	95	83	95	94
Homicide per 100 000 pop	1.97	1.96	2.05	2.11	1.74	1.34	1.72	1.50	1.72	1.69

Figure 1 shows the homicide trend based on cause-of-death statistics from 1955, using 5-year periods, with the year 2020 also given. The trend shows a high homicide rate period from 1970 to the beginning of the 1990s, after which a consistent homicide drop took place. The most recent observation year suggests an end to the drop among male victims. Note that infanticide, defined as including victims less than one year old, has not been included in Figure 1.

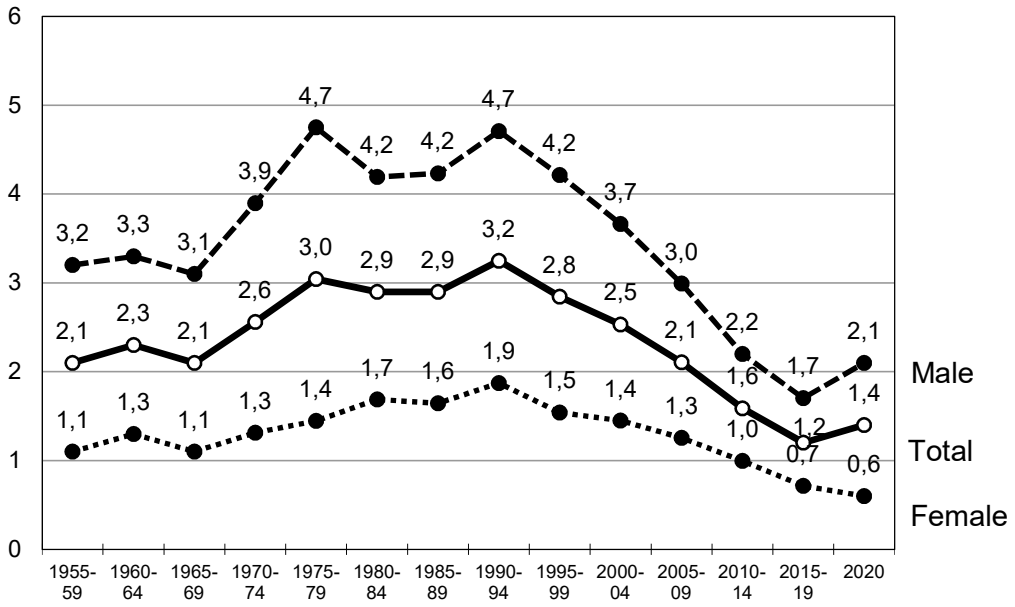

Figure 1 Homicide fatality rate pare 100 000 population, Finland 1955–2020. Victims younger than 1 year old have not been included.

Finnish homicide is still characterised by a high proportion of incidents involving drunken marginalised males. However, the presence of alcohol drunkenness in homicide has decreased since the 1990s (Lehti, 2014). During the last 10 years, the proportion of offenders under the influence of alcohol has remained rather stable whereas the role of drug use has increased. Finnish homicide trends have been extensively analysed from long duration change (Lehti & Sirén 2020; Kivivuori et al. 2022) to analyses of the 1970s homicide boom (Kivivuori 2003) and the post-1990s homicide drop in Finland (Lehti 2014) and in the European context (Suonpää et al. 2022).

Assault

Assaults include three crime rubrics: assault, aggravated assault and petty assault. The recorded number of these offences was 38,231 in 2012, and 34,123 in 2021. The number of reported offences has been stable since 2014, with approximately 6 offences per 1000 population. Numbers and rates were slightly higher in the first two years of the series (Table 2).

Table 2 Assault offences reported to the police, Finland 2012–2021 (SOCM.)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Assault offences	38,231	35,515	32,928	33,661	33,769	33,535	33,639	33,849	33,285	34,123
Assaults per 1000 p	7.0	6.5	6.0	6.1	6.1	6.1	6.1	6.1	6.0	6.2

National victim surveys largely corroborate this stable trend (Figure 2). Assault victimisation has been very stable over the 10-year period.

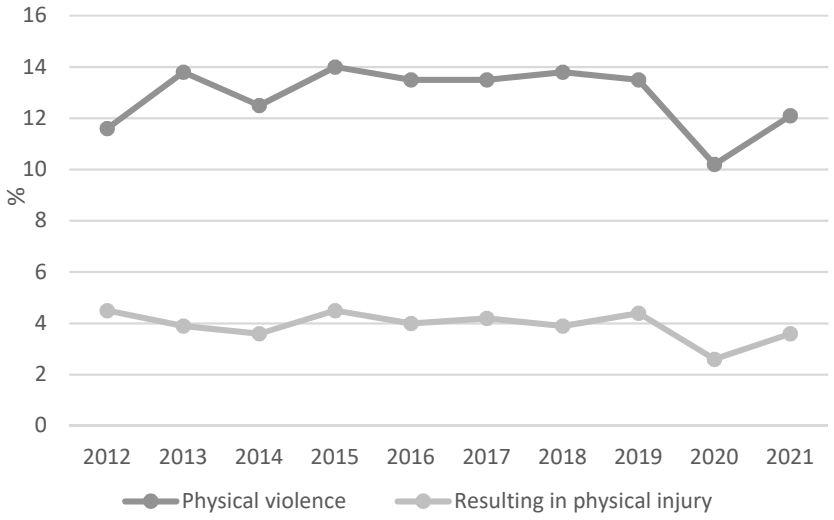

Figure 2 Violence victims, % of 15–74-year-olds, 2012-2021, Finland. (FCVS).

The year 2020 shows a violence dip (Figure 2). The temporary decrease could probably be explained by COVID-19 related lockdowns and closures, as bars and restaurants were closed for a period in the spring of 2020. The most recent reading (2021) saw restoration of the standard level of risk. This temporary drop is not seen in police statistics.

During the period 1980–2009, when intermittent victim surveys were conducted, Finnish victimisation trends and trends of recorded offences were often divergent, a discrepancy explained by an increasing propensity of victims to report crimes to the police. During the last decade, reporting propensity has saturated to a stable level, a partial explanation why survey and register sources yielded similar trends in assault offences.

Sexual violence

Sexual violence here comprises rape offences (rape and aggravated rape, including attempts) and child sexual abuse (CSA; child sexual abuse and aggravated child sexual abuse, including attempts).

The number of rape offences reported to the police has increased in the past 10 years (Table 3). In 2021 the number increased by more than a quarter (28 %) from the previous year. In the longer-term, the rise can partly be explained by legislative changes and victim awareness.

Table 3 Rape offences reported to the police, Finland 2012–2021 (SOCM)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Rape offences	1,009	975	1,009	1,043	1,160	1,245	1,393	1,477	1,450	1,851
Rape offences per 10,000 p	1.86	1.79	1.84	1.90	2.11	2.26	2.52	2.67	2.62	3.34

Figure 3 contrasts recorded rapes with victim self-reports on sexual violence. Note that the measurement units are different: recorded offences are measured as offences per 10,000 persons, while the sexual victimisation scale is measured as percentages (much more prevalent). There is some consistency in the trends, even though the rise in the results of FCVS is not statistically significant on an annual level.

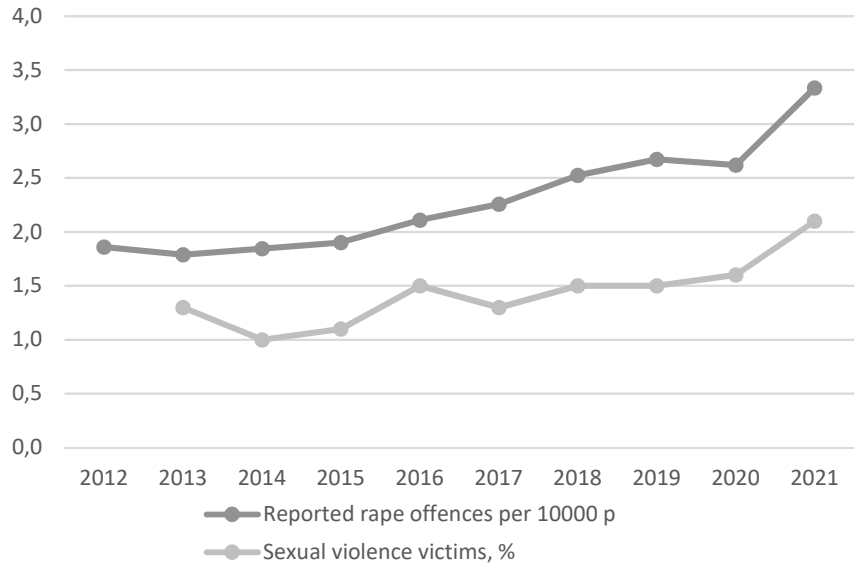

Figure 3 Reported rape offences per 10 000 persons (SOCM) and percentage of sexual violence victims among 15–74-year-olds (FCVS), Finland 2012–2021.

In the past ten years, the number of child sexual abuse offences reported to the police has varied annually as the number is dependent on crime series and the way they have been recorded (Table 4). In the last few years, the number has been growing and in 2021, 2,089 cases of child sexual abuse were reported to the police. Some of the increase can be explained by changes in law and reporting propensities but the increase in recent years cannot fully be explained by these changes.

Table 4 Child sexual abuse offences reported to the police, Finland 2012–2021 (SOCM)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Child sexual abuse offences	1,542	1,634	1,389	1,217	1,218	1,168	1,373	1,709	1,770	2,089
Child sexual abuse offences per 10000 p	2.84	3.00	2.54	2.22	2.21	2.12	2.49	3.09	3.20	3.77

The Finnish child victim survey (conducted in the years 1988, 2008 and 2013) and School Health Promotion Study (comparable question in 2019) asked ninth graders (age approx. 15) about their sexual experiences with persons at least 5 years older than them. Figure 4 examines trends in self-reported crime in relation to the crimes reported to the police. Note the different measurement units. The initial trend suggests a decreasing trend with increasing official control attention. The latest trends in both data resources have been increasing. Publication of a new measurement is expected soon.

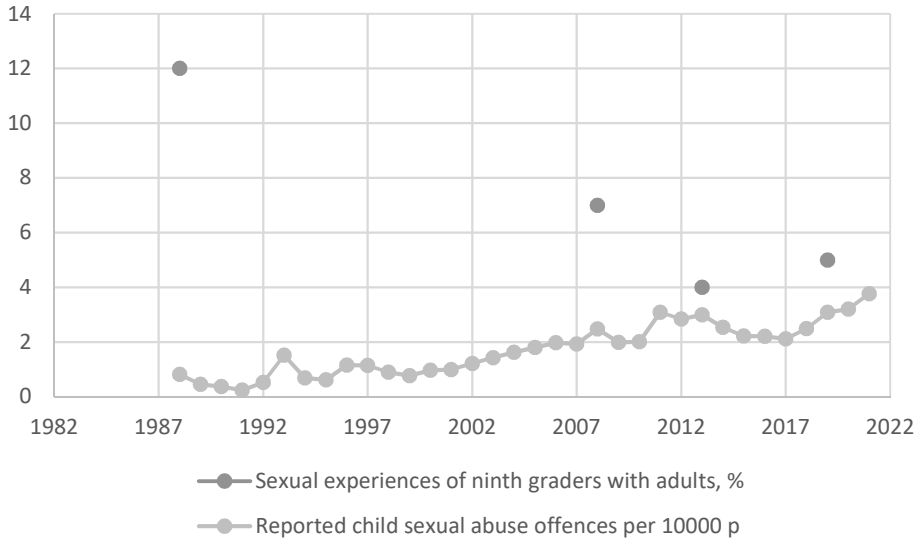

Figure 4 Reported child sexual abuse offences per 10000 persons (SOCM) and percentage of ninth graders with sexual experiences with adults (CVS) (Fagerlund et al. 2014; Finnish Institute of Health and Welfare 2019).

Theft

Theft offences include petty theft, theft, and aggravated theft. The number of thefts reported to the police has remained relatively stable in absolute terms and per population. In 2020, the year of COVID-19 lockdowns, the number of reported theft offences were above average. Within the general theft category, aggravated theft decreased from 3248 in 2012 to 2147 in 2021.

Table 5 Theft offences reported to the police, Finland 2012–2021 (SOCM)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Reported theft offences	138,750	141,395	143,141	138,571	131,432	125,431	122,741	126,906	139,121	127,791
Reported theft offences per 1000 pop	25,6	25,9	26,2	25,3	23,9	22,8	22,2	23,0	25,1	23,0

The *Finnish Crime Victim Survey* captures the percentage of persons whose personal property was stolen outside the home (Figure 5). This type of victimisation decreased during the last decade. The same decreasing trend can also be seen in vehicle theft, as captured by the FCVS.

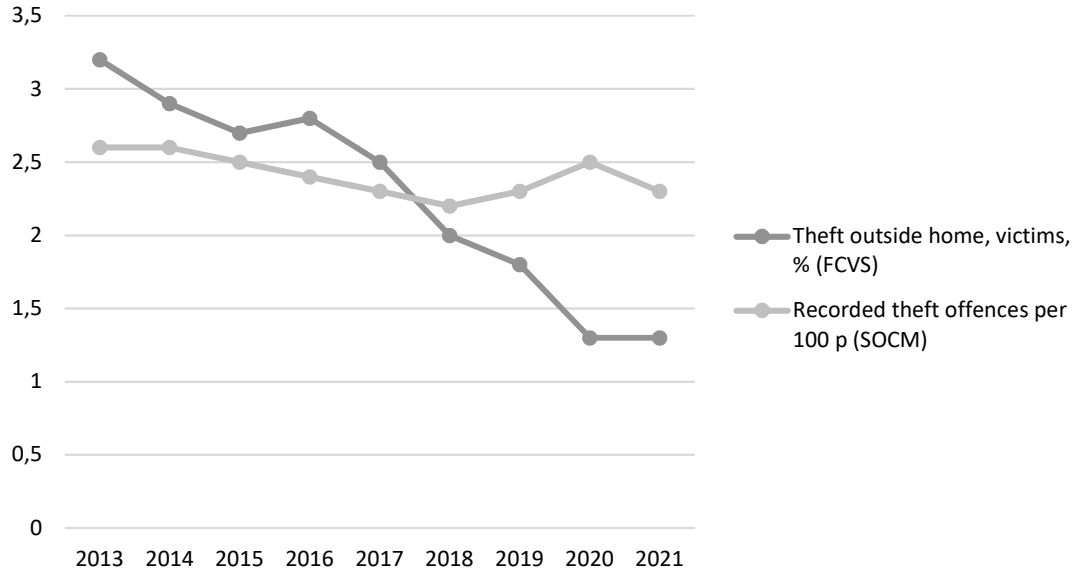

Figure 5 Theft of personal property outside home, per cent of the 15–74-year-old population (FCVS), contrasted with reported theft offences per 100 persons (SOCM).

The declining trend of theft against persons and households reflects a drop in the theft of vehicles and other physical property. Identity theft and consumer fraud have increased during the last decade, as observed in both administrative statistics and the FCVS survey system (Figure 6).

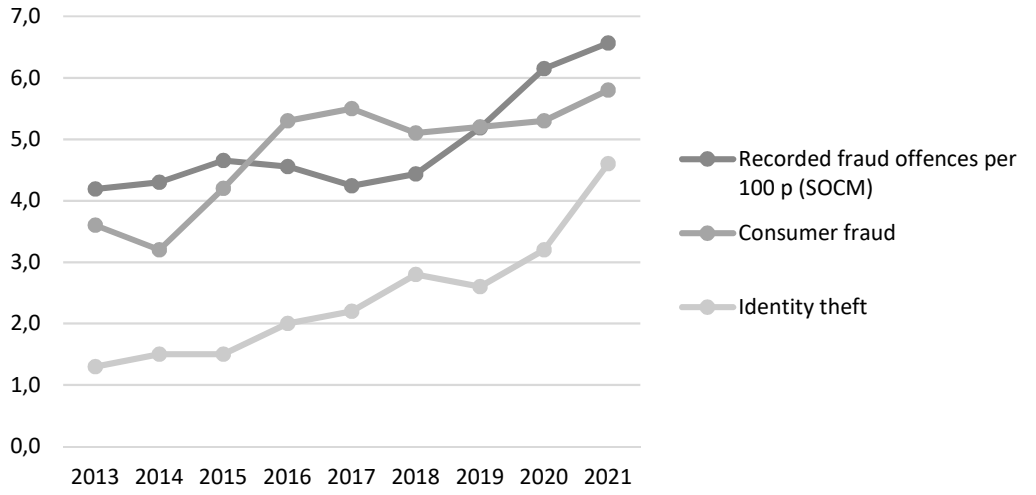

Figure 6 Consumer (FCVS) fraud and identity theft (FCVS), % of the 15–74-year-old population, contrasted with reported fraud offences per 1000 persons (SOCM).

It should be noted that theft offences reported to the police include crimes against businesses and institutions, a quantitatively major crime target. According to the Finnish Crimes against Businesses Survey, theft victimisation against the retail sector remained stable between 2010 and 2018, with some increase in offences committed by unknown persons (Saarikkomäki et al. 2019). Based on this, it seems that the decreasing trend in theft has benefitted private persons and households more than the businesses in the retail sector.

Economic crime

Economic crime covers in this instance tax offences, accounting offences and bankruptcy offences. The number of police-recorded economic crimes has decreased considerably from 2019, which marked the highest total numbers of economic crimes in ten years. In 2021, police registered 2,440 tax offences, accounting offences and bankruptcy offences. This means the number of economic offences decreased by 18 per cent from the previous year and 28 per cent from 2019.

Table 6 Economic offences reported to the police, Finland 2012–2021 (SOCM)

…	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Reported theft offences	2,243	2,281	2,666	2,685	2,954	3,129	3,159	3,383	2,983	2,440
Reported theft offences per 1000 pop	4,13	4,18	4,87	4,89	5,37	5,68	5,72	6,12	5,39	4,40

Before the decrease in reported economic offences, the number of offences had risen continuously since 2010. The decrease from the peak of 2019 has mostly been due to the decrease of tax offences, just as the increase in 2010–2019 was due to the rising numbers of tax offences. Accounting offences and bankruptcy offences have remained fairly stable. The observed decrease in tax offences has likely been caused by the changing emphasis in resource allocation within the field of investigation of economic offences and risk-based tax audits.

As regards economic crime, no survey-based data are available to complement the above trend descriptions based on police statistics. In the 2018 Crimes against Businesses Survey (FCBS), the firms were asked to report if their competitors had used illegal means in business activities in relation to employees, such as illegal working conditions and terms. In the hotel and restaurant sector, eight per cent of the firms had perceived such illegal competition, whereas the same percentage in retail sector was 2 per cent (Saarikkomäki et al. 2019, 88). However, the trend remains unspecified as there has not been repeated survey after 2018.

3.4 Youth crime

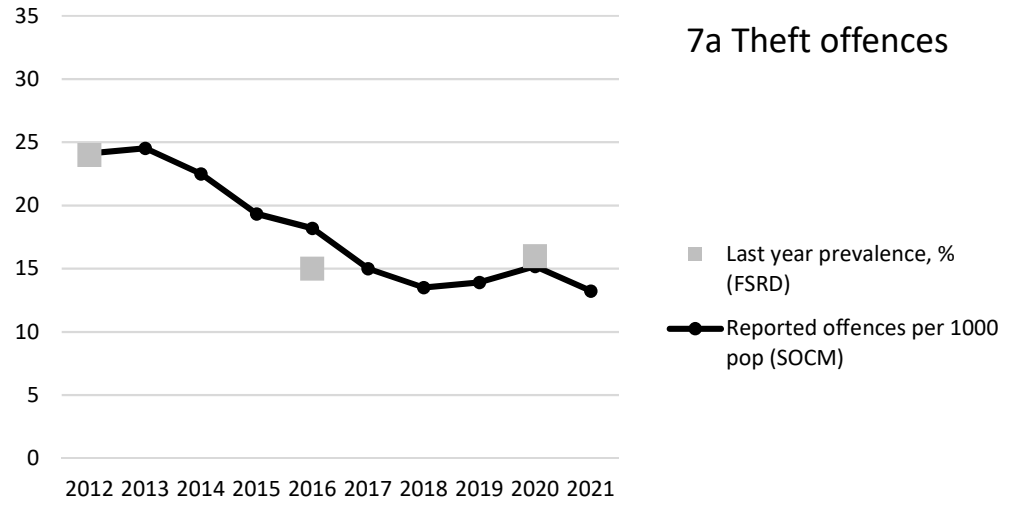
The Finnish criminal justice system uses three age categories of youth, with repercussions on how offenders are punished or treated. Persons under 15 years of age are not criminally culpable. In such cases, the social services deal with the matter. However, the crime is entered to the police information system (and therefore to the SOCM). Age categories 15 to 17 and 18 to 20 have special stipulations reducing penal severity. To match this logic, we used the same age categories in crime trend description.

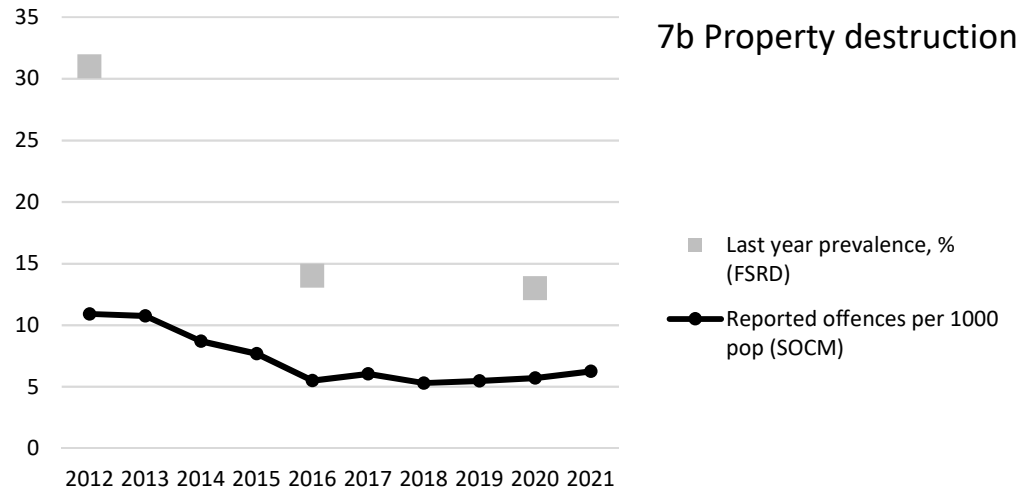
During the last 10 years, theft offences by young people have decreased. Property destruction decreased in the first half of the decade in the 15 to 20 age groups, remaining stable after that. This crime type was stable in the youngest age group. Violence (assault offences) increased in the youngest group and decreased in the category 18 to 20. The middle category 15 to 17 showed a nonlinear trend: first a decrease, and after 2018, a moderate increase in police-recorded assaults. The increase in the group of less than 15-year-olds was stable and relatively drastic: the number of offences per 10 000 population increased from 11 in 2012 to 25 in 2021.

The Finnish Self-Report Delinquency Study is a nationally representative crime survey among 15–16-year-olds (Kaakinen & Näsi 2021; Kaakinen et al. 2022). Following the logic of this report, it is of some interest to compare the FSRD survey-based findings with the police-recorded crime trends in the age category 15 to 17. These comparisons are shown in Figure 5. Note that

the police-recorded offending figure is offence-based while the survey observations are person-based. Also, the vertical scales differ it is a percentage for the survey and rate per 1,000 persons for the administrative statistic. Overall, the two sources largely agree on the direction of change in the three offence categories examined: a clear decrease in the first part of the observation decade was followed by a more stable phase. The administrative crime statistics and the self-reports-based survey source thus cross-validate one another in the domain of youth crime.

Based on police recorded offences, the crime trends have been quite similar in the 18 to 20 and 15 to 17 age groups (decrease and levelling out). In the younger group, the trends are different and show increase of recorded violence.

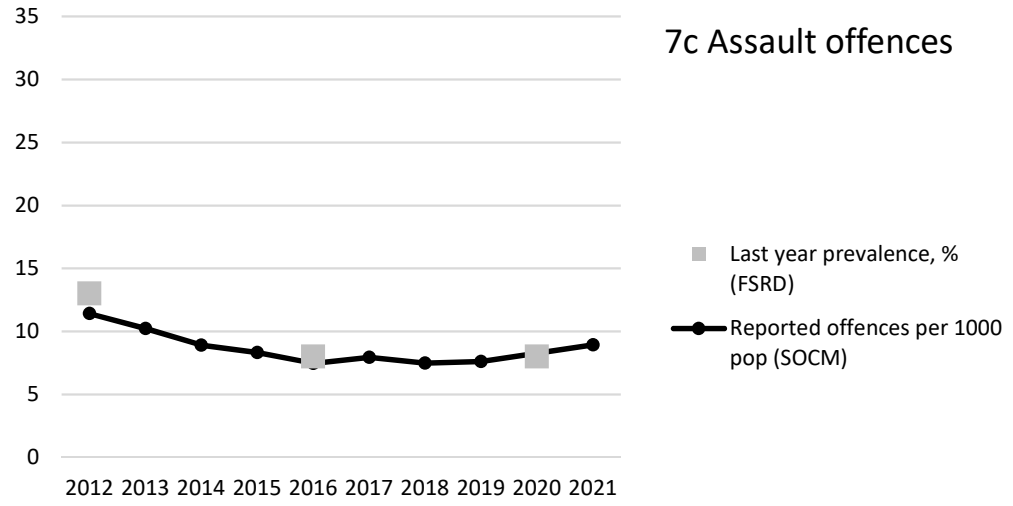

Figure 7a, 7b and 7c Theft, property destruction and assault offences by young persons: comparison of police recorded offences (15–17-year-olds) (SOCM) and self-reported prevalence rates (15–16-year-olds). Finland 2012–2021 (FSRD).

3.5 Alcohol

Traditionally, the Finnish homicide scene has been heavily connected to drinking group violence among marginalised and unemployed males. The dynamics of homicide has been connected to total alcohol consumption in the long historical perspective (Lehti & Sirén 2020). However, while alcohol retains its high prevalence in crimes of violence, its role is decreasing. Both SOCM and youth crime surveys (Näsi 2016, 15–16) indicate that the proportion of offences committed while drunk has been decreasing during the recent decades. In homicide, the prevalence of alcohol has decreased considerably since the 1990s (Lehti, 2014). Simultaneously with the decreasing role of alcohol, the share of homicides investigated as murders (instead of manslaughter or other penal codes for homicide) increased. During the last decade, the proportion of alcohol-related offenders has been stable. Most Finnish homicides are still related to alcohol and are investigated as manslaughter. Alcohol has been replaced in part by drugs and psychoactive substances as incident-level correlates of crime.

3.6 International comparisons

Making an international comparison of crime rates using administrative statistics is challenging, because legal crime definitions, counting rules and control practices differ cross-nationally. Therefore, criminologists often prefer homicide statistics and crime surveys for the purposes of comparison.

Homicide. The Finnish homicide rate has traditionally been higher than is typical in the Nordic area and in the Western Europe. Comparison with the other Nordic countries is particularly relevant due to social and cultural similarities, and it shows Finland having the highest rate of homicide in the Nordic area (Lehti et al. 2019). In the Finnish homicide report of 2019, 73 per cent of the countries representing the European Economic Area had lower homicide mortality rates than Finland (Lehti 2020). The countries above the Finnish mortality were mostly from Eastern Europe.

A recent study comparing the 1990s homicide drop in Finland with six other European countries found that the substantial drop was observed in all countries, and in both male and female victimisation (Suonpää et al. 2022). In Finland, the relative distribution of homicide types remained stable: the most common homicide type was alcohol-related conflict outside the criminal milieu for men, and family-related homicide for women, whereas homicides taking place in the criminal milieu remained exceptionally rare. The difference was stark with Switzerland, where the typical homicide victim is a woman killed by a family member, and with Sweden, where criminal milieu homicides of young males started to increase in the 2010s.

Victim surveys in adult populations. The International Crime Victim Surveys (ICVS) were started in 1988 and ended in 2005 (van Dijk et al. 2007). Due to specific sampling difficulties, the results of the last survey, the so-called EU-ICVS conducted in 2003-5, are not reliable for Finland (Aromaa & Heiskanen 2006). The four sweeps from 1988 to 1999, with a core group of seven to 12 European countries participating can be briefly summarised. These surveys suggest that the prevalence of assault or threats was higher than average in Finland. The proportion of countries manifesting lower violence prevalence ranged from 60 to 86 per cent in the four survey waves 1988-1999 (van Dijk et al. 2007). Personal theft victimisation yields a different picture. With the exception of the first survey wave in 1988, only few (9-23 per cent) of the participating countries manifested lower theft victimisation percentages than Finland in the 1991-1999 survey waves. Thus, the ICVS appeared to indicate that during the 1990s, Finland was comparatively high on violence and comparatively low on theft.

For theft, we lack more recent international adult victim surveys. In contrast, for violence, some surveys have been conducted. Recent Crime, Safety and Victims' Rights survey conducted by the European Fundamental Rights Agency shoes physical violence victimisation rates in 29 European countries. The comparison placed Finland as the second most violent European nation (FRA 2021) after Estonia. Thus, in that survey on physical violence, the proportion of countries ranking lower than Finland was 96 per cent. For

Finland, the ICVS sweeps 1988-1999 and the FRA survey of 2021 both indicated a violence problem at a higher level than is typical in Europe, a finding consistent with homicide rates.

An earlier FRA survey of violence against women also showed high prevalence rates in Finland and the other Nordic countries (FRA 2014). Methodological differences in national data collection could have influenced the findings in that survey (Holmberg 2022, 159-160). Alternative or supplementary hypotheses include: high levels of equality place women more at risk of violence; and/or high levels of education expands the perception of conflicts to be considered as violence, and hence reporting of incidents in surveys will also be higher.

The Finnish Crimes Against Businesses survey of 2018 suggested that the Finnish retail sector suffers from a higher risk of shoplifting and violence against employees than their Dutch and UK counterparts (Saarikkomäki et al. 2018).

Youth crime surveys. Findings in adult populations cannot necessarily be generalised to youths. The most recent international criminological youth survey is the third sweep of the International Self-Report Delinquency Study (ISRD-3), targeting 13–16-year-olds. Its report shows last year crime prevalence rates for 22 European countries, with measurements in selected big cities between 2012 and 2015 (Enzmann et al. 2018). In that study, Finland's ranking varied according to different types of victimisation. In robbery victimisation, Finland had the highest prevalence in Europe, while in assault victimisation, only 18 % of the comparison countries had lower victimisation prevalence than Finland. Thus, it appears that violent behaviour against youths in Finnish cities was expressed as robberies in 2012-2013. The offenders were typically slightly older youths, with over-representation by persons identified by the victims as being of non-Finnish origin (Kivivuori et al. 2014).

The Health Behaviour in School Aged Children survey (HBSC), operated by the World Health Organization, corroborates the low Finnish assault/violence victimisation prevalence. In 2018, among 15-year-olds, only 12 per cent of the 43 comparison countries manifested a lower prevalence rate of fighting than Finland (Inchley et al. 2020)17.

In ISRD3, Finland also ranked relatively high in theft victimisation, as 86 per cent of the comparison countries had lower last year prevalence. The same applied to hate crime victimisation (73 % of comparison countries with lower rates). Thus, with the exception of assault/violence, the Finnish youth

[17] The HBSC survey uses last year participation in at least 3 fights as the key reported violence indicator.

victimisation rates have been above average in European comparison, as revealed by international self-report surveys.

Overall, comparative surveys among adults converge to suggest that violence and threats are more prevalent in Finland than could be predicted solely from living standards and the welfare state regime. At least in the 1990s, theft prevalence was below most comparison countries. It is unfortunate that the International Crime Victim Surveys were discontinued after 2005.

In contrast, Finnish youths do not emerge as suffering from heightened violence risk, with the possible exception of robbery. Relatively high violence victimisation rates among adults, as suggested by international crime surveys, could also reflect methodological factors, such as more honest responding in victim surveys, or cultural factors, such as wider violence concepts applied by the respondents (Kivivuori 2014). However, homicide rate comparisons are consistent with survey-based findings on violence, thus validating one another. It appears to be possible to tentatively suggest that in European comparison, Finland's violence problem may also extend to non-lethal and 'everyday' violence among adults, but not among youths.

Abbreviations

CVS	*Child Victim Survey*
FCBS	*Finnish Crime against Businesses Survey*
FCVS	*Finnish Crime Victim Survey*
FHM	*Finnish homicide monitor*
FRA	*European Union Agency for Fundamental Rights*
FSRD	*Finnish Self-Report Delinquency Study*
ICVS	*International Crime Victim Surveys*
HBSC	*Health Behaviour in School Aged Children*
SOCM	*Statistics on Offences and Coercive Measures*

Literature

Aaltonen, M. & Kivivuori, J. & Martikainen, P. & Sirén, R. 2012. Socioeconomic differences in violent victimization: Exploring the impact of data source and the inclusivity of the violence concept. European Journal of Criminology 9:6, 567–583.

Aebi, Marcelo. 2010. Methodological Issues in the Comparison of Police-Recorded Crime Rates. In Shlomo Giora Shoham, Paul Knepper, Martin Kett (eds): International Handbook of Criminology. Taylor and Francis Group.

Aebi, Marcelo & Cocco, Edoardo & Molnar, Lorena & Tiago, Mélanie M. 2021. Prison populations. SPACE I - 2021 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Council of Europe, Lausanne.

Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 2006. Kansainvälinen rikosuhritutkimus vaikeuksissa. Haaste 3/6, s. 16–17.

Enzmann, D, Kivivuori, J, Haen Marshall, I, Steketee, M, Hough, M, Killias, M. 2018. A Glo-bal Perspective on Young People as Offenders and Victims. First Results from the ISRD3 Study. Springer Briefs in Criminology, Switzerland.

Fagerlund, M., Peltola, M., Kääriäinen, J., Ellonen, N., Sariola, H. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia [The experiences of violence among children and youth 2013. The results from Finnish Child Victim Survey]. Poliisiammattikoulun raportteja 110. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

Finnish Institute of Health and Welfare. 2019. Sexual experiences with adults. The results from the School Health Promotion Study 2019. E-mail notification 9.8.2019. Helsinki: Finnish Institute of Health and Welfare.

FRA. 2014. Violence against women: An EU-wide survey. Main results. Wien, European Union Agency for Fundamental Rights.

FRA. 2021. Crime, Safety and Victim's Rights. European Union Fundamental Rights Agency. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Holmberg, Stina. 2022. Det sexuella våldet I et jämforande perspektiv. In Amir Rostami & Jerzy Sarnecki (eds.): Det svenska tillståndet. En antologi om brottsutvecklingen I Sverige. Studentlitteratur, Lund.

Inchley, Jo & Currie, Dorothy & Budisavljevic, Sanja & Torsheim, Torbjørn & Jåstad, Atle & Cosma, Alina & Kelly, Colette & Arnarsson, Ársæll Már & Samdal Oddrun (eds.). 2020. Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Be-haviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 2. Key data. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2020. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti. 2021. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 47/2021. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Kivivuori, J. 2003. Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 3:1, 6–21.

Kivivuori, J. 2011. Discovery of Hidden Crime. Self-Report Surveys in Criminal Policy Context. Oxford University Press, Oxford.

Kivivuori, J. 2014. Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Mat-ter? In Michael Tonry (ed): Why Crime Rates Fall, and

Why they Don't. Crime and Justice, Vol-ume 43. University of Chicago Press, Chicago.

Kivivuori, J. & Salmi, V. & Aaltonen, M & Elonheimo, H. 2014. Kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (ISRD-3) mittaukset Suomessa 2013. Okeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 35/2014. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Kivivuori, J. & Salmi, V. & Walser, S. 2013. Supervision Mode Effects in Computerized Delin-quency Surveys at School: Finnish Replication of a Swiss Experiment. Journal of Experimental Criminology 9:1, 91–107.

Kivivuori, J & Sirén, R. & Danielsson, P. 2012. Gender Framing Effects in Victim Surveys. Eu-ropean Journal of Criminology 9:2, 142–158.

Kivivuori J & Rautelin M & Netterstrøm J B & Lindström D & Guðbjörg S. Bergsdóttir GS & Jónasson JO & Lehti M & Granath S & Okholm M & Karonen P. 2022. Nordic Homicide in Deep Time. Lethal Violence in the Early Modern and Present Times. Helsinki University Press, Helsin-ki. Helsinki University Press, Helsinki. OA at https://hup.fi/site/books/m/10.33134/HUP-15/

Lehti, M. 2014. Homicide drop in Finland, 1996–2012, Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 15:2, 182-199, DOI: 10.1080/14043858.2014.963931

Lehti, M. 2019. Henkirikoskatsaus 2019. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 34/2019. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Lehti, M, Kivivuori J, Bergsdóttir GS, Engvold H, Granath S, Jónasson JO, Liem M, Okholm M M, Rautelin M, Suonpää K, and Syversen V S. 2019. Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016. Research Briefs 37/2019. Helsinki: University of Helsinki, Institute of Criminology and Legal Policy. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0669-8

Lehti M, Sirén R. 2020. The impact of alcohol consumption on homicide: A time-series analysis of three Nordic countries. European Journal of Criminology 17(3):352–369. doi:10.1177/1477370818802524

Näsi, Matti. 2016. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 18/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Näsi, Matti & Kolttola, Ilari. 2021. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteina 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 48/2021. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Saarikkomäki E & Lehti M & Kivivuori J. 2019. Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 33/2019. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Suonpää, K., Kivivuori, J., Aarten, P., Ahven, A., Granath, S., Markwalder, N., Skott, S., Thomsen, A. H., Walser, S., & Liem, M. 2022. Homicide drop in seven European countries: General or specific across countries and crime types? European Journal of Criminology, https://doi.org/10.1177/14773708221103799

van Dijk, Jan van & van Kesteren, John & Smit, Paul. 2007. Criminal Victimisation in international Perspective. Key findings from the 2004-2005 ICVS and EU ICS. Onderzoek en beleid 257. Wetenschappelijk Onderzoeken, Haage.